

KORAK

ČASOPIS ZA ZAŠTITU TEKOVINA BORBE ZA BOSNU I HERCEGOVINU

BROJ 37
ISSN 1512-9411

U ovom broju:

General Mustafa Polutak
PRAVNI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE U
SLUŽBI POLITIKE

Akademik Muhamed Filipović
HISTORIJSKI ZNAČAJ RIJEKE DRINE ZA
BOSNU I HERCEGOVINU I ŠIRE

Mr.sc. Safet Kešo
ZLOČINAČKA PRIRODA „HUMANOG
PRESELJENJA NARODA“

Prof. dr. Muhamed Smajić
SUDSKI PROCESI POD OKRILJEM
UJEDINJENIH NACIJA ZA KRŠENJE
ODREDBI MEĐUNARODNOG
HUMANITARNOG PRAVA U BIH

General Fikret Muslimović
NASTAVAK I RAZVOJ KOSOVSKE KRIZE OD
POČETKA 2016. DO KRAJA 2018. GODINE

Mr. Husnija Sejdinović
PRIMARNA TEORIJSKA POLAZIŠTA ZA
KREIRANJE NOVOG USTAVA BIH

KORAK

ČASOPIS ZA ZAŠTITU TEKOVINA BORBE ZA BIH

BROJ 37

Sarajevo, 2019.

Izdavač:

Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu
Sarajevo, Nedima Filipovića 19
Tel.: (033) 658 015, fax: (033) 658 015
E-mail: zatebebih@bih.net.ba; www.zatebebih.ba

Za Izdavača:

Mustafa Polutak

Redakcija:

Dr. Orhan Bajraktarević, Mirsad Begić, Šefko Hodžić, Neven Kazazović, mr.
Safet Kešo, dr. Džemal Najetović, mr. Emir Ramić, Samija Rizvanović i mr.
Husnija Sejdinović

Glavni urednik:

Nazif Osmanović

Sekretar Redakcije:

Dževad Hadžić

Lektor i korektor:

Nazif Osmanović

Dizajn, korice i računarski prelom:

Kenan Branković

Štamparija:

Štamparija Fojnica

Za Štampariju:

Mirsad Mujčić

Tiraž:

1000 kom

SADRŽAJ

UREDNIČKI PREGOVOR.....	7
-------------------------	---

ODBRANA BOSNE I HERCEGOVINE

General Mustafa Polutak PRAVNI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE U SLUŽBI POLITIKE	8
Nazif Osmanović DAN DRŽAVNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE	11
Prof.dr. Senadin Lavić DOMINANTNI NARATIVI ANTIBOSANSTVA O BOSNI I HERCEGOVINI	15
Mr.sc. Safet Kešo ZLOČINAČKA PRIRODA „HUMANOG PRESELJENJA NARODA“	26
Mr. Husnija Sejdinović PRIMARNA TEORIJSKA POLAZIŠTA ZA KREIRANJE NOVOG USTAVA BIH	35

Prof. dr. Muhamed Smajić
SUDSKI PROCESI POD OKRILJEM UJEDINJENIH NACIJA ZA KRŠENJE ODREDBI
MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI..... 43

Akademik Muhamed Filipović
HISTORIJSKI ZNAČAJ RIJEKE DRINE ZA BOSNU I HERCEGOVINU I ŠIRE..... 55

UMIJEĆE SJEĆANJA

Govor Bakira Izetbegovića, predsjednika Presjedništva BiH,
na Okruglom stolu pod nazivom „Agresija na istinu o odbrani RBiH“
POKUŠAJ RELATIVIZIRANJA ISTINE O ODBRANI BIH 58

Nazif Osmanović
MANDAT ZA ODBRANU ZEMLJE - FORMIRANJE SAVJETA
ZA NACIONALNU ODBRANU DRŽAVE I NARODA 62

Doc. dr. Ermin Kuka
TUZLA 1992-1995: AGRESIJA I IZVRŠENJE ZLOČINA 65

Dr. Selmo Cikotić
KRUCIJALNI ZNAČAJ ODBRANE SREDNJE BOSNE TOKOM 1993. GODINE ZA
UKUPNU ODBRANU BOSNE I HERCEGOVINE..... 73

Avdo Huseinović
KALENDAR NEKAŽNJENIH ZLOČINA 81

Dr.sc. Kenan Dautović
PRESJEK VOJNO-POLITIČKE SITUACIJE NA GLOBALNOM PLANU I U SREDNJOJ
BOSNI KRAJEM 1992. I POČETKOM 1993. GODINE..... 91

Prof.dr. Mesud Hadžialić
ORGANIZACIJA VEZE 7. KORPUSA ARMIJE R BIH 94

Esad Šejtanić
BORBENA DJEJSTVA BRIGADE „BREGAVA“ – 42. (442.) BRDSKE BRIGADE U
OPERACIJI „SLOBODA 92“ – DEBLOKADA GRADA SARAJEVA (1992.) 109

Brigadir Esad Pelko
FORMIRANJE I BITKE 1. SAMOSTALNOG BATALJONA 1. KORPUSA AR BIH 112

Aziz Tafro
TAJNA OPERACIJA DOVOĐENJA PLAĆENIKA IZ RUSIJE U BIH 117

BIH I SVIJET

General Fikret Muslimović
NASTAVAK I RAZVOJ KOSOVSKE KRIZE
OD POČETKA 2016. DO KRAJA 2018. GODINE 123

Acc.prof.dr. Džemal Najetović
AKTUELNOSTI NA BLISKOM ISTOKU 159

IN MEMORIAM

Prof.dr. MESUD (Hasan) HADŽIALIĆ 170

UREDNIČKI PREDGOVOR

Uvaženi čitaoci,

uz dosta truda i sa najboljim namjerama, u prethodnih 36 brojeva časopisa KORAK objavili smo preko 750 tematskih priloga. Tekstovi su bili pretežno naučnog karaktera, a sistematizirani u okviru rubrika: ODBRANA BIH (razlozi, uspjesi, iskustva, pouke i poruke...); UMIJEĆE SJEĆANJA (istinitost, moralnost, dokumentiranost, značajnost sjećanja itd.); RATNI ZLOČINI I GENOCID (agresorski suludi planovi, izvršioци i krivoločnost u činjenju, sudsko procesuiranje i kažnjavanje počinitelaca i nalogodavaca, izbjegavanje priznanja i tvrdokornost poricanja...); OBILJEŽAVANJE ZNAČAJNIH DOGAĐAJA IZ ODBRAMBENO-OSLOBODILAČKOG RATA BIH, MEĐUNARODNA POLITIKA; ZNAČAJNE NOVE KNJIGE (studije, istraživačke analize, magistarske i doktorske teze, monografije...).

Prema našim saznanjima, KORAK je sa takvom ukupnom sadržajnošću naišao na znatno interesovanje i odobravanje brojnih čitalaca. Sada radimo na njegovom sadržajnom obogaćivanju, poboljšavanju kvaliteta i povećavanju broja čitalaca. Bez obzira na finansijske poteškoće, uspijevamo sačuvati višegodišnju tradiciju izlaženja KORAKA, a zahvaljujući podršci jednog broja donatora koji su stali iza ovako značajnog projekta. Posebno ističemo apsolutnu podršku velikog broja autora čiji su tematski tekstovi do sada objavljeni u KORAKU.

U skladu sa programskom orijentacijom Udruženja za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, u kojoj kao prioritetni zadatak stoji: JAČANJE DRŽAVE BiH, u prošlom broju KORAKA smo otvorili rubriku USTAVNA REFORMA. Želimo time ići ususret otvaranju Poglavlja 23 i 24 iz budućeg kandidatskog statusa BiH za prijem u EU. Radi toga smo u prošlom broju KORAKA objavili tekst koji prezentira ZBORNIK NAUČNIH RADOVA I ZNAČAJNIH INICIJATIVA ZA IZRADU NOVOG USTAVA BiH. Taj zbornik je urađen u okviru sve plodnije aktivnosti ovog Udruženja, koji je štampan pod naslovom: NOVIM USTAVOM DO DEMOKRATSKE I PROSPERITETNE DRŽAVE BIH U EVROPSKOJ UNIJI. U ovom broju objavljujemo veoma aktuelan i relevantan tekst: PRIMARNA TEORIJSKA I USTAVNO-PRAVNA POLAZIŠTA ZA KREIRANJE NOVOG USTAVA BIH.

Nadamo se da ćemo ovom novom rubrikom i navedenim novim tekstovima inspirisati brojne druge autore da nam pišu o važnim stanovištima i idejama u vezi sa urgentnom tematikom suštinske ustavne reforme. Jer, BiH je višegodišnjom sistemskom krizom zakoračila i u totalnu ustavnu krizu. Iskorak iz toga ide preko visoko nosivog mosta koji se zove: NOVI USTAV BIH, naučno zasnovan na ponos MIRNE I DEMOKRATSKE BOSNE.

General Mustafa Polutak

PRAVNI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE U SLUŽBI POLITIKE

Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, prateći rad pravosudnih institucija tokom 2018. godine, došlo je do zaključka da one rade u skladu sa političarima koji baštine ciljeve i djela političara koji baštine ciljeve i djela političara s početka devedesetih godina.

Agresivni osvajački rat protiv Bosne i Hercegovine i njegovo aktuelno nastavljanje agresijom protiv istine uveliko traje. Na sceni su besramni pokušaji da se izvrše lažne interpretacije događaja, činjenica, pojava i procesa, kao neprihvatljiva verzija dostignutih saznanja o agresiji na međunarodno priznatu državu BiH.

Mi, patrioti, branioi Republike Bosne i Hercegovine, i ovoga puta, i po ko zna koji put, ističemo da je na Bosnu i Hercegovinu izvršena brutalna agresija od istočnih i zapadnih susjeda potpomognutih kvislinškim snagama iz Bosne i Hercegovine.

Dokaz za to su i brojne presude Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u Hagu, u kojima je rat u Bosni i Hercegovini okarakterisan kao međunarodni sukob. Dokazi su presuđeni genocid od strane Vojske i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske u Srebrenici i presuđeni udruženi zločinački poduhvat i sa jedne i sa druge strane.

Bosnu i Hercegovinu su branili i odbranili njeni branioi, pripadnici Armije Republike Bosne i Hercegovine i MUP-a RBiH.

Rat u Bosni i Hercegovini, kao i većina ratova kroz historiju, okončan je mirovnim sporazumom (Dejtonskim mirovnim sporazumom). Sporazum uvijek sklapaju i potpisuju zemlje u sukobu, zemlje učesnice rata.

Dejtonski mirovni sporazum su potpisali: za Republiku Bosnu i Hercegovinu predsjednik Predsjedništva Alija Izetbegović, za Republiku Hrvatsku predsjednik Franjo Tuđman i za Saveznu Republiku Jugoslaviju predsjednik Slobodan Milošević, dakle čelne ličnosti pomenutih država u ratnom sukobu, a zna se ko je napadao na RBiH a ko ju je branio. Svjedoci sporazuma u Dejtonu su članice Kontakt-grupe (SAD, Velika Britanija, Rusija, Francuska i Njemačka).

Apsurd je i neistina, kako to stalno ponavljaju i Srbija i Hrvatska, da su oni svjedoci Dejtonskog mirovnog sporazuma. **Oni su potpisnici, a ne svjedoci sporazuma**, a što je velika razlika.

Pravosudne institucije u Bosni i Hercegovini - Ministarstvo pravde, Visoko sudsko i tužilačko vijeće, Sud i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine sve više su na strani protivnika BiH. One sve više vrše atak na branioce BiH, što je posebno bilo izraženo u prošloj - 2018. godini.

Primjera za to ima mnogo:

- Presuđenim ratnim zločincima se na razne legalne i nelegalne načine omogućava da napuste Bosnu i Hercegovinu i izbjegnu izvršenje presuda (Đukić, Stefanović, Ilijašević, Morić i drugi).

- Osumnjičeni ratni zločinci kada dođu na red da se protiv njih vodi postupak, upozoravaju se od strane za sada nepoznatih lica i na vrijeme napuštaju BiH.

Počinjani ratni zločini su u velikoj nesrazmjeri. Najviše zločina, i najtežih, počinili su srpski pa hrvatski agresori, a u vrlo malom obimu i lakše zločine počinili su branioци Bosne i Hercegovine.

Interesantno je da su u 2018. godini podignute pojedinačne optužnice, i to vrlo mali broj protiv Srba i Hrvata, a na drugoj strani su podignute i podižu se grupne optužnice za Bošnjake. Tako je podignuta optužnica za Čemersku planinu (7 optuženih), za Konjic i okolinu (16 optuženih) za Bihać (16 optuženih), prethodnih godina - Hadžići (6 optuženih), Trusina (6 optuženih).

Iako su ratni zločini počinjeni od agresorske strane daleko veći i brojniji, trenutno imamo situaciju da se pred Pravosuđem BiH procesuiraju ili je u pripremi za procesuiranje najviše Bošnjaka. Posebno zabrinjava karakter optužnica i njihova selektivna priprema i primjena.

U Goraždu su od strane srpsko-crnogorskog agresora počinjeni strahoviti zločini: klanje i paljenje civila tokom 1992. godine, neselektivno granatiranje Goražda, pa čak i bolnice, stradanja velikog broja civila... Indikativno je da nikada nije podignuta optužnica za počinjene zločine nad civilima u Goraždu. Ali, zato ima optužnica i vođenja sudskog postupka protiv pripadnika ARBiH i MUP-a. Posebno je apsurdna optužnica protiv komandanta 1. višegradske brigade Ahmeta Sejdića.

Slučaj Hadžićke grupe i zločina koji su im stavljeni na teret i na osnovu kojih su presuđeni su minimalni u odnosu na zločine koji su počinili pripadnici VRS i MUP-a prema civilima Hadžića. Nekoliko desetina civila Hadžića se još vode kao nestali. Interesantno je da nema optužnica za zločine u Hadžićima.

U Ilijašu su masovno stradali civili, indicija ima da su paljeni u pećima Željezare. Ista situacija je i u Vogošći. Posebno je bila prisutna primjena živih štitova na brdu Žuč, kod Sarajeva, i bezbrojna silovanja. Za sada, za ove zločine nema optuženih.

Karakterističan je primjer zarobljavanja stanovništva sela Ahatovići, kod Sarajeva, i njihovo odvoženje autobusom u mjesto Sokolina, kod Srednjeg, gdje su pou-

bijani u autobusu, njih 47. Još nikada **nema optužnica** za zločince ili njihove nalogodavce.

Konjic i okolna bošnjačka naselja su neprekidno granatirana i snajperisana od strane pripadnika VRS i HVO. Posljedica je na stotine pogibija i ranjavanja građana. Također, još **nema podignutih optužnica niti protiv pripadnika VRS niti protiv pripadnika HVO**. Zato ima grupna potvrđena optužnica protiv pripadnika ARBiH i MUP-a Konjica i komandanta 4. korpusa ARBiH generala Ramiza Drekovića. Kako piše u optužnici, za ispaljene 3 granate na Kalinovik od kojih je poginulo jedno dijete, a ranjeno je šest civila.

Analizirajući dosadašnje završne ili sudske postupke za procesuiranje ratnih zločina u toku kao i to da se radi o procesima većih grupa za koje Tužilaštvo navodi više stotina svjedoka, na što ima pravo i odbrana, procesi će najvjerojatnije trajati nekoliko desetina godina. To stvara sliku koliko su opterećeni pravosudni organi, pa neće podizati optužnice protiv masovnih prijavljenih zločina na strani agresora.

To iscrpljuje optužene branioce i fizički, i psihički, i materijalno, i na sve druge načine. Treba istaći da oni troškove odbrane snose individualno.

Da se zaključiti da su se i pravosudne institucije direktno povezale sa politikom i da rade u njihovom interesu, a to je da pokušavaju i na ovaj način izjednačiti branioce i agresore, odnosno da izvrše agresiju na istinu.

Za ovakvo stanje u pravosudnom sistemu veliku krivicu snosi bošnjačka strana, koja je dozvolila da, u posljednje vrijeme, na čelnim funkcijama u pravosudnim institucijama nema nijednog Bošnjaka. U ovo vrijeme aktuelan je izbor Glavnog tužioca BiH. Sa bošnjačke strane treba sve učiniti da na tu poziciju bude izabran Bošnjak, a ne Gordana Tadić, koju preferira VSTV.

Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, zajedno sa ostalim boračkim udruženjima proisteklim iz ARBiH i MUP-a R BiH, obratilo se predsjedniku Suda BiH i glavnom tužiocu BiH u namjeri da im iznesu svoje stavove i mišljenja o ovim problemima. Ako nas ne prime na razgovor, naći ćemo načina da iznesemo svoje stavove i izrazimo nezadovoljstvo na zakonom dozvoljeni način.

DAN DRŽAVNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

Dan državnosti Bosne i Hercegovine je praznik u **Bosni i Hercegovini**, koji se obilježava svakog **25. novembra u godini, što je učinjeno i ove godine**.

Na taj dan **1943.** godine, na Prvom zasjedanju **ZAVNOBiH-a** u **Mrkonjić Gradu** usvojena je Rezolucija ZAVNOBiH-a, u kojoj je izražena odlučnost naroda BiH da njihova zemlja bude zbratimljena zajednica u kojoj će biti osigurana puna ravnopravnost svih, te ravnopravnost Republike BiH unutar **jugoslavenske federacije**, sa historijskim granicama koje su datirale još iz vremena srednjovjekovne Bosne.

Ovoj osnivačkoj skupštini prisustvovalo je 247 delegata iz svih krajeva BiH, od kojih 173 sa pravom glasa. Na prvom zasjedanju, ZAVNOBiH je formalno konstituisan kao predstavništvo Narodnooslobodilački pokret (NOP) Bosne i Hercegovine, ali je u stvarnosti i praksi djelovao kao njen najviši organ vlasti.

Odbornici su usvojili Rezoluciju ZAVNOBiH-a i Proglas narodima BiH u kojima se ističe da ubuduće BiH i njene narode u zemlji i inostranstvu mogu zastupati i predstavljati samo ZAVNOBiH i AVNOJ.

Ovim aktima istovremeno je izražena odlučnost naroda BiH da njihova zemlja, koja nije ni srpska, ni hrvatska, ni muslimanska, nego i srpska, i muslimanska, i hrvatska, bude zbratimljena zajednica u kojoj će biti osigurana puna ravnopravnost svih Srba, Muslimana i Hrvata.

Na zasjedanju je izabrana delegacija od 58 članova koja će predstavljati BiH na Drugom zasjedanju AVNOJ-a (29. novembar 1943).

Na Prvom zasjednanju ZAVNOBiH-a, 25. novembra 1943. godine, donesena je odluka o obnovi državnosti Bosne i Hercegovine, potvrđene su njene historijske granice, koje su datirale još iz vremena srednjovjekovne Bosne, te je Bosna i Hercegovina definisana kao jedna od **šest ravnopravnih republika** u tadašnjoj Jugoslaviji. Ono što je najvažnija činjenica i zaključak zasjedanja ZAVNOBiH-a je upravo činjenica da je Bosna i Hercegovina, odlukom na ovom zasjedanju, definisana kao jedinstvena i nedjeljiva država u kojoj će svi narodi imati ista prava.

Tada je, 25. novembra 1943. godine, Bosna i Hercegovina obnovila svoju državnost, koju je izgubila 1463. godine, kada je Bosna potpala pod upravu Osmanske imperije.

Nakon nekoliko dana, pomenuta odluka ZAVNOBiH-a je potvrđena i ozvaničena na Prvom zasjedanju AVNOJ-a, odnosno Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, u Jajcu. Treba napomenuti da je BiH, nakon što je oslobođena 1945. godine, dobila zastavu i grb, koji su bili njeni prepoznatljivi i glavni simboli za vrijeme socijalizma, sve do 1992. godine i početka agresije na BiH.

Zakonom o proglašenju 25. novembra Danom državnosti Bosne i Hercegovine ("Službeni list R BiH", broj 9/95), određeno je da je 25. novembra Dan državnosti Bosne i Hercegovine.

Ove godine u većini gradova naše države svečano je obilježen ovaj državni praznik. Centralna manifestacija bila je u sarajevskoj Vijećnici, 25. novembra 2018. godine, pod nazivom „75 godina ZAVNOBiH-a - Memorija budućnosti“. Program ove manifestacije je bio u potpunosti posvećen kulturno-umjetničkim sadržajima, koje je izvodilo više od 70 umjetnika. Glumci i glumice izgovarali su dokumentarne fragmente i izvode iz zapisnika sa ovog historijskog događaja, tako da su prisutni u Vijećnici mogli čuti kako su na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a antifašisti planirali narodnu, vjersku i rodnu ravnopravnost. Publika je mogla čuti i priču o spomenicima Narodnooslobodilačke borbe u kojoj su glumci i glumice izgovarali faktografiju rušenja ovih simbola. Program je zatvoren čitanjem „Zapisa o zemlji“, Maka Dizdara, i pjesmom „Zemljo moja“. Ovoj manifestaciji prisustvovali su predstavnici političkog, javnog, kulturnog života i diplomatskog kora u BiH. Prije ove manifestacije, članovi Predsjedništva BiH Šefik Džaferović i Željko Komšić bili su domaćini svečanog prijema u Predsjedništvu BiH, gdje su domaćim i stranim zvaničnicima kazali da je Bosna i Hercegovina zbog svojih različitosti ponosna država i da treba činiti sve napore kako bi se građanima obezbijedili bolji uslovi za život.

Šefik Džaferović, član Predsjedništva BiH, je naveo poboljšavanje životnog standarda građana. „Svaki građanin na svakom pedlju zemlje mora uživati jednaka prava. Zato je vrijeme da zajednički pokažemo da ima više onih koji su spremni čuvati državnost, suverenitet i ravnopravnost svih njenih naroda i građana. Ukoliko budemo jedinstveni, uopće ne sumnjam da ćemo uspjeti. U to ime čestitam Dan državnosti građanima, i živjela Bosna i Hercegovina.“

Član Predsjedništva BiH Željko Komšić je ovom prilikom rekao: „Ovdje smo da zajedno, a ne jedni pored drugih, obilježimo 25. novembar. Različitosti i sličnosti u svim izrazima predstavljaju jedno od najvećih bogatstava Bosne i Hercegovine. Nasuprot tome stoje ideje i tendencije u različitostima. Zato se danas sjećamo ZAVNOBiH-a, kada su građani i narodi obnovili njenu hiljadugodišnju državnost u sadašnjim granicama. BiH je s različitim etničkim skupinama pokazala da baštini toleranciju i druge demokratske vrijednosti, a njena najveća vrijednost je inkluzivnost društva. Važno je biti dio integracije društva kako bismo svakoj dezintegraciji pokazali kako je ne želimo ovdje. Bitno je sjetiti se i Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a

u Sanskom Mostu. Ono se slabo spominje, ali usvojena je deklaracija građana o pravima glasanja koje se danas osporava. Bez nje danas ne bi bila moguća evropska budućnost BiH.“

Također, dan državnost obilježen je i u Mostaru, i to polaganjem cvijeća i odavanjem počasti na Partizanskom spomen-groblju i mezarju Šehitluci kao i Svečanom akademijom. U obilježavanju ove manifestacije u Mostaru su sudjelovali predstavnici federalnih i kantonalnih vlasti, udruženja antifašista i boraca iz Drugog svjetskog rata, zatim predstavnici boračkih udruženja i političkih stranaka, kulturnih institucija, nevladinih organizacija te brojni građani. Obilježavanje ove manifestacije je započelo 25. novembra, ujutro, podizanjem državne zastave na brdu Hum, uz intoniranje državne himne. Predsjedavajući Skupštine Hercegovačko-neretvanskog kantona Šerif Špago je ovom prilikom rekao: „Mislim da se i danas moramo vratiti na odluke ZAVNOBiH-a, jer su one osnova za dalju izgradnju BiH, koja bi u narednom periodu trebala postati ravnopravnom članicom modernih evropskih zemalja, odnosno članicom EU.“

Također, i u Zenici su zeničke boračke organizacije, delegacije političkih stranaka, te Gradskog vijeća Grada Zenice i Skupštine Zeničko-dobojskog kantona obilježili Dan državnosti BiH. Predsjednik Udruženja antifašista i boraca Narodnooslobodilačkog rata Rašid Isaković podsjetio je da je nakon obnove državnosti na zasjedanju ZAVNOBiH-a u noći 25/26. novembra 1943. godine u Mrkonjić Gradu, Bosna i Hercegovina u maju mjesecu 1992. godine postala nezavisna i međunarodno priznata država. Predsjedavajući Skupštine Zeničko-dobojskog kantona Jasmin Duvnjak izrazio je nadu kako će svi zajedno, bez obzira na političke ili ideološke razlike, uvijek biti okupljeni oko ideje suverene države BiH i ideje koja znači borbu protiv svakog fašizma i šovinizma u našem društvu. Ovim povodom, u Zenici je, u organizaciji SU-ABNOR-a ZDK održana mala škola antifašizma. Bilo je dvadesetak polaznika od 14 do 25 godina koje su predložili UABNOR-i, odnosno općinska udruženja antifašista i boraca Narodnooslobodilačkog rata sa područja ovog kantona. Jedan od predavača je bio i akademik Mirko Pejanović, koji je rekao: “Dragocjeno je da se mladi ljudi odgajaju i educiraju da spoznaju šta je antifašizam u svijetu i da spoznaju šta je bila narodnooslobodilačka antifašistička borba naroda Jugoslavije u 2. svjetskom ratu. Za čestitati je Sretku Radišiću i rukovodstvu SUABNOR-a da su organizovali jednu ovakvu školu antifašizma. Ona samo može pomoći mladima, može ih učiniti svestranijima, a može ih uputiti u sve ono što je važno znati o antifašističkoj Narodnooslobodilačkoj borbi.“

U Memorijalnom centru Srebrenica-Potočari je, polaganjem cvijeća, učenjem Fatihе i minutom šutnje obilježen 25. novembar – Dan državnosti BiH. Prisutnima se obratio predsjednik Upravnog odbora Memorijalnog centra Potočari Nisvet Mujanović, čestitajući građanima Dan državnosti BiH i ukazujući na historijski značaj ovog datuma. On je izrazio nadu da će nove generacije znanjem, obrazovanjem i dobrom vjerom učiniti sve da se nikada i nikome ne ponove masovne grobnice i koncentracioni logori, odnosno da se nikome ne ponove Bratunac, Srebrenica, Vlasenica, Zvornik, Prijedor, Banja Luka, Stolac, Foča, Višegrad...

Dan uoči 25. novembra nekoliko dobrotvornih, kulturnih i nevladinih organizacija obilježilo je Dan državnosti BiH i ove godine na Bobovcu, srednjovjekovnom gradu u blizini Vareša i Kraljeve Sutjeske, koji je imao ključnu ulogu u historiji srednjovjekovnog Bosanskog kraljevstva.

U okviru obilježavanja 75. godišnjice ZAVNOBiH-a također i u Tešnju je održano niz kulturnih dešavanja od kojih se izdvajaju dvije promocije knjiga, okrugli sto na temu „Od Kulina bana do ZAVNOBiH-a“, dvije tematske izložbe slika, te aktivnost Tešanjskog odreda izviđača „Crni vrh“ i učlanjenje novih 47 mladih Tešnjaka u ovu organizaciju.

Kako je Tešanj oduvijek slovio kao antifašistička sredina, sjećanja na revolucionare i pomen na svoje Tešnjake i sve nevine žrtve fašizma, te na sva važna dešavanja kroz povijest BiH i ovog kraja sastavni su dio ove napredne bh. sredine. Odavanjem počasti na partizanska spomen-obilježja i obilježja palim Tešnjacima u posljednjem ratu, odlazak na istorijske destinacije poput Jajca, Mrkonjić Grada, Sutjeske, Kumrovca i drugih mjesta samo su dio svakodnevnice ovih ljudi. I ove godine, obilježavajući Dan državnosti BiH, Općina Tešanj je u saradnji sa svojim javnim ustanovama iz oblasti kulture (CKO, Opšta biblioteka, Muzej Grada Tešnja i NVO) upriličila više sadržaja na ovu temu, šaljući poruku javnosti, pogotovo onima koji nisu na trasi antifašizma da je u ovoj zemlji bilo i biće više ljudi koji će se znati suprotstaviti silama mraka, jer su civilizacijske vrijednosti ZAVNOBiH-a najsvetije ostavštine naše prošlosti. Tim povodom u Centru za kulturu je Muzej Grada Tešnja upriličio izložbu slika u postavci Muzeja Istočne Bosne iz Tuzle na temu „Od Kulina Bana do ZAVNOBiH-a“, a „Šta su nam 25. novembar i ZAVNOBiH“, naziv je istoimene tribine o kojoj je govorio prof.dr. Dževad Drino sa Univerziteta iz Zenice.

DOMINANTNI NARATIVI ANTIBOSANSTVA O BOSNI I HERCEGOVINI

MISLITI BOSANSKE PROSTORE ZNANJA

Širenje negativnih predrasuda o Bosni i razvijanje antibosanskog stereotipa kao forme traje odavno, a jasno se raspoznaje već u 19. stoljeću u projektima destrukcije Bosne i njezinom potčinjavanju etno-nacionalnim pothvatima srpstva i hrvatstva. Kardinalni pothvat antibosanstva već u 19. stoljeću ogleda se u nezajažljivom preimenovanju prostora i naroda prema potrebama hegemonijskih ideologija. Tako se Bosna počinje smatrati “starom srpskom zemljom”, odnosno “povijesnim srcem hrvatstva”, a bosanski narod se postepeno iz religijske osnove etnički preusmjerava u srpstvo i hrvatstvo, te u jugoslovenstvo.

Odavno je poturena teza da je Bosna “vještačka tvorevina”, a da su Bošnjaci “vještačka (sintetička) nacija”. Jedan od najglasnijih zastupnika ove pseudoznanstvene “tvrđenje” bio je Milorad Ekmečić koji je sve učinio da povijest ovih prostora kroz knjigu *Stvaranje Jugoslavije 1790-1918* prikaže bez Bošnjaka i postojanja Bosne. On je svu priču sveo na odnose Srba i Hrvata kao ključnih odnosa za njihove nacijske projekte. U to se nisu uklapali Bošnjaci – oni su ometali “sjedinjavanje” srpstva i hrvatstva u jedinstvenu južnoslavensku državu. Najzad, poručuju velikosrpski historiografski glasovi – Bosna nikada nije bila “država”, pa to je samo jedan od “srpskih zemalja”. Komunisti su vjerovali da će uzdizanje Bosne i Hercegovine poslije 1945. godine, kao i “priznavanje” postojanja “muslimanske nacije” jednom za svagda prekinuti srpsko-hrvatsko nastojanje da se ona potčini jednoj ili drugoj nacijskoj projekciji, a time i državnom poretku. Komunistička (socijalistička) Jugoslavija, međutim, preferira muslimanstvo umjesto bosanstva i bošnjaštva, te tako nastavlja intencije monarhističke Jugoslavije i programskog antibosanstva.

Smisao borbe za Bosnu i Hercegovinu ostvaruje se u principu koji glasi *sloboda za sve u Bosni*. To je moralno polazište očuvanja istine o borbi za slobodu Bosne. Cjelina nesporazuma oko povijesti ili prošlih događaja, koje producira historijska

nauka, nastaju iz nacionalističkih pretenzija da se povijest "prilagodi" zahtjevima političkih i interesnih grupacija. O tome svjedoče brojni obmanjujući i sporni falsifikati u svakodnevlju, naprimjer: pokušaj pretvaranja entiteta "rs" u "srpsku državu" u Bosni i Hercegovini, otvoreno negiranje genocida, patološka opčinjenost nacionalističkom ideologijom srpstva, proizvoljno tumačenje Ustava, svođenje države na "dogovornu zajednicu", izvrtanje činjenica o ratnim zločinima, prilagođavanje interpretacija ideologijama antibosantva, etnoreligijski egoizam, ponižavanje građana...

Naspram toga, postojana i neokrnjiva činjenica odbrane Bosne i Hercegovine i principa bosanstva od strane Predsjedništva RBiH, bosanskohercegovačke Vlade i Armije RBiH, ogleda se u dosljednom poštivanju svakog čovjeka na bosansko-hercegovačkoj teritoriji na način da nije postojala državna, politička, vojna, partijska, kulturna ili bilo koja druga koncepcija uništavanja bilo kojeg naroda ili narodne grupe u Bosni i Hercegovini. Dakle, moramo ponavljati, principi odbrane Bosne i Hercegovine apsolutno su suprotni agresorskom konceptu iskorjenjivanja, etničkog progona i genocida kao ciljeva agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Obrazovni sistem je služio kao prostor oblikovanja istina i kulturnih modela, ali i kao prostor sakrivanja istine o povijesnim sadržajima. Kako je nekada bilo tako je i danas! Decenijama su u obrazovne programe, primjerice, nametali *Gorski vijenac* kao "vrhunsko umjetničko djelo" koje je bilo obavezna literatura u svim školskim programima. Ali naslov tog djela je zavodio, jer se u sadržini njegovoj radilo o istrebljenju muslimana, odnosno "istraga poturica" je njegova bolesna ideja i tema. Sam naslov *Gorski vijenac* skriva sadržaj pjevanije koja, ustvari, slavi zločin. U njemu se pjeva o zločinu nad braćom druge vjere.¹ Stravično pjevanije! Pjev o "vijencu zločina". Ubijati druge radi drugačijeg vjerovanja. Kakva je to sloboda koja je zasnovana na zločinu?

Nudeći slike Njegoševih pjevanija ili pripovijesti iz Andrićevih djela neki su pomislili da su književne fikcije i hegemonijske konstrukcije istine i historijske činjenice. Ne može se sakriti činjenica da *Gorski vijenac* slavi i podstiče mržnju prema svemu muslimanskom. Zar može biti normalno kao kulturnu vrijednost izdizati stihove u kojima se slavi mržnja i pokazuje kako treba mrziti Drugog? Odatle, iz tog nesretnog "gorskog" pjevanija o mržnji sustiže nas današnja mržnja i otvorena zloba prema Bosni i svemu bosanskom. Stari šablon da vladar države (vladika Danilo) kao glavna ličnost povijesnih i književnih narativa istrebljuje drugačije vjerovanje, mišljenje, osjećanje i jednostrano presuđuje o "pravom" vjerovanju. Poslije uništenja braće drugačijeg vjerovanja "vladika" od radosti plače, a iguman / sveštenik se zadovoljno smije. Sramotni čin zločina nad ljudima otud se smatra "herojskim činom". Ubijanje ljudi drugačijeg vjerovanja nelogičnim pjevanijem prikazuje se kao mudro i nužno. Iz tog đavolskog pokolja muslimana, "istrage poturica" na Badnje večer, raste monstruoza simbolička, politička, ideološka i militarna, anticivilizacijska neman koja je na kraju 20. stoljeća izvršila genocid nad Bošnjacima u uvjerenju da je to *sveti čin*

1 Prvi slučaj iskorjenjivanja među braćom bio je među Drekalovićima 1688. godine pod komandnom palicom Mlečana. (Mustafa Memić)

srpstva. U agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu 1992. godine zajedno sudjeluju Srbija i Crna Gora. Zato nema ljudskog kajanja – zločinci misle da čine veliko djelo (osvete) jer ih tako uči njihova “kultura”. Ali, niti Njegoš niti bilo ko drugi ne može dati razumno objašnjenje i valjano opravdanje zločina nad ljudima drugačijeg vjervanja.

Na kraju 20. stoljeća, tačnije 1995. godine, došlo je do “stvaranja” entiteta “rs” na tlu internacionalno priznate Republike Bosne i Hercegovine. Taj entitet stvoren je zločinom genocida nad bošnjačkim narodom i pojavljuje se kao rezultat osvajanja i zločina Miloševićevog srbijanskog režima. To je nastavak on stare “istrage poturica” koju slavi Njegošev pjev 1847. godine. Ponovo se pitamo – zar je genocid osnov slobode? Zar se na genocidu nad Bošnjacima temelji sloboda i budućnost srpskog naroda? Njegoševa surovost je zagušila svaku drugu senzibilitnost naroda koji ovdje žive vjekovima. Veliki dio naroda ostao je zarobljen u stravičnoj ideologiji “trebljenja” razlike, drugog, drugačijeg, drugolikog i slavljenje pokolja koji su izvršili pravoslavci na Badnje večē.

NACRTI ANTIBOSANSTVA OD 19. STOLJEĆA

Srbijansko *Načertanije* (1844) i Starčevićeva pravaška ideologija i hrvatstvo do Drine obilježili su dva zadnja stoljeća bosanske agonije. Sva nesreća Bosne proizašla je iz poremećenih nacijskih projekcija prvih susjeda koji su u njoj vidjeli prostor vlastitog nadmetanja, ništenja, borbe i razdora. Zato su tako detaljno potiskivali sve bosansko iz povijesti, politike, obrazovanja i svakodnevlja.

Početkom dvadesetog stoljeća već su djelatni strašni *nacrti*, opasne *skice* nacijskog podređivanja i veledržavnog hegemonizma. U tome prednjači konstrukcija srpstva kao dominantna i objedinjavajuća od Trsta do Soluna kako je to vidio Jovan Cvijić u svojoj konstrukciji “države svih Srba” i kasnije određenje “jednog troimenog naroda” između 1918-1941 (Kraljevina SHS, Kraljevina Jugoslavija). Više od stotinu godina, nažalost, potiskuje se planski bosanska forma iz javnog optičaja i života ljudi. Sve se čini da se ona obezvrijedi, potisne i zaboravi, te tako *damnatio memoriae* postaje ime procesa antibosanskog potiskivanja bosanstva od strane nacionalne ideje srpstva i hrvatstva. To činjenje pripada procesu planske akulturacije. Naravno, ništa ne bi bilo začudno u propagandnom djelovanju zarad određenih nacrti nacijskog oblikovanja zajednica da uz te nacрте nisu počinjeni brojni zločini pod okriljem fašističkih ideologija i najmizernijih opravdanja koja zločinci mogu smisliti za svoje zlodjelo. Te nacрте prati stravična sjena zločina. Moramo primjetiti, ustvari, ti nacрте nacijskog oblikovanja srpstva i hrvatstva, unaprijed su znali da ne mogu biti ostvareni i provedeni bez zločina nad drugim i drugačijim, odnosno da njihova suština mora bit ispoljena kao antibosanstvo na svim razinama djelovanja. To je posebno naglasio Jovan Cvijić: stvar se mora provesti silom. Već je Njegoš u *Gorskom vijencu* (1847) ocrtao istrebljenje muslimana kao vidovdansku lozinku. U tom slučaju stradaju “orijentalizirani” Bosanci kao arhetipski neprijatelji, dok se krvavo provodi

odmazda za "turski jaram" i nesretnu balkansku povijest. Cvijić je već 1906. godine napominjao da Srbija mora imati jaku vojsku i niko ga u Bosni nije previše ozbiljno uzimao. Srbijanci su u 19. stoljeću (oko 1862.) završili posao progona muslimana iz današnje Srbije i onda je trebalo ići dalje – južno i zapadno, to jeste Kosovo i Bosna. Ali to se nije moglo provesti bez mita ili bez jedne nestvarne pripovijesti koja u širokom luku zaobilazi stvarnost i historijsko mišljenje. O tome vrhunski piše Miodrag Popović u knjizi *Vidovdan i časni krst*.

Velikosrbijanski antibosanski narativ možemo pratiti od 19. do 20. stoljeća kroz djela kvazi-znanosti, politike, diplomatije, militarne pothvata i sličnih radnji u djelima Vuka S. Karadžića, Stanka Veselinovića, spisa-pamfleta *Načertanije* koji je priredio Ilija Garašanin, radova Jovana Cvijića, četničkog pokreta i tajne udruge Crna ruka, Srpskog kulturnog kluba, djelatnosti Bogoljuba Petranovića na srbizaciji bošnjačkih pravoslavaca, pisanja Vase Glušca o "bogumilima" u Bosni, historiografije vase Čubrilovića i Milorada Ekmečića, srpskom nacionalizmu Dobrice Ćosića, propagandi Nenada Kecmanovića, Memorandumu II, u deklaracijama i djelovanjima mnogih drugih ličnosti i organizacija. Ovaj narativ odbacuje *a priori* sve bosansko, a naročito ideal zajedništva i postojanja u razlikama. S posebnom pažnjom provodi srbiziranje bosanskog srednjevjekovlja, ostrvljuje se na osmansko razdoblje u Bosni, negira period komunističke Jugoslavije te prvo vodi spornu rehabilitaciju četničkog pokreta, đenerala Mihailovića i nacističkog slugu M. Nedića. Iza cjelokupnog pothvata antibosanskog narativa srpstva kao temelji postavljaju se djela Njegoša i Andrića u kojima se "čuva istina" o postojanju naroda na ovome prostoru i stvara negativan stereotip o muslimanima.

Velikokroacijski hegemonijski narativ o Bosni odvija se u nadmetanju sa srpskim kao kroatiziranje Bošnjaka katolika (Klement Božić) i mediavalne Bosne (Dominik Mandić), u pravaškoj ideologiji Ante Starčevića, projekcijama J. Štadlera i održavanju Prvog katoličkog kongresa u Zagrebu 1900. kada je odlučeno da se bošnjački katolici imaju zvati Hrvati, uspostavi NHD na čelu s A. Pavelićem, radovima Dominika Mandića o etničkoj strukturi bosanskog naroda, pothvatima F. Tuđmana 1993. koje je Haški tribunal okarakterizirao kao udruženi zločinački pothvat (UZP), današnjim nebuloznim izjavama Kolinde Grabar Kitarović, A. Plenkovića ili njihovog hercegovačkog agenta D. Čovića, te intelektualnih eskapada M. Kasapović, I. Lučića, I. Vukoje, M. Sitarskog i sličnih ličnosti koji "znanstveno" pokušavaju dokazati stranačke ideologije nacionalizma i rasizma.

Na djelu je, također, plansko obilježavanje (targetiranje) i denunciranje Bošnjaka islamista u srpsko-hrvatskom propagandnom ratu protiv Bosne.² Dva ratna agresora denunciraju Bosnu, koja je bila predmet njihovih osvajanja, kao opasnost za Evropu koja je upala u islamofobiju. To je vrhunac hegemonijskog neofašizma, političke perverzije i nihilizma na Balkanu. Mediji su najednom potisnuli sjećanje na

2 Medijski okvir ofanzive ide preko medija, naprimjer, Globus (ZG), Telegraf (BG), Informer (BG), Kurir (BG), Večernje novosti (BG), Blic (BG), Politika (BG), web portala i televizijskih stanica.

genocid o Bošnjacima, srbijansku agresiju i postavili nam nove teme na dnevni red koje samo nastavljaju daljnje pripovijedanje o mržnji, podjeli, konfliktu.

HEGEMONIZAM, ANTIBOSANSTVO I PROPAGANDA PSEUDOZNANOSTI

Šta se dogodilo s našim razumijevanjem *bosanstva*? Ono nije svodivo na etničko, religijsko, svešteničko, rimsko, istanbulska držanje pred tokovima svijeta. Dakle, gdje je bosanstvo kojim smo određeni? Kako je postalo moguće da nas najednom određuju izvanbosanski oblici bez supstancijalnog duha bosanskog bića? Kako misliti našu bosansku budućnost poslije genocida?

Najvažniji projekt velikosrpske propagande protiv Bošnjaka u 20. stoljeću bio je pokušaj da se o njima za evopsku javnost napravi slika i narativ kao *stranom* elementu i besadržajnoj religijskoj skupini koja se "odmetnula" od srpskog stabla i izdala "veru pradedova". Tokom zadnji četvrt stoljeća u komunikativnoj orbiti ovog prostora pojavljuju se brojni antibosanski izričaji. Tako je tokom odbrambeno-oslobodičke borbe protiv agresije Miloševićevog režima iz Srbije sve bosansko-hercegovačko planskom propagandom devalvirano i svedeno na etničko-religijsku dimenziju, slučajnost bez plana i pozadine, islamski fundamentalizam, orijentalizam, drugost stranaca, "griješ" osmanskih osvajača, religijski konflikt, balkansko divljaštvo, staru mržnju i tako redom.

Primjeri antibosanskog djelovanja su brojni:

- Istina o agresiji i odbrani Republike Bosne i Hercegovine falsificirana je već tokom rata 1992-1995 od strane Miloševićeve ratne mašinerije i njegovih agenata u Bosni; Karadžićevi Srbi su 1992. godine opkolili glavni grad države i granatirali ga do 1995. godine pred kamerama svih svjetskih TV-kuća i internacionalnih organizacija kakva je OUN; jasno je da je neko "pokrivao" Karadžićeve tobđžije u zločinu koji su provodili, jer je to bilo nezamislivo sa stanovišta Povelje OUN i principa humanosti; na čelu svih bitnih vojnih funkcija snaga UN stajali su francuski i britanski oficiri (UNPROFOR).³ Karadžićeva osvajačka vojska u Bosni imala je "garancije" da ih avioni NATO saveza neće napadati kod zauzimanja Srebrenice – "date" su im odriješene ruke za genocid. Francuska stavlja veto na sve vojne intervencije protiv srpskih vojnika pod Karadžićevom komandom. Francois Mitterand i premijer Edward Balladur

3 Potpredsjednik Vlade Republike Bosne i Hercegovine za vrijeme agresije, dana 8. januara 1993. godine, Hakija Turajlić, otišao je na International airport Sarajevo da dočeka Orhana Sefa Kilercioğlua koji je pratio pošiljku pomoći iz Turske. U cilju da se vrati u Sarajevo morao je proći kroz teritoriju pod kontrolom bosanskih Srba gdje je UNPROFOR trebao da omogući zaštitu. Konvoj UN-a koji je vozio Turajlića u Sarajevo je zaustavila vojska srpskih vojnika na ilegalnoj barikadi nekoliko kilometara od aerodroma. Nakon 90-minutnog zastoja francuski oficir UNPROFOR-a je otvorio vrata na oklopnom transporteru u kojem je Turajlić sjedio, pri čemu je srpski vojnik otvorio vatru iz kalašnjikova. Turajlić je pogođen sa 7-8 hitaca. Francuske trupe nisu uzvatile vatru, nisu pozvale pojačanje - jedinice koje su bile daleko 500 m - niti su zadržale ubice. Britanske trupe koje su pristigle na mjesto zločina su dobile naredbu da napuste lokaciju. Ubistvo Turajlića je zateglo odnose između bosanske vlade i UNPROFOR-a te je bilo razlog zašto su mirovni pregovori u Ženevi prekinuti. Ujedinjene nacije i srpska vojska su odbili sarađivati sa bosanskom vladom u istraživanju i pronalasku ubice. Srpski vojnik, Goran Vasić, je eventualno optužen za Turajlićevu smrt, ali je oslobođen te optužbe 2002. godine.

su sve učinili da onemoguće vojnu intervenciju UN u Bosni protiv Karadžićevih vojnika i srbijanskih osvajača – tvrdi Guillaume Ancel u knjizi *Ledeni vjetar nad Sarajevom (Vent glacial sur Sarajevo)*. U Bosni su štitili agresora sve do dolaska Amerikana koji su za 48 sati zaustavili rat i onda u Daytonu ispunili spisak Miloševićevih želja na okupiranoj teritoriji Republike Bosne i Hercegovine koju su podijelili prema ratnim dostignućima i nametnuli joj Ustav u Anex-u IV *Općeg sporazuma o miru*.

- Legendarna narodna vojna sila, pod imenom **Armija Republike Bosne i Hercegovine**, nije bila “takozvana” – to je bila legalna odbrambeno-oslobodilačka vojna sila Republike Bosne i Hercegovine koja se organizirala iz bosanskog naroda da spasi Republiku Bosnu i Hercegovinu od dvostruke agresije Miloševićevog i Tuđmanovog režima 1992-1995. Mediji u današnjoj BiH prenose podvale iz beogradskih medijsko-propagandnih i obavještajnih krugova da je neko ko je branio legalno svoju državu “tzv.” ili tobožnji, ali ne legalan državni sistem vojne odbrane. Takva morbidnost dolazi iz samog srca srbijanskog dvadesetostoljetnog nacizma-fašizma i antibosanstva.

Pored toga, regularna, legalna vojna sila Republike Bosne i Hercegovine, Armija Republike Bosne i Hercegovine nazivana je ciljano i planski “muslimanska vojska”, “Alijina vojska”, “muslimanske snage”, “zelene beretke”, “islamski ratnici” i slično, kako bi se krivotvorio karakter oružane sile Republike BiH i kako bi se ona posmatrala kao neka “religijska vojska”, privatna vojska ili sporedna vojna grupacija iza koje ne stoji država i koja ne brani državu napadnutu razornom agresijom vojne sile druge države.

Najvažnije je da Armija RBiH nije bila vođena ideologijom genocida i etničkog iskorjenjivanja drugoga, da nije postojao plan da se uništi jedan narod, da nije provodila zlodjela koja je provodila Miloševićeva i Karadžićeva rušilačka soldateska. Takvo nešto nije postojalo na nivou države, politike i kulture kao plan;

- Za svrhu potkopavanja Bosne i Hercegovine, neprestano uz narodno ime Bošnjak dodaje se i oznaka *musliman* kao da je najvažnija stvar na svijetu da se kaže da su ti ljudi po vjeri muslimani;

- Na Londonskoj konferenciji o ratu u Jugoslaviji⁴ 1992. jasno se govori o agresiji Savezne Republike Jugoslavije na nezavisnu Republiku Bosnu i Hercegovinu, ali samo malo kasnije, na pregovorima u Ženevi uvodi se narativ o “tri zaraćene

4 U Londonu je 26. avgusta 1992. godine održana *Konferencija o bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (Londonska konferencija)*. Tokom rata, pod okriljem Međudržavne konferencije o bivšoj Jugoslaviji poduzimaju se naponi da se pregovorima dođe do političkog rješenja sukoba. **Za kopsedsjednike Glavnog odbora konferencije izabrani su predstavnik Generalnog sekretara UN-a Sajrus Vens (Wance) i predstavnik Predsjedništva Evropske zajednice Dejvid Oven (Owen)**. Internacionalna konferencija o bivšoj Jugoslaviji razvila je osnovu za političko rješenje sukoba u BiH odbijajući stvaranje tri teritorijalno jasne države na etničkom principu, zalažući se za formiranje decentralizirane države. Kopsedsjedavajući su konstatovali da ne treba prihvatiti rezultate etničkog čišćenja u BiH. Tokom rata kopsedsjednici su, što se posebno odnosi na engleskog diplomatu lorda Ovena, promijenili polazna stanovišta. Priznavši rezultate postignute silom, kopsedsjednici Vens i Oven su značajno doprinijeli legalizaciji etničkog čišćenja koje su u BiH provele snage bosanskih Srba. Napadači i žrtve stavljeni su u istu ravan, zanemareno je učešće JNA odnosno SRJ u ratu u Bosni i Hercegovini, a sukob se pokušao predstaviti kao građanski rat, a ne agresija.

strane" – dakle, legalna Vlada jedne države pretvorena je u "zaraćenu stranu" tokom odbrane svoje države i tako izjednačena s "pobunjeničkom skupinom" koja je bila agent i izvršilac naloga susjedne države; ciljano je legalna bosansko-hercegovačka Vlada svedena na "zaraćenu stranu";⁵

- Već u proljeće i ljeto 1992. godine u Bosni i Hercegovini provedni su sistematski masovni zločini nad civilnim stanovništvom, ubistva, progoni i silovanja; internacionalna zajednica je za te strašne zločine na teritoriji cijele države smislila termin *ethnic cleansing* (etničko čišćenje) kao politikantsko-cinički eufemizam za genocid koji se odvijao pred očima cijelog svijeta.

- U domaćim i stranim medijima tokom rata protiv Republike Bosne i Hercegovine, **otvorena agresija** Miloševićevog režima 1992. godine i Tuđmanovog 1993. godine pokušava prikazati kao "**građanski rat**" (*civil war*) u kojem se sukobljavaju "zaraćene strane" zarad neke stare, vjekovne mržnje; pritom, skriva se činjenica da bosanska vlada nikada nije u potpunosti izgubila uočljiv multietnički sastav i tome primjerenu politiku, dok su Karadžićevi Srbi kreirali etnički čistu "srpsku republiku" u kojoj je svaki trag njenog muslimanskog naslijeđa bio uništen; u Deytonu je nagrađena rasističko-fašistička ideja iskorjenjivanja drugačijeg naroda i data podrška Miloševićevom i Karadžićevom ratnom cilju: kreiranju etnički čiste i geografski povezane teritorije na kojoj bi živjeli samo Srbi;

- Odbrana od dvostruke agresije Miloševićevog i Tuđmanovog režima želi se prikriti i nametnuti naracija o jednakoj **odgovornosti** svih "zaraćenih strana". Tada se više ne govori o agresoru i žrtvi, o velikodržavnom projektu i napadu na interna-

5 Izjava o Srbiji i Crnoj Gori

Pozdravljamo činjenicu da su svi sudionici konferencije potpisali »Izjavu o Bosni i Hercegovini«. Svi sudionici moraju ispuniti obveze koje su preuzeli Srbija i Crna Gora posebice su suočene s nedvosmislenim izborom. One su prihvatile da:

- **prekinu intervenciju preko svojih granica u BiH i Hrvatskoj;**

- **odvrate bosanske Srbe, na što bolji mogući način, od osvajanja područja silom i protjerivanja lokalnog pučanstva;**

- u potpunosti obnove građanska i ustavna prava stanovnika Kosova i Vojvodine kao i da osiguraju građanska prava stanovnicima Sandžaka;

- iskoriste svoj utjecaj na bosanske Srbe kako bi ishodili zatvaranje njihovih zarobljeničkih logora i poštovanje njihovih obveza po međunarodnom pravu i posebno ženevskim konvencijama te da dopuste povratak izbjeglica njihovim domovima. Bosanski Hrvati i Muslimani preuzeli su iste takve obveze.

- u potpunosti poštuju odgovarajuće rezolucije Vijeća sigurnosti UN;

- objave da u cijelosti poštuju integritet postojećih granica;

- zajamče prava etničkih i nacionalnih zajednica i manjina unutar granica Srbije i Crne Gore u skladu s Poveljom UN, odlukama KESS-a i nacrtom Konvencije Konferencije EZ o Jugoslaviji;

- rade na normalizaciji prilika u Hrvatskoj, primjeni Vanceova plana i na tome da Srbi u Krajinama prihvate posebni status koji je za njih utvrđen u nacrtu konvencije Konferencije EZ o Jugoslaviji;

- poštuju sve relevantne međunarodne sporazume i ugovore.

Budu li Srbija i Crna Gora djelima kao i riječima ispunile ove obveze, kao što je to naznačio gospodin Panić u svom nedavnom pismu predsjedavajućem Vijeća sigurnosti UN, ona će ponovno zadobiti uvaženi položaj u međunarodnoj zajednici. Bit će im omogućeno da trguju, primaju pomoć i u potpunosti surađuju sa svim članicama međunarodne zajednice. Ne budu li se tome podvrgle, Vijeće sigurnosti će biti pozvano da odredi daljnje sankcije koje će voditi do njihove potpune međunarodne izolacije.

(Ovaj dokument, pod naslovom »Srbija i Crna Gora - dokument supredsjedatelja«, objavljen je 27. kolovoza 1992. godine na Londonskoj konferenciji o Jugoslaviji).

cionalno priznatu državu; tada na scenu stupaju nemoralni intelektualci kakvi su Kecmanović i Kasapovićeva;

- U **propagandni rat** protiv RBiH uvodi se književnost i historiografija koje navodno nude nesumnjive dokaze o **mržnji** ("Bosna je zemlja mržnje", stoji u Andrićevom *Pismu iz 1920*) koja vlada na ovim prostorima, a historiografija "dokazuje" kako Bošnjaci nisu narod (Milorad Ekmečić u knjizi *Stvaranje Jugoslavije 1790-1918*, I-II, Beograd: Prosveta, 1989, knjiga II, str. 83-104, 422-545.), nego su sintetička, izmišljena nacija, a Bosna nikada nije bila država, nego je samo jedna od "srpskih zemalja"; Ekmečić negira Bošnjacima postojanje i samobitnost;

- Prevarantski se potencira ratni sukob "između naroda", kao da narodi ratuju, a ne vojne formacije; stalno se govori rat između "Bošnjaka i Srba" ili "rat između Bošnjaka i Hrvata" – ali nisu narodi ratovali; onda se u mirnodopskim okolnostima pokušava nametnuti priču o "pomirenju naroda", kao da se narodi moraju izmiriti jer su "zaraćeni", a ustvari ratoborni nacionalizam se skriva iza cijelih naroda; tako se odnosi između suverenih država pokušavaju nadomjestiti i zamijeniti odnosima "između naroda ili narodnih grupa" što je pokušaj pervertiranja relacija koje mogu biti samo državne;

- Milorad Ekmečić u knjizi *Dugo kretanje između klanja i oranja* podmeće Aliji Izetbegoviću i SDA odgovornost za početak rata u Republici BiH. Danas se Bošnjaci i njihovi politički predstavnici uglavnom pravdaju da nisu ovo ili ono.

- Stefan Karganović vodi najmorbidniju kampanju protiv činjenice genocida nad Bošnjacima u regionu Srebrenice (Istorijski projekt Srebrenica); u tome prljavom poslu pomažu mu Ole Flum autor filma *Izdani grad* (ovaj Norvežanin tvrdi da je srpska vojska morala uništiti zločinačko i mafijaško gnijezdo u zaštićenoj zoni UN Srebrenici – to je oslobađanje Srebrenice).

- Negiraju se presude i nalazi Haškog tribunala na osnovu kojih smo stekli sliku o stravičnim planovima iskorjenjivanja i uništavanja ljudi na prostorima Bosne i Hercegovine; negira se Presuda o genocidu nad Bošnjacima iz 2007. godine.

- Nenad Kecmanović služi kao savjetodavni podstrekač antibosanstva; u tu svrhu objavljuje pamflet *Nemoguća država* (Banja Luka, 2007), a on je tada na tragu zagrebačke antibosanske pojave Mirjane Kasapović koja je 2005. godine objavila knjigu *Bosna i Hercegovina: podijeljeno društvo i nestabilna država* u kojoj nam je ponudila koncept konsocijacije za dovršenje podjele Bosne i Hercegovine po etničkim i ratom dostignutim linijama; ove dvije knjige ne samo da su morbidne i nemoralne, one nažalost slave fašizam, mržnju, separatizam i etnofaulizam među građanima i narodima u Bosni i Hercegovini;

- Bojan Dimitrijević sa beogradskog Instituta za savremenu istoriju piše hvalospjevnju knjigu *Komandant*, friziranu biografiju Ratka Mladića osuđenog ratnog zločinca (izdavanje knjige sponzorirao je M. Dodik). Dimitrijević je "stručnjak" za reviziju i rehabilitaciju đenerala Mihailovića i srpskog kvislinga M. Nedića.

- Cijela skupina "intelektualnih" propagandista (kakvi su M. Kasapović, I. Lučić, I. Vukoja, N. Kecmanović, M. Jeftić, S. Karganović, N. Kusturica, Lj. Bulatović i mnogi drugi iz politike i javnog života) svakodnevno nas "uvjeravaju" svojim "naučnim radovima" da Bosna ne može postojati i da Bošnjaci nisu narod. Oni daju "intelektualnu" podršku antibosanskim idejama – produciraju ih i opravdavaju kvazi-znanstvenim vokabularom bez moralne osnove. Oni poručuju da Bošnjake treba staviti u "bodljikavu žicu" – toliko su opasni po srpske i hrvatske interese.

- Entitet "rs" je rezultat genocida nad Bošnjacima i pokazuje se da je genocid bio cilj velikodržavne osvajačke politike Srbije devedesetih godina; Republika Bosna i Hercegovina je poslije agresije razbijena na dva entiteta i time je agresor nagrađen; velikosrbijanska politika propagandno pokušava povezati Bosnu i Hercegovinu s Kosovom, odnosno entitet "rs" s nezavisnom državom Kosovo; velikosrbijanska politika propagira komparaciju Bosne i bivše Jugoslavije – to dvoje se nikako ne mogu komparirati;

- Govori se o nemogućnosti "zajedničkog života", ugroženosti Srba i Hrvata od Bošnjaka, širi se mržnja i nepoštovanje razlike i drugosti, propagira se primitivizam i etnofaulističko omalovažavanje bosanskog čovjeka; bošnjačka politika i narod nisu nasjeli na nacionalistički primitivizam i osvetu na brutalan način;

- Cijeli smisao antibosanskog propagandnog djelovanja je da se *istina* poljulja i reinterpretira prema interesima agresora, osvajača ili neke sile; naspram toga, sa svim je jasno da ciljevi bosanske politike nisu zasnovani na genocidnim idejama;

- Douglas Hurd je bio opsjednut Bosnom te ga B. Simms opisuje: "**totalno paraliziran Bosnom pred kraj svog mandata**", dok je, s druge strane, jedan poznavalac prilika opservirao kako će Bosna biti ugravirana na Hurdovom nadgrobnom spomeniku;

- David Carrington je smatrao da je rat u Hrvatskoj 'Tuđmanova greška', jer je proglasio nezavisnost bez dovoljnih garancija srpskom stanovništvu. Carrington, također, nije pokazao nimalo više razumijevanja i za rješavanje rata u Bosni. On je, ustvari, pokazao jasnom svoju opću odbojnost prema svim 'zaraćenim stranama'; odlučno je odbio napraviti ikakvu razliku između osvajačkih ratovanja za Veliku Srbiju, bosanske samoodbrane, te hrvatskog separatističkog oportunitizma. Ovo se odrazilo u njegovom zapamćenom komentaru na početku rata, u aprilu 1992: "Svi su krivi za ono što se događa u Bosni i Hercegovini i, čim dođe do prekida vatre, neće biti potrebe nikoga kriviti." Jedan od velikih problema, Carrington je rezonovao nešto kasnije, jeste "demonizacija Srba". Štaviše, Carrington je vjerovao da je Izetbegović "**odgovoran za neke od zločina, ne bi li zainteresirao Amerikance. Odvratn čovječuljak.**" Ponovno je Carrington uložio nadu u soluciju "ispregovarane" podjele. "Mir neće stići u Bosnu dok se ne desi de facto podjela", tvrdio je Carrington u julu 1992. godine. Čini se da je s pravom Ortega y Gasset na kraju knjige Pobuna masa zaključio: "Sve se, dakle, svodi na to da Evropa više nema morala".

- Bošnjačke političke građanske opcije se ne priznaju kao moguće u hrvatskoj propagandi, jer su one osnov "asimilacijske strategije" – Bošnjaci mogu biti samo

muslimani i slijediti neku muslimansku ideologiju. Ovim se podrazumijeva da Bošnjaci ne mogu imati građansku političku svijest, to jest, oni mogu biti samo muslimani na koje se lijepe etikete orijentalizma i došljaka u Evropu. A ti muslimani ništa drugo ne misle nego da budu samo radikalni, fundamentalni i opasni!

- Zašto u Bosni ne može biti građanska republika i zakonski okvir kao u evropskim zemljama? Prosto, ne može, jer se onda onemogućava kolektivističko-nacističko potkopavanje njene državnosti. Razarači Bosne bili bi ugroženi i sankcionirani! Sada su po ovome Ustavu *plemena iznad države* – pred očima cijele demokratske Evrope.

- Bošnjacima se podmeće ideja "islamske države", kalifata i time se skriva zlodjelo koje je nad njima počinjeno i sankcionirano od Haškog suda kao Udruženi zločinački poduhvat na čelu s Franjom Tuđmanom i hercegovačkom šestorkom. Čovićeva laž o "islamskom kalifatu" treba uvjeriti Zapad da su u Bosni opasni muslimani. Koji Bošnjaci prave islamsku državu i gdje? Kome danas treba islamska država?

- Pokušaj radikaliziranja Bošnjaka kao neke opasne religijske skupine bez svijesti o državi i vladavini zakona, zaboravlja da egzistencijalno-povijesna i politička osnova Bošnjaka nije islamizam i orijentalizirajuće konstrukcije već bosanstvo kao realna povijesna struktura bivstovanja. Zato se pred hegemonijskim projektima srpstva i hrvatstva satanizira sve bosansko. Ometanje uspostave normalnog života i mira u Bosni dio je strategije *Memoranduma II*;

- Narodi u Bosni ili narodne grupe se namjerno imenuju *nacijama* da se ne bi koristila oznaka *Bosanac* kao ime za naciju države Bosne i Hercegovine; u Bosni se pokušava instalirati ruska koncepcija nacije i "konstitutivnog naroda" koja je u suprotnosti s evropskim političkim koncepcijama i demokratskim procedurama, a koja bi u Bosni značila nazadovanje u neko predmodernu, predpolitičko i plemensko stanje; Bosna i Hercegovina je danas zarobljena u *kolektivistički* politički sistem kojim dominiraju "konstitutivni narodi" umjesto *konstituentnih* naroda i građana-državljana Bosne i Hercegovine; Evropski sud za ljudska prava u slučaju Zornić i Pilav u potpunosti delegitimira princip tzv. "konstitutivnosti naroda", uz to kazuje da je nametnut tokom ratnih sukoba obilježenih genocidom i etničkim čišćenjem;

- Vršiti se pritisak od strane HDZ-a da se donese (etno-plemenski) Izborni zakon, a da se pritom ne vodi računa o posljedicama genocida nad Bošnjacima i da se cjelokupno bosansko zakonodavstvo ne uskladi s Evropskom konvencijom i evropskim pravnim standardima. Prijeti se blokadom države od predstavnika HDZ.

- Pritisak na bosansku državu da se izgradi Pelješki most kako bi se definitivno država BiH potisnula iz pojasa mora i prestala biti pomorska država, zato je važno raditi na projektu neumskog zaljeva i turističko-sportske luke kojom bi država bila povezana sa svim morima svijeta;

- U evropskoj epohi nihilizma nastavlja se presija na Bošnjake kao narod, pritisak na politiku koja se vodi u ime Bošnjaka, pritisak na Ustavni sud, pritisak na institucije države, pritisak na istinu o Bosni, pritisak na moralno držanje čovjeka kao pokušaj opće destrukcije bosanskog bića...

Pokazuje se da je glavni cilj hegemonijske antibosanske politike bio od 1992. da se izbriše predznak Republika ispred Bosne i Hercegovine i da se isti stavi ispred imena pobunjeničke, genocidne tvorevine s etničkim imenom, da bi se u mirnodopskim uslovima napravila velika diplomatska i propagandna ofanziva u kojoj treba da se ta tvorevina zla pokaže kao država koja može postati samostalna i otkinuta od Bosne. Jedini problem za tu ideju je da se ona ne može ostvariti mrinim putem. Cilj politike antibosanstva je da se zbog toga učini sve kako bi oslabile bosanske odbrambene i misleće snage, političke partije i obrazovne institucije, kako bi nestalo intelektualnog potencijala koji bi mogao parirati ovoj pogubnoj zamisli. A tada bi po zamisli velikosrpskih osvajača "Bosna, kao kruška", pala u krilo „velike Srbije“.

Politički i pravni sistem u Bosni i Hercegovini poslije rata onemogućava razvoj i stabilnost države, jer je njime otvorena mogućnost neprestanog podrivanja poretka i vladavine zakona te opstruiranje svakog mogućeg dijaloga o usklađivanju zakonodavstva u Bosni i Hercegovini s Evropskom konvencijom. Čini se da antibosanske snage poduzimaju sve da Bosna i Hercegovina zaostaje na putu euroatlantskih integracija i da se predstavlja pred internacionalnom javnošću kao "nestabilna država i podijeljeno društvo". Ideja politike *etatizma* s bosanske strane nije uopće razvijana i podsticana kao protuargumentacija i politička vizija.

Dodatak uz tekst: Naredba Blagoja Adžića Željku Ražnatoviću Arkanu za napad na Bijeljину

Mr.sc. Safet Kešo

ZLOČINAČKA PRIRODA „HUMANOG PRESELJENJA NARODA“

Opasne igre predsjednika HDZ BiH Dragana Čovića i njegovih saigrača oko izbornog zakona u Bosni i Hercegovini napajaju se na vrelima životnih načela i politike njegovog ideološkog oca Franje Tuđmana. Analitici sklona javnost u cijelom našem regionu troši enormnu količinu vremena, energije i intelekta, pokušavajući pronaći neki skriveni i dublji smisao ključnih postulata ponuđenog HDZ-ovog modela izbornog zakona za BiH. Međutim, cijeli taj posao analitičara ekstremno otežava i u konačnici čini uzaludnim jedna veoma prosta činjenica - u onom što Čović želi postići nema ni dubljeg ni skrivenog smisla. Onog dubljeg nije nikada ni bilo, a nakon serije sramnih ispada i potpunog razotkrivanja prave prirode lika i djela ovog predanog Tuđmanovog sljedbenika, svaka primisao o skrivenom smislu ideja njegovog izbornog zakona takođe je postala izlišna. Naprosto, kada se sa ovog projekta, rađenog u pogonima i po mjeri HDZ-a, otpuše sva prašina i magla, ukazuje se samo njegov elementarni, brutalno prizemni i potpuno ogoljeni smisao.

Upravo taj brutalno prizemni smisao idejne suštine pomenutog HDZ-ovskog izbornog zakona živo me je podsjetio na prijeratnu anegdodu sa jednim poznatim sarajevskim intelektualcem koji je pijan ušao u ponoćni sarajevski tramvaj. Pošto nije bio stabilan na svojim nogama, a sva mjesta za sjedenje su bila zauzeta, on je brzo skovao „inteligentan plan“ i odlučio da ga odmah implementira. Glasno je, da ga svi u tramvaju čuju, povikao: „Narode, slušajte me dobro! Odgovorno tvrdim da su sve žene koje u ovom tramvaju sjede sa lijeve strane – kurve!“

Na odgovor nije nimalo čekao. Po lijepom sarajevskom običaju, istog trena uslijedila je veoma burna reakcija prisutnih. Prednjačila je jedna gospođa, koja mu je u lice, jasno i glasno, takođe da svi čuju, skresala: „Sram te bilo, pijana bezobrazna mrcino! Kurva ti je majka, koja te je takvog rodila i odgojila!“ Pijani inteligent, međutim, nije se dao ni zbuniti ni postidjeti, nego se pjanski odlučno i pribrano nastavio držati svoga plana. Uz mirni osmijeh, svojstven valjda samo umišljenim 'nositeljima evropskih vrednota' koje naročito nadahnuto promoviraju onda kada ih savlada nagon za vrijeđanje i čovjeka i zdravog razuma, lakonski je, kao iz topa, spremno odgovorio: „Ali, gospođo, nemojte se uzbuđivati, molim vas! Pa jednostavno ustanite, pređite na desnu stranu tramvajva i riješite svoj problem!!!“

HDZ-ovim prijedlogom Izbornog zakona, koji se poput mine sa napola izvučenim osiguračem mjesecima valja po parlamentarnim ladicama, Čović namjerava postići isto ono što i pijani junak anegdote iz tramvaja. On perfidno želi prisiliti Hrvate iz Posavine, Srednje Bosne, USK, Sarajeva, Tuzle, Zenice i drugih gradova BiH da ustanu, pređu u njegovu nahiju i tako riješe „svoj(!?) problem ugrožene jednakopravnosti“. On im, nažalost s razlogom, podmeće priču o „ugroženoj jednakopravnosti“ jer upravo ono što Čović želi nasilu unijeti u izborni zakon, prijeteći čak i postizbornom blokadom države BiH ukoliko se on ne usvoji, odista bi im ugrozilo ravnopravnost i bosanski Hrvati ne bi imali puno pravo da biraju, posebno da budu birani, nigdje osim u Čovićevoj glasačkoj nahiji. Stoga ih on pritiscima svake vrste želi „humano preseliti“ i riješiti tobože njihov problem. I entitet RS, u saradnji sa Miloradom Dodikom, a prema poznatom dogovoru zločinaca Tuđmana i Miloševića, on želi očistiti od Hrvata iz istih razloga. Pored toga, izvršavajući krajnje predano nečasnu zadaću etničkog čišćenja, on već godinama grubo i uporno obespravluje i Srbe i Bošnjake u dominantno HDZ-ovskim kantonima ne bi li ih prisilio da konačno dignu sidro i svojim odlaskom oslobode prostor za one Hrvate koje već dugo očekuje nakon što se „humano presele“ iz entiteta RS, Posavine, Srednje Bosne, Sarajeva, Zenice, Tuzle i drugih prostora.

Nema nikakve dileme da to što radi ovaj „dvojac sa tri kormilara“ (Hrvatskom, Srbijom i Rusijom) ima samo jedno ime – pokušaj ostvarivanja ratnih ciljeva Tuđmana (i Miloševića) u BiH kroz nastavak realizacije udruženog zločinačkog poduhvata (UZP-a)! Mi već duži period svojim očima uživo posmatramo kako se u režiji Zagreba i Beograda, preko ‘izvođača radova’ Dragana Čovića i Milorada Dodika, pokušavaju revitalizirati i dovršiti UZP-i – vojnički i politički poraženi, pravno izvršno presuđeni i historijski propali velikodržavni projekti naših susjeda. Imajući u vidu da je i sam pomen „udruženih zločinačkih poduhvata“ dovoljno uznemirujućeg značenja i sadržaja, on unosi zebnju u svako ljudsko biće koje živi u BiH i cijelom našem regionu. Posebno zabrinjava saznanje da Čoviću i Dodiku ne smeta čak ni činjenica da presude za UZP predstavljaju najužasniji i najteži mogući pravni kvalifikativ Međunarodnog suda u Hagu kojim je zauvijek, konačno, izvršno, eksplicitno i bez mogućnosti bilo kakvih naknadnih revizija, preinaka, korekcija i sl. nazvana i za vijeke vjekova opečaćena politika i Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića u agresiji na BiH! Pokušaji nastavka tih istih zločinačkih poduhvata jeste ono što trenutno radi pomenuti dvojac i za cijeli region predstavljaju smrtonosnu opasnost koja mora biti zaustavljena i otklonjena.

Čović je lažni europejac. HDZ-ovskim viđenjem i prijedlogom izbornog zakona on svjesno delegitimira i diskriminira više od polovice Hrvata u BiH. Oduzima im pravo da budu birani i ukida im potpuno status legitimnih, što će reći pravih predstavnika svoga naroda. Pritom on uopće ne postavlja pitanje kako je moguće svoje djelovanje nazivati borbom za ravnopravnost Hrvata u Bosni i Hercegovini kada osobno traži donošenje izbornog zakona po kojem on može biti legitimni predstavnik svih Hrvata, čak i onih koji po tom istom zakonu ne mogu biti njegovi legitimni predstavnici (a više od 50% je takvih u BiH!). Ko bi pametan i dostojanstven ikada

pristao da njegov legitimni predstavnik bude upravo onaj ko mu direktno oduzima fundamentalno ljudsko pravo – da bira i da bude biran?! Beskrupuloznim makijavelističkim pristupom ovom suštinski bitnom pitanju Čović samo potvrđuje ono što je jasno već godinama – njega ne zanima niko osim Dragana Čovića i onih koji mu mogu pomoći da traje na vlasti doživotno!

TUĐMAN KOMANDUJE I SA ONOGA SVIJETA

Hrvate iz RS-a i Srbe iz HNK i drugih dominantno podHDZ-ovskih kantona, u dogovoru sa Dodikom kao strateškim partnerom u poslovima poratnog etničkog čišćenja, Čović je odavno pustio niz vodu. On odbija da čuje potresne vapaje čestitog banjalučkog biskupa Komarice, koji već godinama uzalud doziva upomoć i Čovića i cijelu Hrvatsku, tražeći od njih da od potpunog i konačnog istrebljenja spase ono malo preostalog hrvatskog naroda u Dodikovom RS-u. I, kako sada stvari stoje, u Zagrebu bi vlast prije čula zujanje komarca iz daleke Banjaluke, nego dramatične pozive upomoć biskupa Komarice - tog hrabrog i plemenitog svećenika potpuno predanog službi Bogu i čovjeku.

Kako je to moguće i o čemu se zapravo radi?!

Odgovor je jednostavan – Franjo Tuđman čvrsto komanduje današnjom Hrvatskom i Hrvatima i sa onoga svijeta! Tamo gdje je on tokom 90-tih godina 20. vijeka odlučio da izda i proda Hrvate u BiH i baci ih pod čizmu ratnim zločincima Miloševiću i Karadžiću, niko im ni danas ne smije priteći u pomoć. Onih koji bi to željeli ima nedovoljno, nisu relevantan politički faktor i utišani su HDZ-ovskim instrumentarijem vlasti do granica nečujnosti.

Nakon dugih 26 godina dirigovanog zatvaranja očiju i bešćutnog nemara cjelokupne hrvatske politike pred patnjom preživjelog dijela hrvatskog naroda u RS-u, savršeno jasno se vidi da današnjim Hrvatima nedostaje snažni i kredibilni politički lider koji bi napokon smogao snage da poništi (samo)ubilačke Tuđmanove komande i svoj narod izvede iz pakla sopstvenih historijskih zabluda, onih poput Pavelićeve fašističke NDH-zije i zločinačke „Herceg-Bosne“, upravo Tuđmanovog zlog ideološkog čeda. Jednostavnije rečeno, zato što danas nema ko da izda pravu, Tuđmanova kriva komanda ostaje tamo i dalje izvršna! Iako je sve ono što je ta komanda proizvela prepoznato na najvišim sudskim tijelima civiliziranog svijeta kao „udruženi zločinački poduhvat“ (UZP), Tuđmanovi protagonisti u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini nastavljaju zločinačku misiju.

Štafetu mirnodopskog nastavljača UZP-a u Bosni i Hercegovini čvrsto drži Dragan Čović. Nije ga nimalo pokolebala ni presuda o dugogodišnjoj robiji Prliću i ratnim izvršiteljima tog istog UZP, njegovoj ideološkoj sabraći. On godinama odlučno odbija da se u ustavima onih kantona u kojima osobno vedri i oblači Srbima osigura konstitutivnost, a Bošnjacima pravo da svoj maternji jezik zovu bosanskim. HDZ-ovim prijedlogom Izbornog zakona, čijim usvajanjem ultimativno uvjetuje debloka-

du države nakon izbora 2018. godine, Čović priprema stravičan zločin nad vlastitim narodom – njihovo etničko čišćenje sa rodne grude. On zanemaruje činjenicu da se Hrvati iz Posavine ili Srednje Bosne, ukoliko ih natjera da spakuju kofere i pokrenu se sa svojih stoljetnih ognjišta, neće zaustaviti u blizini njegove hacijende višemilionske vrijednosti, odnosno u njegovoj izbornoj jedinici. Zašto bi se zaustavili pod strehom Čovićeve kućerke, kad savršeno dobro znaju da ih on godinama smatra građanima drugog ili trećeg reda. Oni će stoga radije otići u EU, u neku normalnu državu u kojoj građani bez ikakvih restrikcija uživaju ljudska prava i slobode, koje tamo nipošto ne mogu zavisiti od adrese stanovanja, odnosno od toga da li žive u izbornoj jedinici Merkelove, Makrona...

APSURDNA SUŠTINA HDZ-OVIH CILJEVA IZMJENE IZBORNOG ZAKONODAVSTVA

HDZ-ov apsurdni prijedlog izmjena Izbornog zakona ne napada samo zdravu logiku i evropske principe i vrijednosti, nego direktno obespravljuje i stotine hiljada konkretnih živih ljudi. Po tom prijedlogu hercegovački Hrvat može biti legitimni predstavnik pripadnika hrvatskog naroda iz cijele BiH, dok niko od Hrvata izvan zamišljene HDZ-ove etničke izborne teritorije, koju je hrvatski saborski zastupnik Ivan Pernar nedavno nazvao „HDZ-ovim logorom“ (više od 50% je takvih), ne može biti legitimni predstavnik nijednog Hrvata primjerice u Predsjedništvu BiH pa čak – ni samoga sebe!? Postavlja se pitanje kako je moguće da Hrvat iz Sarajeva, Tuzle ili Zenice može biti legitiman kao glasač za Hrvata iz Mostara ili Širokog Brijega ako se ovaj kandidovao za člana Predsjedništva BiH, a da ne može biti legitiman kao glasač čak ni za samoga sebe kao Hrvata koji živi u Sarajevu, Zenici ili Tuzli u slučaju iste kandidature!?

Čovićev HDZ BiH (uz vrlo agresivnu podršku HDZ RH) uporno nastoji nametnuti i ozakoniti kriterij po kojem „pravi“ odnosno „legitimni“ Hrvati u BiH mogu biti samo oni koji žive u mjestima sa većinskim Hrvatima (zastrašujuće krupan korak HDZ-a ka teoriji čiste /nad/rase?!). Takav kriterij rasističke je naravi i navodi na zaključak da su Hrvati koji žive u etnički izmiješanim sredinama „onečišćeni“ vrijednostima multietničkog suživota odnosno da imaju nedopustivi sistemski „feler multietničnosti“ te da stoga nisu pravi Hrvati i da ne mogu biti predstavnici pravih Hrvata?! Postavlja se sada jedno potpuno logično pitanje: po kojim to kriterijima Čović sebe i druge „prave“ Hrvate, one iz isključivo monoetničkih hrvatskih sredina, smatra „nositeljima evropskih vrijednosti“ kada ujedinjena moderna Evropa snažno promovira i živi upravo zajednički život pripadnika različitih naroda, religija, kultura i tradicija i to kao imperativni model i jedinu moguću univerzalnu formulu za svoju perspektivnu budućnost?! I drugo pitanje: zar Čović može uopće da računa na to da će Evropa dozvoliti jednom poglavici sa Balkana, kakav je upravo on, da zarad zadovoljenja njegove bolesne potrebe da doživotno bude na vrhu vlasti u jednoj maloj balkanskoj

zemlji, dobije izrazito antievropski izborni zakon i tako potkopa i poruši temeljne postulate i ključne vrednote evropskog načina života.

UCJENE, BLOKADE I ĐAVOLJI SAVEZI – SPECIJALNI RAT PROTIV BIH

Čović računa da nije nemoguće izdjestvovati čak i takav, potpuno antievropski izborni zakon sa ozbiljnim elementima rasizma. U tom cilju on otvoreno prijeti blokadom države Bosne i Hercegovine kroz postizborno blokiranje uspostave vlasti, ucjenjujući one kojima je najviše stalo do razvoja naše zemlje. Od njih traži da mu svojim rukama u parlamentima garantiraju usvajanje njegovog izbornog zakona. U toj subverzivnoj nakani pomaže mu i Dodik i to s namjerom zaustavljanja evroatlantskog puta BiH (NATO) i ostvarenja interesa ruskog faktora na Balkanu. U međuvremenu se ruski faktor primakao i Čoviću (po svoj prilici preko zajedničke pripreme za veliku pljačku mostarskog „Aluminija“, čije skoro finale najavljuju bolji poznavaoци prilika) i to sa one strane gdje je Čović najranjiviji i postao mu jako blizak i drag pa se situacija zakomplicirala.

Stvorene su najmanje dvije strateške konfliktne tačke između Dodika i Čovića, dok ih druga dva faktora mire i snažno povezuju. Kao prvo, Dodik i Rusi žele blokirati NATO-put BiH, a Čović tu mora stajati na kontra strani, iako mu je osobno (a njemu je ono što je 'osobno' važnije i od onog što je planetarno) neuporedivo draži i više ga zanima ruski novac, nego NATO. Sa sigurnošću možemo pretpostaviti da NATO o tom sistemu Čovićevih vrijednosti već sasvim dovoljno zna i priprema odgovor. Drugo, Čović generalno želi blokirati proces potpunog formiranja vlasti (u Federaciji BiH pogotovo) dok ne instalira mehanizme kontrole i ucjene u domovima naroda, a Dodiku se žuri da što prije u potpunosti formira vlast i zasjedne u fotelje jer otuda može činiti neuporedivo više – usmjeravati novčane tokove, blokirati, ucjenjivati, požurivati ili usporavati – kako kad zatreba njemu, Srbiji, Rusiji...

Prvi faktor koji ova dva đavolja saveznika povezuje jeste isti negativni odnos prema suverenitetu i teritorijalnom integritetu naše zemlje. Kada bi mogli, a ne mogu, oni bi ovu zemlju uz šampanjac rasparčali prema planovima velikodržavnih projekata Srbije i Hrvatske, koje smo onomad, na njihovo veliko iznenađenje, žestoko porazili. Drugi kohezioni faktor ovog destruktivnog dvojca jesu Rusi sa svojim ekonomskim, diplomatskim, političkim i naročito finansijskim resursima koje ovdje angažiraju puno konkretnije nego zemlje Zapada. Čak i personalno. Milorad Dodik to veoma dobro zna jer on je navikao raditi s novcem iz budžetskih fondova za lobiiranje. Sudeći prema imovini koju posjeduje, ne bismo se začudili ako bi nam sudovi uskoro potvrdili da je i Dragan Čović živi svjedok neograničenih potencijala i blagodati sličnih lobističkih fondova i metoda rada.

Naporedo s tim oni primjenjuju i druge metode specijalnog rata protiv BiH, na stojeći je uniziti i prikazati svijetu čas nemogućom, čas zemljom sa prijetećim islamističkim i terorističkim potencijalom. Međutim, svojim prijetećim porukama oni

sve više zastrašuju vlastiti narod pa se njihovo napuštanje BiH usljed toga čak i intenzivira. Ukleta trka s vremenom čini ekstremno nervoznim i njih i njihove mentore iz susjedstva – Hrvatsku, koja uzaludno nastoji reanimirati svoju klinički mrtvu zločinačku paradržavicu „Herceg-Bosnu“, te Srbiju, koja se od poraza iz 90-tih godina prošlog vijeka tješi lažnim predstavljanjem entiteta RS kao „druge srpske države“. Oni to čine ne bi li nešto postigli prije nego što im narod iscure iz BiH i tako sve postane besmisleno.

LAŽI O „UGROŽENOSTI“ HRVATA U BIH PLAŠE I TJERAJU OVAJ NAROD IZ SVOJE ZEMLJE

Čović mora znati da će jednog dana progledati i svi oni Hrvati koji su hipnotizirani njegovim opsjenarskim seansama i performansima u kojima izmišlja šizofrene mantre o namjeri stvaranja islamske države u BiH, o ugroženosti Hrvata od nekog drugog i sl. Sve same laži! Ako Hrvate u BiH nešto odista ugrožava, onda je to bolešno nezajažljiva pohlepa, politička kratkovidost i suicidalni profašistički stavovi Dragana Čovića i njegovih istomišljenika. Nijedna od ovih osobina, gotovo potpuno opredjeljujućih ovog kobnog lidera Hrvata u BiH, neće donijeti ništa dobro nikom, a posebno tom narodu. Narod mu odlazi, curi iz BiH prema Hrvatskoj i prema svim kontinentima svijeta. I on taj narod zasigurno neće zadržati u BiH tako što će ga zastrašivati pričom o ugroženosti, učiti da mrzi svoju zemlju i najbrojnije komšije u njoj ili tako što će ga ubjeđivati da ovo nije njegova prava (prva) domovina. Takav narativ ne znači ništa drugo nego bacanje kamena uvis, čiji će pad na vlastitu glavu biti neminovan i veoma bolan. Kad jednom odu u Hrvatsku ili druge zemlje, ovdajnji Hrvati se gotovo sigurno neće vratiti u BiH. Taj povratak hrvatskog naroda u Bosnu i Hercegovinu neće iskreno poticati čak ni sama Hrvatska jer i ona preživljava sopstvenu demografsku katastrofu, vjerovatno najveću od svoga postanka, i dobro će joj doći da poneki BH-Hrvat spusti i raspakuje kofere i u Hrvatskoj.

Čović je dugo i uporno sistematski lagao da je hrvatski narod u BiH ugrožen od nekog drugog. On i sada laže kada upire prstom u bilo kojeg krivca za to koji se ne zove Dragan Čović! Tim potvorama on pokušava da zamagli vrlo neugodnu istinu - da je on lično katastrofalno pogrešnom politikom HDZ-a BiH, čiji je dugogodišnji predsjednik, svoj narod doveo u stanje opasne ugroženosti. U borbi za ličnu korist, glasače i moć, Čović je pričom o ugroženosti Hrvata godinama zastrašivao i tako homogenizirao taj svoj lahkovjerni narod, uvjeravajući ga istodobno da je on njegov jedini spasitelj. Bio je, nažalost, toliko uvjerljiv u poslu zastrašivanja i toliko neuvjerljiv u ulozi spasitelja da su Hrvati počeli masovno odlaziti iz BiH.

Predosjećajući potpunu propast svoje nacionalne političke strategije i svoju najveću odgovornost za njene tragične posljedice po sve, a naročito po hrvatski narod, Čović gubi razum i okreće se krajnje radikalnim potezima. U strahu od pečata glavnog krivca za poslijeratno desetkovanje populacije Hrvata u BiH, koji mu nad glavom visi poput Damoklovog mača, on optužuje Bošnjake kao najbrojniji narod da

su „krivi za osjećaj ugroženosti Hrvata u BiH“. Ni manje ni više nego „za osjećaj“?!?! Za bilo kakve činjenice o ugroženosti Hrvata on, naravno, ne može optužiti Bošnjake jer ga fakti neumoljivo demantuju, pokazujući da su BiH-Hrvati - po procentualno najvećem broju zaposlenih, životnom standardu, učešću u vlasti na svim nivoima i t.d. - zapravo ubjedljivo najprivilegiraniji narod u našoj zemlji. U prljavoj namjeri da te iste „krivce“, Bošnjake, predstavi i kao opasnost za cijelu Evropu i zapadne civilizacijske vrijednosti, taj donedavni član Predsjedništva BiH putovao je po Evropi i svijetu o trošku ove države i radio direktno protiv nje, perfidno ponavljajući besprijazne laži o radikalnim bosanskim muslimanima 'koji žele napraviti islamsku državu u srcu Evrope'. On pokušava uhvatiti povoljan trenutak ne bi li na talasu islamofobije nekažnjeno oživio zločinački projekat „Herceg-Bosne“, na koji mu je Hag stavio pravosnažne pečate vječne nacionalne sramote (on sam to tvrdi, ponavljajući uporno da je presuda zločincu Prliću i saradnicima presuda cijelom hrvatskom narodu!). On čini sve ne bi li pokrenuo „kršćansku Evropu“ sa cijelih 700 miliona stanovnika u borbu protiv „strašnog neprijatelja“ - ni 2 miliona civiliziranih (pro)evropskih bosanskohercegovačkih muslimana, istih onih koji su pred cijelim svijetom, uprkos stravičnom genocidu počinjenom nad njima, demonstrirali superiornu civiliziranost i sačuvali svoje ljudsko lice.

Sa izuzetkom marginalnih islamofobnih pojedinaca i grupa, vladajuća evropska elita je odbila da povjeruje Čoviću prije nego vlastitim očima. Iako mu je to bio plan, on uopće nije uspio prevariti i prepasti Evropljane, nego ponovo svoj narod. Kako mu to nije pošlo za rukom ni širenjem vlastitih ksenofobnih mitova i legendi tokom lobiranja po predvorjima evropskih palata i parlamenata, kao ni nečasnim radnjama hrvatskih parlamentaraca u Evropskom parlamentu, Čović je prije nekoliko mjeseci izdiktirao i tzv. Livanjsku deklaraciju. Plan je bio da mu ona posluži barem nekoliko dana kao gorivo za vatru destrukcije koju namjerava održavati sve dok ucjenjivačka igra sa njegovim antievropskim prijedlogom Izbornog zakona ne urodi plodom i ne osigura njemu osobno poluge vlasti, tačnije poluge blokade države u kojima leži sva za njega očaravajuća slast stvarne moći. Međutim, i ta mizerno nepismena i nabrzinu sklepana „deklaracija“ promašila je potpuno svoj cilj i napravila sveopću štetu. Naime, osim uvredljivih kvalifikativa, ona pripisuje gotovo nadnaravne moći bošnjačkom narodu (uticaj na međunarodne sudove), a sotonske attribute evropskim i faktorima UN. I u njoj Čovićeva pamet seže samo do razine one politike i taktike koja zastrašivanjem i izmišljanjem neprijatelja homogenizira njegov narod. Kada bi bio u stanju da razumom ode samo korak dalje, shvatio bi da je njegovo učestalo manipulativno zastrašivanje porodilo strah koji izmiče kontroli i sve razornije djeluje na onaj dio hrvatskog naroda u BiH koji slijepo vjeruje slijepom „vođi“!

Sa lažima, posebno onim propagandnim, naprosto je tako – one se uvijek s računom za naplatu vrate i zakucaju na ona vrata iza kojih su krenule. Mi ratnici-branitelji BiH sjećamo se dobro srpskog novinara Riste Đoge, koji je tokom agresije na BiH od 1992-1995., da bi medijski pripremao i pravdao zločinačke pohode Karadžića i Mladića, putem TV SRNE svakodnevno širio „informacije“ o desetinama hiljada fanatičnih mudžahedina u redovima Armije R BiH, koje treba uništiti. Koliko god su ljutile

i frustrirale nas branitelje, te su Đogine laži u još većoj mjeri zastrašivale Karadžićeve i Mladićeve pristalice, direktno ubijale moral toj agresorskoj vojsci, a nama nekom nevidljivom silom njihovog straha od 'mudžahedina' čuvale straže čak i tamo gdje ih uopće nismo imali. Ukratko, njihove podle laži nama su čuvale straže!

Opsjednut mislima o tome kako da se po svaku cijenu domogne moći i da instalira svoje poluge blokade i ucjena u parlamentarnim domovima naroda, koje bi lično držao u svojim rukama, Čović je potpuno zanemario samu suštinu i osnovni cilj politike – da život građana i naroda ove zemlje, a ne svoj osobni, učini boljim, sretnijim i perspektivnijim.

Čovićeva politika „zaštite interesa hrvatskoga naroda u BiH“ doživljava svoj potpuni fijasko. „U ime naroda“, koji se topi i nestaje poput proljetnoga snijega, Čović „u svoje prezime“ nastavlja da gomila već ionako basnoslovno lično materijalno bogatstvo. Za sebe i za one koji su njega i Dodika programirali kao svoje ubačene igrače, on „će se boriti do posljednjeg Hrvata u BiH“. Onog koji će ostati zadnji da za svima koji su otišli pogasi svjetla.

ZAPANJUJUĆA PASIVNOST MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U BIH

Frapantna je, nedopustiva i krajnje pogubna pasivnost prisutnih subjekata međunarodne zajednice koji ovdje mjesecima i godinama, iz dana u dan, uživo posmatraju nasilje bahatog dvojca nad svakim ljudskim bićem u BiH koje ne prihvata da živi ondje gdje su mu to ratni zločinci Tuđman i Milošević bili odredili na svojim krvlju iscrtanim velikodržavnim mapama. Dodik i Čović iz dana u dan nastavljaju s pokušajima provođenja i dovršetka onog što je Međunarodni sud u Hagu jasno i eksplicitno okvalificirao i zauvijek sudski opečatio kao zločin genocida, u jednom, te kao udruženi zločinački poduhvat, u drugom slučaju. Zdravom razumu stoga je apsolutno neshvatljivo da ključni faktori međunarodne zajednice sami ne poštuju te teške osuđujuće presude najviših međunarodnih sudskih instanci, čiji eho još sasvim friško i gromoglasno odjekuje Balkanom, Evropom i svijetom. Jer da poštuju, oni bi i Dodika i Čovića u jednom jedinom danu politički sasjekli u samom pokušaju nastavka zločinačkih projekata kojima prizivaju tešku krizu, nove patnje, egzodus, tugu, nesreću i stradanja ovdašnjih ljudi.

Tim činom njihovog uklanjanja iz političkog života još jednom bi se potvrdilo ono što se kroz historiju Bosne i Hercegovine događalo nebrojeno puta. Naime, svi oni koji su tokom hiljadugodišnjeg postojanja BiH u trenucima opijenosti vlastitom veličinom pomislili da su bitni i vječni, a Bosna nebitna i prolazna, nestali su zauvijek u „bespućima povijesne zbiljnosti“. Upravo tako je, gotovo proročanski i autobiografski, ovaj naš historijski prostor, vrijeme i ljude naslovom svoje knjige definirao Franjo Tuđman - ideolog i glavni izvršitelj hrvatske agresije na BiH, podli ratni zločinac koji će i sam neumitno nestati u tim bespućima. Bosna i Hercegovina sve ih je

trijumfalno nadživjela i nastavila svojim putem. Na razini pravno-političkih i historijskih fakata taj se trijumf naše zemlje događa i sada pred našim očima.

Iako joj razni miloševići i tuđmani juče, a dodici, čovići, vučići i plenkovići danas neprestano guraju klipove u točkove i kočice njen napredak, BiH već duže od dvije i po decenije živi u kapacitetu punog teritorijalnog integriteta i suvereniteta te snažnijeg međunarodnog subjektiviteta, nego što ga je ikada imala. Pod teretom i izazovima svakodnevnog života možda to i ne vidi jasno svaki naš čovjek. A čak i onima koji vide jasnije počesto se dogodi da im fakte ove ugodne historijske istine preplave talasi malodušnosti. Tako nipošto ne bi smjelo biti. U borbi koja traje i u kojoj se odlučuje o sudbini Bosne i Hercegovine i svih nas koji je volimo i bez koje ne bismo opstali, mi se nipošto ne smijemo umoriti. To je nama po život opasno! Baš kao što bi vozača koji bi se prepustio umoru jedan jedini trenutak drijemeža i nepažnje mogao odvesti u sigurnu smrt.

PRIMARNA TEORIJSKA POLAZIŠTA ZA KREIRANJE NOVOG USTAVA BIH¹

REKLI SU (O KRIZI I USTAVU BIH)

„Pogrešne odluke sa dalekosežnim konzekvencama u ratom razorenoj Bosni i Hercegovini napravljene su već prije završetka vojnih sukoba između tri bosansko-hercegovačke etnije... Kada je potom konačno potpisan Daytonski mirovni sporazum, tek tada je počeo stvarni kraj Bosne kakvu smo priznavali do 1992. godine... Ako je Dayton na početku bio pojas za spašavanje, onda se tokom godina pretvorio u luđačku košulju. Evidentne su konstrukcijske greške Mirovnog sporazuma... Ali, najvažniji minus u njegovom konstruktivnom iz Daytonu su njegove tri etnije, dvije polovine zemlje i – previše slaba – zajednička država)...“

Dr. Wolfgang Petritsch (iz teksta u navedenom Zborniku)

„Revizija Ustava BiH spominje se čak jedanaest puta u rezolucijama PS Vijeća Evrope. Rezolucija 1701 spominje čak i pisanje i usvajanje novog Ustava BiH...“

Prof.dr. Lada Sadiković (iz teksta u navedenom Zborniku)

„Reforme koje su u BiH provedene do 2006.godine, one su do danas, u velikoj mjeri, poništene... porastao je nacionalizam i separatizam...kako je moguće da to ne razumijemo...te da je odgovor EU na tu opasnost nemušt...kako se desilo da postanemo instrument u rukama separatista“

Lord Pedi Ešdaun (25.05.2018.god.)

“Bojim se da EU u promjene Izbornog zakona ulazi nespremna, jer se posljednjih godina u okvirima „Inicijative“ nije bavila ustavnim pitanjima, niti propadajućim pravosuđem... Bez promjene Ustava BiH i Federacije BiH, bojim se da se nalazimo u najopasnijoj ustavno-političkoj krizi poslije rata...“

Bodo Veber, ekspert za Balkan (5.5.2018.)

1 Cjelovita elaboracija ove tematike nalazi se u Zborniku Javnih apela i naučnih radova o izradi i donošenju novog Ustava BiH, izdavač: Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 2017.godine.

„U konačnici, svaka država odgovorna je za svoju budućnost...tako je i sa BiH... Ako želite u NATO i EU morate se osigurati... Dužni ste pomoći svojoj državi...Neće se desiti da vam neko drugi to uradi...Želite li dobro za sebe i svoje porodice, borite se za to. Borite se svaki dan, na svaki dopušteni način. Ne obazirite se na to šta će reći Rusi ili bilo ko drugi...

General Vesli Klark (27.4.2018.)

O URGENTNOSTI I RAZLOZIMA IZRADE NOVOG USTAVA

Neupitno je da država BiH vapi za svojim naučno zasnovanim novim Ustavom, a ima i sazrele naučne kapacitete (preko 20 univerziteta i preko 60 fakulteta društvenih nauka) da to uradi vlastitim snagama. Tu su i desetine kompetentnih asocijacija civilnog društva, zatim evidentno podmlađeni informativni mediji. Svakako, posebno je značajna nabujala zahtjevnost velike većine građana da se suštinskom ustavnim reformom konačno prekine kontinuitet sve veće krize u funkcionisanju države BiH. Uz sve to treba imati u vidu još nekoliko činjenica:

- Ustav BiH iz DMS (Aneks 4) je na izdisaju. Pored svih bosanskohercegovačkih problema koji se ne mogu rješavati osloncem na taj Ustav, posljednjih godina je na djelu i suštinska ustavna kriza. Nije ni čudo jer se radi o ustavnoj konstrukciji koja je sa svojom etnonacionalnom paradigmom potpuno u suprotnosti sa društveno-historijskim bićem BiH. I pored toga, takav je Bosni oktroisan, bez da budu pitani njeni građani i narodi, a i bez verifikacije od Parlamenta BiH...

- Da BiH mora preuzeti svoju sudbinu u svoje ruke, pa i pisanje svog Ustava, ukazuje i ponašanje međunarodne zajednice. Potpuno nesuvislo još uvijek, od Vašingtona do Moskve i Brisela, od Zagreba i Beograda do RS, odjekuju „upozorenja“ (pušući u istu trubu) da „Dejton ostaje na snazi....a međunarodna zajednica će pomoći u svemu što kompromisno dogovore lideri dva entiteta i tri konstitutivna naroda...“. To građani BiH ne mogu više trpiti, jer, etničko ustavno uređenje omogućuje da se etnonacionalni lideri nikad ne dogovore.

- Već nekoliko godina čuju se stanovišta (čak i jednog broja univerzitetskih profesora i akademika) da u BiH „nema potrebne kritične mase da bi se moglo nešto suštinski mijenjati“. Očigledno se radi o oportunističkim „zarobljenim umovima“ koji nisu u stanju da (sociološki, politološki, ekonomski, etički) prepoznaju da aktuelno u Bosni imamo, čak, viška kritične mase. Prvo, oko milion i pol građana (svih socijalnih slojeva, identiteta i lokaliteta) skoro svakodnevno štrajkuje i protestuje, a preveliki broj je već napustio BiH „truhom za kruhom“ a posebno zbog nepravdi i beznađa... Drugo, prevelika je „kritična masa“ otuđenosti vlasti od građana, uvećavanja sloja privilegovanih, te bezdušnosti i nemoralnosti sadašnjih vlastodržaca i stranačkih lidera. Treće, postoji i nabujala „kritična masa nekorektnog ponašanja odgovornih subjekata međunarodne zajednice. Nametnuli su neodrživo ustavno uređenje koje je državu BiH dovelo do agonije. Sada se, bez ikakve katarze, prave dobroćudni i teret odgovornosti prebacuju čak i na napaćene građane, a ne samo na političke lidere

koje su upravo oni tetošenjem navikli da budu otuđeni vlastodršci iznad ustavnih organa vlasti.

• BiH ima i poželjnu kritičnu masu naučnih kapaciteta sa kojima može vlastitim snagama uraditi „čitavo tuce“ raznih ustava, a kamo li samo jedan radi svoga spasa i ponosa. Ilustruju to podaci, da na dvadesetak univerziteta i njihovih preko 60 fakulteta društvenih nauka postoji blizu 1000 doktora nauka i oko 2000 magistara. No, i pored toga, u novije vrijeme, prisutna je ideja (ANI, „KRUG 99), da se zatraži od Venecijanske komisije da za BiH napiše novi Ustav. Umjesto takve sramote, ipak će morati naučna zajednica BiH aktivirati svoje navedene kapacitete, pa za svoju državu proizvesti njen vlastiti moderan Ustav. To od svojih intelektualaca, ne samo očekuju već i zahtijevaju njeni razočarani preumorni građani koji neće, a i nemaju šanse, da napuste BiH...

Elem, „valja nama preko rijeke“...“ Glavni most je novi Ustav, naučno zasnovan, moderan, a po mjeri, prije svega, ostvarivanja i zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda... No, postavlja se pitanje na osnovu kojih teorijskih i ustavnopravnih polazišta je moguće uraditi takav Ustav?

PRIMARNA TEORIJSKA POLAZIŠTA...

Bosna i Hercegovina je višestruko dijalektizirana i specifična država i društvo. Osim što je takvom postala tokom višestoljetne historije, neke njene specifičnosti koje su nastale u posljednjih 100 godina nezaobilazne su i u sadašnjoj njenoj tegobnoj situaciji. Zbog toga će bilo kojem ekspertnom timu, na nivou bilo kojeg univerziteta i ANU BiH biti veoma izazovno i složeno raditi radnu verziju Ustava BiH. Neće biti lahko izbjeći ni već okoštale dominirajuće političke i ideološke premise, niti metod „resavske škole“, a ni mentalitet „lahko ćemo“. Morat će se, koliko je moguće, više naučno i dubiozno promišljati svako poglavlje i svaki paragraf novog Ustava. Takav pristup podrazumijeva da kompetentan ekspertni tim prvenstveno definiše najpoželjnija teorijska i ustavnopravna polazišta za kreiranje ustavnog teksta. Upravo tome pokušavamo doprinijeti sa sljedećih nekoliko stanovišta.

1. DRŽAVNO-PRAVNI KONTINUITET I DRUŠTVENE ODREDNICE DRŽAVE

Državno-pravni kontinuitet BiH je neupitna historijska konstanta. To i dalje treba biti Ustavom zaštićeno kao što je to preambulom učinjeno i u sadašnjem Ustavu iz DMS. Obzirom na teorijsko (poznato) stanovište da pojam građansko pripada kao odlika društvu (društvenoj zajednici), pojam demokratsko treba da označava karakter države. To je potrebno uvažiti i u tekstu Ustava. Tim bi se izbjegli i prisutni politički sporovi oko toga, da li BiH ustavno urediti kao građansku, što je praćeno i sa previše straha i animoziteta. Teorijski gledano, BiH treba biti suštinski demokratska država.

Dakle, osim državno-pravnog kontinuiteta (neupitno) BiH se ustavno uređuje kao demokratska, pravna i socijalna država...

2. SUVERENOST, NEZAVISNOST I INTEGRITET BiH

Novim Ustavom, kao što je to učinjeno i u DMS, BiH se, kao članica UN, utemeljuje kao nezavisna i suverena država u međunarodno priznatim granicama. Protuustavno je svako negiranje i ugrožavanje takvog njenog statusa kao i teritorijalnog integriteta. To se odnosi i na zloupotrebu dopuštenih sporazuma entiteta sa susjednim državama na štetu suverenosti i integriteta BiH.

3. POJAM REPUBLIKA PRIPADA DRŽAVI BiH

Sa teorijskog stanovišta neupitno je da imenu Bosna i Hercegovina treba ustavno vratiti njen višedecenijski atribut „Republika“. Jer, taj atribut joj je nesuvislo i prinudno oduzet u DMS, a takođe nesuvislo dat ratnom paradržavnom entitetu „Republika Srpska“. Veoma je bitno da je sa atributom REPUBLIKA BiH postala i članicom UN-a. Bitno je i to da nikada neće biti monarhija. Nazive entiteta treba redefinisati u smislu da pripadaju, ne jednom, već svim narodima i građanima koji u njima žive i da su sastavni organski dijelovi jedinstvene (a ne zajedničke) države BiH.

4. LJUDSKA PRAVA I TEMELJNE SLOBODE

Za Bosnu i Hercegovinu je presudno značajno da se njeno ustavno uređenje zasniva na ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, a ne na pojmovima, niti principima nacionalnog, građanskog, klasnog itd. To je bitno i za ustavno uređenje funkcionisanja države kao i za realan život i suživot svih Bosanaca i Hercegovaca (svih socijalnih slojeva i bilo kojih identiteta na cijelom prostoru BiH).

Međutim, ljudska prava i slobode koja su utemljena poveljom UN-a i Evropskom deklaracijom ne smiju se samo formalno „prikačiti“ na novi Ustav (kao što je to učinjeno u sadašnjem dejtonskom Ustavu). Umjesto toga, poštivanjem i zaštitom ljudskih prava i sloboda, treba da bude prilagođeno svako poglavlje i svaki paragraf Ustava koji se tiče tih prava i sloboda. Jedino na taj način je moguće da pravna država osigura i pravdu, pravičnost i jednakopravnost svakog čovjeka i građanina (individualno), kao i njihovim raznovrsnim kolektivitetima. To bi ujedno bio i međunarodno normirani standard za demokratsko uređenje države u svakom pogledu. Posebno u pogledu ustroja zakonodavne i izvršne vlasti, ustavnog normiranja društveno-političkog pluralizma itd.

Tek ustavnom uređenošću ljudskih prava i sloboda biće moguće adekvatnije izbalansirati individualno ljudsko, građansko i nacionalno, adekvatnije u ekonomskom sistemu regulisati odnos između rada i kapitala, postići dominantnost birača u izbornom sistemu (umjesto političkih stranaka) prevenirati svekoliko otuđivanje vlasti od ljudi i građana itd.

5. BIH KAO DEMOKRATSKA DRŽAVA

Ustavno uređivanje BiH kao demokratske države jedno je od najsloženijih zadataka u koncipiranju i konkretnom pisanju teksta novog Ustava. Pogotovo što će (sa stanovišta naučnih dostignuća) biti potrebno prevazići sadašnju etnonacionalnu paradigmu njenog uređenja. Cijeli sistem institucionalno-političkog organizovanja treba presložiti bez postojećih asimetričnih rješenja s polazištem od ustavne zagarantovanosti ostvarivanja individualnih ljudskih prava i sloboda, te jednakopravnosti građana i njihovih nacionalnih i drugih kolektiviteta.

To će se bitno reflektovati na naučno definisanje i funkcionalnije i racionalnije situiranje statusa i odnosa države, entiteta, kantona i lokalne samouprave i uprave. No, sa novom paradigmom ljudskih prava i sloboda, i istinski demokratskom (kombinacijom neposredne i konsocijalne demokratije) pozicijom građana, moguće je postići da država funkcioniše kao moderna, demokratska država bez unitarističkih dimenzija, a sa dovoljno integrativnih vertikalnih povezanosti sa „nižim“ novoima vlasti itd.

Novom paradigmom ljudskih prava i sloboda te istinskom demokratskom pozicijom građana na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine bit će moguće i nužno daleko pažljivije i pravednije organizovanje entiteta i sadašnjih kantona. Za to su već evidentne brojne opcije zasnovane na kvalitetnim teorijskim promišljanjima i empirijskim istraživanjima, No, bitno je da za ustavno normiranje bude uzeta u obzir ona opcija koja doprinosi temeljnijem ostvarivanju ljudskih prava i sloboda, boljoj demokratskoj poziciji građana u procesima odlučivanja, te poželjnoj racionalnosti, funkcionalnosti i izbalansiranosti integralnih nadležnosti države (bez unitarizma), sa „nižim“ nivoima vlasti (bez dezintegralne moći entiteta, kantona ili opština). Upravo u tom pravcu su usmjereni koncepti ojačavanja uloge opština (kao primarnih subjekata lokalne samouprave) i racionalnije organizovanje kantona kao zajednica opština, itd.

6. SUŠTINSKO PREUREĐENJE EKONOMSKOG SISTEMA BiH

U sadašnjem Dejtonskom ustavu ekonomski sistem BiH normiran je krajnje formalistički. Samo jednim preambulnim paragrafom rečeno je da će „opšte blagostanje i ekonomski razvoj“ biti podsticano „kroz zaštitu privatnog vlasništva i unapređivanjem tržišne privrede“. Takvom nesuvislom ustavnom normom širom su otvorena vrata za brzi prodor ekonomskog neoliberalizma, pljačkaškog kapitalizma i tajkunske privatizacije državne i društvene imovine, uništavanju velikih privrednih firmi, dezintegracijama u elektroprivredi, željeznicama, PTT saobraćaju, divljoj tržišnoj konkurenciji, nezaposlenosti, siromaštvu, korupciji, socijalno-klasnom raslojavanju itd.

Zbog svega toga, neophodno je novim Ustavom suštinski redefinisati cjelokupan ekonomski, odnosno privredni sistem BiH. O tome već postoje naučno relevantne ekspertne studije sa stanovištima koja su već pripremljena za ustavno normiranje. Akcenat se stavlja na integralnosti privrednog sistema i jedinstvenog tržišta kapita-

la, roba i usloga unutar BiH, uvođenje i konkurenost (pod istim uslovima) nekoliko oblika svojine (privatna, akcionarska, državna, mješovita), reformu monetarnog sistema i politike centralne banke, definisanje socijalnih funkcija države i njihove međuzavisnosti sa ekonomskim sistemom, preveniranje enormnog bogaćenja vlasnika svojine (bez pokrića) i sve veće eksploatacije radnika i ekspanzije siromaštva i td.

7. USTAVNA DEMOKRATIZACIJA IZBORNOG SISTEMA

U svakoj demokratskoj državi (kakva BiH treba da bude) i izborni sistem mora biti zasnovan na demokratskim osnovama. U BiH to će trebati osigurati novim Ustavom. To podrazumijeva da se političkim strankama (čuvajući politički pluralizam) Ustavom oduzme sadašnja apsolutna vladavina izbornim sistemom u kome su građani predmet svestrane predizborne manipulacije i izbezumljeni glasači na uzavrelim biračkim mjestima.

Polazeći od ustavne paradigme ljudskih prava i sloboda, kao i demokratske pozicije građana, potrebno je Ustavom osigurati dominantan uticaj građana kao birača u svim fazama izbornog procesa, naročito u fazi kandidovanja (formiranja kandidat-skih lista) i raspravljanju o izbornim programima političkih stranaka. U tom pogledu važan značaj bi mogli da dobiju i zborovi građana u mjesnim zajednicama koji se inače, već sve više aktiviraju i afirmišu. U tom procesu političke stranke imale bi važnu ulogu političkog servisiranja (pomaganja) građanima da što uspješnije obave svoju dominantnu ulogu u izbornom procesu. To bi bitno, u poželjnom pravcu, promijenilo odnos izabranih prema građanima nakon izbora, jer bi shvatili da više ne zavise od vrhuške političkih stranaka već od svojih birača...

8. PROMJENA POZICIJE POLITIČKIH STRANAKA U POLITIČKOM SISTEMU

Političke stranke (naročito njihova rukovodstva i lideri) su u posljednjoj deceniji sve dublje krize u funkcionisanju države BiH postale najmoćniji nosioci uzurpiranja i otuđivanja vlasti. Skoro sve su se „više ili manje“ birokratizirale, otuđile od građana i sistemski blokirale funkcionisanje ustavnih institucija zakonodavne i izvršne vlasti. U velikoj mjeri su ovladale, odlučivanjem u privredi, zdravstvu, obrazovanju, informativnim medijima i td. Znatan broj naučno kompetentnih analitičara političkog sistema cijeni da su političke stranke (u većini) postale poseban politokratski sloj i najveća prepreka prevazilaženju duboke krize u funkcionisanju države BiH, uključujući i evidentu ustavnu krizu. Uz to enormni su potrošači budžeta društveno-političkih zajednica itd.

Sve to uslovljava da se, čuvajući normalan politički pluralizam, novim Ustavom izvrši redefinisiranje njihove pozicije i uloge u političkom sistemu. One, inače, prema sadržaju dejtonskog Ustava postoje i djeluju kao neustavni subjekti. Važno je da već postoje relevantne naučne opcije da se sve političke stranke „pomjere u polje političkog djelovanja“. U tom polju one treba da vrše veoma važnu uloga političkog servisa građanima, pomažući da građani postanu neposredni i predstavnički vršioci vlasti itd. To podrazumijeva i njihovo dislociranje (ukidanjem klubova) i razvlašćiva-

nje od vlasti u odnosu na ustavne institucije zakonodavne vlasti. Zatim, u odnosu na dominantno odlučivanje u privredi i svim vanprivrednim djelatnostima. Cijeni se da bi takva ustavna pozicija političkih stranaka bila praćena velikom demokratskom relaksacijom, ne samo u funkcionisanju države i lokalne samouprave već i političkog sistema u cjelini. Došlo bi i do poželjne redukcije broja stranaka i do njihove selekcije i unutarstranačke demokratizacije, itd.

9. O JOŠ NEKIM TEORIJSKIM POLAZIŠTIMA

U prethodnom tekstu akcenat smo stavili samo na nekoliko primarnih teorijskih polazišta za konspiriranje i pisanje novog Ustava BiH. Dijalog koji je već pokrenut na ovu temu sigurno će obuhvatiti još niz aspekata. Npr. ustavnom kategorijom treba učiniti principe i standarde odgovornosti za svako suštinsko protuustavno djelovanje. Ustavom treba definisati sistem opštih evropskih i autohtonih bosanskih standarda sistema vrijednosti koji su, kao opšte društveno dobro, bitni kao nit vodilja u procesima odlučivanja i iznalaženja neophodnih kompromisa. Također, u ostvarivanju suživota i izgrađivanju svijesti o zajedničkim vrijednostima i poželjnim odnosima među građanima i podizanju njihove svijesti o značaju postojanja jedinstvene državne zajednice i td. Bitno je i ustavno pozicioniranje uloge asocijacija civilnog društva i informativnih medija i td. U naučnoj javnosti su već prisutna i stanovišta da bi ustavnim rješenjima trebalo na cijelom prostoru BiH omogućiti pozitivno ispoljavanje objektivnih ekonomskih zakonitosti (zakon vrijednosti, zakonitost robno-novčanih tržišnih odnosa i dr.) te da bi uvođenjem socijalnih funkcija države trebalo prevenirati njihovo negativno dještvo, posebno u vezi korupcije, bogaćenja bez pokrića, siromaštva, nezaposlenosti, odsustva solidarnosti i td.

ZAVRŠNE NAPOMENE

1. Da bi se postigla (za sve građane) što prihvatljivija koncepcija i sadržina novog Ustava, ekspertni tim će trebati ostvariti uvid u sadržaj svih Ustava na osnovu kojih je BiH postojala. Također, i u sadržinu Ustava SAD-a, vodećih evropskih država itd. To je neophodno kako bi se iz tih Ustava kreativno uzelo sve ono što novi Ustav može učiniti zaista modernim i naučno zasnovanim.

2. U pogledu angažovanja naučne zajednice na izradi novog Ustava potpuno se podrazumijeva da to treba biti sinergetski oblikovani multidisciplinarni pristup. Jer, osim nezaobilaznih ustavno-pravnih nauka, BiH se za novi Ustav „mora“ osmišljavati i dostignućima političkih i socioloških nauka, zatim ekonomskih nauka, filozofskih i etičkih promišljanja i td.

3. Neophodna je i neposredna saradnja sa kompetentnim asocijacijama civilnog društva i informativnim medijima. Postupno prateći rad ekspertnih timova na izradi novog Ustava, a i dijaloga koji će se o tome voditi na nizu okruglih stolova, informativni mediji mogu odlučujuće doprinijeti da se o novom Ustavu postupno

stvari pozitivno bosanskohercegovačko javno mnijenje i relaksirajuće raspoloženje građana i td.

4. Kada naučna zajednica, asocijacije civilnog društva i informativni mediji, razvijajući i ustavni aktivizam građana krenu u izradu novog Ustava, to će imati izuzetan značaj i za otvaranje poglavlja o ustavnoj reformi za prijem BiH u EU.

5. Prebogata empirijska istraživanja vodećih asocijacija civilnog društva (na cijelom području BiH) brojnih aspekata krize u BiH, već su praćena njihovim inicijativama i konceptima za poboljšavanje društvenog uređenja BiH putem novih ustavnih i sistemskih zakonskih rješenja. Sve to je potrebno objediniti sa aktivnošću naučne zajednice i informativnih medija na novom Ustavu...

SUDSKI PROCESI POD OKRILJEM UJEDINJENIH NACIJA ZA KRŠENJE ODREDBI MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

SAŽETAK

Zbog činjenice da se nakon proglašavanja nezavisnosti i prijema u Organizaciju Ujedinjenih nacija našla na udaru zločinačke brutalnosti, Bosna i Hercegovina je privukla pažnju svjetske javnosti. Razmjere zločina počinjenog na tlu bivše SFR Jugoslavije, a posebno u Bosni i Hercegovini, dovele su do formiranja Međunarodnog suda za ratne zločine. U vezi s tim, u ovom radu elaborirana su pitanja: sa kojim ciljevima je osnovan Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju, te da li je legitimno njegovo uspostavljanje. Nadalje, elaborirana je uloga Međunarodnog suda za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju, odnosno efekti presuda na proces pomirenja. U tom kontekstu su analizirani odnosi prema Sudu od strane država nastalih na prostoru bivše Jugoslavije, kao i rezultati odnosno efekti presuda Međunarodnog suda za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju u potrebi za otkrivanje istine o uzrocima i posljedicama agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu? Nakon analize presuda Međunarodnog suda za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju potvrđen je karakter rata, jer njihova analiza decidno naglašava da je rat imao međunarodni karakter, a da su uzroci, kao i posljedice, odraz sistematske uloge susjednih zemalja i njihove manifestacije ekspanzionističke politike na štetu Bosne i Hercegovine i posebno Bošnjaka.

UVODNE NAPOMENE

Situacija koja je eskalirala ratnim užasima na prostoru bivše Jugoslavije, naročito u Bosni i Hercegovini, još 1993. godine, uticala je da Vijeće sigurnosti razmotri pitanje ostvarivanja pravde za žrtve agresije i zločina za koje se mislilo da u Evropi nisu mogući nakon Drugog svjetskog rata. Procjenjujući da takva situacija prijeti međunarodnom miru i sigurnosti, Vijeće sigurnosti je, u skladu sa svojim ovlašte-

njima iz Poglavlja VII Povelje OUN-a,¹ odlučilo Rezolucijom broj 827 od 25.05.1993. godine da uspostavi Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju. Sud je osnovan da očuva i unaprijedi sigurnost, stabilnost i mir u bivšoj Jugoslaviji, i da obustavi praksu etničkog čišćenja, genocida, silovanja i mučenja učinjenih «*u cilju priskrbljivanja i zadržavanja teritorija.*»² Vijeće sigurnosti je smatralo da će uspostavljanjem Suda uticati na nosioce takvih ideja i njihove realizatore, te da će time pridonijeti uspostavi i održavanju mira, jer je u već citiranoj preambuli navedeno da će njegova uspostava «*doprinijeti da se osigura da se takva kršenja zaustave i djelotvorno obuzdaju.*»

U skladu sa Rezolucijom broj 827, Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju bio je nadležan, da sudski goni osobe odgovorne za teške povrede Međunarodnog humanitarnog prava,³ počinjene na području bivše Jugoslavije od 1991. odnosno za najgnusnije zločine. Statutom i Pravilima o postupku utvrđena su pitanja nadležnosti, organizacije i funkcioniranja Tribunala, vođenja istraga i postupak prije suđenja, zatim postupak (suđenje) i njegovo rukovođenje, te osiguranje prava na odbranu, izvršenje presude i dr.⁴ Za počinjena djela Međunarodni sud je mogao

- 1 Poglavlje VII Povelje UN-a pod naslovom "Djelovanje u slučaju prijeteće miru, narušavanja mira i čina agresije" detaljno razrađuje nadležnosti i mjere Vijeća sigurnosti u takvim situacijama.
- 2 Preambula *Rezolucije Vijeća sigurnosti broj 827* usvojena na njegovom zasjedanju 25. maja 1993. godine, objavljena u **Rezoluciji Vijeća sigurnosti UN o Bosni i Hercegovini**, Press centar ARBiH, Sarajevo, 1995, str.74.
- 3 Međunarodno pravo, osim pravnih normi kojima uređuje međunarodne odnose, uređuje i kada država može posegnuti za silom (*jus ad bellum*). Također, međunarodno pravo nastoji regulirati i ponašanje tokom perioda neprijateljstva (*jus in bello*). Ta načela obuhvaćaju, na primjer, postupanje sa zatvorenicima u ratu, zaštitu civila na okupiranom teritoriju, status bolesnih i ranjenih osoba, zabranjene metode ratovanja i zaštitu ljudskih prava u situacijama sukoba.
Ova oblast međunarodnog prava je izvorno nazvana pravo rata ili nekada pravo oružanog sukoba. Razvoj te oblasti međunarodnog prava implicirao je i upotrebom naziva u savremenom periodu Međunarodno humanitarno pravo. Iako se Međunarodno humanitarno pravo prvenstveno izvodi iz brojnih međunarodnih konvencija, od kojih neki predstavljaju u cijelosti ili djelomično pravila običajenog međunarodnog prava, postoji i niz prava i iznad konvencionalnih pravila, te je međunarodno humanitarno pravo jedan od najočuvanijih dijelova međunarodnog prava. Vidjeti Šire, Malcolm N. Shaw, *International law*, Six edition, Cambridge University Press, London, 2008, str. 1167-1189.
- 4 Statutom Međunarodnog krivičnog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije od 1991. godine definirana su ovlaštenja Sudu da vođenje krivičnog postupka protiv osoba koje su počinile ili naredile da se počine: 1.) teška kršenja Ženevskih konvencija iz 1949. godine (član 2.), pod čim se podrazumijevaju slijedeća djela: a.) namjerna ubistva, b.) mučenja ili nečovječna postupanja, uključujući biološke eksperimente, c.) namjerno prouzrokovanje velikih patnji i ozbiljnih patnji i ozbiljnih tjelesnih i zdravstvenih povreda, d.) obimno uništavanje i prisvajanje imovine, koje nije opravdano vojnim potrebama i koje je provedeno nezakonito i bezobzirno, e.) prisiljavanje ratnog zarobljenika ili civila da služi u neprijateljskim oružanim snagama, f.) namjerno lišavanje ratnog zarobljenika ili civila na fer i regularno suđenje, g.) nezakonita deportacija ili premještanje ili nezakonito ograničavanje slobode kretanja civila, h.) uzimanje civila za taoce; 2.) povrede zakona ili običaja rata (član 3.), što podrazumijeva: a.) bezobzirno razaranja gradova, naselja ili sela ili pustošenja koja nisu opravdana vojnim potrebama, b.) napad ili bombardiranje bilo kojim sredstvima nebranih gradova, sela, nastambi ili zgrada, pljenidba, c.) upotreba bojnih otrova ili drugih ubojnih sredstava s ciljem izazivanja nepotrebnih patnji, d.) pljenidba, uništavanje ili namjerno oštećivanje ustanova namijenjenih vjerskim, dobrotvornim ili obrazovnim potrebama, nauci i umjetnosti, historijskih spomenika i naučnih i umjetničkih djela, e.) pljačka javne ili privatne imovine; 3.) zločin genocida (član 4), za djela koja su počinjena sa namjerom da se uništi, potpuno ili djelimično, nacionalna, etnička, vjerska ili rasna grupa; 4.) zločini protiv čovječnosti (član 5.), koji se sastoje u: ubistvima, istrebljivanjima, porobljavanjima, izgonu, zatočenju, mučenju, silovanju, progonjenju na političkoj, rasnoj ili vjerskoj slobodi ili ostalim nehumanim djelima. Statut Međunarodnog krivičnog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije od 1991. godine, objavljen kao prilog, Smail Čekić, *Haški Tribunal*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996., str.21-34.

izreći samo zatvorsku kaznu i narediti povrat nekretnina i drugih dobara pribavljениh krivičnih djelom.⁵ Dakle, sud nije imao mogućnosti izricanja smrtne kazne, a kazna se izdržava(la) u državi koju je odredio Sud. Vjerovatnost izdržavanja zatvorske kazne osuđenika u Srbiji ili Hrvatskoj nije bila isključena.⁶

Razvoj situacije u periodu i nakon formiranja Suda pokazao je da ni ta mjera nije uticala da se užasi ratnih razaranja obustave. Bez obzira što je Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju do maja 1995. godine podigao optužnice protiv 22 lica,⁷ uključujući i rukovodstvo bosanskih Srba (Radovan Karadžić, Ratko Mladić i Mića Stanišić) za teške povrede međunarodnog prava: za genocid, ubistva, silovanja, zlostavljanja i prisilno protjerivanje civilnog nesrpskog stanovništva, situacija u Bosni i Hercegovini se nije mijenjala. Naprotiv, događaj u Srebrenici je bio kolaps takvih očekivanja, ali i sraman primjer nemoći Organizacije ujedinjenih nacija.

1. RETROSPEKTIVA RESPEKTABILNOSTI HAŠKOG TRIBUNALA

Kakav je bio odnos prema Međunarodnom sudu za ratne zločine iz Haga, kojeg su uspostavile Ujedinjene nacije, pokazuje podatak da oni koji su trasirali put do Dejtona, prije svega članice Kontakt grupe, na samom početku njegove primjene nisu pokazali pažnju na Haški tribunal.⁸ Rezultati Konferencije o primjeni mira u Bosni i Hercegovini Vijeća za implementaciju mira, održanoj u decembru 1996. godine, u samom završnom dokumentu nisu naglasili stroge instrumente koji bi podupirali postavljene ciljeve, kako za domaće bosanskohercegovačke sudionike, tako i za predstavnike međunarodne zajednice.⁹ Tu nije bilo čvrstih mjera za nekoliko glavnih prepreka trajnom miru i pomirenju u Bosni i Hercegovini, kao što je hapšenje optuženih za ratne zločince ili određivanje uvjeta za siguran povratak izbjeglica.¹⁰

5 **Član 24.-Kazne, Statuta Međunarodnog krivičnog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije od 1991. godine**

6 "Osuđenik će izdržavati zatvorsku kaznu u državi koju odredi Međunarodni sud s popisa država koje su Savjetu bezbjednosti izrazile spremnost da prihvate osuđene osobe. Izvršenje zatvorske kazne bit će u skladu sa zakonima koji se primjenjuju u toj državi i bit će pod nadzorom Međunarodnog suda". **Član 27-Izvršenje presuda, Statuta Međunarodnog krivičnog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije od 1991. godine**

7 Smail Ćekić, *Haški Tribunal, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca*, Sarajevo, 1996., str.13.

8 Predstavnik Suda nije bilo među 56 delegacija pozvanih da sudjeluju na Konferenciji, odnosno Sudu je dodijeljen samo status posmatrača. U pozdravnom govoru na Konferenciji tadašnjeg premijera Velike Britanije Johna Majora nije bile obavezanja na saradnju sa Tribunalom u Den Hagu. Mladen Grbin-Carole Hodge, *Sigurnost i stabilnost u jugoistočnoj Evropi*, Durieux, Zagreb, 2000., str.61.

9 U zaključcima sa Londonske konferencije se između ostalog ukazuje na problem ljudskih prava, te na potrebu verbalnog pritiska na "strane" u pogledu usklađenosti entitetskih ustava sa Ustavom BiH i saradnje po pitanju ratnih zločinaca, navode se obaveze entiteta i druga pitanja u pogledu predstojećih općinskih izbora. **Kasim Begić**, *Od Vens-Ovenovog plana do Dejtonskog sporazuma (1991-1996)*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1996, str.334

10 Kao što navodi Kasim Begić, u zaključcima Londonske konferencije je urađeno revidiranje Aneksa 7, jer je centralnom zahtjevu za povratak izbjeglih i raseljenih osoba njihovim domovima dodata i mogućnost i u druga mjesta po njihovom izboru. **Kasim Begić**, *Od Vens-Ovenovog plana do Dejtonskog sporazuma (1991-1996)*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1996, str.334

Situaciju sve vrijeme usložnjavalo je postojanje određenih dilema u Bosni i Hercegovini, koje su bile bez ikakvog osnova, kroz postavljanje pitanja njegove legitimnosti i to od upravo onih krugova koji su osumnjičeni za ratne zločine i koji su izbjegavali ruku pravde. Naime, legitimnost Suda proizilazi iz Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a kojom je uspostavljen sam Sud, što je potvrdila i Generalna skupština time što je imenovala sudije i za rad Suda odobrila budžet. Sud je na određen način verificiran i kroz sadržaj Općeg okvirnog sporazuma za mir u kojem je naglašena njegova uloga u procesu održavanja mira.¹¹

Otpor saradnji sa Sudom, pa i njegovo otvoreno negiranje, i pored stalnog pritiska, je dolazio iz krugova vodećih političkih stranaka koje su bile na vlasti u manjem bosanskohercegovačkom entitetu, ali i u dijelu Federacije BiH. Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju je proglašavan kao instrument "satanizacije naroda", a drugi su dovodili u pitanje njegovu legitimnost i objektivnost sa osnovnom namjerom da se spriječi proces katarze i da se zadrže pozicije vlasti i ostvarenog ratnog profiterstva pojedinaca i grupacija. To je sakrivano u oblandu „napada na naciju” pri čemu je težište ovakvih otpora bilo u činjenici uključenosti velikog broja pojedinaca u izvršavanju zločina, pljački, protjerivanja, silovanja i drugih zločinačkih radnji. Kao podrška su korištene boračke organizacije i udruge, te jak propagandni pritisak kroz „svoje” medije sa ciljem demonizacije Suda, konkretnih sudija i tužilaca. Pri tome je korištena i kolebljivost Međunarodne zajednice, a sve sa ciljem pokrivanja istine kao jedino realne pretpostavke pomirenja u Bosni i Hercegovini.

Ustav Bosne i Hercegovine u članu 11–8 nalaže obavezu saradnje sa Tribunalom u Hagu, jer je tom odredbom definirano da *„svi nadležni organi vlasti u Bosni i Hercegovini će saradivati i obezbijediti neograničen pristup...Međunarodnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju (a naročito će se pridržavati naredbi koje su izdate po Članu 29. Statuta Tribunala...)*¹²

Dugo vremena, i uz političke pritiske je bilo potrebno da se usklade ustavi entiteta sa navedenom odrednicom i da se po potrebi donesu drugi entitetski zakoni po kojima će se izvršavati obaveze ka Tribunalu. Poznato je da je Ustav Republike Srpske zabranjivao ekstradiciju, a nije postojao bilo kakav entitetski zakon sa kojim bi se taj bosanskohercegovački entitet natjerao da ostvari saradnju s Tribunalom. U procesu približavanja Bosne i Hercegovine integracionim asocijacijama, ove formalno pravne prepreke, donošenjem posebnog zakona pod uticajem međunarodne zajednice, su bile uklonjene sa čime je **de jure** RS trebala barem formalno biti kooperativna s Tribunalom.

Međutim, to nije imalo uticaja da RS i **de facto** učini potrebne mjere i akcije sa kojima će izvršavati obaveze saradnje s Tribunalom u punom kapacitetu i prema zahtjevima Tribunala. Način saradnje je i dalje bio, ili kroz prijetnje sankcijama ili

11 "Strane će saradivati u potpunosti ... i povinovati se obavezama da sarađuju u istrazi i gonjenju ratnih zločinaca i drugih kršenja međunarodnih humanitarnog prava." **Član 9. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini**, objavljen u izdanju Press centra Armije RBiH, Sarajevo, str. 7.

12 **Ustav BiH, član 11-tačka 8,**

odluke Visokog predstavnika kojima su se vlasti Republike Srpske prisiljavale na saradnju sa Tribunalom, što je podrazumijevalo i hapšenje svih optuženih i osumnjičenih za ratne zločine. Poslije takvih pritisaka, uglavnom su isporučivani niže rangirani optuženici.

Vlasti SR Jugoslavije (potom Srbije i Crne Gore, a na kraju Srbije) i Republike Srpske uporno su odbijali saradnju sa Tribunalom da uhapsu glavne osumnjičene za ratne zločine. Sasvim opravdano se može konstatirati da je na sceni bila, pa i da je aktuelna i trenutno, politika koja je namjeravala u miru da nastavi politiku etničkog čišćenja i da se kroz politiku odbijanja saradnje ne želi odreći velikodržavne politike iz prošlosti, a koja je i doprinijela razmjerama počinjenih ratnih zločina. I u ovom slučaju na djelu se potvrdila primjena "šablona poricanja poznatih genocida"¹³ ili rasprostranjenost metoda "banalizacije zla" koju su provodili krugovi srbijanske politike. Taj šablon funkcionira kroz slijedeće: Da se nikada ne prizna da se genocid desio; Direktna poricanja ne treba da izriču članovi vlade ili lideri već samo anonimni funkcioneri i glasnogovornici; Poriči činjenice o genocidu preobraćujući ih u drugu vrstu događaja; Počinioc predstavi kao žrtve, a žrtve kao počinioc (ili manje žrtve nego što su bili); Konstantno i kontinuirano tvrditi da su podaci nedostupni, te da se optužbe temelje na falsifikatima i podvalama, i da su potrebna nova istraživanja ili da neka nova (naručena) istraživanja pobijaju optužbe za genocide; Negirati statističke podatke tako da broj mrtvih bude znatno umanjivan nego što je utvrđeno od žrtve; Vremenski distancirati događaje, jer sve se to desilo veoma davno, sada je tu nova generacija, "zašto ne pustiti da rane zarastu?"¹⁴ i da se uz poricanje činjenica o genocidu naglašava i da se prema nemalom broju žrtava humano odnosilo. Takav odnos ukazuje da se aksiomi djelovanja u Bosni i Hercegovini takvih scenarišta mogu obuhvatiti zajedničkim imeniteljem kao - laž o ratnim zločinima je jedina Istina-posebno za «vlastiti narod» koji ne smije da se suoči sa istinom, jer bi u tom slučaju birao drugu vlast. Sa takvom politikom širenja laži za duže vrijeme se cijeli narod pretvara u taoca politike vladajućeg režima.

Odnos prema Haškom tribunalu može se potvrditi i kroz dokumenta samog Tribunala. Naime, dostavljajući svake godine, u novembru, izvještaj Vijeću sigurnosti i Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija za period koji pokriva aktivnosti svakog odjela Tribunala tokom protekle godine, predsjednik Tribunala, pored ostalog, iznosio je i rezultate saradnje država sa prostora bivše SFR Jugoslavije. Tako se u Izvještaju predsjednika Tribunala Vijeću sigurnosti i Generalnoj skupštini broj A/52/375-S/1997/729 navodi različit odnos prema Tribunalu. U kategoriju država koje prepoznaju svoju obavezu saradnje sa Tribunalom svrstane su Bosna i Hercegovina i Hrvatska, jer su uhapsile i Tribunalu izručile osobe optužene za ratne zločine. Bosna i Hercegovina je izručila Hazima Delića i Esada Landžu optužene za zbivanja na teritoriju općine Konjic, a Hrvatska je izručila Zlatka Aleksovskog.¹⁵ U

13 Citirano prema Stenli Koen, *Stanje poricanja*, časopis REČ, Beograd, 2003., broj 69/15, str. 77.

14 Stjepan Gredelj, *Rat, zločin, krivica, sankcije*, Filozofija društva, Beograd, 2001., str. 241 i 259.

15 Paragraf 183, Izvještaj predsjednika Tribunala Vijeću sigurnosti i Generalnoj skupštini broj A/52/375-S/1997/729. Izvor: www.un.org/icty/bhs/glance/keyfig.htm. datum pristupa 20.01.2006. godine

Izvjestaju se navodi da SR Jugoslavija i entitet BiH, Republika Srpska, ne sarađuju sa Haškim tribunalom,¹⁶ te na taj način jasno narušavaju preuzete obaveze u Dejtonskom mirovnom sporazumu, Aneks IV, Ustava Bosne i Hercegovine. Kako se navodi u izvještaju, više od 40 osoba optuženih za ratne zločine se 1997. godine nalazilo na teritoriju Republike Srpske, a da vlasti tog entiteta nisu poduzimale ništa na njihovom hapšenju.

Zanimljiv je odnos, a potom preokret koji je nastupio kod predsjednika RS Biljane Plavšić. Čak je bilo i njenih konstatacija da je *"teror u Bosni i Hercegovini prestao, mir je uspostavljen i rad Suda prijete krhkom miru, jer, bude li, naprimjer, uhapšen Radovan Karadžić, nasilje će ponovno izbiti, a započet će ga, vjerovatno, njegovi sljedbenici."*¹⁷ Nedugo poslije i sama osumnjičena za ratne zločine, nakon čega se Biljana Plavšić dobrovoljno predala Sudu. Tu je dala izjavu da priznaje djela za koja je optužena, ali je zbog pristajanja na saradnju za svjedočenje za procese drugim osumnjičenima dobila manju kaznu i koju je izdržala u Švedskoj.¹⁸

Ima li ratnog zločina bez rata? Kako, kada i kako gdje, relativizirano je, jer Srbija nije bila u ratu sve do proljeća 1999., kada je sama proglasila ratno stanje. Međutim, Paul Williams i Norman Cigar u zajedničkoj studiji dali su dovoljno dokaza za podizanje optužnice protiv Slobodana Miloševića. Njihova studija se temelji na informacijama koje su u velikoj mjeri na raspolaganju javnosti (intervjui, izjave) u SR Jugoslaviji, kao i informacije međunarodnih organizacija i stranih vlada. Kao dokaz prezentirali su priznanja srpskih vladinih službenika i ozloglašanih «heroja» iz paramilitarnih formacija. Autori su na osnovu pregleda informacija koje su na raspolaganju, dokazali da je Slobodan Milošević pojedinačno odgovoran za zločine na osnovu direktne i komandne odgovornosti zbog: naređivanja, planiranja i podsticanja ratnih zločina na teritoriji bivše SFR Jugoslavije počinjenih od strane snaga SR Jugoslavije i Srbije, srbijanskih paravojnih snaga koje su imale baze u Srbiji; naređivanja snagama SR Jugoslavije i organima Srbije da pomažu i podstiču vršenje ratnih zločina kroz pomoć paravojnim snagama; te pomaganje i ohrabivanje vršenja ratnih zločina. Na osnovu komandne odgovornosti zato što je: propustio da spriječi ili kazni vršenje ratnih zločina od snaga SR Jugoslavije, Srbije, kao i samo pomaganje u činjenju ovih djela od strane paravojnih snaga, posebno pomoć od strane Ministar-

16 Paragraf 184, Izvještaj predsjednika Tribunala Vijeću sigurnosti i Generalnoj skupštini broj A/52/375-S/1997/729. Izvor: www.un.org/icty/bhs/glance/keyfig.htm. datum pristupa 20.01.2006. godine

17 Ovo je Plavšić navela u svom pismu Generalnom sekretaru UN-a, a kako navodi John Jones iz UN Tribunala o njegovom radu, Mladen Grbin/Carole Hodge, *Sigurnost i stabilnost u jugoistočnoj Evropi*, Duriex, Zagreb, 2000., str. 113.

18 Biljana Plavšić priznala je 02. oktobra 2002. da je kriva za zločine protiv čovječnosti, odnosno da je učestvovala u «progonima po etničkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi» Iskazujući krivicu, «prihvatajući potpuno i bezuslovno odgovornost i izražavajući žaljenje» nadala se da će «pružiti utehu nevinim žrtvama-muslimanskim, hrvatskim i srpskim u ratu u BiH». Prihvatajući ličnu odgovornost, ona se nada da će pomoći svom narodu da prevaziđe pogrom koji je doživio protekle decenije. U 37 općina RS koje su predmet optužnice Plavšićeve, 850 sela je uništeno. Oni koji nisu Srbi su u Plavšićkinom carstvu nosili bijele trake, a oni koji su pušteni iz logora morali su potpisati da se nikada neće vratiti u Bosnu. Optužena je po «komandnoj odgovornosti», ali ne i za zločin prema svom narodu, jer je izjavila: Ako pogine i šest miliona Srba, opstaće drugih šest miliona, koji će imati svoju državu». Genocid, koji je Plavšićki oprošten, zločin je vlasti nad vlastitim narodom. **Haški Tribunal: neprijatne priče i teške istine**, preuzeto iz lista Danas, Beograd, 18. decembar 2002.

stva odbrane i policije.¹⁹ Kasnije, poslije hapšenja i predaje Slobodana Miloševića Haškom tribunalom, prateći proces suđenja pred Tribunalom stekao se dojam da je Milošević vodio bitku za interpretaciju ratova na prostoru SFR Jugoslavije i pri tom, predstavljajući sebe herojem u borbi za mir. Njegova smrt, 11.03.2006. godine, ostavila je sudski proces nezavršenim, žrtve uskraćenim na pravdu i njegovu kaznu.²⁰

Ovdje se nameće dilema da li je Srbija davala garancije za optužene ratne zločince, a Republika Srpska im pruža(la) novčanu nagradu radi zaštite pojedinaca koji su se, radi kolektivnih ciljeva, ogriješili o norme ratnog prava ili je to pomoć osumnjičenim ili optuženim radi njihove šutnje o pravim namjerama onih koji su ih usmjerali u ratna zbivanja u Bosni i Hercegovini.

Da li zbog uvjetovanja međunarodne zajednice ili iz drugih razloga, koji se vežu za saradnju sa Haškim tribunalom, vlasti bosanskih Hrvata i Republike Hrvatske uhapsili su i predali Sudu ili olakšali i osigurali dobrovoljnu predaju: Tihomira Blaškića, Zlatka Aleksovskog, Daria Kordića, Marija Čerkeza, Zorana Kupreškića, Marjana Kupreškića, Vladimira Antića, Dragu Josipovića i Dragana Papića, a kasnije i ostalih optuženika uključujući Jadranka Prlića, Slobodana Praljka i drugih koji su kasnije pravosnažno presuđeni za gruba kršenja Međunarodnog humanitarnog prava, uključujući tu i ključnu formu za realizaciju tih zlodjela koja su rezultat poduhvata udruženog zločinačkog poduhvata u kojem je Republika Hrvatska bila akter. Bitno je istaći da je i Republika Hrvatska donijela i poseban zakon u kojem je definirana saradnja sa Tribunalom, kao i procedure predaje optuženih od strane Suda. Vitalna uloga međunarodne zajednice bila je evidentna, jer su uvjetovanjem u mnogim aspektima prisilile sve vlade u regionu na saradnju sa Tribunalom.

Kakav je bio odnos i saradnja prema Tribunalu, ponajbolje se može ilustrirati argumentom da je u jednom periodu od ukupno osumnjičenih u pritvoru Tribunala bilo više Bošnjaka i Hrvata u odnosu na broj Srba. Takav odnos daje više svjetla i na zbivanja u minulom periodu, jer su Srbija i Hrvatska, prije svega, davale garanciju za osobe iz Bosne i Hercegovine. Da se radi o sistemskom postupku govori i podatak da u Srbiji postoji poseban zakon o pružanju pomoći haškim optuženicima. U vezi tog zakona zanimljivo je stajalište nevladine organizacije «Žene u crnom» iz Beograda. Naime, u vezi sredstava koja se uplaćuju porodicama optuženih za ratne zločine «Žene u crnom» su pokrenule inicijativu da se ona usmjere u humanitarne svrhe, te da se konfiskacijom imovine optuženih za ratne zločine nadoknadi šteta njihovim žrtvama.²¹ Ta inicijativa nije neuobičajena, jer su «Žene u crnom» u periodu zbijanja u Bosni i Hercegovini, ali i Hrvatskoj, od 1992. do 1995. godine, jednosatnim

19 Pogledati opširnije Paul Williams i Norman Cigar, *Ratni zločini i pojedinačna odgovornost, dovoljno dokaza za podizanje optužnice protiv Slobodana Miloševića*,

20 Međunarodni sud je optužio Slobodana Miloševića za brojne zločine počinjene na Kosovu, u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini od 1991. do 1999. godine. Za te zločine mu je suđeno od februara 2002 do 14.marta 2006. godine, kada je Pretresno vijeće III, zbog smrti, formalno zaključilo postupak protiv njega. Izvor: www.un.org/icty/milosevic/trialc/order-e/060316.htm. datum pristupa 20.04.2018. godine

21 Informacija predstavnica NVO „Žene u crnom“ na seminaru održanom na Ilidži 20.-21.09. 2006. godine na temu “Žene, mir i sigurnost u svijetu” pod pokroviteljstvom OSCE-a.

protestom na Trgu Republike u Beogradu, u tišini i šutnji, svake nedjelje iskazivale svoje neslaganje sa zločinačkom i nacionalističkom politikom srpskog režima, tražile okončanje rata i prestanak nasilja, i na taj način su izražavale svoja saosjećanja sa svim žrtvama rata.²²

Međutim, u praksi su bili prisutni i drugi metodi u radu Suda kroz nagodbe sa Tužiteljstvom sa predajom ili sa suđenjem optuženih za ratne zločine. To potvrđuju slučajevi optuženih Momira Nikolića, Biljane Plavšić, Miodraga Deronjića, Milana Babića, Gorana Jelisića ili Dražena Erdemovića.

U cijelom kontekstu razmatranja privođenja optuženih za ratne zločine treba naglasiti i pitanje uloge SFOR-a i Međunarodnih policijskih snaga UN-a u Bosni i Hercegovini (IPTF) u privođenju osumnjičenih. U realizaciji ovih zadataka SFOR je bio aktivniji i veći broj optuženih je sprovedeno u Hag upravo nakon hapšenja osumnjičenih iz reda srpskog naroda od strane jedinica SFOR-a. To se dešavalo uprkos izjavama odgovornih iz SFOR-a kako SFOR nije tu da provodi hapšenje osumnjičenih, odnosno da će te osobe uhapsiti ukoliko samo naiđu na njih.

Sasvim suprotna situacija je sa IPTF-om. Oni su bez ikakvog rezultata na ovom polju u toku trajanja njihovog mandata. Bilo je i veoma kritičnih situacija u pogledu pozivanja na mandat. Naime, takav primjer je osumnjičeni Radovan Stanković, optužen za zlodjela u Foči, koji je u IPTF sam došao da prijavi pokušaj hapšenja od strane policije Federacije Bosne i Hercegovine. IPTF je izvršio saslušanje, a nije ni pokušao izvršiti hapšenje, niti o tome obavijestiti SFOR da je Stanković bio u njihovom uredu.²³

Kako su bile neutemeljene sumnje u legalnost Suda od onih koji su se trebali pojaviti pred Tribunalom, tako su suviše i njihove tvrdnje da je Haški tribunal izuzetno skup projekat. Naime, složenost prikupljanja podataka i proceduralne norme vođenja postupka zahtijevaju brojno stručno osoblje. Sve to ne može biti skupo u odnosu na dostizanje ciljeva pravde koji su potrebni kako Bosni i Hercegovini, ali i drugim državama, za njihovu budućnost. Ilustrativno bi bilo sa tim troškovima komparirati troškove agresije na Bosnu i Hercegovinu i zbivanja na prostoru eks Jugoslavije, ali do tih podataka nije se moglo doći.

2. PROCESI I PRESUDE HAŠKOG TRIBUNALA

Djelovanje, i time učinak, Međunarodnog krivičnog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije od 1991. godine moguće je predstaviti kroz slijedeće fakte.

22 Kako je prezentirano od strane predstavnica Žene u crnom, one su u oktobru 2005. godine dostavile Parlamentu Srbije i posebnu rezoluciju u kojoj su, pored ostalog, zahtijevale diskontinuitet sa ratno zločinačkom politikom, izručenje osumnjičenih za ratne zločine, uvođenje krivične odgovornosti za negiranje, umanjivanje ili nekvalificiranje kao genocida zločina u Srebrenici. *Prezentacija «Žene u crnom», arhiva kandidata*

23 Paragraf 135, Izvještaj predsjednika Tribunala Vijeću sigurnosti i Generalnoj skupštini broj A/52/375-S/1997/729. Izvor: www.un.org/icty/bhs/glance/keyfig.htm. datum pristupa 20.01.2018. godine

Optužena je 161 osoba za ratne zločine počinjene u ratovima na području bivše Jugoslavije 90-ih godina, a dovršen je postupak, odnosno donesene su presude protiv 89 optuženika. Od presuđenih optuženika njih je već 58 izdržalo kaznu i nalaze se na slobodi.²⁴ Na izdržavanju presuđene kazne za ratne zločine nalazi se 17 osuđenika.²⁵ Nakon konačnih presuda 5 osuđenika još uvijek je na čekanju za upućivanje na izdržavanje kazne.²⁶ U vrijeme čekanja na pravosnažnost presuda ili za upućivanje na izdržavanje kazne umrlo je 9 lica.²⁷ Za 19 predmeta donesene su oslobađajuće presude. Za 37 predmeta Tužilaštvo je odustalo od daljnog postupka, jer je njih 10 umrlo prije transporta u Hag, a 7 ih je umrlo nakon transfera u Hag, dok je za 20 lica Tužilaštvo odustalo od podizanja optužnice. Za 13 predmeta donesene su ocjene da se upute na nadležno postupanje od strane pravosudnih organa Srbije – 1 predmet, Bosne i Hercegovine – 10 predmeta i Hrvatske – 2 predmeta.²⁸

Sa aspekta uzroka i ciljeva agresije na Republiku Bosnu i Hercegovine presude Međunarodnog krivičnog suda za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije su potvrdile ekspanzionistički i međunarodni karakter sukoba na prostoru Bosne i Hercegovine. Naravno, u tome su prepoznate i dokazane uloge rukovodstava Srbije i Hrvatske za ostvarivanje nacionalističkih ciljeva, „velike Srbije“ i „velike Hrvatske“, proširenih na štetu Bosne i Hercegovine. Kao ilustraciju navedene konstatacije su presude u predmetima: Deronjić, Perišić, Naletilić i Martinović, Krstić, Tadić i još mnogi.

Tako je, u predmetu Deronjić, između ostalog, iznesen dokaz da je u aprilu 1991. godine u Sarajevu na sjednici Glavnog odbora SDS-a, predsjednik te stranke, Radovan Karadžić, prisutne upoznao da je dogovoreno da će Bosna i Hercegovina biti podijeljena.²⁹ U vezi toga, uslijedila je aktivnost u maju 1992. godine, odnosno sastanak Miroslava Deronjića i Gorana Zekića sa Mihaljem Kertesom u Beogradu, i kao epilog tog sastanka je isporuka oružja za Bratunac, jer je to odraz ciljeva političkog

24 U pitanju su slijedeći osuđenici: Zlatko Aleksovski, Haradin Bala, Predrag Banović, Vidoje Blagojević, Tihomir Blaškić, Ljubomir Borovčanin, Lahi Brahijaj, Mario Čerkez, Ranko Češić, Hazim Delić, Damir Došen, Dražen Erdemović, Anto Furundžija, Enver Hadžihanović, Dragan Jokić, Miodrag Jokić, Drago Josipović, Dragan Kolundžija, Dario Kordić, Miloja Kos, Radomir Kovač, Momčilo Krajišnik, Milorad Krnojelac, Amir Kubura, Miroslav Kvočka, Esad Landžo, Vladimir Lazarević, Vinko Martinović, Darko Mrđa, Zdravko Mucić, Mladen Naletilić, Dragan Nikolić, Momir Nikolić, Dragan Obrenović, Dragoljub Ojdanić, Vinko Pandurević, Biljana Plavšić, Dragoljub Prcač, Berislav Pušić, Mlado Radić, Ivica Rajić, Vladimir Šantić, Duško Sikirica, Blagoje Simić, Milan Simić, Nikola Šainović, Vojislav Šešelj, Veselin Šljivančanin, Pavle Strugar, Duško Tadić, Miroslav Tadić, Johan Tarčulovski, Stevan Todorović, Mitar Vasiljević, Zoran Vuković, Simo Zarić, Dragan Zelenović, Zoran Žigjć

25 Na izdržavanju kazne su osuđena lica: Miroslav Bralo, Radoslav Brđanin, Vlastimir Đorđević, Stanislav Galić, Goran Jelišić, Radislav Krstić, Dragoljub Kunarac, Milan Lukić, Sredoje Lukić, Sreten Lukić, Milan Martić, Radivoje Miletić, Dragomir Milošević, Nebojša Pavković, Vujadin Popović, Milomir Stakić, Bruno Stojić

26 U pitanju su: Valentin Čorić, Milivoj Petković, Jadranko Prlić, Mićo Stanišić, Stojan Župljanin

27 Milan Babić, Ljubiša Beara, Rasim Delić, Miroslav Deronjić, Milan Gvero, Mile Mrkšić, Drago Nikolić, Slobodan Praljak, Zdravko Tolimir

28 Izvor: www.un.org/icty.datum.pristupa.28.06.2018.godine

29 Više o tome: Tužilac protiv Miroslava Deronjića, Pretresno vijeće II, Presuda o kazni, 30. Mart 2004., IT-02-61-S, par. 52 (“Deronjić”) <http://www.legal-tools.org/doc/9540ff/>), te <http://www.icty.org/x/cases/deronjic/tjug/bcs/040330.pdf>

i vojnog rukovodstva SFRJ da područje 50 kilometara od rijeke Drine bude etnički čisto samo za Srbe.

O konekciji i znatnoj ulozi rukovodstva tadašnje Jugoslavije tokom sukoba na prostoru bivše Jugoslavije nalaze se dokazi izneseni u predmetu Perišić, koji je obavljao dužnost načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije. Tako se navodi da je 8. novembra 1993. godine održan sastanak političkog i vojnog rukovodstva SRJ, RS i Republike Srpske Krajine (paradržavne tvorevine tada na teritoriji Hrvatske). Kao rezultat tog sastanka je pripremljeni dokument, odobren od predsjednika Vojnog savjeta odbrane SRJ, „Direktiva za upotrebu Vojske Jugoslavije, Vojske RS i Srpske vojske Krajine“ ili kako je imao skraćeni naziv „Drina“. Suština tog dokumenta je u ciljevima za stvaranje jedinstvene srpske države, te shodno tome su definirani zadaci vojski Jugoslavije, VRS i SVK.³⁰ Za posebnu analizu je obrat koji se desio tokom žalbenog postupka i presudu koja je donesena u predmetu Perišić.

Karakter sukoba prepoznat je i u predmetu Tadić, u okviru kojeg je Haški Tribunal na osnovu dokaza, zaključio da je od početka 1992. godine do 19. maja 1992. godine postojalo stanje međunarodnog oružanog sukoba na teritoriji Bosne i Hercegovine. Izdvojeno mišljenje sudije McDonalda potvrđuje i da „dokazi potvrđuju da je stvaranje VRS (Vojske Republike Srpske-pojašnjenje autora) bila pravna fikcija... ostalo je isto oružje, ista oprema, isti oficiri, isti komandanti, uglavnom iste trupe, isti logistički centri, isti snabdjevači, ista infrastruktura, isti izvor plata, isti ciljevi i zadatak, ista taktika i iste operacije. A što je posebno važno, namjera je ostala ista: stvoriti etnički čistu srpsku državu ujedinjavanjem Srba u Bosni i Hercegovini i njenim proširivanjem na prostor Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) do hrvatske Krajine, duž važne linije za snabdjevanje i logistiku koja prolazi opštinom Prijedor što je stvorilo potrebu za protjerivanjem nesrpskog stanovništva te opštine...“³¹

Ambivalentnost hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini prepoznata je i potvrđena u presudama Međunarodnog krivičnog suda za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji. Tako je u predmetu Naletilić i Martinović potvrđeno da je Republika Hrvatska preko samozvane HZHB imala krajnji cilj da se područja pod kontrolom HVO priključe jedinstvenoj hrvatskoj državi. Dokazi za tu kvalifikaciju su utvrđeni u stenogramu sa sastanka održanog 22. oktobra 1993. godine u kojem je predsjednik Hrvatske Tuđman otkrio da je uloga Hrvatske u Bosni i Hercegovini fokusirana na „... buduće granice Hrvatske države...da je veoma važno da se obrane tada, oni položaji koji su onaj teritorij, koji je HVO tamo držao. Opća politička situacija je takva da danas i ri-

30 “Odbraniti teritorijalni integritet srpskih država zapadno od rijeke Drine i rijeke Dunav i SRJ, zaštititi srpski narod od genocida, osloboditi delove srpskih teritorija sa većinskim srpskim stanovništvom, stvoriti uslove za uspostavljanje jedinstvene države srpskog naroda, sprečiti stvaranje velike Hrvatske i kompaktne islamske države na prostorima bivše Jugoslavije”. Izvor: Tužilac protiv Momčila Perišića, Pretresno vijeće I, Presuda, 6. Septembar 2011., IT-04-81-T, par. 1303-1306 (http://www.icty.org/x/cases/perisic/tjug/bcs/110906_judgement-bcs.pdf)

31 Izvor: Tužilac protiv Duška Tadića, Pretresno vijeće, Mišljenje i Presuda, 7. Maj 1997., IT-94-1-T, Izdvojeno i suprotno mišljenje sudije McDonalda o primjenjivosti člana 2 Statuta, par. 7 <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/> datum pristupa 21.07. 2018. godine

jetko tko od međunarodnih čimbenika računa da će se ta Unija Bosne i Hercegovine održati.³²

Sve ono što je karakteriziralo ambivalentnost hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini potvrđeno je u predmetu Tužilac protiv Prlića i drugih, IT-04-74-A, jer je u pravosnažnoj presudi potvrđeno zajedničko organizirano djelovanje Prlića i drugih kojima su grubo kršene odredbe Međunarodnog humanitarnog prava.³³

Prema završnoj strategiji UN-a, Haški tribunal je trebao da radi do 2010. godine, dok su prvostepeni postupci trebalo da budu okončani 2008. godine. Međutim, postavljeni ciljevi iz te strategije se nisu realizirali. Stoga je Vijeće sigurnosti na svom 6463. zasjedanju, održanom 22.12.2010. godine, usvojilo Rezoluciju broj 1966, sa kojom je odlučilo da Međunarodni krivični sud za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji mora dovršiti sve preostale predmete do 31. decembra 2014. godine.³⁴ Isti rok za završetak rada Vijeće je odredilo i Međunarodnom sudu za genocid u Ruandi.³⁵ Nakon tog roka, svi preostali pravni postupci preneseni su na Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične tribunale. Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične tribunale trenutno provodi postupke za 4 predmeta. U toku je žalbeni postupak za donesene prvostepene presude za genocid i ratne zločine Radovanu Karadžiću i Ratku Mladiću, dok je obnovljen postupak za optužene funkcionere srbijanske službe bezbjednosti Franka Simatovića i Jovicu Stanišića.

ZAKLJUČNA PROMIŠLJANJA

Slijedom elaboracije sudskih procesa pod okriljem Ujedinjenih nacija za kršenja načela i odredaba Međunarodnog humanitarnog prava, kao moguća zaključna promišljanja su i slijedeće konstatacije.

Posljedice zbivanja na prostoru SFR Jugoslavije, posebno u Bosni i Hercegovini, ali i u drugim državama (Ruanda), izražena iskustva u radu međunarodnih sudova za počinjene zločine na tim prostorima, te činjenice da su se širom svijeta i dalje masovno kršila ljudska prava, posebno u oružanim sukobima, uticale su na potrebu da se formira univerzalni međunarodni krivični sud. Pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija održana je diplomatska konferencija, u Rimu 17. jula 1998. godine, na kojoj

32 Navod iz stenograma razgovora između Tuđmana i ministra odbrane Šuška održanog 22. 10. 1993. U Predsjedničkim dvorima.. Izvor: Tužilac protiv Duška Tadića, Pretresno vijeće, Presuda, 7. Maj 1997., IT-98-34 "Tuta and Štela" http://www.icty.org/x/cases/naletilic_martinovic/cis/en/cis_naletilic_martinovic_en.pdf datum pristupa 21.07. 2018. godine.

33 Presudom su obuhvaćeni, pored Prlića, i Bruno Stojić, Slobodan Praljak, Milivoj Petković, Valentin Ćorić i Berislav Pušić Vidjeti šire: http://www.icty.org/x/cases/prlic/cis/en/cis_prlic_al_en.pdf

34 Sadržaj rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a broj 1966 prezentiran na www.un.org/ba, datum pristupa 30.12.2010. godine. Rezolucija uključuje i dva aneksa: Aneks Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične tribunale i Tranzicijski aranžmani.

35 Međunarodni sud za genocid u Ruandi ima znatno više predmeta pod svojom jurisdikcijom, a mnogi od optuženih za pokolje nad oko 800 hiljada pripadnika manjinskog naroda Tutsi 1994. godine, još uvijek su u bijegu, nedostupni ICTR-u. Neki od 16 bjegunaca su pod zaštitom susjednih zemalja koje su bile upletene u građanski rat u Ruandi, poput Kenije, Ugande i Burundija. Među njima je najtraženiji Felicien Kabuga, 75-godišnji poslovni čovjek iz Kigalija optužen da je financirao zločine, jer je milicije većinskih Hutua opskrbljivao s glavnim oružjem genocida - mačetama, a njegova radio postaja stalno je emitirala pozive na ubijanje Tutsija.

je prihvaćen Statut Međunarodnog krivičnog suda i time je uspostavljeno stalno sudsko tijelo sa sjedištem u Hagu. Sud je nadležan za gonjenje i kažnjavanje zločina, bez obzira gdje su zločini počinjeni, ali samo one zločine koji su počinjeni nakon što je uspostavljen Sud. Međutim, izostanak podrške za Međunarodni krivični sud država kao što su Kina i Sjedinjene Američke Države nameće dilemu u efikasnost i pravičnost tog sudskog tijela.

Nadalje, sudski procesi pred Međunarodnim krivičnim sudom za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije od 1991. godine predstavljaju značajan iskorak u međunarodnim odnosima i imaju značenje za uspostavljanje pomirenja, ali i afirmaciju istine i vladavine prava u samoj Bosni i Hercegovini.

Međunarodni krivični sud za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije od 1991. godine, uprkos svim opstrukcijama, u značajnoj mjeri je doprinio uspostavljanju vladavine zakona u regionu, jer njegove presude su utvrdile krivce koje će historija obilježiti u međunarodnim okvirima. Time i pokušaji eventualne partikularne korekcije zbivanja na prostoru Bosne i Hercegovine od strane susjednih država nisu kompetentna, niti kapacitirana da budu prepoznata u međunarodnim okvirima, već samo da pobude ili zadovolje aktere ekspanzionističke politike u susjednim zemljama koje remete dugoročni razvoj dobrosusjedskih odnosa i time stabilno okruženje za prosperitet regiona.

HISTORIJSKI ZNAČAJ RIJEKE DRINE ZA BOSNU I HERCEGOVINU I ŠIRE

Jedino mjesto na Drini koje nas spaja sa tom sudbinskom rijekom, to je Goražde. Rijeka Drina je jedna sudbinska pojava u našem životu. To nije samo geografski, hidrografski pojam. To je historijski, moralni i kulturni pojam. Drina je granica dvaju svjetova, Drina je ono što dijeli prostor na kojem je nastala jedna specifična kultura, jedan osobeni, jedinstven način života u cijeloj Evropi i naravno jedna država. Naš državni, duhovni, kulturni uzor, naša moralna obaveza i naš životni, egzistencijalni uzor je da držimo i kontroliramo rijeku Drinu. Izgubimo li kontrolu nad rijekom Drinom, otvorili smo Bosnu svim mogućim hordama i vojskama da gaze po našoj domovini. Zbog toga je problem Drine za nas višestruk. To nije tehnički problem, da li će se graditi nekakve centrale ili neće, da li će se granica obilježavati po sredini Drine ili na ovaj ili na onaj način. To su sve sporedna pitanja. Ključno pitanje je „Šta je Drina za nas?“

Bosna i Hercegovina je jedinstvena teritorija po tome što ona ima najprirodnije granice, izuzimajući ostrvske, i što je najznačajnije za njen identitet, ima granice koje je jasno razdvajaju od ostatka svijeta, koje je štite, i s druge strane ima granice koje joj omogućavaju da komunicira sa svijetom i da svoj identitet čuva, ne samo kao sopstvenu vrijednost i značenje, nego i kao nešto što se može ponuditi svim ostalim zemljama oko nas kao uzor. Bošnjak bez Bosne je ništa. Bošnjak i Bosna bez Drine je ništa. Bošnjak koji ne misli na prostor između Drine i Une, Drine i Save, Drine i Jadranskoga mora nema osjećanje sopstvenoga identiteta, nema osjećanje sigurnosti sopstvenoga postojanja, mora da osjeća strepnju, nesigurnost, da mu se u njegov duh, u njegov osjećajni svijet, u njegovu egzistencijalnu strukturu uvlači sumnja u mogućnost sopstvenog života. Zbog toga Drina za nas ne može da bude predmet nikakve nagodbe, računica, nikakvih kombinacija.

Zna se dobro da je od srpskog Ustanka, početkom 19. vijeka, pogotovo otkako je Načertanije odredilo strategiju političkog srpskog svijeta, da je prelazak Drine bio jedan od najvažnijih geostrateških i geopolitičkih, vojnostrateških planova. Oni su to pokušali još u 19. vijeku. Ono što su Srbi imali kao, ne samo politički i vojni plan, kao praktičnu zamisao, nego kao emotivno egzistencijalni naboj svog postojanja i stvaranja svoje države, jeste Marš na Drinu. Marš na Drinu je simbol srpstva. To i danas svira u svakoj mogućoj prilici. To govori o tome koliko je ta Drina opstrukcija

svakoj negaciji Bosne, bošnjaštva i nas Bošnjaka. To govori o tome kako je Drina bila ne samo opsesija, nego istovremeno i nešto što se nisu usuđivali preći. Čak i kad su imali vlast, oni nisu gradili mostove preko Drine. Mostove preko Drine su počeli graditi krajem epohe socijalističke države, pa su u kratkom vremenu izgradili mostove poput Pavlovića mosta koji veže donji dio Drine, pa onaj kod tvornice Karakaj, pa onaj u Skelanima i tako dalje. Počeli su naglo da grade mostove, i geostrateški, geopolitički cilj, a da naši krajevi, naša Drina koju mi imamo ostane izvan našeg interesa. Nevjerovatno je i žalosno da pojedini naši političari, kao na primjer Jasmin Imamović u Tuzli, insistira da put Sarajevo-Beograd ide preko Tuzle. I jedini argument je taj da je razvijen kraj i moći će gotove proizvode izvoziti u Beograd. Što ostaju nerazvijeni krajevi? Glavna funkcija izgradnje komunikacije je da pomogne razvoj određenih područja. Jer, ako postoji produktivna moć i ako postoji jedan stepen razvijenosti jednoga područja, onda je ono i samo u mogućnosti da proizvodi i komunikacije. A ne da ti ostaviš samoga onog koji nema nikakve moći, koji jedva živi, koji visi o koncu a ti gradiš nešto drugo. Osim toga, nama kao Bosni i Hercegovini je od vitalnog značaja da imamo direktnu vezu sa zapadnom Evropom, a ne koridor Vc koji nas vodi u Mađarsku. Mi hoćemo u Evropu, a najkraći put ka Evropi je iz Bihaća, iz Krajine, preko Karlovca na Rijeku, gdje postoje već izgrađeni autoputevi, gdje si odmah u Evropi, i to u srcu Evrope, u Italiji, Austriji, Njemačkoj itd. I s druge strane, naš interes je da se povežemo razvijajući ogromni potencijal koji ima područje od Pala nadalje, preko Goražda i preko Peštera sa jugom, sa onom linijom kucavicom koja je za nas važna. Nije bitno šta je danas, nije ključno da li je današnji svijet razbijen, da li je izgubio orijentaciju, da li je sposoban da proizvodi. Proizvodit će. Ja sam 1977. godine na Svjetskom simpoziju u Cavtatu rekao - komunizam je mrtav. Nije uspio da proizvede slobodu, nije uspio da pruži bolji život, on je završio svoju misiju, a narodi koji nisu ni pod komunističkom ni pod socijalističkom kapom treba da se oslone na sopstvene potencijale, jer su potencijali ogromni. Zašto? Pa dokazani su. Ti narodi, govorim o muslimanskim narodima, su izgradili veličanstvene kulture, izuzetne veličine, izuzetne vrijednosti svjetske. Tadž Mahal je mogao nastati samo na veoma visokoj razini kulture i etike. Prema tome, svijet koji ima takav duhovni potencijal, duhovno bogatstvo, koji osim toga u svom načinu mišljenja ima moralitet koji nema premca – pa mi smo ovde stradavali i stradavamo zato što ne možemo da se svetimo, što ne znamo zlo misliti, što nećemo krivo činiti, dok je za druge to najplauzibilnije. Vidite kako narodi padaju u euforiju kad imaju junaka koji je sposoban da pobije u tri dana deset hiljada nevinih ljudi. To je duboka bolest, duhovna, kulturna i moralna. Za takve narode nema spasa kad se radi o izvjesnoj ljudskoj budućnosti, kad se radi u svijetu u kojem ćemo moći živjeti. Ako ćemo živjeti u svijetu u kojem će se slaviti svaki ubica i kojem će se čak i sa mjesta koja su po svojoj karakteristici i po svakoj svojoj osnovi obavezni da čuvaju moralitet – kad sam vidio kako iguman manastira na Fruškoj Gori posvećuje one razbojнике koji će otići da pobiju one mladiće kod Trnova, ja sam pretrnuo. Rekao sam – Bože, dragi, pa šta je to? Pa gdje je taj Isus Hristos? Pa, on je pobjegao od ljudi! Pa, zašto“ Zato što, ako je neko mogao prije 2000 godina reći «Ljubi bližnjega svoga» ili «Ako on tebe kamenom ti njega kruhom»,

onda je on nosio u sebi jedan visoki moralni potencijal. I vidi na šta se sve to svelo «Uzmi mu ne kruh, nego život». Naravno, ja hoću da kažem da smo mi u Bosni, zbog te situacije, da smo s jedne strane imali Drinu, pa smo imali Trebišnjicu, pa smo imali Savu, pa smo imali Unu, pa smo imali naše planine, mi smo bili zatvoreno područje na kojem su živjeli ljudi. Nama su nametnuli ideju da je naša država nastala na isti način kao kod Hrvata i kod Srba. Međutim, nikakvo pleme, hrvatsko, srpsko, i nikakvo pleme bosansko nije došlo ovdje pa formiralo državu. Ovdje su živjeli ljudi u postrimskom periodu, koji su se međusobno saživjeli, koji su bili povezani i koji su stvorili jednu državu na načelu slobode. I to je jedina država toga vremena u Evropi koja je nastala na principu slobode. Svaka druga je nastala na principu pokornosti. Moraš se pokoriti onome ko vlada, moraš biti onakav kakav je i on i tako dalje. Dakle, mi smo narod – šta je narod? Skupina ljudi koja odluči da živi zajedno, međusobno razvije komunikaciju, prihvati jedan jezik i živi po jednim određenim duhovnim i moralnim obrascima. A mi smo ovdje postali jedan takav narod koji je živio tako u slozi. Kad je Bosna napadana po instrukcijama papa, izvođači radova su bili i srpski kraljevi i zetski kraljevi i banovi hrvatski i mađarski kraljevi. Bosnu su branili svi njihovi stanovnici, bez obzira koje su vjere bili, jer su bili Bošnjani, jer su imali svoju državu u kojoj, kako kaže Kulin Ban u svojoj Povelji, „U mojem vladanju vi možete slobodno hodati i trgovati“. Dakle, u našem vladanju – vladanja je država, svako će moći slobodno živjeti, hoditi, raditi, trgovati i raditi šta hoće, a ako ne budemo to znali sačuvati onda nam se crno piše.

A zašto ja ovo govorim? Zato što ne vidim u cijeloj našoj političkoj i intelektualnoj strukturi ni jednu ideju, ne vidim način mišljenja koji bi nas izveo na taj put. Niko nikada do sad, za dvadeset i više godina nije javno rekao kakvu mi to Bosnu hoćemo, šta mi hoćemo. Nije rekao ko smo. Ko je to rekao ko smo mi? Sad svi govore „Mi smo Bošnjaci“, a Bog zna sami da li znaju šta to uopće znači. Da li znaju kako smo mi nastali kao Bošnjaci, iz čega smo nastali, šta nas je stvorilo, zašto se nama sprečavala veza sa starom Bosnom, zašto nas se osuđivalo, odvajalo i izdvojilo iz islama? Pa, mi smo prihvatili islam zato što je on obnovio temeljnu ideju stare Bosne, a to je vjerska sloboda. Bošnjani su najmasovnije prihvatili islam od svih drugih naroda na Balkanu. Ali, oni nisu prihvatili islam zato što su bili natjerani, ni zato što su imali koristi, nego zato što ih je stav turske, otomanske vlasti uvjerio da se radi o istom principu na kojem počiva država, i na kojem je počivala i njihova Bosanska država – principu slobode. Dakle, mi moramo imati jasno određene ideje, jasne ciljeve i to mora znati svaki naš čovjek i tada se mi možemo nadati nečemu. A dok god svaki dan naši vodeći politički ljudi budu mijenjali svoja uvjerenja i svoja mišljenja, ako budemo podlegli duhu i ideji nagađanja, mi smo izgubljeni. Zašto? Pa zato što smo mali i što smo u središtu onih koji imaju višegodišnji i višestoljetni potencijal težnje da nas negiraju.

Govor Bakira Izetbegovića, predsjednika Predsjedništva BiH, na Okruglom stolu, pod nazivom „Agresija na istinu o odbrani RBiH“ – 14.3.2018. godine.

Organizatori su bili Bošnjačka zajednica kulture “Preporod” i Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu.

POKUŠAJ RELATIVIZIRANJA ISTINE O ODBRANI BIH

„Zahvaljujem se BZK “Preporod” i Udruženju za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu što su nas okupili na veoma važnoj temi, prepoznajući zabrinjavajući trend i opasne namjere relativiziranja istine, izjednačavanja sukobljenih strana, stigmatizacije branioca, odnosno, kako sam naziv ovog okupljanja i okruglog stola – nove agresije, ovaj put usmjerene na istinu o odbrani Republike Bosne i Hercegovine“.

Radi se o veoma važnoj temi, o opasnom fenomenu – “moramo ga prepoznati, ocrtati njegovu fizionomiju, definisati urotu koja prijete da nagrize najvredniji kapital kojim raspolažemo: istinu o agresiji i stradanju bosanskih patriota, o nevjerovatnom otporu koji su pružili brutalnom i nesrazmjerno jačem napadaču. Trebamo isticati i čistotu te borbe. Branioci Bosne i Hercegovine su sačuvali jedinstvo zemlje, ali ne samo to – sačuvali su i obraz, čast i dostojanstvo bosanskog čovjeka.

Kažu da u ratu prvo strada istina. Propaganda uvijek prvo ukloni taj štit, satanizira i oblati drugu stranu, opravda razloge za napad. Dakle, odbraniti istinu o našoj borbi, ne dopustiti da se ta brana ukloni, u našem slučaju znači odbraniti Bosnu i Hercegovinu od novih sukoba, sačuvati postignuti napredak i omogućiti joj dalju stabilizaciju i nove reformske i integracijske iskorake.

Napadnuta je istina o agresiji na Bosnu i Hercegovinu, koja se desila prije četvrt vijeka, ali i istina o današnjem stanju i odnosima u zemlji i naciji. To je i logično, jer radi se o istom napadu, koji dolazi iz istih centara, ima iste ciljeve i inspiriše se istim nacionalističkim ideologijama. Ono što se mijenja i prilagođava su metodi, taktike, akteri, intenzitet.

Bosna i Hercegovina ima mnogo problema, nedovoljno unutrašnje kohezije, suprotstavljena su gledanja na prošlost, suprotstavljene emocije u etničkim korpusima, državni ustroj je odveć komplikovan – vlast redovito čine koalicije od pet

partnera, imamo dva entiteta, deset kantona, Distrikt Brčko, 13 ustava, 14 zakonodavnih tijela, toliko i vlada, više od 150 ministara, skoro 600 parlamentaraca itd. Teško se krećemo i ostvarujemo napredak, poput invalida koji još nosi fiksatore. Ali se krećemo. Napredujemo usporeno u odnosu na jednonacionalne susjede, ali idemo naprijed. Planirani iskoraci koji nas vode ka članstvu u NATO-u i EU su načinjeni: MAP će biti aktiviran ove godine, Upitnik EU-a je ispunjen, tako da i kandidatski status i početak pregovora sa EU-om očekujemo do kraja 2018. godine. Ekonomski pokazatelji ne zaostaju za regionom, a bolji smo od susjeda u porastu izvoza, porastu turističkih posjeta i padu broja nezaposlenih. Ono što je najvažnija činjenica jeste ta da su Bosna i Hercegovina, Bosanci i Hercegovci, Bošnjaci, postali politički, ekonomski i svaki drugi faktor bez kojeg se ne prave više nikakve kalkulacije u regionu. Ove godine ulazimo u predvorje EU-a i NATO-saveza. U roku od 5 do 10 godina ćemo biti članica ovih moćnih asocijacija. To je blizu. I sam proces pristupanja je jako važan za Bosnu i Hercegovinu. Treba samo pročitati novu Strategiju EU-a za proširenje na Balkan. Ona sadrži odgovor na skoro sva pitanja koja trenutačno more Bosnu i Hercegovinu. Bilateralni sporovi sa Srbijom i Hrvatskom će se morati ubrzano riješiti, pod nadzorom EU-a. Zapaljiva retorika, a naročito, kako to ističe Strategija, glorifikovanje ratnih zločinaca, će morati prestati. Zahtjevne reforme koje se odnose na ekonomiju i na vladavinu prava, efikasnu borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala će morati biti provedene.

Destruktivnim snagama će se rapidno sužavati prostor za djelovanje. One to osjećaju i pokazuju sve veću nervozu. Bosna i Hercegovina se ponovo nalazi na političkom historijskom raskršću, i morat će se odbraniti od onih koji pokušavaju da je povuku na stranputicu. Laž, izjednačavanje strana, stigmatizacija političkih i vojnih branioca Bosne i Hercegovine je putokaz za stranputicu, slijepu ulicu.

Paternalistički odnos susjednih zemalja spram Bosni i Hercegovini, nespремnost da nam vrate našu imovinu, da plate resurse Bosne i Hercegovine koje decenijama uzurpiraju ili besplatno koriste, oslanjanje na hrvatske i srpske političare u Bosni i Hercegovini koji im drže stranu, neistine o "deset hiljada radikaliziranih ekstremista" u susjedstvu Hrvatske, zasjedanja Nacionalnog savjeta Srbije radi par mojih riječi o Kosovu i spremnosti da na svaki način branim teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine, izmišljanje paravojnih obuka kod Bošnjaka sa argumentom da djeca koja trče i guraju stare gume prolaze kroz "vojnu obuku", tvrdnje visokopozicioniranih političara u samoj Bosni i Hercegovini da Bošnjaci žele stvoriti islamsku državu na teritoriju Bosne i Hercegovine, neprihvatanje presuda Haškog tribunala, vrijeđanje ovog suda uz glorifikovanje zločinaca i izostanak empatije spram žrtava, dodjela odlikovanja presuđenim ratnim zločincima, vrijeđanje povratnika Bošnjaka, koji "ponovo okupiraju Podrinje", naoružavanje policijskih snaga RS-a vojnim naoružanjem, paradiranje paravojnih formacija po Banjoj Luci, podizanje krstova po brdima koja nisu ni katolička ni pravoslavna već su zajednička, bosanskohercegovačka, negiranje prava na bosanski jezik, napadi na imame i povratnike Bošnjake, prijetnje referendumima o podjeli Bosne i Hercegovine, planovi za stvaranje trećeg, hrvatskog entiteta na teritoriju bivše HZHB, intervjui predsjednika susjednih zemalja

koji prizivaju srpko-hrvatsku saradnju u svemu, pa i u ratu, i td, i td... sve je to naša stvarnost pred kojom ne smijemo zatvarati oči. Cilj je stavljanje stigme i guranje u defanzivu bh. patriota, naročito Bošnjaka, nametanje sukrivice za konflikte u prošlosti i eventualne slične scenarije koji i dalje žive u glavama nekih lidera na Balkanu.

Nažalost, i neki od bošnjačkih političara, koji su rat proveli u opkoljenom Sarajevu, gube se u političkoj borbi sa strankom koju je osnovao Alija Izetbegović, i počinju da se ponašaju autodestruktivno, ruše poziciju vlastitog naroda iznoseći besmislene optužbe da je "bošnjačka mafija započela rat", da je "Alija Izetbegović na Prvom Bošnjačkom saboru održanom 1993. godine planirao podjelu Bosne" i sl.

Poseban udarac nacionalistima koji prizivaju podjelu Bosne i Hercegovine su nanijele dvije presude Haškog tribunala iz novembra 2017. godine. Jedna je izrečena Ratku Mladiću i ona se odnosi na više vezanih UZP-ova srpske strane koji su izmijenili etničku sliku Bosne i Hercegovine, počinili najstrašnije ratne zločine nakon II svjetskog rata koji su kulminirali srebreničkim genocidom. Ovi UZP-ovi su u direktnoj vezi sa Beogradom i Miloševićevim režimom. Druga presuda je izrečena Jadranku Prliću i grupi Hrvata za UZP koji je sezao do Zagreba i Franje Tuđmana. UZP HVO-a nije dosegnuo obuhvatnost srpskog koji su predvodili Milošević i Karadžić, ali je i on imao katastrofalne učinke – porušio je Hercegovinu i Srednju Bosnu, porušivši i međuetničke i međuljudske odnose. Krenuo je rušenjem pravoslavne crkve u Mostaru, a zatim i svih džamija pod kontrolom HVO-a, da bi završio rušenjem Starog mosta. Udruženi zločinački poduhvat HZHB je protjerao sve Srbe i Bošnjake sa teritorije ove paradržavice, a najveću populacijsku i moralnu štetu nanio samim Hrvatima u Bosni i Hercegovini koji su kraj rata dočekali brojčano prepolovljeni.

Većina srpskih i hrvatskih lidera, u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini nisu prihvatili ove presude, loše su govorili o Sudu i sudijama, dobro o zločincima, ništa o žrtvama.

Umjesto toga, krenule su priče o namještenim procesima koji se spremaju komandantima Armije RBiH. Ne znam koliko ima istine u pričama da se sprema niz procesa uglednim generalima i braniocima koji su simbol odbrane Bosne i Hercegovine, s ciljem stvaranja virtuelnog UZP-a Armije RBiH, kako bi se relativizirala dva realna UZP-a počinjena od nacionalističkih strana u Bosni i Hercegovini. Ono što znam jeste da se za takav pokušaj, uslijedio on ili ne, trebamo pripremiti. Trebamo organizovati odbranu generala i uglednih branioca ove zemlje, onako kako su oni organizovali odbranu Bosne i Hercegovine. Oni su branili nas, vrijeme je da mi branimo njih. Ovo podrazumijeva političku, moralnu, ekspertnu i finansijsku potporu.

Jedan od bitnih preduvjeta te odbrane jeste uklanjanje nacionalnog disbalansa u vrhu pravosuđa Bosne i Hercegovine, koje je skoro očišćeno od sudija i tužilaca Bošnjaka. Pokušaje daljnjeg uklanjanja takvih kadrova smo već zaustavili, kao što smo zaustavili i donošenje strategija koje su podrazumijevale neke kvote, nacionalne balanse u presudama za ratne zločine i slične drske besmislice.

Ne može se izjednačiti napadač i branilac, naročito u slučaju Bosne i Hercegovine čije je multietnično ratno Predsjedništvo zaista smoglo snage da zaustavi pokušaje

odmazde u redovima branilaca. Usred rata, u opkoljenom i izgladnjelom Sarajevu, kenulo se u rizičan obračun sa pobunjenim komandantima brigada u kojim su se dešavali zločini nad Srbima. Akcija pod kodnim nazivom Trebević je uspjela, uz teške žrtve mladih policajaca, i nastavila se diljem Bosne i Hercegovine, uvodeći red i zakon u postrojbe Armije RBiH. Branioци su istinski branili ovu zemlju – prije svega njeno biće, multietničnu šarolikost, njena sela i gradove, civilno stanovništvo, bogomolje. Nacionalističke vojske su napadale sve što ne pripada njihovom etnosu, potirale trag postojanja drugih i drugačijih.

Strana koju je predvodilo i simboliziralo Predsjedništvo RBiH, na čelu sa rahmetli Alijom Izetbegovićem, se hrabro i sistematski suprotstavljala ratnim zločinima, procesuirala ih i obeshrabrivala. Druge, paradržavne i paravojne snage, su zločine sistematski planirale, ohrabrivale, zataškavale. Šokantni i zastrašujući zločini su planirani i činjeni u svrhu pomjeranja stanovništva i ostvarenja etničkih čišćenja, i bili su dio vojne strategije i političkog plana.

Naravno da je bilo zločina na svim stranama. Nema rata bez zločina. Ali na strani legalne vlade RBiH on je bio incident. Na suprotnim stranama – pravilo. Upravo prihvatanje cjelovite istine o našoj borbi, sa svim svijetlim i tamnim tonovima koje slika te borbe sadrži, daje uvjerljivost i autentičnost toj slici. Mi se ne bojimo istine. Do kraja ćemo insistirati na njoj. Ali, neistinu, laž i manipulaciju nećemo dopustiti. Do kraja ćemo joj se suprotstavljati.

Nazif Osmanović

MANDAT ZA ODBRANU ZEMLJE - FORMIRANJE SAVJETA ZA NACIONALNU ODBRANU DRŽAVE I NARODA

Dva ključna faktora su opredijelila predsjednika Aliju Izetbegovića da razradi političku i vojnu platformu za odbranu zemlje. Prvi je čvrst stav da Bosna i Hercegovina neće pristati na pritisak Beograda da ostane u krnjoj Jugoslaviji sa Srbijom i Crnom Gorom bez Hrvatske, a drugi je proizilazio iz činjenice da Bosni prijete realna opasnost od agresije. Otuda su logično slijedili stavovi uglednih Muslimana-Bošnjaka, predstavnika političkih partija, naučnih i kulturnih radnika u Sarajevu. Prateći znakove nadolazeće agresije Srbije i Crne Gore na Bosnu i Hercegovinu, u Sarajevu je 10. juna 1991. godine, u Domu milicije, održan sastanak na kojem je prisustvovalo 356 najodgovornijih kadrova iz raznih političkih, kulturnih, naučnih i humanitarnih institucija, udruženja i ostalih organizacija i predstavnika, prvenstveno Bošnjaka, sa cjelokupnog prostora bivše Jugoslavije. Između ostalih, skupu su prisustvovali pojedini poslanici Skupštine Bosne i Hercegovine, predsjednici i članovi Izvršnog i Glavnog odbora SDA i drugi eminentni predstavnici bošnjačkog naroda sa prostora BiH. Značajno je istaknuti da je ovaj skup održan samo 15 dana prije vojne intervencije JNA u Sloveniji. Skupom je predsjedavao Alija Izetbegović, tadašnji predsjednik Predsjedništva RBiH i predsjednik Stranke demokratske akcije, koji je, uz druge uvodničare, sve prisutne na skupu upoznao o bezbjednosnoj situaciji u Bosni i Hercegovini i saznanjima o agresivnim namjerama lidera susjednih zemalja. Tada je donesen proglas u kojem je navedeno - da se želi cjelovita i građanska RBiH sa svim pravima i slobodama svih naroda i građana koji u njoj žive, a donesena je i odluka o formiranju Vijeća nacionalne sigurnosti, koje se sastojalo od 11 članova. Ovo vijeće je imalo zadatak da do kraja pr prati formiranje Patriotske lige. Izražena je odlučna spremnost za borbu protiv svih onih koji budu ugrožavali opstanak Bosne i Hercegovine. Za odbranu takvih ciljeva pozvani su svi narodi i građani – Bošnjaci, Hrvati, Srbi i drugi.

Svjesni smrtno opasnosti koja se useljavala u Bosnu sa istoka, a kasnije i sa zapada, predstavnici bošnjačkog naroda sa cijelog prostora bivše Jugoslavije su donijeli dalekosežnu historijsku odluku o formiranju „Savjeta za nacionalnu odbranu države

i naroda“. Najснаžнији израз те одлуке је ријешеност да бошњачки народ неће пристати на пријетње и учјене Београда да остане у „великој Србији“, односно да остане без своје државе. У прогласу тог за РБиХ и бошњачки народ судбински важног скупа наглашава се тежња свих Бошњака-Муслимана са простора тадашње Југославије за очување мултиетничке цјеловите БиХ са пуним и једнаким правима и слободима свих њених грађана, без обзира на вјерску, националну, политичку или било коју другу припадност.

Проглас са овог скупа уствари је припремни документ за превентивно дјеловање одбране бошњачког народа којем су српски националисти пријетили да ће бити уништен ако дође до рата у Босни и Херцеговини. Тај проглас, односно одлука, уствари је био политичка и војна државна платформа, односно концепција политичког и војног дјеловања. Био је то почетак окупљања и организовања пробосанских снага у јединствен патриотски фронт из којег ће касније настати Патриотска лига као свебосански народни покрет за одбрану домовине. Тачније, била је то заиста не само политичка него и војна концепција нашег одбрамбеног рата, коју ће касније војно-стручно разрадити наши официри-патриоти пристигли из бивше ЈНА. У прогласу са тог историјског скупа се, поред осталог, наводи:

„Данас оснивамо Савјет за националну одбрану. Савјет се оснива уз Странку демократске акције и дјеловат ће од данас па nadalje, све док за то постоји потреба.“ Најзначајнија тачка овог историјског документа је та да се приступа војном организовању нашег народа на широјој политичкој платформи која је на патриотској основи прихваћена од стране свих политичких фактора, без обзира на разлике у њиховим политичким програмима. Био је то заиста велики историјски догађај који је означио почетак окупљања и организовања одбрамбених снага окупљених у јединствени патриотски фронт из којег ће убрзо настати Патриотска лига РБиХ као ембрион будуће босанске Армије.

О томе колико је важан допринос Патриотска лига БиХ дала у припреми и одбрани од првог удара агресора, тадашњи предсједник Предсједништва РБиХ, господин Алија Изетбеговић, у јуну мјесecu 1994. године је рекао: *„Ми смо увидјели потребу организовања Патриотске лиге још у јуну мјесecu 1991. године. То је било предвечерје рата у бившој Југославији, јер је рат почео, мислим 25. јуна 1991. године, агресијом ЈНА на Словенију, а затим Р Хрватску, и тако даље. Одмах смо приступили организацији. Створили смо то Вјеће националне одбране и формирали његово војно крило – Патриотску лигу. Патриотска лига није у цијелости издржала тај ударак. Није га могла издржати. Увјек је то зависило од квалитете људи, од њихове храбрости, па је негде ПЛ пружала отпор десет дана, као што је био случај у Фоћи. Негде се борило далеко више, као што је било у Зворнику. Ја вас подсећам на онај heroјски отпор зворничког народа горе. Дакле, у Сарајеву је, поред отпора низа спонтаних група које су се створиле, највећи отпор пружила Патриотска лига. Она је поднијела и онај ударак 2. маја 1992. године у Сарајеву.“*

Посебан потицај омасовљењу Патриотске лиге дало је формирање поменутог Савјета за националну одбрану при Странци демократске акције. Са ове времenske distance моће се поставити питање – како су се припадници разних политичких партија и странака, разних националности, успјели тако брзо договорити да се прикључе једном покрету – Патриотској лиги, којег је покренула једна политичка странка (SDA)? Оцјена

je da je to postignuto zbog toga što su građani bili veoma svjesni da se svi što prije moramo okupiti u cilju odbrane svojih života i svoje države od nadolazeće agresije. Tada je kod naroda bila veoma izražena patriotska svijest i svi su potpuno jasno shvatali ozbiljnost poruka i prijetnji koje su stizale iz našeg susjedstva, posebno iz Beograda od strane Miloševićevog režima.

Sadržaj „PROGLASA“ je sljedeći: „Mi, muslimanski zastupnici u Skupštini Bosne i Hercegovine, muslimanski zastupnici u općinskim skupštinama, članovi Glavnog i Izvršnog odbora Stranke demokratske akcije, članovi Predsjedništva Kulturnog društva Muslimana „Preporod“, članovi Glavnog odbora Dobrotvornog društva „Merhamet“, potpisnici Rezolucije muslimanskih intelektualaca i privrednici, svi pripadnici muslimanskog naroda okupljeni na sastanku, održanom 10.juna 1991. godine u Sarajevu, razmatrajući sadašnji i budući položaj Muslimana u Bosni i Hercegovini, Sandžaku i na širem jugoslovenskom prostoru, svjesni ozbiljnosti prilika i odgovornosti pred muslimanskim narodom, uvjereni da izražavamo stavove i te-žnje svih Muslimana Jugoslavije, objavljujemo sljedeće: (1) Muslimanski narod u Jugoslaviji našao se na historijskom raskršću i pred izborom koji se ne može od-gađati. Potvrđujemo punu solidarnost sudionika ovog skupa u ocjeni da taj izbor jest i da može biti samo suverena i cjelovita Bosna i Hercegovina. Kao domovina bosanskih Muslimana. Kao otadžbina svih jugoslovenskih Muslimana. Za taj izbor spremni smo boriti se. (2) Do sada su Muslimani mnogo puta dokazali da su za Ju-goslaviju. Od sada, Muslimani su samo za onu Jugoslaviju koja priznaje suverenost i ravnopravnost Bosne i Hercegovine. Za takvu Jugoslaviju spremni smo zalagati se. (3) Bosna i Hercegovina je domovina Muslimana, Srba, Hrvata i svih građana koji u njoj žive. Ona nije djeljiva, jer je izmiješana. Svoju nedjeljivost ona je zajamčila stoljećima zajedničkog življenja. Svoje dijeljenje morala bi platiti hiljadama života. Stoga, pozivamo sve Muslimane, sve Srbe i sve Hrvate, sve građane Bosne i Herce-govine, da brane svoju domovinu. (4) Opređeljujemo se za Bosnu i Hercegovinu kao građansku republiku ... (5) Muslimani su spremni dio svog nacionalnog suve-reniteta prenijeti na građanski suverenitet Bosne i Hercegovine... (6) Vjerujemo u potrebu i budućnost integracija na jugoslovenskom i evropskom prostoru... (7) ... danas osnivamo Savjet za nacionalnu odbranu. Savjet se osniva uz Stranku demo-kratske akcije i djelovat će od danas, pa nadalje, sve dok za to postoje potrebe... (8) Pozivamo građane Bosne i Hercegovine da se odlučno suprotstave svakoj politici i djelatnosti koje osporavaju ili ugrožavaju ravnopravnost i cjelovitost Bosne i Her-cegovine... (9) Uvjereni u trajnu vrijednost demokracije i demokratskih ustanova, izražavamo spremnost da vodimo dijalog o svim pitanjima zajedničkog života u demokratskoj i građanskoj Republici Bosni i Hercegovini. (10) Muslimani, sjedinje-ni i okupljeni oko svojih političkih zastupnika, organizacija i društava, predstavljaju snagu i jamstvo opstanka Bosne i Hercegovine kao suverene i nedjeljive republike, uređene na temeljima najboljih iskustava evropskih građanskih država. U Sarajevu, 10.juna 1991.godine. Radno predsjedništvo skupa.

TUZLA 1992-1995: AGRESIJA I IZVRŠENJE ZLOČINA

UVOD

Prostor na kojem je smješten današnji grad Tuzla bio je naseljen još u vrijeme mlađeg kamenog doba (neolita – 5.000 godina p.n.e.). Grad Tuzla spada među najstarija europska naselja. Na prostoru Tuzle pronađeni su brojni predmeti i posude koje dokazuju da se na prostoru Tuzle u to doba islojavala kamena so.

Prvi pisani tragovi o Tuzli, životu i naseljima na prostoru današnje Tuzle, „vežu se za 950 godinu... Historičari ističu da je čuveni bizantski pjesnik i historičar, car Konstantin VII Porfirogenet (905-959) u svom obimnom djelu *De administrando imperio* (O upravljanju carstvom) naglašeno i izričito spomenuo Tuzlu kao grad, naselje, pod rimskom upravom i rimskim nazivom ‘Salines’, što jasno govori da je već tada Tuzla bila grad soli.“¹ U vrijeme vladavine Osmanskog carstva, Tuzla je bila kasaba. To doba je obilježeno razvojem i proizvodnjom soli, koja se izvozila širom Europe. Još veći razvoj Tuzla doživljava u vrijeme vladavine Austro-Ugarske monarhije, kada je, pored ostalog, u naselju Simin Han izgrađena tehnološki veoma moderna solana. Ubrzan razvoj značajno su prekinuli i narušili Prvi, a posebno Drugi svjetski rat, kada se, nakon ratnih razaranja, nanovo morala obnavljati infrastruktura. Najveća razaranja i užas u svojoj povijesti grad Tuzla i njena okolina su doživjeli u vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu u periodu od 1992-1995. godine. Danas, Tuzla ima status grada i spada u red većih gradskih centara u Bosni i Hercegovini. Tuzlanska regija raspolaže velikim količinama i rezervama soli, uglja, olova, cinka, azbesta, šumskog bogatstva, što je, po prirodnom bogatstvu, čini jednom od najbogatijih regija. Navedena prirodna bogatstva ujedno su i okosnica njenog razvoja i napretka.

Prema Popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini iz 1991. godine, na prostoru općine Tuzla je živjelo 131.618 stanovnika, od čega Muslimana (Bošnjaka) 62.669 (47,61%); Srba 20.271 (15,40%); Hrvata 20.398 (15,49%); Jugoslovena 21.995 (16,71%) i Ostalih 6.285 (4,77%).²

1 Ajanović, Irfan, 77 gradova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2016, str. 559.

2 *Nacionalni sastav stanovništva, rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991*, Statistički bilten br. 234, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, decembar/prosinac 1993, str. 111.

PRIPREME ZA AGRESIJU

Imajući u vidu prirodne i druge potencijale kojima raspolaže Tuzla i njena šira regija, kao i strateški položaj, lahko je „objašnjiv razlog i koncepcija razmještaja veoma jake infrastrukture bivše JNA na području Tuzle. Tu je bio lociran jedan od najvećih vojnih aerodroma bivše JNA (Dubrave), zatim četiri kasarne, sedam većih skladišta municije i MTS-a, goriva, tri ključna vojna objekta: Majeвица 1 i 2, Konjuh i Ozren, sistem veza, kao i veći broj logističkih objekata, itd.“³

Dio jedinica JNA iz Hrvatske je „krajem 1991. dislociran na područje Bosanske krajine. Vojne snage JNA s jednog dijela hrvatskog fronta (dio Hrvatske proglašen za „ružičaste“ zone), uz mirovno posredovanje UN-a, dislocirane su u Bosnu i Hercegovinu, posebno u Tuzlu, Derventu i Brčko.“⁴

Krajem novembra 1991. godine formirana je „Srpska autonomna oblast Semberija i Majeвица“ (SAO „Semberija i Majeвица“), „u čiji sastav su, pored Bijeljine, Ugljevika i Lopara, od 26. novembra ušla «i srpska naseljena mjesta koja gravitiraju ovoj autonomnoj oblasti, a pripadaju opštinama Brčko, Tuzla, Kalesija, Zvornik i Srebrenik». Tada je izabran i predsjednik 'vlade' SAO Semberije i Majevice (inženjer Đorđe Arsenović). Usvojen je i 'prijedlog Odluke o obustavljanju davanja poreza i dijela drugih obaveza prema Republici.“⁵

Već krajem 1991. godine, JNA počinje sa zastrašivanjem većinskog bošnjačkog stanovništva u Tuzli. Tako su „polovinom oktobra 1991. rezervisti iz Srbije, vraćajući se sa područja Banja Luke svojim kućama, na prolazu kroz Tuzlu i Kalesiju, 13. i 14. oktobra pucali po džamijama.“⁶

JNA je intenzivno naoružavala Srbe širom Republike Bosne i Hercegovine, uključujući i području Tuzle. U tim aktivnostima „posebno se isticao pukovnik Mile Dubajić, komandant kasarne 'Husinska buna'. On je dijelio naoružanje Srbima u Požarnici, Kovačevom Selu, Marićima, Crnom Blatu, Ugljeviku i drugim mjestima.“⁷

Taj period obilježen je i evidentnim prerastanjem JNA u isključivo srpsku vojsku. Teritorijalna nadležnost korpusa JNA prelazi u teritorijalnu nadležnost isključivo srpske vojske. Područje sjevero(istočne) Bosne (zona odgovornosti 17. korpusa, sa sjedištem u Tuzli) bilo je „do februara 1992. u sastavu 1. vojne oblasti. Jugoistočna Bosna i istočna Hercegovina (18 opština) je bila pod komandom 4. vojne oblasti, što je bila namjera da to područje 'pripadne' Crnoj Gori.“⁸

3 Žilić, Muhamed, *Tuzla od izbora do agresije*, Promocult, Sarajevo, 2001, str. 24.

4 Čekić, Smail, *Dejtonski (mirovni) sporazum-legalizacija genocida u Republici Bosni i Hercegovini*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2016, str. 162; Čekić, Smail, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu - planiranje, priprema, izvođenje*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Kult B, Sarajevo, 2004, str. 769.

5 *Javnost*, 14. decembar 1991, str. 2; Čekić, Smail, nav. dj., 2004, str. 502.

6 *Oslobođenje*, 14. oktobar 1991; „Na prolazu kroz Tuzlu rezervisti iz Srbije su 13. oktobra 1991. puščanom paljvom iz pješačkog naoružanja oštetili dva autobusa i munar u Jalske džamije, što je izazvalo strah i ogorčenje stanovnika Tuzle. Sljedećeg su dana rezervisti iz Srbije i na području Kalesije izazvali oštećenja na miljanovačkoj džamiji“ (Isto; Čekić, Smail, nav. dj., 2004, str. 784).

7 *Oslobođenje*, 20. juli 1993., str. 4; Čekić, Smail, nav. dj., 2004, str. 616.

8 Čekić, Smail, nav. dj., 2004, str. 676.

AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GRAD TUZLU

Prvom polovinom maja 1992. godine „na području tuzlanske regije pojačano je kretanje vojnih konvoja na pravcima: Olovo - Kladanj – Vlasenica; Bijeljina - Tuzla – Doboj i Doboj - Tuzla - Bijeljina. Pored toga, na području Dubrava i Kalesije JNA je locirala veći broj tenkova, oklopnih transportera, minobacača i protivavionskih oruđa.”⁹

Da bi spriječili okupaciju grada, kao i izvlačenje oružja iz magacina na Kozlovcu, branioци pri općinskom štabu TO Tuzla i pripadnici MUP-a su polovinom maja 1992. godine razradili „Plan sprečavanja paravojnih jedinica i bivše JNA da ne izvrše prodor u grad... Potpukovnik JNA Mile Dubajić donosi odluku da se kolona jedinica bivše JNA i paravojnih formacija povuče iz pravca Tuzle prema Majeveci. Odluka kriznog štaba Predsjedništva Tuzla bila je da se koloni dozvoli da mirno napusti kasarnu ‘Husinska buna’... Prilikom izlaska iz Tuzle na raskršću Brčanska Malta neko iz kolone je počeo pucati po objektima i građanima.”¹⁰

S obzirom da je tim činom prekršen raniji dogovor o izlasku JNA iz Tuzle, pripadnici TO i MUP-a, koji su osiguravali kolonu su, na pucnje od strane pripadnika JNA, odgovorili istom mjerom. „Kolona je već u nekoliko prvih minuta sukoba bila razbijena... Poginulo je pet pripadnika MUP-a, a ranjena su 44 policajca i pet civila. Na strani JNA poginulo je 50 pripadnika, dok je 39 ranjenih smješteno na liječenje u Medicinski centar na Gradini.”¹¹

Iste noći, tačnije sljedećeg jutra „u 02,00 sati Tuzla je granatirana iz artiljerijskog oružja sa Majevice. Pukovnik Novaković je tražio od generala Nedeljkovića da se odmah prestane sa granatiranjem Tuzle. Evakuirano je oko 250 vojnika i manji broj civila.”¹²

Nakon sukoba na Brčanskoj Malti, JNA je zauzela položaje oko Tuzle, odakle je njen 17. korpus vršio artiljerijske napade i neselektivno granatiranje Grada. Tuzla je napadana s „1.400 projektila raznih kalibara, i to: minobacačima 120 mm, haubicama 105 mm, 122 mm i 155 mm, topovima 76 mm, 85 mm i 130 mm, tenkovima, raketama zemlja-zemlja tipa ‘volhov’ i kasetnim projektilima.”¹³

Dana 17. maja 1992. godine JNA je izvršila „napad na Gornju Tuzlu iz pravca Kovačice i Požarnice. Namjera im je bila zauzimanje Gornje Tuzle i preko rudnika soli Tetima ponovo pokušaju zauzeti grad.”¹⁴ Herojskim otporom branilaca Tuzle, svi napadi su uspješno zaustavljeni, a grad odbranjen, čime su spriječene i namjere agresora o okupaciji Tuzle.

9 *Dnevni izvještaj*, br. OJ 15, 9. maj 1992; „Desantne jedinice JNA na području Kalesije vršile su brojne zločine i palile sela, dok je stanovništvo bježalo prema Tuzli. Agresor je iz tenkova pogodio nekoliko kuća i džamija, prije nego što su taj napad zaustavili branioци Bosne i Hercegovine” (Čekić, Smail, nav. dj., 2004, str. 740).

10 Žilić, Muhamed, nav. dj., str. 122.

11 Isto, str. 122-123.

12 Isto, str. 123.

13 Isto, str. 123-124.

14 Isto, str. 126.

ZLOČINI NAD CIVILIMA

Tuzla je, već od kraja maja 1992. godine, bila pod stalnom opsadom i artiljerijskom vatrom agresora i zločinaca. Izložena je i stalnim agresorskim bombardiranjima iz zraka (avio udarima). Agresori su u kontinuitetu vršili neselektivna granatiranja grada, usljed čega su poginuli mnogi civili.

Pariške dnevne novine *Le Mond* su, dana 3. juna 1992. godine, preko svog dopisnika iz Sarajeva, izvjestile kako „uprkos najavi novog prekida vatre pod nadzorom UNPROFOR-a koji bi trebao započeti 1. lipnja u 18 sati, borbe se i dalje nastavljaju. Ministar odbrane Bosne i Hercegovine Jerko Doko osudio je agresiju Srbije, dodavši da su u zračnom bombardiranju Tuzle sudjelovali vojni zrakoplovi koji su poletjeli iz Beograda.“¹⁵

U izvještaju od 10. juna 1992. godine, *Le Mond* prenosi: „Zapadna veleposlanstva u Beogradu apelirala su na jugoslavenske vlasti da se prekine bombardiranje Tuzle i njenih predgrađa.“¹⁶

Posljedice artiljerijskih napada, granatiranja i avio bombardiranja Tuzle bile su ogromne. Pored toga što je uništavana infrastruktura, ubijen je veliki broj civila. Mnogi od njih su teže ili lakše ranjeni. „Od sredine aprila do prve polovine novembra 1992. godine u Jajcu je registrovan 191 avio polet, u Brčkom 90, Gradačcu 76, Goraždu 60, Tuzli i Maglaju 21, Kladnju 15 i manji broj u većim gradovima u Republici Bosni i Hercegovini.“¹⁷

Imajući u vidu činjenicu da se Tuzla nalazila pod stalnom opsadom agresora, te da je bila izložena svim oblicima artiljerijske vatre, a posebno avio bombardiranju, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je, Rezolucijom 824, od 6. maja 1993. godine, Srebrenicu, Žepu, Goražde, Sarajevo, Tuzlu i Bihać proglasilo sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, „pošteđeni svakog oružanog napada i bilo kog neprijateljskog čina. Rezolucijama je naređen trenutni prekid svakog uzimanja teritorije silom, kao i povlačenje srpskih vojnih i paravojnih snaga na udaljenost od tih gradova na kojoj prestaju biti opasnost njihovim stanovnicima. Rezolucije nažalost nisu sprovedene, a velikosrpski agresor je neodlučnost međunarodne zajednice iskoristio da stanovništvo izolovanih zona iscrpljivanjem dovede u nemogućnost opstanka i napuštanja tih zona, a onda i uzimanjem pripadnika Ujedinjenih nacija za taoce, iznudi oduzimanje od vazдушnih NATO udara za podršku odbrane sigurnih zona.“¹⁸

15 Lapenda, Stjepan i Matija Lapenda, *Pariške haberdžije: rat za slobodu – godina prva*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 46.

16 Isto, str. 49.

17 Čekić, Smail, nav. dj., 2004, str. 789.

18 Isto, str. 1131-1132; „Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija Rezolucijom 824 (1993), 6. maja 1993., proglasilo je ‘glavni grad Republike Bosne i Hercegovine i druga slična ugrožena područja, posebno gradovi Tuzla, Žepa, Goražde, Bihać, kao i Srebrenica, i njihove okoline’, sigurnim zonama ‘od svih uključenih strana i moraju biti pošteđene oružanih napada ili bilo kojeg neprijateljskog čina’ (REZOLUCIJE UN-a, str. 72-74). Nažalost, ‘u slučaju Srebrenice, britanski diplomati su’, po ocjeni Michaela A. Sellsa, ‘razvodnili rezolucije o sigurnim zonama. Zatim su Yasushi Akashi i drugi zvaničnici Ujedinjenih nacija odbili da upotrijebe sva neophodna sredstva kako bi konvoji stigli do te enklave, pretvorivši je tako u boravište gladi i bijede’ (Čekić, Smail, *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Univerzitet u sarajevu/Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu,

O stanju u Tuzli krajem 1993. godine pisao je i specijalni izvjestitelj UN-ove Komisije za ljudska prava Tadeuš Mazovjecki (*Tadeusz Mazowiecki*). On je posjetio Tuzlu 10. i 11. decembra 1993. godine i susreo se „s lokalnim predstavnicima međunarodnih organizacija, predstavnicima lokalnih vlasti, lokalnih i međunarodnih nevladinih organizacija te predstavnicima vjerskih zajednica. U toku posjete bio je u mogućnosti procijeniti stanje vezano za ljudska prava, te za utjecaj krize na dostavljanje humanitarne pomoći. Međunarodni posmatrači s kojima je razgovarao smatraju da nema problema vezanih za suživot etničkih i religijskih grupa, ali da do istih može doći s pogoršavanjem krize dostavljanja humanitarne pomoći.“¹⁹

Agresor je (kasetnim bombama i granatama) napadao civile i civilno stanovništvo, kao i civilne objekte na području Tuzle, „dok su lokalni mještani i osoblje Ujedinjenih nacija bili metom snajperske vatre i artiljerijskih napada.“²⁰

U izvještajima početkom 1994. godine, Tadeuš Mazovjecki (*Tadeusz Mazowiecki*) navodi da je „agresor stanovnike Tuzle podvrgnuo brojnim napadima kasetnim bombama i granatama. Broj žrtava visok i uključuje četvero djece ubijenih 23. januara 1994.“²¹ Isto tako, „granata je ubila oca i sina u Tuzli 11. marta 1994. godine, a prijavljeni su i drugi napadi na civile tokom juna, jula i augusta...“²²

Nadalje se u izvještajima navodi kako je „posebno zabrinjavajuće pitanje kontinuirano napadanje civila, posebno u Sarajevu, Mostaru i Tuzli.“²³

Sve vrijeme agresije „strategija snaga bosanskih Srba sastojala se u nasumičnom gađanju civila. To je bio slučaj sa opsadom Sarajeva tokom čitave opsade, te u nekim periodima i sa sigurnosnim zonama Srebrenica, Žepa, Goražde, Bihać i Tuzla.“²⁴ „Bosanski Srbi su i dalje najodgovorniji za vojno ciljanje civila na područjima na kojim se bore. Ipak, posebno su zabrinjavajuće situacije u ‘sigurnosnim zonama’ Sarajevo, Tuzla i Goražde.“²⁵

Stanje u Tuzli je, tokom opsade, bilo izuzetno teško. To potvrđuju i izvještaji Tadeuša Mazovjeckog (*Tadeusz Mazowiecki*). Tadeuš Mazovjecki (*Tadeusz Mazowiecki*) izvještava da su „u Srebrenici i Tuzli zalihe hrane, vode i energenata bile glavne mete napada.“²⁶

„Najosnovnije ljudsko pravo, pravo na život se konstantno zanemaruje. Prema mnogim izvještajima, djeca su primarne žrtve snajperskih napada. 23. januara 1994.

Sarajevo, 2012, str. 97; Sells, A. Michael, *Iznevjereni most: religija i genocid u Bosni*, "Sedam", Sarajevo, 2002, str. 269; *Optužnice protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010, str. 277).

19 *Mazowiecki-izvještaji 1992-1995*, Univerzitet u Tuzli/Istraživačko-dokumentacioni centar, Tuzla/Sarajevo, 2007, str. 269.

20 Isto, str. 351; Čekić, Smail, na. dj., 2016, str. 293-297.

21 Isto, str. 274; Isto, str. 293-297.

22 Isto, str. 351, 304; Isto, str. 293-297.

23 Isto, str. 265.

24 *Optužnice protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010, str. 66.

25 *Mazowiecki-izvještaji 1992-1995*, Univerzitet u Tuzli/Istraživačko-dokumentacioni centar, Tuzla/Sarajevo, 2007, str. 273.

26 Isto, str. 219.

godine, četvero djece je ubijeno na igralištu u Mostaru, 4 u Tuzli, a tri minobacačke granate su ubile 6 djece u Sarajevu 22. januara. Podaci UNICEF-a navode da je od početka rata u Bosni i Hercegovini ubijeno blizu 16.000 djece.²⁷

Tadeuš Mazovjecki (*Tadeusz Mazowiecki*) u izvještajima navodi lokacije s visokom koncentracijom civila koje su bile napadnute „proteklih sedmica, i to Bugojno, Visoko, Travnik i Tuzla, a žene, djeca i drugi neborci su svakodnevno gubili živote. U samo jednom danu, 21. novembra 1994. godine, u Tuzli je poginulo 5 ljudi, a 19 ih je ranjeno.“²⁸

Specijalni izvjestitelj je predvodio misiju koja je posjetila Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu od 22. maja do 3. juna 1995. godine, u skladu s mandatom kojeg mu je povjerila Komisija za ljudska prava. „Misija se podudarila s trenutkom velikih kriza na ovim teritorijama. Ona se dogodila ubrzo nakon hrvatske ofanzive u zapadnoj Slavoniji, a dok je misija još trajala desio se masakr 71-og civila u Tuzli.“²⁹

Naime, u Tuzli je 25. maja 1995. godine, prilikom napada na Tuzlu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, izvršen masakr nad civilima, gdje je granatiranjem (projektil ispaljen iz topa kalibra 130 mm) sa položaja „Vojske Republike Srpske“ na Ozrenu, „ubijen 71 civil i ranjeno 123 civila.“³⁰ Napad je uslijedio nakon što je NATO izvršio udare na srpska skladišta municije u blizini Pala, 25. maja 1995. godine. General Thom Karremans (*Tom Karemans*) je smatrao da je „zračna podrška NATO-a nepotrebna i opasna, jer su Srbi zaprijetili da će u tom slučaju Srebrenicu gađati na isti način kao i Tuzlu, gdje je krajem maja ubijeno preko 70 mladih ljudi, među kojima je bilo čak i djece.“³¹

Žrtve su bile „pripadnici svih etničkih grupa i bile su većinom između 18 i 25 godina starosti, a najmlađa je imala samo dvije i po godine. Barbarizam ovog napada je naglašen mladošću i ranjivošću ovih žrtava. Izvještaji svjedoka su dali potresne opise kako su udovi i drugi dijelovi tijela bili rasuti po ovom području.“³²

Ujedinjene nacije „ni na izvršeni genocid nad civilima, uključujući i djecu, u Tuzli, (vlastitoj) sigurnoj zoni (sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija), 25. maja 1995., gdje je ubijen 71 civil i ranjeno 123 civila, nisu reagovale.“³³

Prije ovog drastičnog preokreta događaja, ciljanje civilnih područja u UN-ovim „sigurnim zonama“ je „bio problem od početka godine. Navodi se da je 10. aprila deset granata palo na grad Tuzlu. Jedna je pala na školsko zemljište u toku trajanja

27 Isto, str. 299.

28 Isto, str. 441.

29 Isto, str. 475.

30 Čekić, Smail, nav. dj., 2012, str. 26.

31 Faber, Mient Jan, *Srebrenica: genocid koji nije bio spriječen*, Međunarodno mirovno vijeće (IKV), Den Haag, 2002, str. 43; „Karremans je mjesec dana prije srpskog napada na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, „u svom pismu ukratko skicirao sve probleme i dileme Holandskog bataljona: Bosanska vojska je nepredvidiva, osmatračka mjesta nebranjena, zračna podrška malo vjerovatna i opasna, a Srbi diktiraju pravila igre“ (Isto, str. 43; Čekić, Smail, nav. dj., 2012, str. 181).

32 *Mazowiecki-izvještaji 1992-1995*, Univerzitet u Tuzli/Istraživačko-dokumentacioni centar, Tuzla/Sarajevo, 2007, str. 489.

33 Čekić, Smail, nav. dj., 2012, str. 163.

nastave, ali nije eksplodirala. Početkom maja 1995. godine, navodi se da je na Tuzlu palo 13 granata, što je kao rezultat imalo ranjavanje 18 osoba.³⁴

Gledaocima Radio televizije Republike Srpske „01. februara 2013. godine, grupa ‘eksperata’ u TV studiju ‘naučno’ objašnjava kako su Tuzlaci na Kapiji (25. 05. 1995.), granatirali sami sebe.³⁵ Jasno je kako je „na sceni idejno-medijska formula upravo one retorike koja će brojne srpske zločine i masakre poput onih u Sarajevu (Miskinova, Markale) i Tuzli (Kapija) patološki-cinično pokušati svijetu prikazati kao tobožnja samogranatiranja muslimana.“³⁶

Za ovaj najteži zločin u Tuzli odgovoran je Novak Đukić, general “Vojske Republike Srpske“. On je uhapšen u Banjoj Luci, 7. novembra 2007. godine. U vrijeme masakra bio je komandant Taktičke grupe Ozren. Suđenje mu je započelo 11. marta 2008. godine. Dana 6. aprila 2010. godine, Novak Đukić je proglašen krivim i prvostepeno osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 25. godina.³⁷ Nakon žalbe Novaka Đukića, Vijeće Apelacionog odjeljenja za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine je smanjilo prvostepenu kaznu, i osudilo Novaka Đukića na kaznu zatvora od 20 godina za zločin protiv civilnog stanovništva počinjen na tuzlanskoj Kapiji, 25. maja 1995. godine.³⁸

Čekajući na izvršenje presude Suda Bosne i Hercegovine, Novak Đukić je pobjegao u Beograd. Njegov branilac je nekoliko dana kasnije obavijestio Sud Bosne i Hercegovine da se osuđeni nalazi tobože na liječenju u Republici Srbiji. Potjernica za Novakom Đukićem raspisana je u oktobru 2014. godine, jer se nije odazvao pozivu za izvršenje kazne, nakon čega je od Republike Srbije zatraženo preuzimanje presude. Viši sud u Beogradu je nekoliko puta odgađao ročište na kojem je trebalo biti razmatrano preuzimanje izvršenja 20-godišnje zatvorske kazne. Razlog odgađanja, kako je navedeno, je nedostavljanje dokumentacije iz Suda Bosne i Hercegovine, koju je zatražila Đukićeva odbrana, kao i njegovo zdravstveno stanje. Đukićevi advokati su tražili da se presuda potpuno preispita, tvrdeći da njihov klijent nije imao fer suđenje.

Republika Srbija i Bosna i Hercegovina su 2010. godine potpisale sporazum prema kojem je moguće preuzimanje pravosnažnih presuda. Višestruke odgode u preuzimanju izvršenja kazne u predmetu Novak Đukić više puta su kritizirale žrtve iz Bosne i Hercegovine, kao i glavni haški tužilac Serž Bramerc (*Serge Brammertz*).

34 *Mazowiecki-izvještaji 1992-1995*, Univerzitet u Tuzli/Istraživačko-dokumentacioni centar, Tuzla/Sarajevo, 2007, str. 490.

35 Nilsen, Kjell Arild, *Milošević u ratu i u Haagu – dokumentacija* (prevod sa norveškog jezika dr. Rasim Muratović), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013, str. 587.

36 Isto, str. 590.

37 *Sud Bosne i Hercegovine*, Predmet br. X-KRŽ-07/394, Pred vijećem apelacionog odjeljenja odjela i za ratne zločine, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Novaka Đukića, *Presuda*, 6. april 2010.

38 *Sud Bosne i Hercegovine*, Predmet br. S1 1 K 015222 14 Kr, *Pred vijećem apelacionog odjeljenja odjela i za ratne zločine*, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine protiv Novaka Đukića, *Presuda*, 11. april 2014.

Potrebno je naglasiti kako je na području Tuzle u periodu agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine, pored ostalog, „oštećeno pet džamija i četiri vakufska objekta.“³⁹

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U teškim uvjetima opsade Tuzle i drugih gradova u Republici Bosni i Hercegovini i rasprostranjenog i sistematskog napada na civile i civilno stanovništvo i civilne objekte (granatama velikog kalibra, pancirnim granatama, višecijevnim bacačima raketa, zapaljivim projektilima, neselektivnom i snajperskom vatrom i drugim oruđima i oružjem), Tuzla se uspjela odbraniti od daleko nadmoćnijeg i jačeg agresora. Tuzlanski model odbrane ponudio je i teoriji i praksi povijesnu afirmaciju ideje samoodbrane.

Tokom agresije, usljed stalnog granatiranja i bombardiranja Tuzle, ubijeni su mnogi civili, a među njima veliki broj djece i starijih osoba. Agresori su se odlučili na stalne i neselektivne artiljerijske napade i bombardiranja iz zraka, pošto su uvidjeli da teško mogu srušiti otpor branilaca Tuzle. Radeći na izvršenju tog zadatka, agresori su počinili brojne zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Najveći zločin se desio 25. maja 1995. godine, kada je od jedne granate ispaljene sa položaja agresora (na Ozrenu) ubijen 71 civil, a 123 je ranjeno. Agresor je imao namjeru da permanentnim granatiranjima i bombardiranjem, ubijanjem civila i nametanjem teških uvjeta za život, te vršenjem drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, natjera branioce na predaju i tako ovlada strateški važnim i značajnim gradom, kao uvertirom za okupaciju cijele teritorije Republike Bosne i Hercegovine.

Za zločine počinjene na području Tuzle osuđen je samo Novak Đukić, i to na 20 godina zatvora. Pošto je odmah prebjegao u Beograd, nikad nije počeo služiti zatvorsku kaznu. Niko od drugih zločinaca i direktnih naredbodavaca, do danas, nije osuđen za počinjene brojne oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava na području Tuzle.

Pored toga, konstantno se radi na negiranju zločina i falsificiranju činjenica. Iznose se neistine o masakru na Tuzlanskoj kapiji. Tako je, primjerice, na Višem sudu u Beogradu Novak Đukić, 2. jula 2017. godine, pored ostalog, izjavio da „ekspertiza događaja na ‘Tuzlanskoj kapiji’ 25. maja 1995. godine, kada je poginula 71 osoba, a ranjeno 240, ukazuje na to da se tamo dogodio teroristički napad na civile.“⁴⁰ Dok se svi zločinci, odgovorni za (iz)vršenje zločina nad Bošnjacima na području Tuzle, ne procesuiraju i primjereno osude, na djelu će biti stalna falsificiranja činjenica, negiranja i skrivanja počinjenih zločina.

39 Čekić, Smail, nav. dj., 2016, str. 939.

40 <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Novak-Djukic-Na-Tuzlanskoj-kapiji-dogodio-se-teroristicki-napad-na-civile/432919>

KRUCIJALNI ZNAČAJ ODBRANE SREDNJE BOSNE TOKOM 1993. GODINE ZA UKUPNU ODBRANU BOSNE I HERCEGOVINE

Za budućnost Bosne i Hercegovine, pravilno definiranje karaktera minulog rata, pravilno historiziranje tog značajnog perioda nakon obnavljanja njene nezavisnosti, je iznimno važno. Naime, Klauzović je rekao da je rat nastavak politike drugim sredstvima, a mi imamo razloga da tvrdimo da je kod nas sve okrenuto naglavačke. Na političkoj sceni Bosne i Hercegovine imamo prisutne politike koje nastoje da politikom ostvare ono što nisu uspjele završiti ratom, i to je jako bitno prepoznati.

Dalje, iako je Bosna i Hercegovina, pored Švicarske, jedna od zemalja sa najstabilnijom tradicijom i kontinuitetom granica u Evropi, ponajviše je prisutna manipulacija upravo sa kontinuitetom i granicama Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina je situirana u srcu Balkana i ima vrlo zanimljiv geopolitički, geoekonomski, geokulturološki značaj. Činjenica da je toliko često i toliko prisutno napadanje na taj njen kontinuitet govori o značaju Bosne i Hercegovine. Vrlo često su drugi svjesniji tog značaja više nego mi sami koji živimo u Bosni i Hercegovini. Mislim da će ovaj skup pomoći korigovanju te činjenice na određen način.

Ja ću ovdje iznijeti bitne odrednice scenarija koji sam 1995. godine dobio od predstavnika obavještajne zajednice Ministarstva odbrane Sjedinjenih Američkih Država. Naime, u raspadu bivše Jugoslavije bilo je rečeno da republikama koje traže nezavisnost treba dati nezavisnost. Bosna i Hercegovina je tada bila sporna, pa su uslovi referenduma za nezavisnost bili nešto složeniji nego kod drugih država. Ali, kao što je poznato, Bosna i Hercegovina je na referendumu, koji je održan 29. februara i 01. marta 1992. godine, ispunila te kriterije. Preko 64 % građana je izišlo na referendum od čega se njih preko 98 % izjasnilo za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, na temelju čega je Bosna i Hercegovina dobila nezavisnost, po mehanizmu po kome su je dobivale i druge zemlje – republike, koje su je tražile.

Međutim, scenario koji je bio napravljen u nekim političkim centrima u Evropi je predviđao slijedeći razvoj situacije: Milošević će silom zauzeti prostore koji se smatraju srpskim. Tuđman će mirnom okupacijom pokriti ono što su hrvatski povijesni

prostori u Bosni i Hercegovini, i ostaće 11-12 muslimanskih enklava koje će egzistirati u toku te godine, a UNHCR će pod zaštitom UNPROFOR-a dostavljati hranu i lijekove za te enklave.

Početakom 1993. godine trebao je da se pojavi novi predstavnik međunarodne zajednice koji je trebao doći kod predsjednika Bosne i Hercegovine i kazati: „Predsjedniče, priznali smo vas, međutim, niste opstali, države nema“ i po Makijavelijevom pravilu „sve što u historiji propadne, propadne iz dobrih razloga“, pa moramo priznati činjenicu da Bosna i Hercegovina ne postoji, moraćemo raditi na planu izrade novog rješenja. Ali, prije nego što krenemo u proces crtanja novih mapa, osiguraćemo sva nacionalna, vjerska, kulturna, jezička i druga prava za Bošnjake, (za Muslimane u to vrijeme), u jednom i drugom dijelu Bosne i Hercegovine, jer je scenario trebao da se završi na način da u 1994. godini Bosne i Hercegovine nema na političkoj mapi Evrope.

Međutim, desilo se da je Bosna i Hercegovina već u ljeto 1992. godine počela da kompromituje taj scenario. Odbrambene snage, dakle, državne strukture, sve patriotske i odbrambene snage pokazuju spremnost i sposobnost organiziranja, formiranja jedinica i sa početkom jeseni postižu se prvi taktički uspjesi, tako da kreatori ovog scenarija uviđaju da realizacija ovog scenarija neće ići tako jednostavno.

Onda se pristupilo formiranju jednog novog pristupa koji je u suštini kazao: Ove odbrambene snage vezane su sa protivnikom na jednom frontu, međutim, da bi se onemogućio napredak, uvođenjem Hrvatske u rat otvorit ćemo drugi front, gdje neće imati nikakve šanse, pogotovo zbog činjenice da će linije snabdijevanja i dotura biti potpuno odsječene. I drugi front je potpuno otvoren. Takvim scenarijem se mogao lahko kreirati dojam da je ovo divlja država u kojoj sva plemena mrze i ubijaju ona druga, čime se lahko mogla pravdati politika neinterveniranja.

Bosna i Hercegovina je iznenadila svijet već tokom prve godine rata, da bi nakon što je Hrvatska rado ušla u rat, Bosna i Hercegovina pokazala kapacitet da u jako kratkom vremenu pobjeđuje na tom drugom frontu, i to je bilo najveće iznenađenje, tako da je *1993. godine po definiciji ovog scenarija odigrala jednu iznimno značajnu ulogu u ukupnom raspletu situacije u ratnom periodu od 1992-1995. godine.*

Nakon što Bosna i Hercegovina i njene odbrambene snage pokazuju kapacitet da su sposobne da se odbrane na frontu, onda se u rasplet ovog scenarija uključuju Sjedinjene Američke Države. Evropa se novom scenariju i uključivanju Sjedinjenih Američkih Država protivi. Međutim, obzirom na ukupnu snagu koju na globalnom planu Sjedinjene Američke Države imaju, Klinton se na to nije obazirao. Naime, njemu je bilo bitno da i Evropi i Sovjetskom savezu...islamskom svijetu, a i čitavom svijetu pokaže ko apsolutno vlada i dominira procesima na globalnom nivou, pa i na Balkanu, koji je za globalne prostore i globalnu analizu daleko značajniji nego što mi to percipiramo iz naše pozicije. Naime, balkanizacija svijeta, ili globalni Balkan danas simbolizira ključna previranja. To je nešto što je inovirano i inventirano prije nešto više od jedne decenije.

Tako je došlo da angažovanja Sjedinjenih Američkih Država, tako je došlo do zastavljanja rata između Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine.

Oni koji su bili na prostoru Operativne grupe (OG) „Zapad“ znaju da smo i imali određene nagovještaje. Naravno, mi koji smo bili na terenu, bili smo veoma skeptični prema svim nagovještajima zaustavljanja borbi, ali, zahvaljujući nekim jakim vezama iz vrha hrvatske države, američka diplomacija je dozvolila još jedan mjesec za završetak borbenih operacija kojima se na terenu trebaju definirati linije podjela. Mi smo to preživljavali na širem prostoru Gornjeg Vakufa kao operaciju ili ofanzivu „sve ili ništa“, jer su snage Hrvatske vojske i HVO napadale na prostor i na linije odbrane OG „Zapad“. Međutim, s obzirom da nisu uspjeli pomjeriti linije, rat je završen na način na koji je ovdje elaboriran.

Imam potpuno povjerenje da će moje kolege koje su došle sa prostora i jedinica OG „Zapad“ u potpunosti iznijeti relevantne podatke.

Međutim, smatram da je ono što se događalo na prostoru Srednje Bosne, u tom ukupnom scenariju, bilo iznimno bitno. Želim istaći da su efekti dještava i doprinosa OG „Zapad“ bili veoma značajni u procesu promjene odnosa snaga agresije i odbrane unutar Srednje Bosne i Bosne i Hercegovine u cjelini. Srednja Bosna vrlo zorno oslikava svu težinu, kompleksnost i teško shvativ smisao, ali i surovu realnost Bosne i Hercegovine i na svu sreću ne i beznadežnost tog rata kojeg su osjetili državljani Bosne i Hercegovine na dijelovima Bosanske Krajine, Podrinja, Posavine, a posebno na prostoru Srebrenice.

Šta se pod specifičnošću treba prepoznati kada je riječ o OG „Zapad“? Ono što želim naglasiti je činjenica da je ona relativno samostalno egzistirala između ove dvije agresije tokom 1993. godine. Odmah nakon formiranja preuzela je odgovornost za odbranu linija napadnutih od strane srbijansko-crnogorskog agresora, ali je paralelno s tim radila na organizaciji jedinica, na izvođenju obuke, nabavci naoružanja i vojne opreme i na jednoj ukupnoj pripremi za jedan dugotrajan i iscrpljujući rat. Osjetila je svu težinu rata i praktično počela suštinski svoj angažman u jednoj borbenoj operaciji oslobađanja prostora Mravinjca i Kamenjaša, gdje su snage HVO prepustile prostore srpsko-crnogorskom agresoru. Naravno, nisu tu operaciju izvodile same. I dijelovi jedinica OG „B. Krajina“ i dijelovi jedinice Sedme muslimanske brigade koja je djelovala u to vrijeme u sastavu i van sastava OG „B. Krajina“. Ta je operacija vrlo uspješno izvedena.

Nakon toga je slijedilo odbrana i oslobađanje prostora u Novom Travniku, Bugojnu i Gornjem Vakufu. Mislim da na čitavom prostoru, ono što sam čuo od pripadnika HVO koji su sa svoje strane pratili taj rat, smatraju da nigdje nisu doživjeli iznenađenje i snagu poraza u odnosu na Armiju R BiH u intenzivnijoj mjeri, ali i praktično i emotivno, kao što je to bio slučaj na prostorima Bugojna i nigdje nisu izgubili više ljudi u borbama nego što je to bio slučaj na prostorima Gornjeg Vakufa u operacijama koje su dugo trajale. Sama činjenica da su snagama Hrvatske vojske i HVO

komandovali i Šiljeg, i Praljak, i Roso, i Škender, govori o tome kakav značaj i koliko pažnje su Hrvatska vojska i HVO pridavali tom dijelu ratišta.

Mislim da se u svim tim pobjedama jedinice OG „Zapad“ u koherentnom odnosu sa onim što je uradila OG „B.Krajina“ kao susjed na ovom prostoru kojeg danas posmatramo kao jedinstven prostor, stvorile uslove za formiranje 7. korpusa Armije R BiH.

Sedmi korpus je značio jednu stratezijsku promjenu u ratu u Bosni i Hercegovini. Značio je momenat preuzimanja stratezijske inicijative na ratištu u Bosni i Hercegovini od strane snaga i jedinica Armije R BiH i kako god su OG „Zapad“ i OG „Bosanska Krajina“ u znatnoj mjeri stvorili pretpostavku za zaustavljanje jedne agresije, tako je ono što je Sedmi korpus kasnije u saradnji i jednom orkestriranom nastupu sa ostalim jedinicama Armije R BiH značio za ukupno zaustavljanje oružane agresije na Bosnu i Hercegovinu.

UČEŠĆE JNA U AGRESIJI I FORMIRANJU VRS

Jugoslovenska armija, odgojena u Narodnooslobodilačkoj borbi (1941-1945.), decenijama je bila poštovana od strane naroda BiH kao svenarodna i u izgrađivanju te armije ulagana su značajna sredstva privrede BiH.

Nažalost, ako se retrospektivno izvrši analiza, da se zaključiti da je ta armija duže vrijeme usmjeravana od strane velikosrpskih elemenata u samoj armiji i van nje.

Veoma relevantne naučne studije ukazuju da je protiv Republike Bosne i Hercegovine vođen i „kadrovski rat“ u svim ključnim oblastima društvenog života. Prema svim pokazateljima, premoć srpskog faktora bila je u vojnom sastavu JNA, a ta premoć se odražavala još od 1981. godine.

Nikada na čelu JNA nije bio pripadnik naroda sem srpskog i hrvatskog, a iz redova nekih naroda (Bošnjaci, Albanci, Makedonci) nije bio ni na ključnim dužnostima u Generalštabu JNA. Pred rat, nijedan komandant korpusa nije bio Bošnjak.

Prijem u vojne škole je, sem prema Srbima i Crnogorcima, bio izuzetno složen uz ograničenja i selekcije raznih vrsta.

Organizacijsko-formacijskim promjenama 1987–1988. godine ukinute su armijske oblasti u BiH (7. armija) i Sloveniji, a u Beogradu je koncentrirana vojna vlast. Tako su u BiH bili stacionirani 4. Sarajevski, 5. Banjalučki i 17. Tuzlanski korpus s brojnim jedinicama i ratnom tehnikom.¹

O čišćenju JNA od nesrpskih kadrova i svih drugih koji su primjećivali i koji se nisu slagali sa njenim velikosrpskim izrođavanjem, svjedoči i general Ahmed Džubo (penzionisan 1978. godine) ukazujući: „...bila je očigledna praksa stvaranja jednonacionalne vojske, vršeno je nemilosrdno čišćenje komandnog kadra na političkoj

1 Fikret Muslimović: „Odbrana Republike“, Štampa d.d. – Delo, TČR, Ljubljana, 1995, str 132.-134.

osnovi od svih starješina koji se nisu mirili sa iznevjeravanjem onih postulata na kojima je ova armija bila zasnovana. Odstranjivani su iz aktivne službe svi oni koji su se protivili nacionalizmu u toj sredini...²

Na takav i brojne druge podmukle i otvorene načine, JNA je definitivno bila pripremljena za vojni udar u SFRJ u funkciji uspostavljanja velikosrpskog hegemonizma. Brutalnim pritiscima to se bez uspjeha pokušalo i legalizirati na četverodnevnoj sjednici Predsjedništva SFRJ (12–15. mart 1991. godine). O tome član Predsjedništva Bogić Bogičević, čiji je principijelni glas prevagnuo protiv zavođenja vanrednog stanja kaže: „...Tada je, zapravo, trebalo donijeti odluku o otpočinjanju rata, a ne mirnom rješenju jugoslovenske krize...., istina situacija u Jugoslaviji jeste bila dramatična, ali se iz te krize nije moglo izaći zavođenjem vanrednog stanja, a pogotovo kako su ga predviđali „spasitelji Jugoslavije“

I pored toga, vojni udar je bio planiran i trebao je da se dogodi 12. marta 1991. godine, neposredno pošto bi Predsjedništvo prihvatilo zahtjeve Generalštaba JNA...³

Narod BiH je posljednjih godina uočavao da se bivša JNA instrumentalizira u pravcu ostvarivanja fašističkog koncepta „velike Srbije“, pa je postepeno JNA postala omražena isto onoliko koliko je bošnjačkim masama omražena politika Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića. Oficirski sastav JNA je u to vrijeme bio izložen stalnim tumačenjima da je povijesna odgovornost te oružane sile da očuva Jugoslaviju, da su politike rukovodstva Slovenije, Hrvatske, BiH i Makedonije usmjerene na razbijanje Jugoslavije, a da je politika Slobodana Miloševića, Radovana Karadžića i Momira Bulatovića usmjerena na očuvanje Jugoslavije, da politika ostalih republika ugrožava srpski narod, što je bilo praćeno brojnim političkim manifestacijama u kojima se „dokazivalo“ ugroženost Srba, u što se uključilo, pored političkih rukovodstava, i sveštenstvo Srpske pravoslavne crkve, organizujući brojne vjerske manifestacije istog smisla i sadržaja. Ipak se kao na dlanu vidjelo da je pozivanje na očuvanje Jugoslavije, u toj propagandi, značilo grčevitu i bezobzirnu borbu za ostvarivanje velikosrpskih snova i to na način koji je monstrozni od svih do sada poznatih fašizama.

Dok se rat približavao Bosni i Hercegovini, u JNA se umjesto petokrake, masovno na kapi nosi četnička kokarda, umjesto zastave SFRJ ističu srpske zastave sa oznakom „četiri S“, na licima srpski oficiri i vojnici „njeguju“ neuredne brade, što je u cjelini odavalo zaprepašćujući utisak boravka u originalnom četničkom ambijentu. Ostaje također čudno kako se moglo dogoditi da većina oficira srpske nacionalnosti tako brzo prihvati ambijent četničkih obilježja i stave u funkciju politike koja organizira ubijanje nesrpskog stanovništva s kojima su do juče normalno živjeli.

Politički stratezi velikosrpskog koncepta su tako za djelovanje u JNA, sa konačnim ciljem njenog svođenja na srpsko–crnogorsku četničku vojsku, vrbovali generala armije Veljka Kadrijevića i druge. Svi koji se nisu poslušno uklopili u politički kon-

2 Fadil Ademović : „Beznađe zla“, izdavač Međunarodni centar za mir Sarajevo 1987.

3 Isto kao u fusnoti br:2

cept koji je JNA za potrebe velikosrpskih stratega provodila, postepeno su, na razne načine, izbačeni iz igre.

Proces pridobijanja oficira JNA za politički koncept „velike Srbije“, tako je organizovan i planski iz samo jednog centra u rukama Slobodana Miloševića. U tom centru je izabrana strategija po kojoj je bio cilj da se putem sredstava informisanja (radio, TV i štampa) na šovinističkoj osnovi homogenizira srpski narod, čemu su se priklonili i mnogi oficiri.

Bosna i Hercegovina već je dugo vremena područje s najvećim brojem baza jugoslovenske vojske, tvornicama municije i golemim podzemnim skloništim oružja.

Pred rat je na prostoru BiH bilo stacionirano 6 korpusa (Tuzlanski, Banjalučki, Sarajevski, Bihaćki, Bilećki i korpus RV i PVO). Korpusi su bili pretežno popunjeni rezervnim sastavom i dobrovoljcima iz redova srpske nacionalnosti, što je planski realizovano u periodu jun 1991 – mart 1992. godine. Time je, kada se uračunaju i četničke snage iz redova SDS i SRS raspoređene na čitavom prostoru BiH, naša zemlja praktično bila okupirana.

U rukama bivše armije su bili skoro svi strategijski objekti (željeznički i putni čvorovi, dominantni zemljišni objekti, objekti elektro i telekomunikacija i td.). Ostalo je, bar po planu agresora, da se formalno izvrši okupacija.

Bivša JNA je pod plaštom „spašavanja“ Jugoslavije otvoreno krenula u agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu. O tome general Anton Lukežić (penzionisan 1989. godine) zaključuje: „...JNA je praktično osvajačkim ratom i agresijom i neviđenim genocidom stvorila tzv. Republiku Srpsku Krajinu, okupirala veći dio teritorije Bosne i Hercegovine, instalirajući tzv. Republiku Srpsku i njenu paravojsku pod vidom „zaštite srpskog naroda“. Ona je, isto tako, omogućila stvaranje samozvane Jugoslavije od Srbije i Crne Gore.... Time je, istovremeno, označen i kraj JNA, koja se pretvorila u snagu oružja za ubijanje, raseljavanje, pljačku, masovne progone, silovanja, rušilaštvo i nasilje fašizma jednog naroda nad drugim narodima...“⁴

Operacija zauzimanja BiH povjerena je Štabu 2. armije u Sarajevu, na čijem je čelu bio general Milutin Kukanjac, u narodu poznat kao „mali mrav“. Ta armija je, uz svoje ranije vrlo moćne snage, dobila pojačanja predislociranjem snaga 10. Zagrebačkog korpusa, 13. Riječkog korpusa i mnogih drugih jedinica iz Hrvatske i Slovenije, tako da se glavnina bivše JNA našla na teritoriji u BiH u doba izbijanja rata.

U maju 1992., odgovarajući na međunarodne kritike, Srbija i savezna vojska su u prvoj fazi rata u BiH opet izveli jedan relativno vješt politički manevar. Srbija je htjela da pred međunarodnom zajednicom ne snosi rizik agresora u Bosni i Hercegovini. Da bi ostvarila taj proturječni cilj, ona je deklarirala, nakon stvaranja SRJ, da povlači svoju vojsku iz BiH, ali je ipak, s druge strane, odlučila njenu glavninu ostaviti u Bosni i Hercegovini, predstavljajući svijetu da rat vode bosanski Srbi za spašavanje svoje egzistencije pred ustaško-muslimanskim ratnim pohodom.

4 Dr.Fadil Ademović : „Beznađe zla“, izdavač Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1987.godine

Ostvarujući tu koncepciju, Srbija je fiktivno povukla JNA iz BiH. Naime, reorganizirala je oružane snage bivše JNA u Bosni i Hercegovini. Štab 2. jugoslovenske armije dobio je ime štab Vrhovne komande vojske Srpske Republike BiH. Slično tome preimenovani su i štabovi - 5. Banjalučki korpus postao je 1. Krajiški, bivši Zagrebački, Bihački i Kninski korpus formirali su 2. Krajiški korpus, 13. Riječki korpus postao je Hercegovački, a Sarajevski je dobio ime Sarajevsko-romanijski, dok je štab Tuzlanskog korpusa postao štab Istočnobosanskog korpusa. Dakle, cijela struktura se formalno dobijala od bivše JNA, a faktički je zadržana i preimenovana u srpsku vojsku BiH. Popuna i logistika te vojske i dalje se oslanjala na izvore u Srbiji i Crnoj Gori. Na taj način Srbija je vojni arsenal predala lokalnim namjesničkim snagama. Time je srpska namjesnička vojska, prema podacima Međunarodnog instituta za strateška pitanja u Londonu, stekla deset puta veću nadmoć nad Vladinim snagama. Stvari je još više pogoršavao embargo na oružje, koji se jedino stvarno primjenjivao protiv bosanske Vlade.⁵

Tako je vojsci Republike Srpske u Bosni i Hercegovini (generalu Ratku Mladiću) predato 166.703 pripadnika 2.VO (48.229), dobrovoljačkih jedinica (44.990), paravojnih organizacija (20.000) i srpske nacionalnosti u TO SR BiH (29.276) do zuba naoružanih svim sredstvima moderne armije, uključujući i avijaciju i raketne sisteme.

Agresorske vojne snage su raspolagale sa 283.445 cijevi pješadijskog naoružanja, od toga je bilo u komandama i jedinicama 2. VO - 44.299, skladištima JNA na teritoriji BiH - 30.000, ratnim materijalnim rezervama 2.VO - 51.548, TO R BiH - 78.000 i 75.598 naoružanih Srba (od 2.VO - 52.300, TO R BiH - 6.000 i SDS - 17.298). Pješadijske municije 44.595 t.

Od artiljerije za podršku imali su: 1.266 topova, haubica, minobacača, višecijevnih bacača raketa, 40.660 projektila, 129.040 granata i mina 82.800 komada (težine 5.599.276 kg).

U artiljeriju za podršku nisu uračunati minobacači 60 i 82 mm, te bestrajni topovi koji se tretiraju sastavnim dijelom oružja pješadijskih jedinica. Efekti djelovanja ovih oruđa su približni djeljstvu artiljerijskih oruđa, a u naoružanju agresora su po masovnosti zastupljeniji od artiljerije za podršku.

Raspolagali su sa 684 protivoklopna artiljerijska topa različitog kalibra i lansera protivoklopnih raketa, 13.680 projektila, 103.800 granata (težine 1.073.592 kg).

U oklopno mehanizovanim jedinicama imali su: 779 tenkova naoružanih topovima i raketama, 2.600 projektila i 4.792.000 metaka (težine 708.900 kg).

Međutim, VRS je dobila mnogo veći i nepripadajući poklon, jer je, osloncem na kolaboraciju vlasti tzv. Republike Srpske i snage SDS-a, JNA stvaranjem 2. vojne oblasti obezbijedila svoje prisustvo i kontrolu nad 90 općina, a 4.vojna oblast je pokrivala 18 općina jugoistočnog dijela Bosne i Hercegovine.

U međuvremenu, Slobodan Milošević je prekomandovao sve vojnike Srbe iz Bosne i Hercegovine na službi u saveznoj armiji i prebacio ogromne količine naoružanja

5 Roy Gutman: „Svjedok genocida“, str.32, štampa „Dom štampe“ d.d. Zenica, april 1995.godine.

nja VRS, čije je troškove plaćao iz Jugoslovenskog saveznog budžeta. Na platnom spisku savezne armije, u julu 1992.godine je bilo 12.000 oficira i podoficira iz VRS, penzionisanim oficirima srpske nacionalnosti iz BiH redovno je isplaćivao penzije, aktivnim oficirima omogućio je školovanje i kursiranje, te VRS u toku agresije na R BiH snabdijevao sa 95% municije.

Koliko je JNA branila R BiH i koje građane, evo odgovora. Skupština bosanskih Srba je 12. maja 1992. izglasala stvaranje VRS-a, čime su jedinice JNA koje su ostale u BiH efektivno pretvorene u jedinice VRS-a. Dana 20. maja 1992. godine, nakon djelomičnog povlačenja snaga JNA iz BiH-a, Druga vojna oblast JNA je efektivno transformisana u jezgro Glavnog štaba VRS-a. Skupština bosanskih Srba je istovremeno postavila Ratka Mladića za komandanta Glavnog štaba VRS i na tom položaju je ostao do 22. decembra 1996. godine.

*Kuda ide Posebni odjel za ratne zločine
Tužilaštva Bosne i Hercegovine?*

KALENDAR NEKAŽNJENIH ZLOČINA

Kada sam 21. jula 2012. godine, u Avazovom prilogu Sedmica objavio kolumnu pod nazivom „Nikola Stanišić, za kojim je raspisana potjernica za genocid, živi u komšiluku SIPE“, u kojoj sam pisao o nekažnjenim zločinima nad Bošnjacima sarajevskih naselja Ahatovići, Dobroševići i Bojnik, vjerovao sam da će Posebni odjel za ratne zločine Tužilaštva Bosne i Hercegovine munjevito reagovati, da će uhapsiti nabrojane zločince i da će definitivno doći na red procesuiranje velikih nekažnjenih zločina, počinjenih u periodu 1992-1995. na okupiranim sarajevskim opštinama.

Kalendar dobro isplaniranih i sprovedenih zločina na području Sarajevske regije, u najvećoj mjeri, ispunjen je od maja do kraja septembra 1992. godine.

Nažalost, danas 25. godina poslije, to je još uvijek i kalendar nekažnjenih zločina za stotine ubijenih civila na ovom području, uglavnom bošnjačke nacionalnosti.

AHATOVIĆI, DOBROŠEVIĆI I BOJNIK

„Ubili su me Nikola Stanišić, Žarko Krsman Šok i Krstić iz Zabrdža“ - bile su posljednje riječi koje je izgovorio Hajro Delić, pred sinom Seadom i mnogobrojnim logorašima u logoru Vojna vazduhoplovna baza JNA Rajlovac, na desetak minuta prije nego što će izdahnuti, 11. juna 1992. godine, između 10 i 11 sati ujutru. Porodica Hajre Delića je očekivala da će komšija Nikola Stanišić, zbog bliskih prijateljskih poslovnih veza koje je imao sa Hajrom, biti taj koji će ga spasiti, međutim, eto on je bio jedan od ubica. Ubistvo Hajre Delića, koji je izdahnuo nakon teškog dvodnevnog mučenja, najavilo je zvjerske zločine, koje će u narednim danima nad Bošnjacima sarajevskih perifernih naselja Ahatovići, Dobroševići i Bojnik počiniti pripadnici srpskih formacija, sastavljenih uglavnom od komšija Srba iz Dobroševića, Bojnika, Raj-

lovca, Reljeva, Zabrđa i Osijeka. Sve je počelo u noći između petka i subote, 29. maja 1992. godine, kada su srpske formacije napale sa svih strana opkoljeno bošnjačko naselje Ahatovići. Nakon četverodnevno otpora, branioци Ahatovića su, ostavši bez municije, u potpunom okruženju, s prijetnjom da će im biti pobijene žene i djeца, bili prinuđeni na predaju. Nakon predaje, svi stanovnici su odvedeni u obližnje logore u Rajlovcu, koji su bili prvi formirani logori na području sarajevske opštine Novi Grad. Kroz ove zloglasne logore prošlo je 550 ljudi, tačnije kroz logore u krugu kasarne JNA (bivše Vojne vazduhoplovne baze) u Rajlovcu, Velika cisterna 113 i Mala cisterna 90 ljudi. U logorima Distributivni centar i Kisikana bilo je smješteno 348 logoraša, uglavnom žena i djece, među kojima je bilo i novorođenčadi. Nakon 12 dana teškog mučenja, nakon što su prethodno bili odvezeni na Pale i Sokolac, dio logoraša je vraćen u logor u rajlovačku kasarnu. Pod nadzorom Mileta Stojanovića, upravnika logora Rajlovac, Nikole Stanišića i Žarka Krsmana Šoka, logoraši su u nedjelju 14. juna 1992. godine, potrpani u GRAS-ov autobus broj 75, i u pratnji četiri putnička vozila povezani u nepoznatom pravcu. Rečeno im je da idu na razmjenu. Dovezeni su u mjesto Sokolina, kod Srednjeg, na području opštine Ilijaš, gdje je autobus stao. Vozač i pratioci su izašli da, navodno, natoče vode za prokuhali hladnjak, a onda, nekoliko minuta kasnije, negdje iza 19 sati, počeli su pucati po autobusu, ispaljivati zolje, bacati bombe, pucati iz pješadijskog oružja.

Elvir Jahić, imao je tada 18. godina, i jedan je od osam preživjelih u autobusu smrti.

- Imao sam sreću da od 56, koliko nas je bilo u autobusu, preživim sa još sedam komšija. Tu sam ostao 100 postotni invalid. Svuda naokolo letjeli su dijelovi tijela, šibala je krv, po meni su padali komadići raznesenih lobanja - sjeća se Jahić. Ubrzo je shvatio da je i sam ranjen, a kada je pucnjava konačno prestala i kada su se sa poprišta ubistva udaljila vozila sa ubicama, otpuzao je do obližnje riječice. Pošto mu je bol bila nepodnošljiva, bezuspješno je pokušao izvršiti samoubistvo, i to prvo vješanjem kaišem iz pantalona, a zatim i davljenjem.

"Stavio sam glavu u vodu, uzeo kamen i počeo se udarati po glavi, nadajući se da ću izgubiti svijest i da ću se tako ugušiti u vodi. Pokušaj samoubistva, spasiće mi život jer su se ubrzo na mjesto zločina vratili zločinci koji su išli ispred autobusa u automobilu „džeta“ i ponovo pucali po ubijenima, provjeravajući da neko nije još živ. Tek kad su otišli, dopuzao sam do autobusa. Mислеći da neću preživjeti, uzeo sam komad lima i od zadnjih prema srednjim vratima napisao: „Ovdje su ubijeni ljudi iz Ahatovića. Jednom će nas neko osvetiti, majku vam četničku.“ Taj natpis je donedavno bio na autobusu. U neka doba, po mene su došli naši spasioci iz Vukasovića" - priča Jahić.

U autobusu je ubijeno 48 Bošnjaka iz Ahatovića, a osam preživjelih uspjeli su se izvući i probiti prema selima Vukasovići, Homar i Ravne, gdje su ih zbrinuli mještani ovih sela, koja još nisu bila pala pod srpsku okupaciju. Ubijene iz Ahatovića, u masovnu grobnicu sahranili su mještani okolnih sela u selu Ravne, odakle su ekshumirani 1996. godine, a potom sahranjeni u mezarju u Ahatovićima. Osim Jahića, masakr

su preživjeli Asim Gačanović, Emir Mujkić, Džemal Sačić, Džemal Mujkić, Muhamed Ušto, Zaim Rizvanović i Osman Novalija, koji je preminuo nakon rata. Ahmedu Bećkoviću, zločinci su u ovom masakru ubili trojicu sinova Ahmila, Fadila i Nusreta.

Pored 48 ubijenih u autobusu kod Srednjeg, u zloglasnim rajlovačkim logorima ubijeno je pet logoraša, 15 pripadnika Teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine je zarobljeno i nemilosrdno ubijeno, 11 je odvedeno na Ilidžu, gdje su pogubljeni i poslije agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu ekshumirani u groblju Vlakovo.

Za mučenja stanovnika ovih naselja, pred Sudom Bosne i Hercegovine, mizernim kaznama pravosnažno su osuđeni braća Goran i Zoran Damjanović. U martu 2014. godine, Sud Bosne i Hercegovine je, primijenjujući blaži zakon, odnosno Krivični zakon bivše Jugoslavije, Gorana Damjanovića osudio na šest i po godina zatvora, dok je njegovom bratu Zoranu Damjanoviću izrečeno pola godine manje.

Nikola Stanišić, jedan od najodgovornijih za zločine nad stanovništvom Mjesne zajednice Dobroševići, uopšte se ne krije. I, pored davno raspisane potjernice za genocid, Stanišić mirno živi u Kasindolu, bošnjačkim izbjeglicama iz Podrinja prodavao je svoje imanje u Dobroševićima, a do proljeća 2012. godine je, faktički u aviliji SIPE, u Istočnom Sarajevu, držao restoran „Rajlovac“. Mile Stojanović, upravnik logora u Rajlovcu, također je na slobodi. Od pravde se sakrio u Srbiji. Preživjeli svjedoci još uvijek se mogu pouzdati u svoje pamćenje, a ono kaže da je najveći krvnik nad logorašima u Rajlovcu bio Žarko Krsman Šok iz Reljevo-Dvora. Po posljednjim informacijama, krvnik Šok živi na novosadskoj adresi.

KASINDOLSKA ULICA

Iz Kasindolske ulice, na Ilidži, 14. maja 1992. godine, 37 Bošnjaka je odvedeno iz svojih kuća u srpski logor Kula, i nakon kraćeg vremena provedenog tamo, prebačeno na područje Ravne Romanije, gdje su ubijeni i bačeni u masovnu grobnicu pored magistralnog puta Sarajevo - Sokolac.

Jedini preživjeli, Rešad Brdarić, nakon sedam dana zatočenja izašao je iz Kule.

“Od nas 38 iz Kasindolske, izašao sam samo ja. Ostali su svi bili živi i zdravi po mom odlasku. Znam da su ih našli, da su pobijeni, ali meni nije poznata nijedna pojedinost o tome”, ispričao je Brdarić.

U maju 2007. godine, iz masovne grobnice Crni vrh, na Romaniji, ekshumirana su tijela 37 muškaraca iz Kasindolske. Da se radi o žrtvama iz Kasindolske ulice, ljudima iz Instituta za nestale osobe Bosne i Hercegovine, prilikom ekshumacije činilo se izvjesnim na osnovu datuma na ručnom satu jedne od žrtava. Sat marke “seiko” zaustavio se na 27. danu u mjesecu, a bila je srijeda u pitanju. Pregledom datuma iz 1992. godine, ustanovilo se da je jedina srijeda kao 27. dan u mjesecu bila u maju.

Najmlađa žrtva bio je 18-godišnji Emir Hajdarević, koji je odveden i ubijen zajedno sa svojim ocem. Posebni odjel za ratne zločine Tužilaštva Bosne i Hercegovine

posjeduje dokument u kojem se navodi „da se ljudi iz Kasindolske ne razmjenjuju jer je prilikom ispitivanja ustanovljeno da su radikalni.“ Dokument je potpisao Milenko Tepavčević, tadašnji načelnik Stanice javne bezbjednosti Novi Grad.

Tepavčević je, po okončanju agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, radio u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (SIPA), a suspendovan je 07. decembra 2007. godine, zbog toga što se protiv njega vodila istraga u vezi sa zločinom nad Bošnjacima iz Kasindolske.

Tomislav Kovač je u tom periodu bio na čelu policijske stanice na Ilidži, i Kasindolska je razlog zbog čega odavno ne smije doći iz Srbije u Bosnu.

Na šehidskom groblju Kovači, 16. oktobra 2007. godine, obavljena je džanaza i ukop posmrtnih ostataka žrtvama iz Kasindolske ulice.

U šest slučajeva među ubijenim Bošnjacima iz Kasindolske bila su po dvojica braće iz porodica Bihorac, Kulo, Mulić, Rastoder, Džanković, Turković, u jednom slučaju otac i dva sina iz porodice Durić, te u tri slučaja otac i jedan sin Dević, Džanković i Hajdarević.

Pravda za žrtve Kasindolske još uvijek je na čekanju.

LJEŠEVO I DRUGA ILIJAŠKA NASELJA

Po direktivi Ratka Adžića, predsjednika Kriznog štaba tzv. srpske opštine Ilijaš, a predvođeni Vasilijem Vidovićem Vasketom, odlikovanim Šešeljevim četničkim vojvodom iz Podlugova, te Marinkom Vidovićem, nekadašnjim policajcem, pa kasnije poznatim kriminalcem, pripadnici srpskih snaga počinili su stravičan zločin 05. juna 1992. godine u mjestu Lješevo kod Ilijaša.

Mučki, za samo sat vremena, ubili su 21 Bošnjaka.

Mirzet Repuh je preživio strijeljanje u Lješevu.

-Sve su to bile komšije. Pored Vasketa, vodio ih je i bivši milicioner iz Ilijaša Marinko Vidović. Razgovarali smo s njima. Pitali smo što nas ubijaju kad nismo ništa krivi. Neki su molili da ih ne ubijaju. Poredali su nas uz ogradu i naredila da se okrenemo podignutih ruku. Pogođen sam u pluća, kuk i dva puta u desnu nogu.

Još sam bio pri svijesti kad su pojedinačno pucali u one koji su se micali. Mislio sam da i mene čeka metak u glavu. Primirio sam se, a onda sam izgubio svijest.

Kad sam se pribrao vidio sam da je sve mrtvo, osim Zahide Masnopita. Čamil Avdukić je bio živ, ali je nakon pet minuta izdahnuo. Nakon tri dana skrivanja po selu, teško ranjen, uspio sam se izvući prema položajima koje su držali naši borci - priča u svojoj potresnoj ispovijesti Mirzet. Ubijeni su Hasan, Suljo, Munira, Arif, Meho, Safet, Ibrahim, Huso i Amir Fazlić. Husnija, Mensud, Fadil, Mehmed i Munir Masnopita, hrabri Arif Omanović, Nijaz Nuhić, Asim Karavdić, Zubejda-ha-

numa Suljić, Ćamil i Izet Avdukić... Ostali uhapšeni mještani Lješeva odvedeni su u skladište "Iskre" u Ilijašu, gdje su ostali tri mjeseca, da bi kasnije bili prebačeni u vogošćanske logore.

Na području opštine Ilijaš bilo je zarobljeno više od 1.000 civila, muškaraca, žena, djece i starijih osoba. Oko 800 ih je razmijenjeno, a 200 se vode kao nestali. Krizni štab tzv. srpske opština Ilijaš, otvorio je više koncentracionih logora u kojima su u najgroznijim uslovima držali zatočene Bošnjake. Bošnjaci Ilijaša mučeni su u logorima "Osnovna škola 27. juli", Osnovna škola u Gornjoj Bioči, Skladište firme "Iskra" u Podlugovima, Skladištu Ine.

Jedan dio odveden je u logor u prostorijama ilijaške Željezare, gdje su navodno spaljeni u visokim pećima.

Desetine ilijaških zločinaca, predvođeni Ratkom Adžićem, Vasilijem Vidovićem Vasketom, Mićom Sijekovićem, poznatijim kao Mićo Četnik iz Sombora, još uvijek su na slobodi. Vaske je od 1995. godine član ličnog obezbjeđenja Vojislava Šešelja.

Još uvijek nisu pronađeni posmrtni ostaci 54 osobe.

U Institutu za traženje nestalih Bosne i Hercegovine istakli su podatak da je među 152 ekshumirane žrtve – 11 žena i troje djece, od četiri do 18 godina.

Posmrtni ostaci pojedinih žrtava pronađeni su 1996. godine u dvije masovne grobnice u opštini Ilijaš – Lješevo i Žerovanj.

Za zločin u Lješevu i drugim naseljima opštine Ilijaš, Posebni odjel za ratne zločine Tužilaštva Bosne i Hercegovine još ne podiže optužnice.

AERODROMSKO NASELJE

U dokumentu od 6. juna 1992. godine, naslovljenom „Direktiva za dalja dejstva“, Str.pov.broj 02/5-22, general Ratko Mladić, komandant Glavnog štaba Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, između ostalog naređuje: „U prvoj etapi, u trajanju od 3-4 dana, ofanzivnim dejstvima očistiti širi rejon Aerodroma Sarajevo (Dobrinja, Butmir, Sokolović Kolonija, Mojnilo, i Zlatište), te deblokirati komunikaciju Sarajevo-Trnovo“. Narednog dana, 7. juna 1992. godine, pukovnik Tomislav Šipčić, komandant Sarajevsko-romanijskog korpusa Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, potpisuje dokument naslovljen „Instrukcija za dalja dejstva“ u kojem naređuje: „Prva sarajevska brigada u sadejstvu sa Drugom sarajevskom, Ilidžanskom, Novosarajevskom i Drugom romanijskom brigadom, čisti prostor Dobrinje i Mojnila brda.“

U skladu s Mladićevom direktivom, 17. juna 1992. godine, u ranim jutarnjim satima, srpske snage pojačane jednom elitnom jedinicom Vojske Jugoslavije, ulaze transporterima i tenkovima u Aerodromsko Naselje. Prva na udaru, u 5.00 sati ujutro, bila je ulica Šefika Dorića.

Srpski vojnici lupali su na ulaze u ovoj ulici, te uz prijetnje da će baciti bombu i zapaliti stanare ulaza, prisilili civile da izađu iz podruma.

Istovremeno, grupa vojnika je pretresala stanove, a ispred zgrade je uslijedilo odvajanje žena i djece. Muškarce su natjerali da potrbuške legnu po ulici i strijeljali ih. Isti scenario uslijedio je i u ostalim ulicama na području Aerodromskog Naselja, gdje je, u narednih nekoliko sati, ubijeno 40 civila. Vojnici iz Srbije, opijeni ubijanjem Bošnjaka, u svom zločinačkom ludilu ubijali su i Srbe. Dobrili Božinović ubili su tog dana sina Darka i muža Iliju.

- Izveli su ih tog dana zajedno s ostalim komšijama i pred mojim očima ubili, a nas, žene i djecu, poslali su u zatvor Kula – svjedoči Dobrila.

I ovo je još uvijek zločin bez kazne.

SVRAKE

Iz logora "Planjina kuća" u Svrakama, na području opštine Vogošća, pripadnici srpskih vojnih i policijskih snaga iz Vogošće, 16. juna 1992. godine odveli su i pobili 28 Bošnjaka iz naselja Svrake. Tog dana u nepoznatom pravcu odvedeni su: Hasan Abaz, Đemo Šehić, Esed Fejzović, Rešad Dević, Huso i Nedžad Zlatarac, Salih Čekić, Semir i Seid Salkić, Emin i Abdulah Jelašković, Hajrudin Raonić, Alija Delić, Fikret Prutina, Himzo Hadžić, Mevsad Durić, Vehid Spahić, Safet Kozica, Enes i Idriz Alić, Nezir Mehmedović, Džemal Sejdić, Ramiz i Hakija Kandžer, Zahid Bešić, Safet Hodžić, Rasim Selimović i Hašim Durmo.

Iz ove grupe pronađen je samo dio posmrtnih ostataka Hašima Durme, Rešada Devića i Enesa Alića, dok se za ostalima još uvijek traga.

Nakon skoro 25. godina, još nije poduzeta nepristrasna, nezavisna i temeljita istraga o prisilnom nestanku ovih osoba, i nije uložena trud da se pronađu, ekshumiraju, identificiraju i porodicama vrate njihovi posmrtni ostaci. Do danas, nijedan od počinioca nije optužen i kažnjen za ove zločine, iako postoje svjedoci koji su identifikovali neke od njih. Članovi porodica ovih osoba su poduzeli brojne korake ispred domaćih vlasti i međunarodnih organizacija prisutnih u Bosni i Hercegovini, kako bi dobili informacije o njihovim najmilijim, ali nije bilo uspjeha.

NAHOREVO

Prostorije Psihijatrijske bolnice Jagomir služile su kao logor na području sarajevske opštine Centar, gdje su pripadnici Vojske i MUP-a Republike Srpske, 19. juna 1992. godine prisilno doveli 110 Bošnjaka iz sela Nahorevo.

Na nepoznatim lokacijama ubijeno je 30 logoraša iz Nahoreva.

Dio njih odveden je u vogošćanske logore. Jedna grupa od 10 Bošnjaka Nahoreva odvedenih iz Psihijatrijske bolnice Jagomir, ubijena je na lokalitetu vodopada Skakavac.

Zna se da je zločin izvršila Koševska brigade Vojske Republike Srpske, kojom je komandovao Miroslav Krajišnik. Da li treba napominjati da Posebni odjel za ratne zločine Tužilaštva Bosne i Hercegovine i u ovom slučaju 'spava dugi bosanski san'.

HADŽIĆI

Već od 11. maja 1992. godine, u organizaciji Kriznog štaba tzv. srpske opštine Hadžići, počinju prva privođenja i osnivanje srpskih logora u Hadžićima. Na 15 posto okupirane teritorije u opštini Hadžići formirano je pet logora, u koje je odvedeno 715 ljudi, i u njima su ubijene 94 osobe, a za njih 50 se ništa ne zna. Akcijom lova na bošnjačko stanovništva Hadžića, komandovao je Rade Veselinović, samozvani četnički vojvoda iz Hadžića.

Najveća grupa od 284 ljudi iz Sportskog centra Hadžići, kojima su pridodati i logoraši iz garaže opštine Hadžići, prebačena je u pet autobusa 22. juna 1992. u Lukavicu, u kasarnu bivše Jugoslovenske narodne armije "Slaviša Vajner Čiča". U kasarni "Slaviša Vajner Čiča" preživjeli su najbrutalnije premlaćivanje i mučeni od strane srpske vojske. Sa 23. na 24. juni 1992. godine, sudija Avlijaš Slobodan predaje spisak hadžićkih logoraša na kome su već označena lica za likvidaciju. Tog 24. juna 1992. godine među logorašima nije bilo 46 osoba. Prostorija u kojoj su boravile ove osobe bila je obojena krvlju, na podu čuperci kose, komadi mesa te njihovi kaiševi i pertle. Ovih 46 Bošnjaka nikada nije pronađeno. Preživjeli logoraši znaju da je na taj dan komandant kasarne bio pukovnik Veljko Stojanović. Spisak zarobljenih Bošnjaka je čitao Vojo Vukotić. Od 284 logoraša, žive se nisu vratile 72 osobe. Za njihovo odvođenje i ubistvo još uvijek niko nije procesuiran.

TIHOVIĆI

U napadu na vogošćansko selo Tihovići, 04. jula 1992. godine, agresorske formacije zarobile su i ubile 32 bošnjačka civila. Napad su predvodile komšije Srbi iz Vogošće, Semizovca i Blagovca, pojačani plaćenicima iz Srbije. U Tihovićima su tada ubijeni Bešir, Fehim, Ibrahim, Mujo, Rifet, Salko, Sefer, Sinan, Sulejman i Šaban Halač, Tija Azemović, Hanka Huseinović, Hanka Šehić, Ibrahim, Mahmut, Sead, Senad i Šaban Kahrman, Abdulah, Bajro, Hamid, Hašim, Mensur, Mustafa, Ramiz, Rasim, Ševal i Uzeir Kožljak, Sejad Sejo Hero, Kasim, Esad i Džemo Hadžić. U namjeri da prikriju zločin, agresori su tijela ubijenih postavili na automobilske gume i spalili ih. Miladin Trifunović, komandant Vogošćanske brigade Vojske Republike Srpske, javno se hvalio kako je "očistio" Tihoviće, a preživjeli kao učesnike u zločinu spominju Radomira Prodanovića Gagu, Momčila Kenjića, Vojina Šučura, Stanka Blagovčanina... Bošnjaci Tihovića su ogorčeni jer za ovaj zločin još niko nije procesuiran.

RADNI VODOVI NA GRBAVICI

Željko Mitrović Gilmar, Milivoje Čavarkapa i Dimšo Ristović su bili komandiri radnih vodova Prve sarajevske mehanizovane brigade Vojske Republike Srpske, na okupiranom sarajevskom naselju Grbavica. Radni vodovi su bili sastavljeni od zatočenih Bošnjaka i bosanskih Hrvata. Tokom prisilnog odvođenja na kopanje rovova i čestog guranja u žive štitove na Zlatištu, Željinom stadionu, Debelom brdu, Jevrejskom groblju, Moravskoj, Milinkladskoj i Ozrenskoj ulici, ubijeno je ili nestalo 70 ljudi iz radnih vodova.

Željko Mitrović Gilmar je dijete Grbavice, tokom osamdesetih godina prošlog stoljeća bio je rezervni golman Fudbalskog kluba Željezničar. Svoju dužnost maltretiranja i ponižavanja Bošnjaka i Hrvata na Grbavici 'obavio je besprijeorno'.

Po okončanju opsade Sarajeva, sudilo mu se pred Kantonalnim sudom u Sarajevu.

Saslušano je oko 50 svjedoka, a 17. marta 2009. godine, osuđen je na svega dvije godine zatvora. Po mojim saznanjima, fascikla pod nazivom „Radni vodovi na Grbavici“, u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine je u potpunosti zatvorena.

NOVOSEOCI

O zločinu nad Bošnjacima sela Novoseoci kod Sokoca, pričalo se u nekoliko procesa pred Međunarodnim tribunalom za ratne zločine u Hagu, ali do danas još nisu procesuirani naredbodavci i izvršiooci. Na suđenju generalu Ratku Mladiću u Haagu, svjedokinja Tužilaštva Munira Selmanović izjavila je da su joj srpske snage u jesen 1992. ubile muža i sina, zajedno sa više od 40 mještana sela Novoseoci.

Selmanovićeva je opisala kako su srpske snage 22. septembra 1992. napale Novoseoce, a zatim svim Bošnjacima naložile da se okupe u krugu preduzeća "Metalika", istovremeno pljačkajući njihove kuće.

Muškarci, među kojima su bili muž i 18-godišnji sin Selmanovićeve, potom su bili odvojeni od žena, djece i staraca, koji su autobusima bili upućeni ka Sarajevu.

Razdvajanje je, kako je navela, naredio srpski komandant Momčilo Pajić, a jedna žena bila je ubijena na putu do autobusa zato što se brže kretala.

Po riječima Selmanovićeve, Pajić je radno sposobne muškarce zadržao u selu pod izgovorom da će biti upućeni na rad. Niko ih, međutim, više nije vidio žive.

Tužiocima su u sudnici prikazali spisak od 45 mještana Novoseoca koje je 22. septembra 1992. svjedokinja vidjela u krugu "Metalike".

"Svi su bili živi kad su nas potrpali u autobuse. Nikad ih više nisam vidjela. Nikad", kazala je Selmanovićeva.

Na suđenju Momčilu Krajišniku, u Haagu, bivšem predsjedniku Skupštine Republike Srpske, Milan Tupajić, bivši šef Kriznog štaba i predsjednik opštine Sokolac,

govorio je o masovnoj egzekuciji Bošnjaka iz Novoseoca. Svjedok kaže kako je znao da ni njega "određena istraga neće mimoići".

Prema Tupajiću, bošnjačka su sela napadali pripadnici Druge romanijske brigade Vojske Republike Srpske, kojom je u to vrijeme komandovao Radislav Krstić (osuđen za genocid u Srebrenici). Tupajić je potom govorio o masovnoj egzekucije Bošnjaka u tom području "o kojoj se dosad u Republici Srpskoj nije govorilo."

"Za zločin u Novoseocima (22. septembra 1992.) saznao sam navečer toga dana, od vojnika Druge romanijske brigade koji su vidjeli leševe" koji su, kako navodi Tupajić, bili kod jednog smetlišta, par kilometara od Novoseoca.

Svjedok odbrane Momčila Krajišnika, pred Tribunalom u Hagu, 07. aprila 2006. godine, bio je i Milovan Cicko Bjelica, ratni predsjednik Srpske demokratske stranke (SDS) Sokolac. Bjelica je tvrdio da je on za zločin u Novoseocima saznao tek nekoliko godina kasnije, na sahrani jednog vojnika koji je učestvovao u ovom zločinu.

Otac tog vojnika, tvrdio je Bjelica, na sahrani mu je rekao da je "za sve kriv Krstić" koji je naredio zločin, a da je njegov sin izvršio samoubistvo jer ga je događaj od 22. septembra 1992. godine proganjao.

Tokom unakrsnog ispitivanja, Bjelica je rekao da je mislio na tadašnjeg komandanta Druge romanijske motorizovane brigade Vojske Republike Srpske Radislava Krstića, kasnije komandanta Drinskog korpusa Vojske Republike Srpske. Direktno optuživši generala Krstića, Bjelica je nastojao da ukaže da Krizni štab tzv. srpske opštine Sokolac, čiji je i on bio član, nije imao veze sa Vojskom Republike Srpske, niti je imao saznanja o tom zločinu.

U pravosnažnoj haškoj presudi Momčilu Krajišniku navodi se: „Istog dana, general Krstić je izvijestio Glavni štab Vojske Republike Srpske da je u toku dana vršeno čišćenje sela Novoseoci“.

U knjizi „Balija“, autor Božo Debelonogić, inače bivši oficir Vojske Republike Srpske, spominje da je hijerarhijski naredba za zločin u Novoseocima tekla na sljedeći način.

"Naređenja su usmeno prenošena. Cicko Bjelica pukovniku Krstiću, Krstić kape-tanu Markoviću, Marković Pajiću, Pajić Ćirku, a Ćirko svojoj grupi" - piše Debelonogić.

Amor Mašović, član kolegija direktora Instituta za nestale osobe Bosne i Hercegovine, došao je do saznanja kako je zločin u Novoseocima izvršen kao odmazda za pogibiju jednog srpskog vojnika. Naime, u borbama sa Armijom Republike Bosne i Hercegovine na Kruševu kod Olova, poginuo je Darko, sin srpskog pukovnika Alekse Krsmanovića. Tada pukovnik Krsmanović odlučuje da se osveti. Bošnjaci podromanijskog sela Novoseoci živjeli su do tada relativno mirno, iako su bili u potpunom srpskom okruženju. Pukovnik Krsmanović naređuje da se, kao odmazda za pogibiju njegovog sina, pobije svo muško stanovništvo u Novoseocima. Tijela, njih 43, pronađena su i ekshumirana u jesen 2000.godine na smetlištu Ivan Polje. Najmlađa žrtva bio je Damir Očuz, koji je imao 14. godina. Ubijen je zajedno sa ocem Muneve-

rom. Na tom smetljištu žrtve su bile prekrivene raznoraznim smećem, a na to mjesto su doneseni i ostaci porušene džamije u Novoseocima.

Kraetori i izvršioци zločina, uglavnom žive na području Sokoca. Milovan Cicko Bjelica je načelnik opštine Sokolac. I Momčila Pajića porodice žrtava viđaju. Ovaj nekadašnji geometar i omiljeni musafir u kućama svojih kasnijih žrtava, danas je direktor sokolačkih lokalnih puteva.

I polahko se iz naših života izvukoše devedesete, a kazne za zločince i bar djelimične pravde za žrtve, nema, pa nema. Zločini nad Bošnjacima, i manjem broju bosanskim Hrvatima, na okupiranim područjima Sarajevske regije u periodu 1992-1995.godina, još nemaju svoj sudski epilog.

Veliki broj zločina na ovom području, mogao je počiniti samo veliki broj zločinaca. Procjene su da je u nabrojanim zločinima učestvovalo minimalno 500, danas slobodnih zločinaca. Postoje indicije i da se svjesno opstruira njihovo procesuiranje.

Paučina uveliko pada po požutjelim spisima u podrumskim arhivama Posebnog odjela za ratne zločine Tužilaštva Bosne i Hercegovine, svjedoci polahko odlaze sa ovodunjalučke scene. Ostaje pitanje: - Da li je sa kopanjem žrtava pronađenih u masovnim grobnicama, ukopana i pravda, podno Trebevića, Igmana, Bjelašnice, Romanije, Paljeva, Ozrena, Skakavca...?"

PRESJEK VOJNO-POLITIČKE SITUACIJE NA GLOBALNOM PLANU I U SREDNJOJ BOSNI KRAJEM 1992. I POČETKOM 1993. GODINE

PARADRŽAVA HRVATSKA ZAJEDNICA HERCEG BOSNA

Politička situacija

HDZ BiH je „pri osnivanju i u cjelokupnom kasnijem djelovanju bila u, više ili manje, bliskim odnosima s istoimenom strankom u Republici Hrvatskoj“, a osnovni „cilj i koncept“ njenog angažmana bila je „zaštita interesa hrvatskog naroda unutar SR-BiH“ (Jurčević, 2008: 83-4). S ovakvim stavom se slaže i Rotim (1996: 265) navodeći da je u „pripremanju stvaranja HDZ dr. Franjo Tuđman napravio i mrežu ogranaka HDZ kako u Hrvatskoj tako i u iseljeništvu i BiH“.

Ovakav jednostrani pristup zaštiti interesa isključivo hrvatskog naroda rezultirao je formiranjem hrvatskih zajednica u periodu od novembra 1991. do januara 1992. godine. Ove „zajednice“ bile su odgovor i pratile su istu ili vrlo sličnu organizacijsku logiku ranije formiranih srpskih autonomnih oblasti. Ove nacionalne oblasti bile su, prije svega, izazov teritorijalnoj cjelovitosti i političkoj legitimnosti legalno izabranih organa vlasti na prvim višestranačkim izborima održanim u novembru 1990. godine.

No, ovakav parcijalni pristup zapravo je bio uvod u dodatna ukрупnjavanja pa je tako 18.11. 1991. godine proglašena Hrvatska zajednica Herceg-Bosna (HZ HB). Iako su ciljevi kreiranja HZ HB bili formiranje „političke, kulturne, gospodarstvene i područne cjeline“ (Rotim, 1997: 517), ipak je zajednička karakteristika oba projekta bila nastojanje zaokruživanja projektovanog teritorija na kojem bi bio dominantan „odabrani“ narod dok bi ostali narodi trebali, ili prihvatiti takvo rješenje ili ga napustiti.

S druge strane, pak, Predsjedništvo formirane HZ HB bilo je „zakonodavno tijelo“, koje imenuje „tijela izvršne i upravne vlasti“, dok je Odlukom o formiranju Hrvatskog

vijeća obrane ova vojna formacija bila zadužena za „obranu suvereniteta prostora HZ HB“ (Rotim, 1997: 519-21). No, ovo preuzimanje ingerencija Republike BiH na prostoru HZ HB nije ostalo samo na riječima već su nastupile raznovrsne mjere implementacije koje su neminovno dovodile do sukoba organa Republike i organa Zajednice na terenu. Ovo je posebno bilo specifično za područja koja su zajednički bila naseljena bošnjačko-hrvatskim stanovništvom. Isto tako, Statutarna odluka o privremenom ustrojstvu izvršne vlasti i uprave na području HZ HB koja HZ HB inaugurira kao „najviše tijelo izvršne vlasti i uprave“, kao „pravnu osobu“ koja donosi „uredbe, odluke, rješenja i zaključke“ čime se, putem odjela upravlja područjima „obrane, unutarnjih poslova, gospodarstva, financija, društvenih djelatnosti te pravosuđa i uprave“ (Rotim, 1997: 525-7), jasno pokazuju obim i sadržaj izazova funkcioniranju legalnih organa vlasti Republike BiH. Nadalje, Uredba o ustroju odjela i komisija HVO HZ H-B od 15.05.1992. godine ova tijela naziva inokosnim i prema Članku 7. regulira da odjeli i komisije HVO „surađuju s republičkim tijelima u pripremanju akata kojima se utvrđuje politika Republike Bosne i Hercegovine“ te u pripremi zakona i drugih akata, „kada se ti akti odnose na pitanja ravnopravnosti konstitutivnih naroda u R BiH“. Ova tijela surađuju i s tijelima „drugih država u pitanjima od zajedničkog interesa“, što jasno ukazuje da se legalnim organima vlasti isključivo surađuje dok se ta suradnja podrazumijeva i na međunarodnom planu, oduzimajući na taj način i međunarodnu dimenziju suvereniteta Republici BiH. (Rotim, 1997: 529). Ovi „inokosni organi“ regulirali su područja: „rada i socijalne skrbi; zdravstva; prosvjete i kulture; znanosti; tehnologije; informatike; iseljeništa; informiranja; energetike; industrije; prometa i veza; poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede; trgovine; turizma; zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva; proračun; sustav financiranja javnih potreba; sustav poreza doprinosa i taksi; monetarno-kreditni i bankarski sustav; financijsko poslovanje i računovodstveni sustav;“ itd (Rotim, 1997: 528-34)..... ; iz čega se jasno vidi da je namjera ovog procesa bila potpuno preuzimanje ingerencija Republike BiH na zadatom prostoru.

Vojna situacija

Kada je u pitanju hrvatska strana, kako to navodi Jurčević (2008: 101-10), „strukture HDZBiH, HZ HB i potom HRHB su – zbog niza razloga – bile u određenoj mjeri materijalno, vojno i politički ovisne o Republici Hrvatskoj, kao što je sigurnost i stabilnost (naročito južnih dijelova) Republike Hrvatske ovisila o razvoju situacije u BiH“. Tako se „korijeni nastanka HVO nalaze najprije u činjenici da je veliki dio Hrvata (procjene govore o 10 do 20 000) iz BiH sudjelovao 1990. i 1991. g. u obrani Republike Hrvatske od srbijanske oružane agresije“. Već ova dva podatka jasno ukazuju da su nerealne tvrdnje da je hrvatski narod u BiH mogao biti iznenađen i slabo organiziran, pogotovo u dijelovima BiH koji su tradicionalno bili gotovo jednonacionalni.

Sporazum o prijateljstvu i suradnji RH i R BiH potpisan u Zagrebu 21.07.1992. godine često se navodi kao „krunski dokaz“ opravdanosti miješanja Republike Hrvatske u unutarnja pitanja BiH, posebno u dijelu angažiranja dijelova Hrvatske vojske (HV) na teritoriji BiH. Međutim, pažljivija analiza ovog dokumenta ne ostavlja pro-

stora sumnji da ovaj dokument ni u kom slučaju nije omogućavao djelovanja HV na prostoru BiH, jer su se dvije države, zapravo, samo dogovorile da će „nastaviti dosadašnju uspješnu suradnju i stalnu koordinaciju svojih obrambenih aktivnosti u graničnim zonama između njih“ a da je „oružani dio HVO sastavni dio jedinstvenih oružanih snaga R BiH“ i da će se „civilna vlast, nastala u ratnim uvjetima u okviru HVO, uskladiti što prije s ustavnopravnim poretom R BiH“ (Tuđman i Bilić, 2005: 123).

Svakako se ne smije gubiti iz vida da su postrojbe HV još od aprila 1992. godine vršile obrambeno-napadne operacije na području BiH, kao dio „južnog bojišta“ i pod komandom generala zbora Janka Bobetka (Bobetko, 1996: 202) i da tada nije bilo nikakvog Sporazuma, a posebno ne onog iz jula mjeseca.

Tek je Dodatak Sporazumu o prijateljstvu i suradnji potpisan u New Yorku 21.09.1992. godine, „u skladu s pravom na samoobranu i zajedničku obranu“ predvidio osnivanje zajedničkog Odbora „radi usklađivanja obrambenih napora, sve dok agresija u potpunosti ne prestane“ (Tuđman i Bilić, 2005: 147), što također ne podrazumjeva mogućnost samostalnog i neovisnog djelovanja HV na prostoru BiH bez znanja legalnih organa vlasti R BiH.

Istovremeno, analizom djelovanja „južnog bojišta HV“ lako se može doći do zaključka da je zapravo zapovjednik snaga južnog bojišta bio i zapovjednik HVO; da je 15.04.1992. godine uspostavio u Grudama svoje izmješteno zapovjedno mjesto (IZM) a 19.05.1992. godine IZM Srednja Bosna u Gornjem Vakufu; da je neposredno naređivao postavljenje vojnog i civilnog osoblja, kako iz sastava HV tako i HVO; da je neposredno rukovodio odbrambenim i napadnim djelovanjima svih „hrvatskih postrojbi“ na području Hercegovine i Srednje Bosne; da je neposredno naređivao formiranje postrojbi i opću mobilizaciju na prostoru Hercegovine; da je vršio preraspoređivanje sredstava i tehnike te specijalističku obuku postrojbi HVO, i sl. (Bobetko, 1996: 200-73), i da je, zapravo, teritorij BiH viđen kao sastavi dio jedinstvene vojišne cjeline.

Iako je tek 03.07.1992. godine donešena „opsežna Uredba o oružanim snagama HZHB“, koje su, suštinski, bile vojno sredstvo za realizaciju političkih ciljeva HZHB, jasno je da je HVO nastajao u toku jednog procesa koji se ne može posmatrati izdvojeno od nastanka i razvoja HV. Na ovaj način je HVO uz pomoć Republike Hrvatske i HV konsolidiran i krajem 1992. godine imao je između 30 000 i 50 000 (Njemački obavještajni izvori, Monitoring misija Evropske zajednice i HVO izvori prema Shradler, 2003: 34), organiziranih u „40 do 45 postrojbi veličine bataljuna i 20 postrojbi veličine voda (Jurčević, 2008: 112).

Prof.dr. Mesud Hadžialić

ORGANIZACIJA VEZE 7. KORPUSA ARMIJE R BiH

I. POČETNO STANJE

7. korpus Armije R BiH formiran je od jedinica koje su, do formiranja 7. korpusa Armije R BiH, bile u organizacijsko-formacijskoj strukturi i zoni odgovornosti 3. korpusa Armije R BiH. Na kraju 1993. i početkom 1994. godine, 3. korpus Armije R BiH organizacijsko-formacijski imao je slijedeći sastav: komanda korpusa, operativne grupe (OG), prištapske jedinice i jedinica na direktnoj vezi Komande 3. korpusa Armije R BiH. Četiri OG su bile na direktnoj vezi komandantu 3. korpusa: OG "Bosna", OG "Bosanska Krajina", OG "Lašva" i OG "Zapad"¹. Iako je 3. korpus ARBiH imao organizovan i zadejstvovan sistem veza, organizacija i pouzdano funkcionisanje istog, sa dovoljno velikim brojem jedinica u sastavu 3. korpusa Armije R BiH, bilo je dosta otežano, što se odražavalo na adekvatno i efikasno RiK komande 3. korpusa Armije R BiH. U cilju adekvatnog i efikasnog komandovanja jedinicama Armije R BiH u izvođenju borbenih dejstava, odlukom Predsjedništva BiH i naredbom ŠVK Armije R BiH, formiran je 7. korpus Armije R BiH. U organizacijsko-formacijski sastav 7. korpusa Armije R BiH ušle su OG "Bosanska krajina" i OG "Zapad" sa potčinjenim jedinicama, a zona odgovornosti ovih operativnih grupa postala je z/o 7. korpusa Armije R BiH.

OG "B. krajina" i OG "Zapad", kao komande operativnog nivoa, u svom sastavu su imale organe i jedinice veze. U štabu komandi OG "B. Krajina" i OG "Zapad" postojao je organ veze, koji je u svom sastavu imao načelnika veze i određen broj referenata veze. Od jedinica veze u sastavu OG "B. Krajina" i OG "Zapad" postojao je vod veze kao prištapska jedinica.

U sastavu brigada, koje su bile u organizacijsko-formacijskoj strukturi OG "B. Krajina" i OG "Zapad", u štabovima brigada postojao je organ veze koji je u svom sastavu imao načelnika veze i referenta veze. Od jedinica veze, kao prištapska jedinica, postojao je vod veze.

¹ Zbornik radova sa okruglog stola „Srednja Bosna od Washingtona do Dejtona“, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2014, str. 41-42.

Organi veze komandi OG "B. Krajina" i OG "Zapad" su, kao sastavni dio komandi operativnog nivoa, za potrebe RiK-a ovih komandi sa potčinjenim komandama organizovali, te upotrebom vodova veze, obezbijedili funkcionisanje veza rukovođenja i komandovanja OG "B. Krajina" i OG "Zapad". Kao vrste veza za veze rukovođenja i komandovanja organizovale su se i koristile HF i VHF radioveze, radiorelejne veze, žičane veze i kurirske veze, koje su bile zadejstvovane preko radio, radiorelejnih i žičanih spojnih puteva, radio, radiorelejnih i žičanih stanica veze, čvorišta i centara veze kao elemenata sistema veza. Veze sadejstva i veze javljanja i obavještanja, koje se po pravilu organizuju za ovaj nivo komandi, zbog nedostatka MTS veze nisu bile organizovane i zadejstvovane posebnim kanalima veze, već su se informacije sadejstva i javljanja i obavještanja prenosile zadejstvom kanalima veza veza rukovođenja i komandovanja.

Formiranjem 7. korpusa Armije R BiH personal organa veze štaba OG "B. Krajina" prekomandovan je u Organ veze štaba 7. korpusa Armije R BiH i činio je okosnicu njegovog sastava od samog formiranja. Personal organa veze štaba OG "Zapad" raspoređen je po organima veze štabova brigada koje su bile u sastavu OG "Zapad". Vodovi veze OG "B. Krajina" i OG "Zapad" ušli su u organizacijsko-formacijsku strukturu Čete veze 7. korpusa Armije R BiH.

Od samog formiranja organa veze 7. korpusa Armije R BiH u sastavu istog su bili načelnik veze Mesud Hadžialić i referenti veze Enes Smajić i Zakir Vareniković. U augustu mjesecu 1994. godine u organ veze 7. korpusa Armije R BiH prekomandovan je Zijad Klisura na dužnost referenta veze. Naprijed navedeni sastav organa veze 7. korpusa Armije R BiH nije se mijenjao sve do njegovog rasformiranja 1996. godine.

II. PLANIRANJE, ORGANIZACIJA I FUNKCIONISANJE SISTEMA VEZA 7. KORPUSA ARMIJE R BIH

Planiranje i organizacija sistema veza 7. korpusa Armije R BiH, kao funkcionalnog sistema namijenjenog za zadovoljavanje potreba rukovođenja i komandovanja 7. korpusa Armije R BiH, sačinjenog od stanica, centara i čvorišta veze, međusobno povezanih spojnim putevima, koji sa dokumentima veze i kriptozastite predstavljaju organizacionu i tehničko-tehnološku cjelinu, namijenjenu i osposobljenu za prenos poruka i zaštitu veza i informacija, bio je zadatak organa veze štaba 7. korpusa Armije R BiH.

Kako bi obezbijedio funkcionisanje i održavanje planiranog, organizovanog i zadejstvanog sistema veza 7. korpusa Armije R BiH organ veze je angažovao personalne i materijalno-tehničke resurse Čete veze 7. korpusa Armije R BiH i ostvarivao saradnju sa drugim imalcima sistema veza angažujući njihove snage i sredstva veze. Od drugih imalaca snaga, sredstava i sistema veza najintenzivnija saradnja bila je sa RZ Travnik i JP PTT u zoni odgovornosti 7. korpusa Armije R BiH.

RZ Travnik

Značaj RZ Travnik je u tome što su njegovi resursi višenamjenski korišteni u organizaciji, funkcionisanju i održavanju sistema veza 7. korpusa Armije R BiH. Materijalno-tehnička sredstva kao što su radio, radio-relejne, telefonske, UNF, druge stanice i sistemi veza i pokretni centri veze sa kojima je raspolagao RZ Travnik bili su izvor materijalnog opremanja sredstvima veze komandi i jedinica 7. korpusa Armije R BiH. Svi raspoloživi radionički kapaciteti RZ Travnik bili su u funkciji tehničkog održavanja i neophodnih modifikacija materijalno-tehničkih sredstava i uređaja veze. Ljudstvo RZ Travnik većim dijelom bilo je angažovano na radnoj obavezi i imalo je funkciju obezbjeđenju tehničkog održavanja za potrebe, ne samo 7. korpusa Armije R BiH, već svih komandi i jedinica Armije R BiH. Dio ljudstva bio je angažovan u jedinicama veze komandi i jedinica 7. korpusa Armije R BiH te je svojim znanjem i iskustvom dao nemjerljiv doprinos na uspostavljanju, funkcionisanju i održavanju sistema veza 7. korpusa Armije R BiH.

JP PTT

Također, veliki značaj i doprinos u organizaciji, funkcionisanju i održavanju sistema veza 7. korpusa Armije R BiH dala je saradnja sa JP PTT u zoni odgovornosti 7. korpusa Armije R BiH i angažovanje njihovih resursa. Nadzemna i podzemna kablovska infrastruktura JP PTT, gdje god je to situacija dozvoljavala, korištena je za obezbjeđenje induktorskih i UNF kanala veze za induktorske telefonske veze između komandi i jedinica 7. korpusa Armije R BiH na svim nivoima rukovođenja i komandovanja. Komutacijski sistemi sa automatskim telefonskim centralama korišteni su za obezbjeđenje automatskih telefonskih veza između komandi i jedinica 7. korpusa Armije R BiH i ovih veza komandi i jedinica sa civilnim organima i ustanovama. Ljudstvo JP PTT većinom je bilo u radnoj obavezi i radilo je na održavanju komutacijskih sistema i kablovske infrastrukture JP PTT-a, uspostavljalo automatske telefonske veze za komande i jedinice 7. korpusa Armije R BiH i staralo se o njihovom funkcionisanju. Pored toga, uspostavljali su, održavali i starali se o funkcionisanju svih telefonskih kanala veze komandi i jedinica 7. korpusa Armije R BiH koji su bili realizovani kablovskom infrastrukturom JP PTT-a. Također je dio ljudstva JP PTT-a bio angažovan u jedinicama veze komandi i jedinica 7. korpusa Armije R BiH, te je svojim znanjem i iskustvom dao nemjerljiv doprinos na uspostavljanju, funkcionisanju i održavanju sistema veza 7. korpusa Armije R BiH.

a. Veze rukovođenja i komandovanja

Kao organ veze komande operativnog nivoa, Organ veze štaba 7. korpusa Armije R BiH je za potrebe rukovođenja i komandovanja 7. korpusa Armije R BiH planirao, organizovao, zadejstvovao i obezbijedio uslove za funkcionisanje veza rukovođenja i komandovanja po slijedećem:

• **Strategijski nivo rukovođenja i komandovanja**

Na strateškom nivou Organ veze štaba 7. korpusa Armije R BiH nije planirao i organizovao kanale veze, jer je isto bilo u nadležnosti Organa veze ŠVK Armije R BiH, već je snagama i tehničkim sredstvima Čete veze 7. korpusa Armije R BiH obezbijedio prisustvo u zadejstvovanim radio, radio-relejnim i žičanim kanalima veze po planovima veza ŠVK Armije R BiH.

• **Operativni nivo rukovođenja i komandovanja**

Na operativnom nivou rukovođenja i komandovanja Organ veze štaba 7. korpusa Armije R BiH je, za potrebe veze sa pretpostavljenom komandom i potreba rukovođenja i komandovanja sa potčinjenim komandama i jedinicama planirao i organizovao, te angažovanjem snaga i tehničkih sredstava Čete veze 7. korpusa Armije R BiH obezbijedio funkcionisanje i održavanje sistema veza po slijedećem:

- **Sa osnovnog komandnog mjesta korpusa**
 - Sa osnovnim komandnim mjestom ŠVK Armije R BiH, po planu veza ŠVK Armije R BiH,
 - Sa osnovnim komandnim mjestima neposredno potčinjenih komandi i
 - Sa ostalim komandnim mjestima korpusa.
- **Sa logističkog komandnog mjesta korpusa, kada se organizovalo**
 - Sa logističkim komandnim mjestom ŠVK Armije R BiH, po planu veza ŠVK Armije R BiH,
 - Sa logističkim komandnim mjestima neposredno potčinjenih komandi,
 - Sa komandnim mjestima neposredno potčinjenih jedinica i ustanova logističkih službi,
 - Sa osnovnim komandnim mjestima neposredno potčinjenih komandi koje nemaju logističko komandno mjesto i
 - Sa osnovnim komandnim mjestom korpusa.
- **Sa isturenog komandnog mjesta korpusa, kada se organizovalo**
 - Sa komandantom ŠVK Armije R BiH, po planu veza ŠVK Armije R BiH,
 - Sa komandantima neposredno potčinjenih komandi (elemenata operativno-borbenog poretka) i
 - Sa osnovnim komandnim mjestom korpusa.

Ovako organizovane veze rukovođenja i komandovanja održavale su se dole navedenim radio, radio-relejnim, žičanim i kurirskim vezama:

Radio veze

Planirane, organizovane i zadejstvovane, permanentno u radu, na HF i VHF radio frekventnom opsegu. Na HF radio frekventnom opsegu radio veze su funkcionisale u HF radio mreži 7. korpusa Armije R BiH, u kojoj su kao učesnici bile sve potčinjene komande i jedinice 7. korpusa Armije R BiH. Ova HF radio mreža organizovana HF radio uređajima srednje snage vojne izvedbe RTU-400 i RTU-100 i amaterskim HF radio uređajima srednje snage raznih proizvođača. U ovoj mreži obezbjeđeno je i stalno prisustvo komandanta 7. korpusa Armije R BiH u pokretu, sa pokretnim HF radioure-

đajem srednje snage Codan, montiranim u terensko vozilo komandanta 7. korpusa Armije R BiH. Ovako organizovane i zadejstvovane HF radioveze korištene su za prenos govornih informacija i prenos pisanih informacija uz korištenje odgovarajućeg HF radio modema, Pactor.

U VHF radio frekventnom opsegu radio veze su funkcionisale u VHF repetitorskoj i VHF digipiterskoj radio mreži 7. korpusa Armije R BiH. VHF repetitori koji su korišteni u VHF repetitorskoj mreži su, u fazi formiranja 7. korpusa Armije R BiH pa do oslobođenja Vlašića, bili postavljeni na čvorištima veze Vilenica, Zlokos i Lisac i obezbijedili su pokrivanje VHF repetitorskim signalom gotovo cijele zone odgovornosti 7. korpusa Armije R BiH. Po oslobođenju Vlašića VHF repetitor je postavljen na čvorištu veze na Opaljenik, čime je dodatno obezbijeđena pokrivenost zone odgovornosti 7. korpusa Armije R BiH. Ovaj repetitor je pokrio zonu odgovornosti 7. korpusa Armije R BiH u borbenim dejstvima za oslobađanje Bosanske krajine. VHF repetitorska mreža 7. korpusa Armije R BiH korištena je za prenos govornih informacija komandovanja i kontrole. VHF Digipiteri koji su korišteni u VHF digipiterskoj mreži 7. korpusa Armije R BiH bili su postavljeni na istim lokacijama kao i VHF repetitori i obezbijedili su pokrivenost zone odgovornosti 7. korpusa Armije R BiH VHF digipiterskim signalom u istom obimu kao i VHF repetitori. VHF digipiterska mreža 7. korpusa Armije R BiH korištena je za prenos pisanih informacija komandovanja i kontrole.

Radio-relejne veze

Planirane, organizovane i zadejstvovane, permanentno u radu, u radio-relejnim pravcima 7. korpusa Armije R BiH. Na glavnim pravcima radio-relejne veze su bile realizovane korištenjem višekanalnih (12 i 24-kanalnih) radio-relejnih uređaja RRU-9B i FM-200, sa kojih su se informacije iz radio-relejnih kanala, preko uređaja noseće frekvencije VZ-12K, spuštale u govorne kanale i integrisane u sistem telefonskih veza 7. korpusa Armije R BiH. Po oslobođenju Vlašića na čvorištu veze Opaljenik postavljena je višekanalna radio-relejna međustanica (RRU-9B) putem koje su, u kasnijim borbenim dejstvima 7. korpusa Armije R BiH na sarajevskom ratištu, Treskavici, borbenim dejstvima za oslobađanje Donjeg Vakufa i borbenim dejstvima u Bosanskoj krajini, obezbijediavane višekanalne radio-relejne veze sa integracijom istih u telefonske veze osnovnog komandnog mjesta 7. korpusa Armije R BiH u Travniku sa isturenim komandnim mjestima 7. korpusa Armije R BiH i potčinjenih jedinica u zoni borbenih dejstava. Na sporednim i manje zahtjevnim radio-relejnim pravcima u radio-relejne veze su realizovane korištenjem jednokanalnih radio-relejnih uređaja RRU-1. Ovako organizovane i zadejstvovane jednokanalne i višekanalne radio-relejne veze korištene su za prenos govornih informacija i prenos podataka uz korištenje telefonskih fax modema.

Žičane veze

Planirane, organizovane i zadejstvovane, permanentno u radu, korištenjem kablovske infrastrukture drugih imalaca sistema veza, VF kablova sa UNF uređajima TF 11-14, poljskih višezilnih kablova PKŽP-10, poljskih telefonskih kablova PTK-56,

automatskih i induktorskih telefonskih centrala i automatskih i induktorskih telefonskih aparata. Kod planiranja i organizovanja žičanih veza na operativnom nivou u zoni odgovornosti 7. korpusa Armije R BiH korištena je kablovska infrastruktura drugih imalaca sistema žičanih veza (PTT, elektroprivreda itd.). Tako je za žičane veze između centra veze osnovnog komandnog mjesta 7. korpusa Armije R BiH u Travniku i centra veze isturenog komandnog mjesta 7. korpusa Armije R BiH na Parić gredi na Vlašiću korištena kablovska infrastruktura PTT-a do sela Mehurići, Višnjevo i Gluha Bukovica, a dalje od tih sela do Parić grede VF i PTK kablovi u više pravaca. Za žičane veze između centra veze osnovnog komandnog mjesta 7. korpusa Armije R BiH u Travniku i pomoćnog centra veze 7. korpusa Armije R BiH u Bugojnu korištena kablovska infrastruktura PTT-a i bivše JNA do čvorišta veze Vilenica, a dalje od Vilenice preko čvorišta veze Zlokos do Bugojna VF kabl. Sopstvenim snagama podignuta je nosiva infrastruktura (postavljeni drveni stubovi) i položeni samonosivi kablovi. Na ovom žičanom pravcu korišteni su uređaji noseće frekvencije TF11-14, putem kojih je funkcionisalo 4 VF i 2 UNF kanala koji su obezbjedili adekvatan telefonski saobraćaj sa jedinicama 7. korpusa Armije R BiH na Vrbaskom pravcu.

U zonama borbenih dejstava od isturenih komandnih mjesta 7. korpusa Armije R BiH do komandnih mjesta neposredno potčinjenih komandi korišteni su poljski višezilni kablovi PKŽP-10, dvožilni poljski telefonski kabl PTK-56, induktorske telefonske centrale i induktorski telefonski aparati u više pravaca kako bi se obezbjedila neprekidnost i pouzdanost u funkcionisanju žičanih veza 7. korpusa Armije R BiH i adekvatan kapacitet telefonskih kanala prema svim jedinicama. U borbenim dejstvima na platou Vlašića pored PKŽP-10 kablova korištenih na više žičanih pravaca korišteni su i VF kablovi sa TF 11-14 na žičanom pravcu između centra veze osnovnog komandnog mjesta 7. korpusa Armije R BiH u Travniku i centra veze isturenog komandnog mjesta 7. korpusa Armije R BiH na Galici na Vlašiću. Gdje je postajala mogućnost, kao u borbenim dejstvima na području Ključa i Sanskog Mosta, korištena je podzemna kablovska infrastruktura i stalni vazdušni vodovi PTT-a za žičane pravce između centra veze isturenog komandnog mjesta 7. korpusa Armije R BiH u Ključu i Sanskom Mostu i centra veze na komandnim mjestima neposredno potčinjenih jedinica 7. korpusa Armije R BiH.

Kurirske veze

Planirane, organizovane i permanentno zadejstvovanena operativnom nivou u zoni odgovornosti 7. korpusa Armije R BiH između osnovnog komandnog mjesta 7. korpusa Armije R BiH u Travniku, isturenih komandnih mjesta 7. korpusa Armije R BiH u zonama borbenih dejstava i osnovnih komandnih mjesta neposredno potčinjenih komandi. Pored ovih kurirskih pravaca permanentno su bili zadejstvovani i kurirski pravci između komandnih mjesta 7. korpusa Armije R BiH u zonama borbenih dejstava sa komandnim mjestima neposredno potčinjenih komandi i jedinica u zonama borbenih dejstava. Zavisno od udaljenosti komandnih mjesta na pojedinim kurirskim pravcima angažovani su kurir pješak, kurir motociklista i kurir sa motornim vozilom.

• Taktički nivo rukovođenja i komandovanja

Na taktičkom nivou rukovođenja i komandovanja u 7. korpusu Armije R BiH organi veze štabova brigada su, za potrebe veze sa pretpostavljenom komandom i potreba rukovođenja i komandovanja sa neposredno potčinjenim komandama i jedinicama planirali i organizovali, te angažovanjem snaga i materijalno-tehničkih sredstava vodova veze brigada obezbijedili funkcionisanje i održavanje sistem veza sa komandnih mjesta brigada po istom principu kako je to bilo organizovano i funkcionisalo sa komandnih mjesta 7. korpusa Armije R BiH.

b. Veze sadejstva i veze javljanja i obavještavanja

Na operativnom nivou rukovođenja i komandovanja Organ veze štaba 7. korpusa Armije R BiH, zbog nedostatka materijalno-tehničkih sredstava, iako se na ovom nivoima rukovođenja i komandovanja po pravilu planira i organizuje, nije planirao i organizovao posebne kanale veze za veze sadejstva i veze javljanja i obavještavanja, već su se informacije sadejstva i javljanja i obavještavanja za potrebe rukovođenja i komandovanja prenosile zadejstvovanim kanalima veze veza rukovođenja i komandovanja.

Na taktičkom i borbenom nivou komandovanja, naročito u vrijeme izvođenja aktivnih borbenih dejstava, radi što bolje koordinacije sadejstvjućih borbenih jedinica u izvođenju borbenih dejstava planirane, organizovane i korištene su veze sadejstva. Iste su se težišno planirale, organizovale i koristile u simpleksnim radio kanalima korištenjem prenosnih radio uređaja male snage vojne izvedbe i amaterskih ručnih radiostanica male snage. Rijetko, ali je bilo primjera, planiranja, organizovanja i korištenja žičanih veza kao veza sadejstva. Iste su se planirale, organizovale i koristile privremenim žičanim linijama korištenjem poljskih telefonskih kablova i telefonskih stanica veze.

c. Elementi sistema veza

Elementi sistema veza po definiciji, pa tako i elementi sistema veza 7. korpusa Armije R BiH, su:

- Stanice veze,
- Spojni putevi veze,
- Čvorišta veze i
- Centri veze.

Stanica veze je osnovni elemenat sistema veza, namijenjen da preko spojnog puta veze vrši prenošenje poruka. Kako smo u predavljanju organizacije sistema veza po nivoima rukovođenja i komandovanja u 7. korpusu Armije R BiH ujedno i prikazali koje su stanice veze i spojni putevi veze korišteni u planiranju, organizaciji i funkcionisanju sistema veza 7. korpusa Armije R BiH u ovom dijelu ih nećemo posebno opisivati. U ovom dijelu nešto više ćemo reći o čvorištima veze i centrima veze 7. korpusa.

Čvorište veze je element sistema veza namijenjen za prosljeđivanje, preusmjerenje, odgranjavanje, integrisanje i posredovanje kanalima i spojnim putevima veze, kao i za povećanje daljine prenosa na spojnim putevima i njihovu racionalnu izgradnju, odnosno postavljanje. U fazi izgradnje sistema veza 7. korpusa Armije R BiH po njegovom formiranju oformljena su dva čvorišta veze u zoni odgovornosti 7. korpusa i to Vilenica i Zlokos. Pored ova dva čvorišta veze korišteno je i čvorište veze Lisac, koji je bio u zoni odgovornosti 3. korpusa, ali je korišten za potrebe sistema veza 7. korpusa. Na svim ovim čvorištima veze obezbijeđeno je prosljeđivanje, preusmjerenje, odgranjavanje i posredovanje VHF radio, jednokanalnih i vešekanalnih radio-relejnih i telefonskih kanala i spojnih puteva veze. Sa naprijed navedenim čvorištima veze obezbijeđena je pokrivenost cjelokupne zone sa naprijed pomenutim kanalima i spojnim putevima veze. Po oslobađanju Vlašića na Opaljeniku je oformljeno još jedno čvorište veze. Ovo čvorište veze imalo je iste kanale i spojne puteve veze i funkcije kao i naprijed navedena tri čvorišta, ali je zbog dominantnog geografskog položaja obezbijeđilo i funkciju integracije kanala i spojnih puteva veze iz zona borbenih dejstava u kojima je 7. korpus izvodio borbena dejstva (Sarajevsko ratište, Treskavica i Bosanska krajina), a koje su fizički bile odvojene od zone odgovornosti 7. korpusa.

Pored ovih stacionarnih i stalno zadejstvovanih čvorišta veze, po potrebi su se u zonama izvođenja borbenih dejstava, a radi kvalitetnijeg i pouzdanijeg funkcionisanja sistema veza, formirala i privremena čvorišta veze.

Centar veze je element sistema veze koji sačinjavaju tri ili više stanica iste ili različitih vrsta veze postavljene za rad ili u radu za potrebe određene komande. Sedmi korpus Armije R BiH je u svom sistemu veza imao stacionarne centre veze na komandnim mjestima korpusa i podređenih jedinica, pomoćne centre veze i mješovite pokretne centre veze.

Stacionarni centar veze na komandnom mjestu 7. korpusa u Travniku bio je organizovan i zadejstvovan sa centrima veze po vrstama veza, gdje su bili odvojeni telefonski centar, radio centar i KZ centar. Ostali stacionarni centri veze na komandnim mjestima korpusa i potčinjenih jedinica i pomoćni centri veze korpusa uglavnom su bili mješoviti centri veze, zbog uslova razmještaja, a gdje je situacija dozvoljavala, uspostavljali su se po principu stacionarnog centra veze na osnovnom komandnom mjestu korpusa. Centri veze su se formirali u skladu sa potrebom i razvojem situacije na bojištu, gdje je bitno istaći da je Četa veze Korpusa u jednom periodu imala zadejstvovanih 9 stacionarnih i pomoćnih centara veze. Svi stacionarni i pomoćni centri veze bili su permanentno u radu sa obezbijeđenim neprekidnim električnim napajanjem.

Posebno bitno za napomenuti su mješoviti pokretni centri veze Korpusa i podređenih jedinica. Četa veze 7. korpusa imala je dva mješovita pokretna centra veze i to jedan veći na vozilu FAP 2026 i jedan manji na vozilu TAM 110. Komande brigada imale su po jedan mješoviti pokretni centar veze. Mješoviti pokretni centri veze brigada su bili na vozilima TAM 150, TAM 110, PINCGAUER i KAMPANJOLA AR-55.

Mješoviti pokretni centar veze na vozilu FAP 2026 bio je najveći i u svom sastavu imao je radio stanice veze na HF i VHF opsegu za radio veze prema pretpostavljenoj i potčinjenim komandama, sa mogućnošću prenosa pisanih informacija korištenjem pactor i baykom modema, jednokanalne radio-relejne stanice veze, induktorske telefonske stanice veze i stanica KZ. Motorno vozilo FAP 2026 odlikovale su izvrsne maneverske sposobnosti, mobilnost i prohodnost u svim terenskim i vremenskim uslovima. Nabacna kabina ovog pokretnog centra veze bila je prostrana i obezbjeđivala je dovoljno prostora za istovremeni rad 5 operatera. Imala je odvojen energetski blok, sa razvodnim ormarima i webastim grijanjem. Motorna vozila drugih mješovito pokretnih centara veze također su imali izvrsne maneverske sposobnosti, mobilnost i prohodnost u svim terenskim i vremenskim uslovima, ali sa znatno manjim kapacitetima nabacnih kabina.

d. Organizacijske i taktičko-tehničke radnje preduzimane na zaštiti veza i informacija

Organ veze štaba 7. korpusa u planiranju, organizovanju i funkcionisanju sistema veza korpusa preduzimao je zaštitu veza i informacija da omogući funkcionisanje veza i prenos poruka u svim elektronskim i drugim borbenim uslovima, spriječi elektronsko izviđanje veza, odnosno komandi i jedinica i obezbijedi zaštitu tajnosti informacija. Aktivnosti na zaštiti veza i informacija obuhvatale su protivelektronsko obezbjeđenje veza, kriptozastitu informacija i kontrolu saobraćaja.

Protivelektronska zaštita veza sprovedena je neprekidno i dosljedno kroz niz organizacijskih, operativno-taktičkih i tehničkih mjera i postupaka koje su provodile jedinice veze i korisnici veze. Te mjere su se odnosile na korištenje veza po prioritetima, postavljanjem stanica veze da što manje energije zrače u pravcu neprijatelja, međusobnim povezivanjem spojnih puteva raznih vrsta veze, radio veze planirane u više radio mreža, slanje iste poruke na više spojnih puteva iste ili različitih vrsta veza, obavljanje saobraćaja primjenom mjera i postupaka kriptozastite, planiranjem i održavanjem lažnih veza, promjena podataka za rad stanica veze, promjena mjesta postavljanja stanica veze, podešavanje izlazne snage uređaja, česte promjene radnih frekvencija i korištenje tehničkih mogućnosti uređaja za brze promjene frekvencije itd.

Kriptozastiti informacija posvećivala se posebna pažnja, gdje su se primjenom odgovarajućih kriptoloških metoda, mjera i postupaka transformisali tajni podaci i informacije u pogodan oblik poruka za prenos sredstvima veze. Za kriptozastitu pisanih informacija koje su se prenosile HF i VHF radio vezama korišteni su softverski alati PTC HOST i SP KZ i kurirska veza kada tajne pisane podatke i informacije nije bilo moguće prenijeti radio vezom. Za prenos govornih informacija korištene su tehničke mogućnosti kriptozastite radio uređaja, KZU-63 za RU-2/2K i kripto moduli VHF i UHF ručnih radio stanica, te opšta dokumenta kriptozastite kod korištenja radio uređaja koji nemaju tehničke mogućnosti kriptozastite informacija. U pripremi borbenih dejstava konstantno je izvođena obuka ljudstva jedinica veze i korisnika

stanica veze za primjenu tehničkih mogućnosti radio uređaja za kriptozastitu informacija i opštih dokumenata kriptozastite informacija.

Kontrolu saobraćaja u sistemu veza 7. korpusu planirao je Organ veze štaba Korpusa, a provodila Četa veze Korpusa. Ista se organizovala po potrebi, s ciljem da se preventivnim i drugim mjerama spriječi oticanje tajnih informacija i obezbijedi dosljedna primjena propisa o korištenju veza i obavljanja saobraćaja. Provođena je na načina da se za praćenje određenih mreža, kanala i stanica veze određivala kontrolna stanica koja je pratila saobraćaj u određenoj mreži i kanalu veze ili davanjem posebnih zadataka na kontroli saobraćaja upravnim stanicama veze u radio mrežama komandi i jedinica.

III. PLANIRANJE, ORGANIZACIJA I FUNKCIONISANJE SISTEMA VEZA U OPERACIJAMA I ZNAČAJNIJIM BORBENIM DEJSTVIMA 7. KORPUSA ARMIJE R BIH

U operacijama i značajnijim borbenim dejstvima sistem veza 7. korpusa je planiran, organizovan i funkcionisao je po gore pomenutim načelima i principima, uvažavajući specifičnosti svake operacije ili značajnih borbenih dejstava.

a. Pripreme sistema veza 7. korpusa za izvođenje borbenih dejstava

Pripreme sistema veza 7. korpusa za izvođenje borbenih dejstava su bile temeljite i obuhvatale su izradu organizacijsko-planske i dokumentacije za funkcionisanje sistema veza, priprema elemenata sistema veza i ljudstva.

Organ veze 7. korpusa je, u koordinaciji sa organima veza potčinjenih komandi i jedinica, planirao i organizovao sistem veza 7. korpusa kroz izradu organizacijsko-planske dokumentacije i dokumentacije za funkcionisanje sistema veza. Ova dokumenta su bila stalnog karaktera za sistem veza za potrebe obezbjeđenja funkcije rukovođenja i komandovanja 7. korpusa. Za sve operacije i borbeno dejstva koja je izvodio 7. korpus, u kojima zbog njihove specifičnosti postojeći sistem veza nije obezbjeđivao adekvatno funkcionisanje rukovođenja i komandovanja, planiran i organizovan je sistem veza koji je uvažavao specifičnosti borbenih dejstava i izrađivana organizacijsko-planska dokumentacija i dokumentacija za funkcionisanje sistema veza. Izrada te dokumentacija obuhvatala je procjenu situacije, sa težištem na procjeni situacije veze, izradu naređenja za vezu sa planom veza, izrada dokumentacije elemenata sistema veza (planovi rada stanica veze, plan prespajanja kanala veze itd.) i izrada opštih dokumenata kriptozastite.

Pripreme elemenata sistema veza 7. korpusa za izvođenje borbenih dejstava obuhvatale su pripreme spojnih puteva, stanica veze, čvorišta i centara veze.

Pripreme spojnih puteva sastojale su se u fizičkoj kontroli, pregledu, otklanjanju uočenih nedostataka i popravci postojećih žičanih spojnih puteva i nadogradnji istih da mogu obezbijediti kvalitetno i pouzdano funkcionisanje žičanih veza u svim

vremenskim uslovima i uslovima izvođenja borbenih dejstava. Navedene aktivnosti su se realizovale kroz zaštitu spojeva od uticaja vlage sirovom gumom i izolir trakama, podizanje stalnih i privremenih žičanih vodova na kolčeve sa ciljem zaštite od fizičkog oštećenja, uzemljivanje žičanih vodova i postavljanje i kontrola PKON-a kao zaštite od atmosferskog pražnjenja. Pored zadejstvovanih žičanih spojnih puteva za određena borbena dejstva uspostavljali su se i potrebni privremeni žičani spojni putevi. Prije svega, vršilo se izviđanje terena gdje se trebaju postavljati žičani pravci, poslije toga priprema materijalno-tehničkih sredstava potrebnih za realizaciju istih i na kraju polaganje poljskih telefonskih kablova. Priprema radio i radio-relejnih spojnih puteva sastojale su se u planiranju i odabiru frekvencija koje će se koristiti za radio i radio-relejne pravce i radio mreže, te provjera i kontrolu kvaliteta istih sa aspekta čujnosti, interferencije i fedinga.

Priprema stanica veze obuhvatale su provjeru ispravnosti istih, kontrola ispravnosti, napunjenosti i punjenje izvora napajanja za iste, potrebnih podešavanja i programiranja na istim po predviđenim planovima rada stanica veze i postavljanje istih za rad u planiranim kanalima veze.

Pripreme čvorišta i centara, prije svega, počinjale su izborom mjesta njihovog postavljanja koja su trebala biti adekvatna za postavljanje istih sa svih aspekata obezbjeđenja sistema veza. Po izboru mjesta postavljanja čvorišta i centara veze radio se raspored stanica veze na istim. Nakon izrade rasporeda stanica veze na čvorištima i centrima veze pristupalo se njihovom postavljanju provođenjem svih priprema koje su opisane u pripremi spojnih puteva i stanica veze. Kod pokretnih centara veze na m/v, pored već pomenutih priprema spojnih puteva i stanica veze, posebna pažnja poklanjana je pripremi m/v za izvršenje zadatka i agregata.

Pripreme ljudstva organa i jedinica veze za obezbjeđenje funkcionisanja sistema veza u izvođenju borbenih dejstava bio je kontinuiran proces. Prije svega, konstantno se radilo na obuci i usavršavanju ljudstva organa i jedinica veze, kako na individualnoj tako i na kolektivnoj obuci. Organi veze komandi i jedinica su obučavani i usavršavali se za rad organa veze do prijema zadatka, rad organa veze po prijemu zadatka, rad organa veze u toku izvršavanja zadatka i planiranje, izrada i korištenje dokumenata veze. Konstantno je vršena obuka ljudstva jedinica veze za rukovanje stanicama veze, primjeni dokumentacije stanica veze i opštih dokumenata kriptozastite. Pored obuke, permanentno je rađeno na moralno-psihološkim pripremanjima ljudstva za izvršenje zadataka. Za svaka borbena dejstva, po završetku faze planiranja i organizacije sistema veza za ista, rađena je posebna priprema ljudstva na upoznavanju sa zadatkom, preciznim definisanjem zadataka za svaku jedinicu veze i pripremom svakog pojedinca sa njegovim mjestom, ulogom i zadacima s ciljem da se obezbijedi kvalitetno i pouzdano funkcionisanje sistema veza za izvođenje borbenih dejstava.

b. Specifičnosti planiranja, organizacije i funkcionisanja sistema veza u operacijama i značajnijim borbenim dejstvima 7. korpusa.

Bitka za Meokrnje

Specifičnost u planiranju, organizaciji i funkcionisanju sistema veza 7. korpusa u ovim borbenim dejstvima, koja su bila prva aktivna borbeno dejstva 7. korpusa od njegovog formiranja, jeste da je prvi put korišten mješoviti pokretni centar veze na vozilu FAP 2026. U fazi pripreme borbenih dejstava navedeni pokretni centar veze je postavljen i zadejstvovan na IKM 7. korpusa u rejonu Bijele vode, na obroncima planine Vlašić, ispod Parić grede. Sa istog su bile obezbijeđene radio veze u HF i VHF opsegu prema komandi korpusa i potčinjenim jedinicama, jednokanalni radio-relejni pravac u početku sa logističkim komandnim mjestom 306.bbr na Lageru, a kasnije sa radio-relejnim čvorištem Lisac, na kojem je u početku korišten induktorski telefonski kanal, a kasnije pretplatnički broj ATC Zenica, induktorske žičane veze sa komandom korpusa i potčinjenim jedinicama, prenos pisanih informacija HF i VHF radio vezom, korištenjem modema pactor i baykom i prenos pisanih informacija telefonskim vezama, korištenjem fax modema. Sa izmještanjem IKM 7. korpusa u rejon Parića grede izmješten je i mješoviti pokretni centar veze, koji je kasnije prerašao u stacionarni centar veze na IKM-u 7. korpusa na Parić gredi. Ovaj centar veze je u kasnijoj fazi borbenih dejstava na platou Vlašića bio osnov za izgradnju sistema veza u ovoj zoni borbenih dejstava.

Kupreška operacija

Kupreška operacija je bila prva operacija 7. korpusa i kao takva pokazala je svu kompleksnost organizacije i funkcionisanja sistema veza u izvođenju operacija kao oblika borbenih dejstava. Centralnu tačku sistema veza 7. korpusa za kuprešku operaciju činio je pomoćni stacionarni centar veze u Bugojnu, hotel „Kalin“ i VHF repetitor na Zlokosu. Borbeno dejstvo izvodila su se na klancima i uvalama, ispresjecanom terenu gdje je bila veoma zahtjevna organizacija radio veza, kako samih borbenih jedinica tako i jedinica na taktičkom i operativnom nivou. U početnoj fazi operacije težišno je korišten VHF repetitor na objektu Zlokos. Napredovanjem jedinica i oslobađenjem privremeno zaposjednute teritorije, od Bugojna prema Kupresu, postavljeni su VHF repetitori na dominantnim zemljišnim objektima, sa čestim premještanjem istih prateći tempo napredovanja jedinica, za obezbjeđenje pouzdane radio veze na svim nivoima komandovanja. Pored ovako organizovanih radio veza napredovanje jedinica praćeno je i narastanjem žičanih veza korištenjem podzemnih kablova PTT-a od Bugojna do Titove vile na Koprivnici i do Kupresa. Ti kablovi su korišteni za obezbjeđenje žičanog pravca do centra veze u hotelu „Kalin“ u Bugojnu, a od mjesta njihovog otvaranja na pravcu prema Kupresu prema jedinicama su polagani privremeni poljski telefonski kablovi PTK-56.

Ofanzivna borbena dejstva 7. korpusa na Vlašičkom platou

Kao što ja naprijed rečeno, formiranjem IKM 7. korpusa u rejonu Parića grede formiran je stacionarni centar veze na IKM-u 7. korpusa na Parić gredi, koji je bio osnov za izgradnju sistema veza 7. korpusa na platou Vlašić. Sa istog su bili zadržavani svi kanali veze kao i sa pokretnog centa veze na Bijelim vodama, u bici za Meokrnje.

Specifičnost sistema veza 7. korpusa na platou Vlašića do vremena izvođenja operacije „*Domet 95*“ jeste način organizacije i funkcionisanja žičanih veza, kako prema stacionarnom centru veze na komandnom mjestu Korpusa u Travniku, tako i prema centrima veze na isturenim komandnim mjestima brigada na Vlašiću. Iste su izgrađivane po principu pravljenja mreže žičanih kanala sa ciljem obezbjeđenja neprekidnosti i pouzdanosti u funkcionisanju istih. Tako su žičane veze prema stacionarnom centru veze na komandnom mjestu Korpusa u Travniku bile realizovane sa četiri žičana pravca. Jedan žičani pravac ostvaren sa PTK-56 do sela Višnjeva i dalje PTT kablom do Travnika, dva žičana pravca ostvarena sa PTK-56 preko sela Višnjevo do sela Mehurići i dalje sa PTT kablom do Travnika i jedan žičani pravac ostvaren sa PTK-56 preko Krne do sela Gluha Bukovica i dalje sa PTT kablom do Travnika. Tri žičana kanala koristila su se za induktorske telefonske veze i jedan žičani kanal korišten je za telefonski broj PTT Travnik.

Žične veze prema centrima veze na isturenim komandnim mjestima brigada na Vlašiću bile su realizovane poljskim višežilnim kablovima PKŽP-10 i poljskim telefonskim kablovima PTK-56. Na glavnom pravcu prema centrima veze na isturenim komandnim mjestima brigada korišten je poljski višežilni kabl PKŽP-10 sa kojeg su dalje do centara veze na isturenim komandnim mjestima brigade korišteni poljski telefonski kablovi PTK-56. Pored ovih žičanih pravaca do udaljenijih centara veze na isturenim komandnim mjestima brigada korišteni su direktni žičani pravci realizovani poljskim telefonskim kablovima PTK-56. Centri veze na isturenim komandnim mjestima brigada su međusobno povezivani sa po jednim žičanim pravcem realizovanim poljskim telefonskim kablom PTK-56. Centri veze brigada sa isturenim komandnim mjestima bataljona povezivani su jednim žičanim pravcem realizovanim poljskim telefonskim kablom PTK-56, a komandna mjesta bataljona također međusobno su povezivana sa jednim žičanim pravcem realizovanim poljskim telefonskim kablom PTK-56, kako u sastavu iste brigade tako i sa bataljonima susjednih brigada. Po istom principu su na kraju bile uvezane i borbene jedinice na prednjem kraju. Svi žičani pravci su bili podignuti iznad zemlje na kolčeve i zaštićeni od fizičkih oštećenja i atmosferskog uticaja. Ovakvim načinom organizacije i funkcionisanja sistema žičanih veza obezbijeđena je potpuna pouzdanost i neprekidnost istih za potrebe prenosa informacija rukovođenja i komandovanja 7. korpusa.

Po otpočinjanju operacije Vlašić, osnovna vrsta veze bila je radio veza. Obzirom da se operacija izvodila u složenim vremenskim uslovima, veliki snijeg, mećava i niske temperature, procijenjeno je da radio veze neće moći funkcionisati pouzdano i odlučeno je da jedinice u napredovanju odmah za sobom polažu žičane pravce, što je rađeno sve vrijeme izvođenja operacije i imali su stalnu vezu sa pretpostavl-

nim komandama. Ti žičani pravci nerijetko su bili i način da se dođe do jedinica na prednjem kraju.

Oslobođenjem platoa Galice, na Galici je zadejstvovan pokretni centar veze na TAM-150 sa svim vrstama veza. Bitno je naglasiti da je isti VF telefonskim kablom, preko kojeg su korišteni uređaji noseće frekvencije TF 11-14, uvezan sa centrom veze na komandnom mjestu korpusa u Travniku. Sa centrom veze na Parića gredi uvezan je poljskim telefonskim kablom PTK-56 sa centrom veze na Parić gredi, preko centra veze 306.bbr na Šantiću.

Oslobađanje radio-relejnog čvorišta Opaljenik dalo je jednu dodatnu sigurnost i novu dimenziju u planiranju, organizaovanju i funkcionisanju sistema veza 7. korpusa. Izvršena je integracija ovog objekta u sistem žičanih veza Korpusa na Vlašiću, postavljen je VHF repetitor, VHF digipitor, višekanalna radio-relejna međustanica, jednokanalne radio-relejne međustanice. U sistem žičanih veza uvezan je poljskim telefonskim kablom PTK-56 sa centrom veze na Parić gredi, preko centra veze 306.bbr na Šantiću. Dalekovodom, kojim je električnom energijom napajano radio-relejno čvorište, uvezan je sa centrom veze na isturenom komandnom mjestu na Galici. VF telefonskim kablom radio-relejno čvorište je direktno povezano i sa centrom veze na komandnom mjestu Korpusa u Travniku. Jednokanalnim radio-relejnim pravcem uvezan je sa centrom veze na isturenom komandnom mjestu korpusa na Parić gredi. Postavljeni VHF repetitor i digipitor, sa do tada zadejstovanim ovim uređajima veze, obezbijedili su maksimalnu pokrivenost VHF radio signalom u kompletnoj zoni odgovornosti korpusa i bili siguran i pouzdan kanal veze za sva naredna borbena dejstva korpusa. Korištenjem ovog VHF repetitora sa VHF ručnim stanicama iz zone borbenih dejstava bila je moguća radio veza VHF ručnim stanicama u cijeloj zoni odgovornosti korpusa, uključujući i zone odgovornosti izvođenje borbenih dejstava korpusa u operacijama deblokade Sarajeva na Visokom i Treskavici i u operacijama u Bosanskoj krajini. Postavljanjem radio-relejnih međustanica stvorena je mogućnost prosljeđivanja automatskih i induktorskih telefonskih veza sa komandnog mjesta Korpusa u Travniku u bilo koji dio zone odgovornosti Korpusa ili teritorije pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine. Ova mogućnost naročito je došla do izražaja u operacijama 7. korpusa u deblokadi Sarajeva i operacijama u Bosanskoj krajini.

Učešće u deblokadi Sarajeva

Funkcionalnost sistema veza jedinica 1. korpusa na visočkom ratištu, što je bila zona 7. korpusa u deblokadi Sarajeva, nije zadovoljavalo potrebe rukovođenja i komandovanja 7. korpusa i odlučeno je da se izgradi neovisan sistem veza za potrebe 7. korpusa. Pregrupisanjem MTS-a unutar jedinica 7. korpusa obezbijeđen je materijalni preduslov za realizaciju istog. Specifičnost tog sistema veza je da je pokretni centar veze na m/v FAP-2026 postavljen na komandnom mjestu u selu Grad na padinama Visočice. Centar veze bio je potpuno inženjerski obezbijeđen i maskiran. Od centra veze do svih rejona razmještaja i komandnih mjesta brigada za izvođenje borbenih dejstava obezbijeđeni su žičani privodi za induktorske telefonske veze i

telefonske priključke PTT-a. Isti su realizovani poljskim višezilnim kablovima PKŽP-10 od centra veze korpusa do PTT Visoko i od PTT Visoko do brigada VF kablovima i poljskim telefonskim kablovima PTK-56. Za potrebe pouzdanih automatskih telefonskih veza komandnog mjesta korpusa obezbijeđeni su daleki pretplatnički brojevi ATC Zenica. Sa komandnim mjestom korpusa u Travniku i komandama brigada u zoni izvođenja borbenih dejstava realizovane su radio veze u HF i VHF radio mrežama. Za pokrivanje zone odgovornosti Korpusa postavljena su dva VHF repetitora, i to na Visočici i Kula Banjeru. Pored ova dva repetitora, aktivno je korišten i VHF repetitor na Opaljeniku na Vlašiću.

U toku operacije deblokade Sarajeva komanda i jedinice 7. korpusa premještene su na ratište na Treskavici. Po istom principu kao u Visokom uspostavljen je sistem veza 7. korpusa neovisan od sistema veza 1. korpusa. Isti je uspostavljen bez rasformiranja centra veze i žičnih veza 7. korpusa u Visokom. Po rasformiranju centra veze i podizanja kablova u Visokom isti su upućeni na Treskavicu. Na ovom dijelu ratišta VHF repetitor je postavljen na koti Hojta i pokrivaio je zonu izvođenja borbenih dejstava. Jednokanalnim radio-relejnim vezama obezbijeđeni su daleki pretplatnički brojevi ATC Sarajevo i satelitski broj na komandnom mjestu 7. korpusa.

Borbe u Bosanskoj krajini - završne operacije

Završne operacije u Bosanskoj krajini za 7. korpus su počele upućivanjem konvoja jedinica korpusa u zonu odgovornosti 5. korpusa. Obezbjedeње veza komande korpusa sa konvojem u pokretu do Bosanskog Petrovca bio je poseban izazov. Korištenjem VHF repetitora na Opaljeniku na Vlašiću i 30 Watne VHF radio stanice kod komandanta konvoja cijelim putem do odredišta je obezbijeđena radio veza sa konvojem. U početnoj fazi operacija korištene su samo HF i VHF radio veze. Za VHF radio veze korišteni su repetitori na Opaljeniku na Vlašiću i na Ramičkom kamenu iznad Ključa. Po sticanju uslova formiran je centar veze na komandnom mjestu 7. korpusa u Ključu. Po formiranju centra veze uspostavljene su žičane veze sa svim potčinjenim komandama korištenjem podzemne kablovske infrastrukture PTT-a i vazdušnih stalnih žičanih vodova do najbližih sela na prednjem kraju, a odatle do jedinica poljskim telefonskim kablom PTK-56. Napredovanjem jedinica ka Sanskom Mostu, na tom žičanom pravcu korišteni su uređaji noseće frekvencije TF 11-14. Također je za pokrivanje zone borbenih dejstava VHF radio signalom postavljen VHF repetitor na Velikom Diviću. Sa radio relejnim ređajima RRU-9B uspostavljen je višekanalni radio relejni pravac Ključ-Travnik, sa međustanicama na Ramičkom kamenu i Opaljeniku na Vlašiću, preko kojeg su korišteni daleki pretplatnički brojevi ATC Travnik u Ključu i induktorske telefonske veze. Premještanjem komandnog mjesta Korpusa u Sanski Most premješten je i centar veze iz Ključa. Sa centrom veze u Sanskom Mostu također je uspostavljen višekanalni radio-relejni pravac sa Travnikom, a korišten je sa istom namjenom kao i onaj iz Ključa. Sa centra veze u Sanskom Mostu su žičane veze sa jedinicama organizovane na isti način kao i sa centra veze u Ključu.

BORBENA DJEJSTVA BRIGADE „BREGAVA“ – 42. (442.) BRDSKE BRIGADE U OPERACIJI „SLOBODA 92“ – DEBLOKADA GRADA SARAJEVA (1992.)

Združene jedinice iz sastava 4. korpusa učestvuje u deblokadi grada Sarajeva među kojima je i 77 pripadnika brigade „Bregava“, koja je planirana za izvođenje krajem mjeseca decembra pod šifrovanim nazivom „Sloboda 92“.¹ Izdvajanje boraca dobrovoljaca za ovaj zadatak protekao je bez većih problema. Jedinicu su sačinjavale slijedeće starješine i borci: Pizović Bajro, komandant brigade, Mahmutćehajić Mirsad, pomoćnik komandanta brigade za logistiku, Boškailo Zijad, komandir čete², Balavac Nusret, komandir 1.voda,³ Bilal Senad-Leki, komandir desetine, Bešo Ekrem-Beg⁴, Ivanković Selvedin-Džo, Pejić Silvija, Ćatić Ismet, Šemić Šefik,⁵ Boškailo Semir,⁶ Božić Zijad⁷, Boškailo Suad, komandir desetine⁸, Humačkić Senad⁹, Humač-

1 Glavni štab ARBiH u jesen 1992. godine priprema novu operaciju deblokade Sarajeva, nazvanu kodnim imenom „Sloboda 92“ ili „Koverat“ kako ga je srpska strana vodila u svojim dokumentima. Operacija je u startu zapala u velike teškoće. Srpski agresor je vršio intenzivna granatiranja grada te pješadijske napade, dok su i odnosi sa Hrvatskim vijećem obrane u Kreševu i Kiseljaku zapali u krizu. Pored svega, pojavljuju se i sve veći kriminalni elementi u samoj Armiji pod vodstvom Jusufa Prazina i Mušana Topalovića. Neodlučnost u samom napadu koristi srpska strana koja izvršava jak napad 1. decembra 1992. godine, te 4. decembra osvaja Otes. Uvidjevši da je situacija alarmantna i da VRS može svakog trena ući u sam centar grada, preko Stupa, ARBiH otpočinje operaciju „Koverat“. Srpska strana je nastavila žestok napad na pravcima Doglodi – Bare – Azići, Lukavica – Mojnilo, Rajlovac – Zabrdje i Iliđa – Stup. Ipak, srpska ofanziva je zaustavljena 5. decembra, a snage A R BiH pokreću kontraofanzivu u pravcu prema Vogošći, kada definitivno oslobađaju čitav plato Žuč. Napad je izvršen i na pravcu prema Trebeviću, gdje su oslobođene Osmice, koje je srpska strana uspjela vratiti. Napadi na jahorinsko – trebevičkom i nedžaričko – ilidžanskom pravcu su okončani bez uspjeha. Da deblokira Sarajevo, najbliža je bila 7. muslimanska brigade, koja je oslobodila selo Gornju Bioču, čime je razbijena VRS kod Ilijaša. Ipak, munjevito napredovanje 7. muslimanske brigade nisu pratile ostale jedinice A R BiH unutar Sarajeva, te je tako 7. muslimanska ostala u potpunom okruženju i uz velike gubitke se morala povući prema Visokom. Time je neslavno završio novi pokušaj deblokade grada, op.a.

2 Promrzao u b/d na Igmanu 1992., op.a.

3 Poginuo 1994. godine u operaciji „Jesen“, nosilac ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“, op.a.

4 Poginuo u b/d na Igmanu 1992., op.a.

5 Umro poslije rata, op.a.

6 Poginuo u b/d na Igmanu 1992., op.a.

7 Poginuo 1994. godine u operaciji „Jesen“, nosilac ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“, op.a.

8 Poginuo 1994. godine u operaciji „Jesen“, nosilac ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“, op.a.

9 Nestao u b/d na Igmanu 1992., op.a.

kić Selvedin, Đono Alija, Đono Denis, Boškailo Sedin-Sejdo, Šafro Sead, Obradović Mustafa-Muč, Rizvanbegović Hamdija Zečo, Senad-Sena,¹⁰ Smailhodžić Ragib-Raga, Zele Ismet-Isma, komandir desetine, Hajdarević Semir-Tito, Skando Asim, Balavac Zlatan-Baki, komadir 2. voda, Kapidžić Nijaz, komandir desetine, Bešo Almir, Festić Safet,¹¹ Sadžak Ramiz, Nurko Senad¹², Hajdarović Nusret, Zekić Omer, Elezović Edin-Edo, komandir desetine, Spahalić Remzija-Ćure,¹³ Trnovac Semir, Trnovac Mirsad, Trnovac Meho, Đulić Husein, Salčin Senad, Đulić Asim, Spahalić Enver,¹⁴ Turajlić Asim - Brkan, komandir desetine, Turajlić Nedžad,¹⁵ Behram Amel, Šejtanić Kemal-Sula,¹⁶ Omanović Suad, Alićušić Mustafa, Čenan Alija, Razić Mehmed,¹⁷ Žugor Meadin, Ratkušić Amer, Šuta Ševko, komandir 3. voda,¹⁸ Hajdarević Mujo, komandir desetine, Šuta Ševko, Šuta Šaćir,¹⁹ Pehilj Nedžad-Peha, Zukanović Jasmin-Boca, Šuta Šefik,²⁰ Šuta Ahmet,²¹ Đulić Miralem, komandir desetine, Čikarić Ibrahim,²² Šuta Azer, Šuta Ahmet, Penava Hasan, Penava Nermin, Bajrović Salko, komandir desetine, Penava Vedad, Klarić Himzo, Razić Džemal, Šuta Kemal, Penava Nedžad,²³ Šuta Himzo,²⁴ Grljević Čamil-Ćama²⁵-bolničar u jedinici, Bešo Ahmet-logističar u jedinici, Hajdarović Ibro-vozač u jedinici.

Bez ozbiljnih priprema, formirana jedinica brigade je sa ostalim jedinicama 4. korpusa upućena u širi rejon planine Igman noću 9. decembra, gdje je trebala dalje vršiti pripreme, i upoznati se detaljnije sa zadatkom za izvođenje predstojećih borbenih dejstava. Jedinice su smještene u bungalove iznad Velikog polja i odmah su se suočile sa problemima. U neposrednoj blizini u hotelu Mrazište bila je smještena jedinica Jusufa Prazine - Juke,²⁶ i u prvom kontaktu koji je bio u restoranu, vrlo malo je nedostajalo da dođe do otvorenog vatrenog obračuna (navodno je Juka dobio informaciju da će ovo ljudstvo ući u njegov sastav, a kada je saznao pravu istinu počeo je prijetiti borcima i starješinama 4. korpusa). Pored Jukine jedinice bilo je tu i više drugih jedinica koje su u svom nazivu "specijalne" sugerisale da se radi o dobro obučanim, uvježbanim, disciplinovanim, borbeno iskusnim jedinicama, a u stvarnosti su bile daleko od toga.

10 Poginuo 1994. godine u operaciji „Jesen“, nosilac ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“, op.a.

11 Nestao u b/d na Igmanu 1992., op.a.

12 Poginuo u b/d na Igmanu 1992., op.a.

13 Poginuo u b/d kao pripadnik 4.IDB 4.korpusa 1994., op.a.

14 Nosilac ratnog priznanja Orden Zlatnog ljiljana sa srebrenim vijencem, op.a.

15 Poginuo 1994. godine u operaciji „Jesen“, op.a.

16 Nosilac ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“, op.a.

17 Poginuo 1994. godine u operaciji „Jesen“, nosilac ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“, op.a.

18 Poginuo u b/d u Malom Polju 1993., nosilac ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“, op.a.

19) Umro poslije rata, op.a.

20 Poginuo u b/d na Igmanu 1992., opa.

21 Ranjen u b/d na Igmanu 1992., op.a.

22 Ranjen u b/d na Igmanu 1992., op.a.

23 Poginuo 1993. godine prilikom granatiranja Blagaja od strane HVO, op.a.

24 Umro poslije rata, op.a.

25 Poginuo 1993. godine prilikom granatiranja Blagaja od strane HVO, op.a.

26 Jusuf Prazina , 7.9.1962, Sarajevo - 4.12.1993, Eupen, op.a.

Komandnom kadru iz Hercegovine nametalo se jedno logično pitanje: - Zašto se poslije propasti deblokade grada, u septembru iste godine, u izuzetno teškim vremenskim i terenskim uslovima i sa prikupljenim snagama s brda i dola, ponovno vrši deblokada? Da je pitanje bilo na mjestu i da je sve ovo ishitren potez, pokazaće kasniji slijed događaja koji je ukazivao da je sve planirano na brzinu, da su nerealno postavljeni zadaci za izvršenje, i neuspjeh koji je uslijedio bio je sasvim očekivan. Iz prepiske NŠVK sa komandom Isturenog komandnog mjesta (IKM) OG – Igman mogli su se nazrijeti korijeni neuspjeha.

Šema odluke NŠVK OS BiH za izvođenje borbenih dještava u operaciji "Sloboda 92"

Prijedlozi komandanta OG "Igman" dostavljeni NŠVK OS R BiH u cilju efikasnije realizacije postavljenih zadataka u operaciji "Sloboda 92"

Borbena dještva na deblokadi grada Sarajeva završila su teškim gubicima po sve jedinice A R BiH, a naročito za 4. korpus, tako da je iz stroja bilo izbačeno preko 30% boraca i oficira, od čega su 54 poginula, uz opštu konstataciju da nije izvršen postavljeni zadatak. U ovim dještva brigada „Bregava“ je pretrpila velike gubitke, od čega su 25% bili nepovratni: **a) poginuli borci brigade:** Semir Boškailo, Senad Nurko, Šefik Šuta, Ekrem Bešo-Beg; **b) nestali borci brigade:** Safet Festić i Senad Humačkić; **c) ranjeni (povrijeđeni) borci brigade:** Ahmet Šuta, Ibrahim Čikarić i Nusret Hajdarović; **d) promrzli borci brigade:** Zijad Boškailo.

Brigadir Esad Pelko

FORMIRANJE I BITKE

1. SAMOSTALNOG BATALJONA

1. KORPUSA AR BIH

Prvi samostalni bataljon je formiran 19. maja 1992. godine Odlukom Regionalnog štaba Teritorijalne odbrane Sarajevo i bio je pod komandom Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Novi Grad. Za komandanta ovog bataljona je postavljen aktivni oficir bivše JNA Esad Pelko. Bataljon je u svom sastavu imao: komandu, odjeljenje veze, tri pješadijske čete, Četu za podršku i Pozadinski vod. U bataljonu je bilo oko 400 boraca. Inicijativa za formiranje 1. samostalnog bataljona došla je iz potrebe da se formira jedna jedinica ranga bataljona koja bi mogla biti upotrijebljena na prostoru čitave općine Novi Grad Sarajevo i šire, po potrebi, te da bude u kasarnskim uslovima smještaja sa što je moguće više obučenog kadra iz bivše JNA. U tom je smislu tadašnji komandant RŠTO BiH Hasan Efendić 08.05.1992. godine, prilikom obilaska OpŠTO Novi Grad, izdao usmeno naređenje Esadu Pelku, koji je bio zadužen za koordinatore borbenih dještava na području općine Novi Grad. Pelko je odmah pristupio pripremama za formiranje bataljona na principu dobrovoljnosti.

Po prijavljivanju ljudstva u ŽIŠ, u Buća Potoku, napravio je raspored po sljedećem:

Komandant bataljona - Esad Pelko, aktivno vojno lice iz bivše JNA u činu kapetana 1.klase, pješadija; zamjenik komandanta - Enver Kudić, rezervni kapetan, koga je ubrzo zamijenio Željko Novak, aktivno vojno lice iz JNA, u činu kapetana 1.klase, ARJ PVO. Ubrzo ga je zamijenio Selmo Cikotić, aktivno vojno lice iz bivše JNA, u činu kapetana, ARJ PVO. Cikotića je, poslije mjesec dana, zamijenio Sead Pločo, rezervni kapetan, koji ostaje na toj dužnosti do kraja postojanja Bataljona;

-PkObBP - Hadže Karapuš, rezervni kapetan, profesor; -PkMPV - Salko Muraspa-
hić, aktivno vojno lice iz bivše JNA, u činu kapetana PVO; - PkPo - Miralem Kunić,
rezervni potporučnik, ekonomista; - RfThSI - Nesid Husić, rezervni kapetan, koga je
zamijenio Mujko Pupo, rezervni kapetan 1.klase; - RflnSI - Dževad Kunić, rezervni
vodnik; - RfSnSI - Kemal Mehović, rezervni vodnik; - RfOpP - Enes Šakrak, aktivno
vojno lice iz bivše JNA, stariji vodnik; - kuriri: Amir Krupalija, vojnik, i Ismir Sućeska,
vojnik.

U sastav 1. samostalnog bataljona ušlo je dosta boraca sa područja koja će kasnije ući u zonu odgovornosti 2.mtbr. Tako se sa Sokolja javilo 45 boraca, mlađe životne dobi, sa 23 cijevi (raznog pješadijskog naoružanja), zaduženih mjesec dana ranije u kasarni „Rajlovac“. Ove dobrovoljce sa Sokolja je tada preuzeo i motornim vozilima dovezao Džemo Karačić, komandir 2. čete, koja je bila u formiranju u ovom bataljonu i koju će do kraja postojanja bataljona on voditi.

U noći 21/22. maja 1992. godine 1. četa, na čelu sa Džemom Zorlakom, dobija zadatak da posjedne Dom penzionera u Nedžarićima, jer su ga snage UN napustile i prijetila je opasnost da neprijatelj iz Nedžarića na prepad upadne u njega i time dovede branioce u vrlo težak položaj. Zadatak je uspješno izvršen. Odatle počinje priča o ovoj jedinici, njenim uspjesima i uspjesima njenih boraca.

Nije bilo lahko za tako kratko vrijeme ustrojiti jedinicu, popuniti je naoružanjem i municijom, izvesti na vatrenu liniju, krenuti u prve oružane akcije. Vrlo brzo je popunjena i 2.četa koja je do tada bila raspoređena u kasarnu „Jusuf Džonlić“, kasnije nazvanu „Safet Zajko“. Njen zadatak je bio da posjedne liniju od objekata „Cenexa“, u Kasindolskoj ulici, preko rasadnika do kasarne u Nedžarićima i tako zatvori pristup od Aerodroma ka Stupskoj petlji. Za to vrijeme 3. četa je popunjavana u kasarni „Viktor Bubanji“, koja je kasnije preimenovana u kasarnu „Ramiz Salčin“.

Četa za podršku i pozadinski vod su također raspoređeni u kasarnu „Jusuf Džonlić“ gdje su štitili objekte i imali vatrene položaje MB 82 mm. Krajem maja 1992. godine komanda Bataljona sa Odjeljenjem veze i Zaštitnim vodom je smještena u Dom penzionera, a 1. četa posjeda položaj za odbranu na Stupskom Brdu. Ubrzo je i 3. četa izvedena na liniju odbrane, tako da je cijeli bataljon posjeo položaje od „Energoinvesta“ na Stupu, obalom rijeke Dobrinjke do „Cenex“ hala, Stupska pijaca, Stupsko Brdo, do studentskih domova u Nedžarićima. Linija koju je tada posjedao 1.SbRgŠTO bila je jedna od najneuralgičnijih tačaka u opkoljenom Sarajevu i gotovo neprekidno je napadana od 6. juna do 1. oktobra 1992. godine. Bataljon je nešto više od 4 mjeseca (130 dana) branio prilaze Stupskom Brdu i Stupskoj petlji sa pravca Nedžarića, Aerodroma i Kasindolske ulice sa četiri puškomitraljeza M-53, 12 automatskih pušaka, 80 poluautomatskih pušaka, 90 pušaka 7,9 mm - M48- tandžara, 10 PM 7,62 mm, 6 RB M57, 9 pištolja, 3 signalna pištolja, manji broj bombi i uvijek nedovoljno sitne municije – 7,62 i 7,9 mm. Nešto kasnije iz ratnog plijena sa drugih linija raspoređena su 2 MB 82 mm, 2 RRB 90 mm i 4 RB M57 u sastav čete za podršku (ČZP). Sredinom juna 1992. godine u 2. četu je raspoređen i PAM 12,7 mm, kojeg je svojim vezama nabavio i jedinici donirao njen komandir Džemo Karačić.

Sa pomenutim naoružanjem i na dostignutoj liniji Bataljon je junački odolijevao svakodnevnim napadima neprijatelja koji je obično pojačavao intenzitet svojih dještava četvrtkom, kada su pristizali dobrovoljci iz Srbije, koje su borci zvali „vikend-četnici“ i koji bi kidisali na linije odbrane s ciljem izbijanja na Stupsku petlju.

Ostaju nezaboravne bitke 17. i 25. septembra 1992. godine, kada su hiljade granata pale na položaje branilaca na Stupskom Brdu – borce 1. samostalnog bataljona, kada je pet tenkova pravilo lom od „Mona-lize“ (nekad popularni kafić na Stup-

skom Brdu) preko Stupske pijace, pa do kasarne Nedžarići, kada je cijelo Stupsko Brdo gorjelo i kada su mnogobrojni svjedoci sa okolnih brda nijemo posmatrali tu neviđenu borbu 'Davida i Golijata', ne vjerujući da je u toj borbi iko mogao ostati živ. A ostalo se živo. Stupsko Brdo agresor nije uspio zauzeti. Tu je zauvijek pala četnička iluzija da presijeku Sarajevo linijom Lukavica – Nedžarići – Stupsko Brdo – Rajlovac.

Kada je krajem maja 1992. godine formirana Taktička grupa "Dobrinja", kao privremeni sastav za izvođenje napadnih oslobodilačkih dještava, u čiji je sastav ušao i 1.Sb, komandu nad bataljonom preuzima Selmo Cikotić, AVL iz JNA, u činu kape-tana, koji je nekoliko dana ranije imenovan za zamjenika komandanta zbog smjene Željka Novaka koji je dobio odobrenje da ode u Hrvatsku kako bi smjestio porodicu koja je bila izložena maltretiranju, jer je širena propaganda bila da je Željko u „četnicima“. Komandant Pelko je imenovan za komandanta Taktičke grupe, koja je 14. juna rasformirana i Pelko je ponovo preuzeo komandu nad bataljonom. Uskoro je došlo naređenje da Selmo Cikotić ide na drugu dužnost - oficir za vezu pri Sektoru UNPROFOR-a Sarajevo, pa je ponovo ostalo upražnjeno mjesto zamjenika komandanta. Komandant Pelko je saznao da je trenutno neraspoređen bio Sejo Pločo, kapetan u rezervi, i zatražio je da on bude postavljen za zamjenika, što je i učinjeno naređenjem iz ŠVK.

Tek što je kompletiran komandni kadar, naređeno je polaganje Zakletve u čitavoj Armiji R BiH. Pribavivši ratnu zastavu 1. samostalnog bataljona, koji je sredinom juna 1992. godine preimenovan iz 1. SbOpŠTO Novi Grad u 1. samostalni bataljon Regionalnog štaba TO Sarajevo i stavljen pod direktnu komandu tadašnjeg komandanta RgŠTO Sarajevo Mustafe Hajrulahovića-Talijana, borci Bataljona polažu zakletvu u hali na Stupskoj pijaci, udaljenoj nekoliko desetina metara od ograde kasarne JNA u Nedžarićima. To je bio veliki izazov, ali i veliki podstrek za borce Bataljona koji su za kratko vrijeme postigli izuzetne rezultate na Stupskom Brdu. To potvrđuje i podatak da su 5. oktobra 1992. godine šestorici boraca iz ove jedinice dodijeljena najviša ratna priznanja „Zlatni ljiljan“ i devet pohvala. Za one koji su poznavali borce ove jedinice i njene uspjehe ova odluka nije ni čudna ni darežljiva. Upravo iz tih bitaka i prolivene krvi ranjenih i poginulih boraca poniklo je šest „Zlatnih ljiljana“ ovog bataljona: Adem Isović, Amir Krupalija, Esad Pelko, Hamed Buljubašić, Salko Pločo i Šefik Bukva.

Uz rame ovih prekaljenih boraca su i devetorica njihovih saboraca koji su Odlukom Načelnika Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine Sefera Halilovića pohvaljeni, a to su: Džemal Zorlak, Fahrudin Softić (poginuo), Hamed Mujezin, Indir Kajević, Šemsudin Šehović, Nasko Hadžić, Fadil Lakota, Esad Hasković i Šućro Šehović.

Tokom čitavog ljeta 1992. godine 1. samostalni bataljon bije teške bitke sa četnicima i ostaje čvrsto na uspostavljenim linijama odbrane, sprečavajući neprijatelju prodor ka Stupskoj petlji. Iako inferiorni u naoružanju, borci 1. samostalnog bataljona su nastojali zadati odlučujuće udarce agresoru uništavajući njegovu tehniku i oslobađajući kuću po kuću ka Nedžarićima. Naselje Božići, kasarna Nedžarići, Stup-

ska pijaca, položaji kod Stanića... na tim mjestima i prostorima puna četiri mjeseca nicao je, rastao i odrastao 1. samostalni bataljon i njegovi heroji. Njih nije stvorila jedna bitka, jedan datum, jedan uspjeh. Stvorile su ih sve bitke, sve borbe, sva napredovanja i sva povlačenja u stupskom paklu.

Borci 1. samostalnog bataljona

Posebno teška bitka vodila se od 17. do 25. septembra 1992. godine. Tada su se četnici iz Nedžarića preko Stupa pokušali spojiti sa svojim jedinicama u Rajlovcu. Poslije ove bitke cijelo naselje Stupsko Brdo je postalo gotovo sablasno pusto jer je odmah nakon njenog završetka sa ovog područja evakuisano oko 300 porodica. Tada je srpska televizija (SRNA) objavila da su četnici ušli u naselje Stupsko Brdo i pokazala je snimak navodno svojih vojnika na položajima u ovom naselju. Međutim, pojedini borci 1. samostalnog bataljona su sebe prepoznali na tim snimcima.

Tokom svih bitaka i borbi borci 1. samostalnog bataljona likvidirali su veliki broj agresorskih vojnika i uništili im četiri tenka i jedan transporter. Takođe, zaplijenjene su i znatne količine naoružanja i municije. Nažalost, u tim borbama za Stupsko Brdo tokom čitavog perioda poginula su 32 borca a oko 140 ih je teže i lakše ranjeno. Iz njihove krvi nikla je i slava 1. samostalnog bataljona.

Usljedila je naredba o formiranju 2. mtbr u čiji sastav zajedno sa 15.pbr i odredima TO ulazi i 1. samostalni bataljon, tako da položaje na Stupskom brdu preuzima 2. bataljon 2. mtbr, a borci 1. samostalnog napokon dobijaju desetodnevni odmor.

Poslije odmora, a u skladu sa dobijenim rasporedom, u sastave 2.mtbr prelazi većina ljudstva 1. samostalnog. Dio ljudstva je raspoređen u druge jedinice 1. korpusa AR-BiH. Do 15.10.1992. godine sve aktivnosti oko prerasporeda i prekomandi ljudstva su okončane.

Sead Pločo, koji je do tada bio zamjenik komandantu Esadu Pelki Brzom, ponovo se našao na Stupskom Brdu, ali sada u novoj jedinici - 2. bataljonu, u ulozi zamjenika komandantu Seadu Čardakliji i sa dijelom ljudstva iz 1. samostalnog bataljona.

Komandni kadar iz 1. samostalnog bataljona je raspoređen na nove dužnosti u novoformiranoj 2.mtbr, i to: Salko Muraspahić za PkMPV u 2. mtb, Hadže Karapuš za PK za ObP, Džemo Zorlak u K-du 2.mtb za PK za sigurnost, Sado Šatrović za KČ, Miralem Kunić u Logistiku, Pupo Mujko u K-du 2.mtbr kao i Halil Bešić. Uglavnom, svi bivši pripadnici 1.samostalnog bataljona su dobili odgovarajući raspored i dužnosti u 2. motorizovanoj brigadi. Komandant Brzi je raspoređen u novoformiranu Komandu 1. korpusa.

Tačno godinu dana od formiranja 1. samostalnog bataljona (19. maja 1993.), u prostorijama Željezničkog školskog centra (ŽIŠ-a), u Buća Potoku, obilježena je godišnjica ove elitne i među prvima po vojnim standardima organizirane jedinice na prostoru općine Novi Grad, kojoj su, između ostalih, bili prisutni njen komandant Esad Pelko Brzi, te starješine Salko Muraspahić, Hadže Karapuš, Miralem Kunić, Mujko Pupo, Nesid Husić, Ekrem Džomba, Sado Šatrović i borci. Za ovu prigodu, sa zastavom na čelu, postrojeni su borci koji su bili pripadnici ove jedinice, a raport komandantu Pelki je predao komandir 3. motorizovane čete 2. bataljona Sado Šatrović, čija jedinica je nastavila svijetle tradicije 1. samostalnog bataljona.

Tom prilikom evocirane su uspomene na ratne dane i bitke vođene na Stupskom Brdu a i na ono šta se dešavalo u pozadini. Ostalo je upamćeno vrijeme provedeno na obuci koja je izvođena sa „protivoklopnicima“ u Četi za podršku od strane Fahrudina Mehanovića i njenim rezultatima na linijama odbrane. Pamti se djejtvo POG-ova (protivoklopnih grupa) u kojima su bili Samir Petrović-Petra, Adem Isović i drugi. Iskustva iz tih dana, obogaćena novim saznanjima i dostignućima, nešto kasnije su primjenjivana na doobuci POG-ova u ostalim bataljonima 2. motorizovane brigade. Instruktor je opet bio Fahrudin Mehanović.

Pamti se i uređenost materijalnog poslovanja koje je u 1. samostalnom kroz evidenciju i naredbom regulisano već krajem juna 1992. godine. Kao jedna od prvih po strogim vojnim pravilima organiziranih jedinica u Sarajevu, 1. samostalni bataljon je davao primjer u mnogim segmentima vojne organizacije.

I tako, poslije svih bitaka i događaja, 1. samostalni bataljon ode u legendu a sa njime i svi lijepi i teški trenuci koji ostadoše da se o njima priča i prenosi novim generacijama.

TAJNA OPERACIJA DOVOĐENJA PLAĆENIKA IZ RUSIJE U BIH

Prvi ruski plaćenici u srpskim oružanim snagama pojavili su se 1991. godine u takozvanoj Republici Srpskoj Krajini. To su bili pripadnici evropskog podzemlja, okorjeli kriminalci koji su imali kriminalne veze sa Željkom Ražnatovićem Arkanom i srpskim podzemljem. Kad je počeo rat u Hrvatskoj, Arkan ih je angažovao kao svoje „dobrovoljce“ koje je plaćao ratnim plijenom.

Na početku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu jedan broj ruskih plaćenika prebacio se sa teritorije takozvane Republike Srpske Krajine (privremeno okupirana teritorija Republike Hrvatske) u Republiku Bosnu i Hercegovinu, i uključio u paravojnu formaciju “beli orlovi”, komandanta Dragoslava Bokana.

Mobilizacija zatvorenika nije bila dovoljna za monstruozi naum etničkog čišćenja i uništenja Republike Bosne i Hercegovine. U jesen 1992. godine Glavnom štabu Vojske Republike Srpske trebali su Rusi za internacionalizaciju rata, sokoljenje srpskih ratnika, ali i za udarna borbena dještva.

Ideja o Arkanovim i Bokanovim Rusima učinila se dobrom i Kontraobavještajnoj službi (KOS) bivše Jugoslovenske narodne armije. KOS se u to vrijeme stavio u službu Vojske Savezne Republike Jugoslavije, slobodno i javno djelujući u Republici Srpskoj kao obavještajno bezbjedonosni organ, smatrajući okupirani teritorij Bosne i Hercegovine svojom teritorijom na kojoj ima stvarnu i mjesnu nadležnost.

Plan da mobilišu Ruse prihvatila je i Vlada Republike Srpske. Željeli su samo promijeniti način regrutacije i obrazovni profil mobilisanih lica. Procijenili su da im treba puno više profesionalnih vojnika koji bi u Bosnu i Hercegovinu dolazili izravno iz Rusije, i po mogućnosti, sa ratnim iskustvom.

U prilog im je išla i činjenica da se, ostajući bez svoje države, vojska Sovjetskog saveza raspadala. Primanja aktivnih vojnih lica bila su mala ili ih nikako nije bilo. Disciplina je do kraja bila narušena. Stanje je bilo takvo da je veći broj garnizona bio potpuno napušten. Naoružanje je ostavljeno bez ikakve fizičke zaštite. Marševske tenkovske kolone, nakon što bi im nestalo goriva i hrane, posade su ostavljale na putevima i šumama, tržeći sebi bolje uslove za život. Kako je bilo očito da će rat ući u zimu i trajati dugo, a zločini koje su činili sljedbenici Karadžićeve politike nailazili su na sve veće osude svjetske javnosti. Srbima je po svaku cijenu bila potrebna javna

podrška Rusije. Iz tih razloga su mobilizirali desetine hiljada plaćenih Rusa, ne bi li na taj način uvukli Rusiju „na mala vrata“ u ratove na prostoru bivše Jugoslavije. Pred jesen 1992. godine urgentno je otpočela tajna operacija dovođenja plaćenika iz Rusije. Prvi organizator sa ruske strane bio je Jaroslav Jastrebov, a njegovi pomoćnici su bili lider NSP-a Jurij Beljajev i Aleksandar Zagrebov. Oni su preko Kozaka tražili dobrovoljce, organizovali i poluilegalno, kao turiste, članove folklornih društva ili radnike slali preko Srbije u Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Vladimir Voljfović Žirinovski, lider partije LDPR, je u nekoliko ruskih gradova uspostavio punktove za upis i organizovano slanje dobrovoljaca.

Jedan od organizatora bio je i Eduard Veniaminovič, ruski književnik s francuskim pasošem, autor poznatog romana „To sam ja, Edička“, koji je objavljen u Parizu 1980. godine. On je i ranije saradivao sa Željkom Ražnatovićem Arkanom i Vojislavom Sešeljem, pa su oni te veze sada iskoristili za međunarodni terorizam.

Ovaj ruski pisac bio je gost Predsjednika Republike Srpske Radovana Karadžića, optuženog za ratni zločin i genocid, koji mu je u čast dobrodošlice 17. oktobra 1992. godine pružio priliku da ispuca pun šaržer metaka po Sarajevu, i to iz mitraljeza M-84 instaliranog iznad grada, a sve pred kamerama BBC-a.

Poruka koju su tim činom poslali Radovan Karadžić i Eduard Limonov bila je jeziva. Javnim ubistvima građana olimpijskog Sarajeva, i to sa osmijehom na licu, bio je poziv svima koji to žele, da dođu i bez ikakve odgovornosti, sa distance, uz sve mjere sigurnosti, visokosofisticiranom tehnikom ubijaju sve one koji Bosnu i Hercegovinu smatraju svojom državom.

Ovo je jedan od najvećih zločina koji se desio minulog rata u Republici Bosni i Hercegovini. Nije mu posvećena dužna pažnja, kako po posljedicama koje je proizveo, tako i u pogledu odgovornosti vinovnika za podstrekivanje zločina protiv čovječnosti i očite najave genocida. Hici koje je na olimpijsko Sarajevo ispalio ruski pisac i međunarodni terorist Eduard Limonov bili su zapravo pucnji u savjest civilizacije dvadesetog vijeka.

Ranije je Skupština Republike Srpske svojom odlukom od 15. aprila 1992. godine osnovala Političko i ekonomsko predstavništvo Srpske Republike Bosne i Hercegovine u Beogradu, koje je sada dobilo specijalni zadatak da provede tajnu operaciju dovođenja plaćenika iz Rusije.

Prihvat ruskih plaćenika u Beogradu organizovao je major Jovan Đogo, koji nam je nakon rata poznat po suđenju u Beogradu za pomaganje skrivanja optuženog ratnog zločinca generala Ratka Mladića, i po tome što je umro u toku suđenja. On je u Predstavništvu Republike Srpske u Beogradu obavljao dužnost vojnog atašea. Njegovi operativci, od njih najpoznatiji pod tajnim imenom Brada, smještali su „kontraktnike“ (plaćene ruske vojnike po ugovoru) u hotele, a nakon zaključivanja „kontrakta“ (ugovora o plaćenom ratovanju na dva mjeseca za mjesečnu platu od hiljadu američkih dolara i obeštećenje u slučaju ranjavanja), urgentno ih prebacivao u Bosnu i Hercegovinu na raspolaganje Glavnom štabu Vojske Republike Srpske. General-major Mićo Grubor, koji je vršio dužnost načelnika Personalne uprave Glav-

nog štaba Vojske Republike Srpske, dalje ih je raspoređivao u niže jedinice ili ih je organizovao u ruske dobrovoljačke odrede koje je pretpočinjivao Vojsci Republike Srpske.

Desna ruka majoru Jovanu Đogi u Beogradu bio je pravoslavni sveštenik Vasilije Tarasajev, protojerej Ruske pravoslavne crkve „Hram Svete Trojice“ u Beogradu, koji je, ojačan autoritetom Crkve, bio veza, logistička i moralna podrška ove ratne operacije.

Od 1991. do kraja 1995. godine u Bosni i Hercegovini je u prosjeku ratovalo po 700 ruskih plaćenika, a kroz Vojsku Republike Srpske ukupno je prošlo više od 10.000 plaćenih Rusa.

Tačan broj se nikada neće saznati obzirom da je veliki broj Rusa ratovao pod lažnim imenima, neki od njih su bili obavještajci stranih oružanih snaga, ne samo ruskih. Bilo je i lica koja su bježala od izdržavanja zatvorskih kazni, ali i onih kojim su trebali dokumenti Republike Srpske, odnosno Bosne i Hercegovine da se domognu Zapadne Evrope i Sjedinjenih Američkih Država.

Vojska Republike Srpske je ruske plaćenike organizovala u odrede koji su bili pridodati i pretpočinjani jedinicama VRS. Očito je da je na ovaj način komandant VRS, optuženik za ratni zločin i genocid, general Ratko Mladić htio dati na znanje da su pod njegovom komandom ruske jedinice i da se Rusi zajedno sa Srbima bore protiv zajedničkog neprijatelja. U samom nazivu tih odreda stoji odrednica „dobrovoljački“, iako oni nisu bili dobrovoljci već isključivo plaćenici. Ni prefiks „ruski“ nije u potpunosti odgovarao sastavu tih jedinica, obzirom da je u njima bilo Kozaka iz Rusije i Ukrajine, Rumuna, Bugara, Poljaka, Grka, čak i Japanaca. Na ovaj način htjela se poslati poruka i Istoku i Zapadu da se Ruski narod dobrovoljno bori sa Srbima protiv zajedničkog neprijatelja, te da je vrijeme da se i službena Rusija u ovom ratu stavi na stranu Srba.

U republiku Srpsku nisu pristigle desetine hiljada ruskih dobrovoljaca kako su planeri očekivali.

Prvi ruski plaćenici na višegradskom ratištu u sukobima sa jedinicama Prve slavne višegradske brigade Armije RBiH doživjeli su nenadoknadive gubitke sa velikim brojem ranjenih i pogunulih, što je izazvalo val dezertiranja i bijega plaćenika iz Bosne i Hercegovine. Po Rusiji se proširila vijest da se novac i pljačka u BiH skupo i krvavo plaćaju, što je plaćene teroriste odvrćalo da se „poslovno“ angažuju u BiH. Vlasti Republike Srpske svojim operativcima nalažu da mobilišu Kozake, Rumune, Bugare, Ukrajince...

Sa njima potpisuju dvomjesečne ugovore, a svome narode u BiH ali i stranim medijima ih predstavljaju kao Ruse.

Tačan broj poginulih Rusa se nikada neće saznati, obzirom da je veliki broj njih ratovao pod lažnim imenima, neki od njih su bili obavještajci stranih oružanih snaga, ne samo ruskih. Bilo je i lica koja su bježala od izdržavanja zatvorskih kazni, ali i

onih kojim su trebali dokumenti Republike Srpske, odnosno Bosne i Hercegovine, da se domognu Zapadne Evrope i Sjedinjenih Američkih Država.

Prvi ruski dobrovoljački odred formiran je u Trebinju, u septembru 1992. godine od plaćenika pridošlih iz Sent Petersburga, preko organizacije „Rubikon“ i stranačkog lidera Jurija Beljajeva, Bakov Vladimira, profesora Maleško Sergeja Vladimirovića, Čakalin Dimitrija i Vlasenko Valerija. Komandant ovog odreda bio je bivši marinar Valerij Vlasenko, veteran Pridnjestrovlja. Odred je bio kombinovan od ruskih i srpskih boraca.

Pripadnici RDO-1 nosili su crne beretke sa monarhijskim simbolima crno-žuto-bijele ruske carske zastave sa velikim dvoglavim orlom brončane boje i likom svetog Jarja na orlovim prsima.

Ovaj odred je egzistirao do kraja 1992. godine, kada se nakon velikih gubitaka u dubrovačkom, hercegovačkom i goraždanskom ratištu potpuno raspao. Danas postoji spomen-ploča u Bileći posvećena palim ruskim dobrovoljcima koji su bili pripadnici RDO-1.

Nakon gašenja RDO-1, njegov komandant Valerij Vlasenko vratio se u Rusiju, gdje mu se gubi svaki trag. Vodi se kao nestala osoba. Ali, neka saznanja ukazuju da je on u bijegu od krivične odgovornosti za počinjene ratne zločine u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Pripadnik RDO-1 Oleg Valeckij napisao je knjigu „Beli vukovi“ o svom učešću u ratovima na prostoru bivše Jugoslavije. On je obišao većinu jedinica ruskih plaćenika u Bosni i Hercegovini. Učestvovao je i u ratu na Kosovu 1999. godine.

Drugi ruski dobrovoljački odred RDO-2 formiran je 1. novembra 1992. godine u Višegradu, u opštini u kojoj je po popisu stanovništva iz 1991. godine bilo 21.199 stanovnika, od čega 13.471 Muslimana (sada Bošnjaka), 6.743 Srba, 32 Hrvata, 319 Jugoslovena i 634 Ostalih.

Ovaj odred je bio u sastavu Višegradske brigade VRS. Rusi su odred zvali imenom „Carski vukovi“. Komandant RDO-2 bio je dvadesetsedmogodišnji Rus Aleksandar Muharev, zvani As. On je još u Moskvi, od strane Jaroslava Jastrebova, imenovan za komandanta. Muharev nije imao vojno obrazovanje. Po zanimanju je bio kuhar, ali je ratno iskustvo stekao u borbama u Pridnjestrovlju, u ljeto 1992. godine.

Pored činjenice da je u odredu bilo dosta ruskih oficira, u njih nisu imali puno povjerenja zbog straha da su agenti KGB-a, obavještajne službe SSSR-a, pa su komandu dali kuharu a oficire raspoređivali na vojničke dužnosti.

Vojska Republike Srpske pokušala je Ruse naoružati poluautomatskim puškama (PAP-ovkama), koje se Rusi zvali „karabini Simanova“, što su oni odbili. Potom je ova jedinica naoružana isključivo automatskim naoružanjem jugoslovenske proizvodnje.

Jedinica je bila smještena u osnovnoj školi u selu Okolište, kod Višegrada. Ova škola je potpuno preuređena za kasarske uslove života. Kasnije su Rusi opremljeni najsavremenijom opremom i uređajima za ratovanje. Imali su i dvoglede za noćnu

borbu tipa M-976 i prenosne radare IR-3, koji su teški do 5 kilograma. Ovi radari mogu otkriti vojnika u puzećem položaju na udaljenosti do 300 metara, a vojnika u pokretu do 1 500 metara. Pored toga, plaćenike su opremili najsavremenijim sredstvima veze i ličnog naoružanja.

Već 3. novembra 1992. godine odred je počeo odlaziti u izviđanje položaja Armije Republike Bosne i Hercegovine. Nakon dva dana (5. novembra) u prvom vatrenom okršaju sa Prvom Slavnom višegradskom brigadom Armije Republike Bosne i Hercegovine plaćenici trpe prve gubitke. Plaćeni terorista Valerij B. teško je ranjen u šaku, što je dovelo do pada morala u jedinici.

U vrijeme mobilizacije Rusa, njima je u njihovoj državi rečeno da će biti angažovani u Rusiji na suzbijanju nereda i da će za taj angažman biti dobro plaćeni. Također im je obećano da ih očekuje bogat ratni plijen i gotovo nikakav otpor. Kada su dovedeni na ratište i BiH, većina njih se suprotstavila tome. Tada su pojedini od njih rekli da su prevareni i da ih Vojska RS šalje u sigurnu smrt. Tada je plaćenik Timofej B. otjeran iz jedinice. Komandant odreda mu je obustavio i isplatu novca koji ga je sljedovao po Ugovoru. Nakon što je isključen iz jedinice, on je još mjesec dana boravio u Višegradu, gdje se opijao sa lokalnim kriminalcima i pljačkao imovinu iz bošnjačkih kuća i sa imanja.

Krajem novembra mjeseca 1992. godine u komandi Vojske RS je ruskim dobrovoljcima naređeno da vrše napade na položaje Armije Republike Bosne i Hercegovine, s ciljem da zauzmu brda Orlina i „oslobode“ sela Počivala, Holujak i Pretišta. Plaćenicima je pripao zadatak udarnih grupa, koje je sačinjavalo devet dobrovoljaca i jedan lokalni Srbin.

Prilikom napada na selo Holujake, 3. decembra 1992. godine, na Orlovoj gori kod Višegrada, u operaciji zauzimanja rejona Počivala, u sukobu sa Prvom Slavnom višegradskom brigadom Armije Republike Bosne i Hercegovine poginuo je plaćenik Nimenko Andrej Nikolaević, a teško je ranjen Igor Kazakovski. Ostali plaćenici su pobjegli iz borbe. Sa njima je pobjegao i Srbin Simo Glišić.

Za istaći je da je u selu Holujaci, koje su došli da „oslobode“ ruski plaćenici, prije agresije na našu zemlju živjelo ukupno 222 stanovnika, od čega 215 Muslimana i 7 Srba. Ali, iako su ovi podaci nepobitni, Srbi su smatrali da je ovo njihovo naselje i da njim treba da vlada, upravlja i gazduje 7 Srba.

Poraz kojeg su doživjeli 3. decembra 1992. godine potpuno je demoralisao ruske plaćenike. Ophrvao ih je osjećaj da ih Srbi zloupotrebljavaju, uvodeći ih na najteže tačke napada, a da se onda Srbi povlače i bježe sa bojnog polja, ostavljajući ih same.

Nakon ovog, pripadnike ruskog odreda zahvatila je panika i nedisciplina. Počeli su pijančiti i praviti nered po Višegradu, pucajući iz vatrenog oružja po ulicama grada i u kafanama. Postali su opasnost za sve one koji se nalaze u njihovoj blizini.

Da bi povratila moral ruskih plaćenika, vojska Republike Srpske im je organizovala petodnevni odmor u Beogradu, na koji su otišli 13. decembra 1992. godine. Odatle je jedan broj Rusa samoinicijativno otišao nazad u Rusiju. Tamo su među sta-

novništvom širili priče o strahotama rata u Bosni i Hercegovini i pogibijama na svim stranama, što je uticalo na mobilizaciju novih ruskih plaćenika. Oni koji su se vratili u Višegrad nastavili su sa pijančenjima i stvaranju nereda. Zbog toga je 18. decembra 1992. godine iz jedinice isključen i Valerij Krndelj, koji je kasnije prešao u artiljeriju kod Rusa integrisanih u jedinice Vojske Republike Srpske. I u 1993. godini ruski dobrovoljci su sa Vojskom RS nastavili napadati bošnjačka sela na području višegradске opštine. Dana 23. decembra 1992. godine napali su sela Zakrsnica i Crni vrh, u kojim su prije agresije na našu državu živjeli isključivo Bošnjaci. Cilj im je bio zauzeti ova sela, poubijati svo stanovništvo ili ga rastjerati, popaliti kuće i druge objekte. Jednom riječju počinili zločin etničkog čišćenja.

Dana 24. decembra ruski dobrovoljci sa Vojskom RS su napali isključivo bošnjačko selo Džankići, koje se do tada dobro branilo i odbranilo. Inače, Muslimani su u ovom selu živjeli još od Srednjeg vijeka. Nikada u historiji u ovom selu nije živio nijedan Srbin niti Rus, a došli su ga porobiti jer se, po njima, radi o srpskoj zemlji. Ovo je, ustvari, bio strateški cilj agresije Srbije i Crne Gore na Bosnu i Hercegovinu –etnički očistiti sva područja za koja su smatrali da trebaju ući u satav tzv. velike Srbije, bez obzira koliko Muslimana - Bošnjaka u njima živi.

U operaciji napada na Džankiće, Rusi su dobili zadatak da zauzmu kotu Zaglavak. Nakon četverosatnog napada, i Rusi, i Srbi su se povukli uz velike gubitke u živoj sili i materijalno-tehničkim sredstvima.

Napad na ovo selo su neprijatelji ponovili i 30. decembra 1992. godine. I ovaj put su Rusi dobili najteži i najrizičniji zadatak. Nakon neuspjelog napada i bijega Vojske Republike Srpske, pripadnici Drugog ruskog dobrovoljačkog odreda su ostali sami na ratištu, jer su im braća Srbi kukavički pobjegli, ostavljajući ih na bojnopolju. Na ovom dijelu ratišta taj dan su Rusi imali 15 poginulih, a ostali su izranjavani.

Današnje udruženje bivših ruskih dobrovoljaca u Rusiji „Nacionalna unija dobrovoljaca Republike Srpske“, formirana u gradiću Očakovo kod Moskve, smatra ovu bitku na koti Zaglavak najvećom bitkom koju su vodili ruski dobrovoljci u Bosni i Hercegovini. U čast ove bitke, oni su 2002. godine u blizini Moskve održali taktičko-pokaznu vježbu, pod nazivom „Zaglavak 1992. godne.“

NASTAVAK I RAZVOJ KOSOVSKE KRIZE OD POČETKA 2016. DO KRAJA 2018. GODINE

(Održi prema Bosni i Hercegovini)

A) POLITIČKI TRETMAN KOSOVA U VELIKOSRBIJANSKOJ IDEOLOGIJI

Kosovski mit i srbijanske prijetnje silom

Kosovski mit u velikosrpskoj ideologiji i politici je i dalje u opticaju kao osnova na kojoj se kontinuirano održavaju napetosti u regionu Balkana. Kosovski mit je osnova za razne ideološke, političke i kulturološke utjecaje iz Beograda koji ometaju i blokiraju napore da se uspostavlja normalni međunacionalni, međuljudski i međudržavni odnosi u korist revitalizacije ugleda Srbije i srpskog naroda iz ranijih vremena progressa i uspješnog povezivanja srpske sa drugim kulturama u toj regiji.

Kroz historiju, kosovski mit je proizveo ogromne žrtve i razaranja, naročito u Drugom svjetskom ratu 1941.-1945. godine i pred kraj 20. stoljeća od 1991.-1999. godine na prostorima bivše SFRJ, a posebno u BiH, Hrvatskoj i na Kosovu. Kako razmatra beogradski naučnik i politički antropolog, Ivan Čolović u svojoj knjizi „*Smrt na Kosovu Polju*“, kosovski mit se ispoljavao slojevito. Čolović je konstatirao da njegovo istraživanje „*pokazuje ... da je kosovski mit, na najgori, na najkrvaviji način upotrijebljen u naše vrijeme u ratu u Bosni, a zatim u ratu na Kosovu. Tada je u ime Kosova napravljena neprocjenjiva šteta, bojim se nenadoknadiv gubitak međunarodnog ugleda i samopoštovanja koje je Srbija stekla i uspjela da sačuva od početka XX vijeka do danas. Poslije toga, vrijednost kosovskog mita opada, ali nije istekla ...*“¹

Prema Čolovićevim razmatranjima koja je u časopisu „*Dani*“ predstavio publicista Đorđe Krajišnik, sugerira se zaključak da se kosovski mit ispoljava: (a) „*nožem*“ dok traju četnička klanja i drugi oblici ubijanja i zlostavljanja komšija, nesrba; (b)

1 Čolović Ivan, *Dani*, 16.09.2016. godine, strana 51.

„mišićima“, dok se na osnovama četničke ideologije, iz Beograda prijeti upotrebom noža u operacijama klanja i drugih oblika ubijanja i zlostavljanja komšija, nesrba; i (c) bez noža i mišića, „pameću“, što bi mogla biti korisna strana kosovskog mita u pogledu odvratanja od njegovog ispoljavanja „nožem“ i „mišićima“.

Režim u Beogradu je prošao kroz kosovski mit upotrebom „noža“. Sada, beogradski režim, svoj kosovski mit ispoljava „mišićima“, u šta se mogu svrstati manevri srbijske vojske tokom novembra 2018. godine, kada je predsjednik Vučić u ulozi vrhovnog komandanta rekao da je Srbija na Balkanu u vojnom smislu najjača i da se drugi ne mogu porediti sa vojnom moći Srbije. Čemu služi ta demonstracija i prijetnja silom, što se ispoljava uz česte poruke da je moćna Rusija najbolji prijatelj Srbije? Sigurno je da Srbija ne demonstrira silu radi Japana, Kine, Južnoafričke Unije ili Švedske, ali nije sigurno da demonstracija sile nije namijenjena da bude neka vrsta upozorenja pa i prijetnje Hrvatima i Hrvatskoj, Bosni i Bošnjacima, Crnoj Gori i Crnogorcima, Kosovu i Albancima.

Kosovski mit i mržnja prema Albancima

Osnova za odnos Srbije prema Kosovu su stavovi srpske ideološke elite koja je Albance pretvorila u paradigmu - metu za takmičenje srpskih nacionalista u mržnji prema njima, a Kosovo pretvorila u paradigmu - metu za takmičenje u ekstremno nacionalističkom i mitskom predstavljanju da je to „srpska svetinja“. Iako je već afirmirano kao posebna država i subjekt međunarodne zajednice, Srbija i dalje Kosovo smatra svojom južnom pokrajinom, sprečavajući nastavak njegove integracije u razne međunarodne organizacije i asocijacije. U svom ekspozeu pred Skupštinom Srbije, kao mandatar Vlade koja se formirala po rezultatima izbora 2016. godine, Vučić je govorio o srbijanskoj pokrajini „Kosovo i Metohija“ i „samoproglašenoj državi Kosovo“, te dodao: „Jedino trenutno rješenje za Kosovo i Metohiju, koje bi presjeklo gordijev čvor, bilo bi da Vlada Srbije prizna nezavisnost Kosova, a mi to ne možemo i nećemo da učinimo.“²

Politička svijest Srba o Kosovu prema rezultatima istraživanja

Prema rezultatima istraživanja koje je krajem 2016. i početkom 2017. godine, upravo u vrijeme visokog intenziteta političkih sukoba Beograda i Prištine, na uzorku 1.403 građana Srbije, proveo Beogradski centar za bezbjednosnu politiku, proizilazi da „četiri od pet građana Srbije nema nikakve lične veze sa Kosovom i Metohijom ... dvije trećine nikada nisu bile na tim prostorima ... nezavisnost KiM bi prihvatio tek svaki dvanaesti ... svaki četvrti ispitanik smatra da će KiM ipak biti nezavisan ... svaki peti vjeruje da će KiM ostati dio Srbije ... isti udio procjenjuje da će biti podijeljeno između Albanije i Srbije ... svaki deseti tvrdi da će se KiM ujediniti sa Albanijom ... čak tri četvrtine smatra da ne bi trebalo ratovati kako bi KiM ostalo u sastavu Srbije ...“³

2 Vučić Akelsandar, po kolumni, Aleksić Jelena, Oslobođenje, 11.08.2016. godine, strana 13.

3 Aleksić Jelena, Oslobođenje, 15.02.2017. godine, strana 12.

Naprijed citirano o rezultatima istraživanja indicira da u Srbiji djeluju snage koje se zalažu da priznanje Kosova kao neovisne države bude rješenje za sređivanje odnosa između Srbije i Kosova. Tako naprimjer, Nenad Čanak je, početkom marta, kao kandidat Lige socijaldemokrata Vojvodine za predsjednika Srbije, rekao da Srbija mora priznati „*notornu istinu*“ da je Kosovo nezavisno od Srbije, jer je izgubljeno pogrešnom, ratnom politikom bivšeg režima Slobodana Miloševića.⁴

Srbijanska kancelarija za Kosovo i povratak raseljenih Srba

Direktor srbijanske kancelarije za Kosovo, Marko Đurić realizira politiku Srbije prema Kosovu. Naročito važan interes Srbije u nadležnosti te Kancelarije je trajan i održiv povratak 20.000 Srba na Kosovo, te sprečavanje daljeg iseljavanja preostalih 150.000 Srba sa Kosova, radi čega je nužna podrška Skupštine i Vlade u Prištini, gdje treba što jače involvirati utjecaje Srba. Zalaganje Beograda za učešće Srba u Vladi Kosova, implicitno ima smisao priznavanja Kosova kao neovisne države.

U cilju zadržavanja Srba na Kosovu, odnosno u cilju povratka onih koji su raseljeni sa Kosova, direktor Đurić je organizirao izgradnju povratničkog naselja Sunčana dolina u općini Zvečan, što je obuhvatalo pripremu uslova za školovanje, zapošljavanje i rješavanje drugih životnih pitanja, posebno u pogledu sigurnosti. Vlasti u Beogradu smatraju da povratak Srba na Kosovo omogućava ponovnu integraciju „*svoje južne pokrajine*“ u političko uređenje Srbije, što je, kako ističu zvaničnici te vlasti, uslov za zaštitu i očuvanje „*srpskih svetinja*“ na Kosovu.

Srbija organizira izbore na Kosovu kao da je to njena pokrajina

Upravo radi reintegracije Kosova u svoje političko uređenje, vlast u Beogradu posebnu pažnju poklanja izborima u Srbiji koji se, kao u svim srbijanskim regijama redovno održavaju i na Kosovu gdje se računa sa oko 110.000 srpskih glasača. U predizbornoj kampanji za izbore u Srbiji, 24. aprila 2016. godine, u sredinama srpskog naroda na Kosovu, naročito su bili aktivni srbijanski naprednjaci, radikali, socijalisti, DSS i Dveri. Najaktivnija je bila Srpska napredna stranka. Njen lider i premijer Srbije, Aleksandar Vučić, 03.04.2016. godine je boravio na Kosvu.⁵ Obišao je Zubin Potok, Rudarsko-metalurški kombinat Trepču i manastir Banjsku kod Zvečana. Dok je bio u Zubinom Potoku, na sportsku dvoranu su osuti rafali i bačena bomba. Utvrđeno je da su bombu bacili Srbi, a ne Albanci, što je priznao i sam Vučić. Taj slučaj, potvrđuje da na Kosovu djeluju organizirane terorističke grupe pod kontrolom i usmjerenjima iz Beograda od strane desničarskih, ekstremističkih lidera i pročetničkih političkih partija. Bacanje bombe i rafalna paljba protiv Vučića dok je početkom aprila 2016. godine bio u Zubinom Potoku, samo je jedno u nizu terorističkih djela u koja treba svrstati i atentat ranjavanjem iz vatrenog oružja Azema Vlasija, ispred njegove kuće, sredinom marta 2017. godine.⁶ Teroristički zločini na Kosovu su vrlo učestali. U Kosovskoj Mitrovici, 16.01.2018. godine, ubijen je opozicijski lider Građanske inicijative

4 Čanak Nenad, Oslobođenje, 12.03.2017. godine, strana 8.

5 Radomirović Biljana, Politika, Beograd, 17.04.2016. godine, strana 8.

6 Oslobođenje, 14.03.2017. godine, strana 17.

Srbija, demokratija, pravda, Oliver Ivanović, uz napomenu da mu je ranije zapaljen auto, provaljen stan, zapaljene prostorije njegove Građanske inicijative, tri i po godine proveo u prištinskom zatvoru ...⁷ Uslijedila su međusobna optuživanja o tome ko je naručilac atentata. Albanska strana je optuživala srbijanske ekstremiste, a srbijanska strana albanske ekstremiste. Atentat je ostao nerazjašnjen, kao i brojna druga učestala ubistva na Kosovu. Priština nije dozvolila da Beograd učestvuje u istrazi, jer se to tiče kosovskog suvereniteta. U takvim okolnostima, Brisel je suspendirao dijalog Prištine i Beograda.

U srbijanskom izbornom procesu na Kosovu, 2016. godine, OSSE je imao ulogu nadgledanja i garanta njegove regularnosti. Vlada u Prištini je ignorirala te srbijanske izbore na prostoru Kosova, smatrajući da su izvan političkog i ustavnog uređenja Kosova.

Vlada Srbije je usmjeravala Srbe za lokalne izbore u „južnoj pokrajini Kosovo i Metohija“, 22.10.2017. godine koje je organizirala Vlada Kosova. Predsjednik Vučić, putem medija je pozvao Srbe na jedinstvo te podržao kandidate za načelnike općina ispred Srpske liste. U prvom krugu, Srpska lista je pobijedila u devet od 10 općina sa srpskom većinom, a u općinama sa albanskom većinom u prvom krugu Srpska lista je pobijedila u tri općine, što su pokazatelji po kojima se u Beogradu sa zadovoljstvom cijenilo da su Srbi jedinstveniji nego Albanci koji su zbog međusobnih svađa omogućili da Srpska lista pobijedi i u nekim općinama sa albanskom većinom.

Najava da će se promijeniti tretman Kosova u Ustavu Srbije

Srbija se nalazi pred promjenama svog Ustava za šta je nužna dvotrećinska većina od 167 zastupnika u Skupštini Srbije. Dio tih promjena, navodno, odnosit će se na Kosovo. Pominje se potreba da se iz preambule Ustava, izostavi Kosovo i da se smanji broj zastupnika u Skupštini Srbije. Dok je bio premijer, Vučić je rekao da izostavljanje Kosova iz preambule Ustava ne znači da će Srbija priznati Kosovo.⁸

KONTRAVERZE U POLITICI SRBIJE PREMA KOSOVU

a) Kontraverza zbog činjenice da Priština u potpunosti kontrolira granicu prema Srbiji

Naprijed citirani Vučićev stav je protivrječan njegovom pristajanju da Vlada Srbije, sa Vladom Kosova postigne, a zatim realizira „Sporazum o integrisanom upravljanju granicom između Kosova i Srbije“. Prema tome, lideri Srbije, s jedne strane obmanjuju svoj narod da je Kosovo „južna pokrajina“ u sastavu Srbije, a s druge strane obmanjuju međunarodnu zajednicu da žele provesti Briselski i druge postignute sporazume sa Vladom Kosova, kao što je, naprimjer, „Sporazum o integrisanom upravljanju granicom“. Provedba mjera po Sporazumu o integrisanom upravljanju

7 **Božović Ksenija**, NIN, Beograd, 03.05.2018. godine, strana 20.-21.

8 **Vučić Aleksandar**, Faktor, 26.07.2016. godine, strana 11.

granicom je rezultirala: (a) uspostavom šest graničnih prelaza; (b) izgradnjom stalnih objekata na graničnim prelazima; (c) eskproprijacijom zemljišta od strane Vlade Kosova u rejonima graničnih prelaza; (d) uspostavom funkcije graničnih prelaza po najvišim evropskim standardima; (e) osnivanjem i funkcioniranjem Carine Kosova; (f) otvaranjem novih graničnih prelaza, tako da je za sedmi prelaz u mjestu Sfirca na putu Kamenica – Medveđa, po Briselskom sporazumu, kamen temeljac postavljen krajem oktobra 2016. godine;⁹ ... Takvi rezultati su u suprotnosti sa stavovima Vlade u Beogradu da Kosovo još uvijek pripada Srbiji.

Kontraverza zbog zabrane zvaničnicima Srbije da dolaze na Kosovo

U Kosovskoj Mitrovici, krajem marta 2018. godine, kosovska policija ROSU je uhapsila direktora Marka Đurića, jer je na graničnom prelazu Jarinje bez odobrenja vlasti Prištine ušao na Kosovo, iako je to zabranjeno pripadnicima vlasti Srbije. Sa lisicama na rukama Đurić je sa granice doveden u Prištinu, gdje je dao izjavu sudiji za prekršaje, a zatim je preko jednog od graničnih prelaza deportovan izvan Kosova i predat vlastima Srbije.

Povodom Đurićevog hapšenja, predsjednik Srbije, Vučić, je održao sjednicu Savjeta za nacionalnu bezbjednost, uz ocjenu da je hapšenje Đurića „čist banditizam“. Tim povodom, u konsultaciji sa Vučićem, predsjednik Srpske liste u Skupštini i Vladi Kosova, Goran Rakić je najavio izlazak Srba iz Vlade Kosova. Izvan Kosova, vođa „Srpske časti“ Bojan Stojković je poručio Vučiću da mu kao predsjedniku Srbije stoje na raspolaganju „srpski dobrovoljci spremni život dati za Kosovo i Metohiju“.¹⁰ Zbog hapšenja Đurića, briselski dijalog Prištine i Beograda je još dublje upao u krizu.

Početak septembra 2018. godine, direktoru Marku Đuriću kosovske vlasti su na jednom prelazu spiječile prelazak granice i ulazak na Kosovo. Sve to potvrđuje Vučićevo priznanje da Srbija ne kontroliše ni jedan metar teritorije Kosova.

Kontraverza zbog činjenice da Priština pokazuje sposobnost odbrane granice

Ne samo da po evropskim standardima obilježava granicu, uspostavljajući na njoj carinsku službu i mjere za odbranu u slučaju povrede, Vlada Kosova pokazuje odlučnost i sposobnost reagiranja oružanim putem. Sredinom januara 2017. godine, specijalne jedinice Kosova (ROSU), u 17 blindiranih vozila, energično su reagirale izlaskom na granicu u punoj borbenoj spremnosti da zaustave voz koji je prvi put nakon 18 godina, bez najave iz Beograda, poslat u Kosovsku Mitrovicu, te da efikasno odgovore u slučaju pokušaja ulaska Vojske Srbije na teritoriju Kosova, uz adekvatna pojačanja angažiranjem Bezbjednosnih snaga Kosova. Slanje voza iz Beograda u Kosovsku Mitrovicu, Vlada Kosova je smatrala provokacijom u režiji Vlade Srbije. Voz je izvana obojen srpskom trobojkom sa natpisom „Kosovo je Srbija“, a un-

9 Oslobođenje, 24.06.2016. godine, strana 16.
Faktor, 30.10.2016. godine, strana 7.

10 Oslobođenje, 27.03.2018. godine, strana 12.
Oslobođenje, 28.03.2018. godine, strana 12.

tar voza su bile brojne replike freski iz srpskih manastira na Kosovu. Tim povodom, srbijanski zvaničnici su isticali da je „za dlaku izbjegnuto rat“ između Kosova i Srbije, da Srbiji nije do rata, ali da će, kako je upozorio predsjednik Nikolić, Srbija u svoju južnu pokrajinu kako tretira Kosovo „poslati vojsku ako treba da zaštiti Srbe od potencijalnog ubijanja“.¹¹ Uz stroge osude sprečavanja da voz uđe na Kosovo, tadašnji premijer Srbije, Vučić je poručio da će se zalagati za mir i nastavak dijaloga Beograda i Prištine. U Generalštabu Vojske Srbije je održana sjednica Savjeta za nacionalnu bezbjednost kojom je predsjedavao tadašnji predsjednik, Tomislav Nikolić. Ubrzo poslije te sjednice, u drugoj polovini januara 2017. godine, predsjednik Nikolić i tadašnji premijer, Vučić, su se odlučili da oba, lično, u Briselu, 24.01.2017. godine učestvuju u nastavku dijaloga sa Vladom Kosova. Dogovorili su da za javnost neće davati izjave koje mogu izazivati nove tenzije.¹²

Kontraverza zbog činjenice što Beograd pregovara sa Prištinom

Vlada Srbije u Briselu pregovara sa Vladom suverene i nezavisne države Kosovo, a obmanjuje domaću javnost da pregovara o svojim unutarnjim pitanjima sa Albancima u srbijanskoj „južnoj pokrajini Kosovo i Metohija“.

Kontraverza iz činjenice da je Priština na granici sa Srbijom uspostavila efikasnu carinu:

Carina Kosova je pod nadzorom EULEX-a. Tokom 2015. godine, od naplate carina Kosovo je u budžet inkasiralo 950 miliona eura.¹³ U Briselu, o pitanjima granice i carina, delegacija Srbije redovno se sastaje sa delegacijom Kosova koju je vodila ministrica za dijalog Edita Tahiri. To su procesi potvrđivanja Kosova kao suverene države, odnosno to su pokazatelji faktičkog pristajanja Srbije da se Kosovo afirmira kao posebna država.

Tokom 2018. godine, posebno u ljeto, Vlada u Prištini je uvela carine za uvoz voća, povrća i kukuruza iz zemalja regiona, što je ocijenjeno kao kršenje sporazuma CEFTA. Sredinom novembra 2018. godine, Vlada Kosova je uvela carine od 100 posto na sve robe koje se uvoze iz Srbije i BiH. Štetne posljedice tih diskriminatornih mjera su se nizale: EU, SAD i drugi činioci međunarodne zajednice su osudili Vladu u Prištini i zahtijevali da se pod hitno te mjere ukunu jer su protivne sporazumu CEFTA; gradonačelnici općina sa srpskom većinom na Kosovu dali su ostavke zbog „kršenja ljudskih ekonomskih prava Srba“ na Kosovu; zastupnici Srpske liste su bojkotali učešće u radu institucija Vlade Kosova; ...

11 **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 20.01.2017. godine, strana 16. i 17. Oslobođenje, 16.01.2017. godine, strana 11.

Nikolić Tomislav, po kolumni **Spalović Dejan**, Politika, Beograd, 16.01.2017. godine, strana 1. i 5.

12 Novosti, Beograd, 23.01.2017. godine, strana 2.

13 Faktor, 12.08.2016. godine, strana 12.

B) IDEOLOŠKI I POLITIČKI KARAKTER POKRETANJA ŠIREG SRPSKOG DIJALOGA O KOSOVU

Vučić pokrenuo društveni dijalog za iznalaženje rješenja o Kosovu

Utjecaji SAD, EU i brojnih drugih činilaca međunarodne zajednice, pritisci sa Kosova i pritisci iz nekih političkih opozicijskih sredina i nevladinih organizacija su glavne okolnosti u kojima je predsjednik Srbije, Vučić, jula 2017. godine, inicirao da se u Srbiji pokrene širok društveni dijalog o pitanju Kosova.

Vučićevu inicijativu podržala je međunarodna zajednica, dok je srbijanska domaća javnost bila podijeljena na dio koji inicijativu podržava i dio koji odbacuje jer, navodno, ima smisao priprema terena za konačno priznanje Kosova. Saopćavajući svoju inicijativu za široki društveni dijalog o Kosovu, Vučić je rekao: „*Vrijeme je da kao narod prestanemo kao noj da zabijamo glavu u pijesak, da pokušamo da budemo realni, da ne dopustimo sebi da izgubimo ili nekome predamo ono što imamo, ali da ne čekamo da će nam u ruke doći i ono što smo odavno izgubili ... Lako je reći – idite i borite se za Kosovo. Međutim, to nas je uvijek vodilo u rat. Želim da krenemo novim putem – za Srbiju. Želim da otvoreno i fer razgovaramo o rješenju kosovskog konflikta ...*“¹⁴ Prema tome, očito je da je Vučićeva inicijativa imala smisao testiranja srpske javnosti, s ciljem orijentacije u kojoj se mjeri može popuštati zahtjevima kosovskih Albanaca.

U vezi s tim su i razmatranja svesrpskog referenduma za trajno rješenje kosovskog pitanja.

Svojom inicijativom za društveni dijalog o Kosovu, Vučić je međunarodnoj zajednici poručio da Beograd ne blokira dijalog sa Prištinom i da mu je nužno razumijevanje za zastoje koji kontinuirano nastaju, prebacujući odgovornost na Vladu u Prištini.

Srpske reakcije na Vučićevu inicijativu za društveni dijalog o Kosovu:

Reagirajući na Vučićevu inicijativu za širi društveni dijalog o Kosovu, predsjednik Demokratske stranke Srbije, Miloš Jovanović je u autorskom tekstu u NIN-u ocijenio da je ta Vučićeva inicijativa „*lažna*“, te da se od „*Kosova ne smije odustati. Ne samo zato što se radi o srpskoj istoriji, identitetu, nacionalnoj kulturi i zavjetu. Ne samo zbog činjenice da bi time odustali od značajnih prirodnih resursa i ekonomskih dobara. Od Kosova se ne smije odustati ... nemamo naroda i djece za još jedan rat. A odustajanje od Kosova i Metohije bi upravo značilo to: otvaranje niza geopolitičkih problema, na prvom mjestu pitanja Velike Albanije koji bi destabilizirao čitav region i izvjesno doveli do novih oružanih sukoba.*“¹⁵

U autoriziranom tekstu za „*Blic*“, krajem jula 2017. godine, srbijanski ministar vanjskih poslova Ivica Dačić je naveo da Vučić, pokretanjem društvenog dijalo-

14 **Vučić Aleksandar**, po kolumni, **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 26.07.2017. godine, strana 11.

Vučić Aleksandar, po kolumni, **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 01.08.2017. godine, strana 11.

15 **Jovanović Miloš**, NIN, Beograd, 05.10.2017. godine, strana 19.

ga o Kosovu želi provjeriti mogućnost „razgraničenja“ sa Albancima, ističući da je dogovor Srba i Albanaca jedino moguće rješenje. Svoj prijedlog, putem medija, Dačić je šire i detaljnije obrazlagao: „*Moja ideja je kompromis između dva polarizovana prijedloga – da Kosovo ne treba dijeliti jer je srpsko i da je Kosovo nezavisno pa treba prihvatiti realnost. U oba prijedloga Srbi gube. Prvi prijedlog podrazumijeva rat koji ne možemo dobiti, drugi kaže da smo izgubili Kosovo. Pokušavam da predložim trajno rješenje jer se ono bazira na kompromisu istorijskog i etničkog prava koji podrazumijeva razgraničenje onog što je srpsko i onog što je albansko.*“¹⁶ Dačić je ustvari predložio podjelu Kosova, što je, navodno, 1990. godine predlagao i Dobrica Ćosić.

Gradonačelnici 10 općina na sjeveru Kosova, putem otvorenog pisma Vučiću, saopćili su da će podržati svako rješenje za Kosovo, bilo ono razgraničenje, korekcija granica ili nešto treće, čime su faktički ohrabрили Vučića da rješava kosovsku krizu onako kako državni i politički vrh Beograda bude smatrao da je najbolje. Ministar trgovine u Vladi Srbije, Rasim Ljajić, je rekao da su u rješavanju kosovske krize legitimne sve opcije koje isključuju rat, a odmrzavaju konflikt.¹⁷ Predsjednik bh. entiteta RS-a, Milorad Dodik je rekao: „*Četiri općine na sjeveru Kosova i Metohije treba reintegrirati u teritorijalni sastav Srbije ... zaštititi crkvenu imovinu te za nju tražiti neku vrstu eksteritorijalnosti.*“¹⁸

Nakon Vučićevog pokretanja dijaloga o Kosovu i Dačićevog objašnjenja šta se želi tim dijalogom, u više navrata do kraja 2017. i tokom 2018. godine, najviši lideri Srbije, naročito Vučić i Dačić su isticali da je jedino rješenje kosovskog problema razgraničenje i razmjena teritorija. Tako su testirali stavove, i svog naroda i najvažnijih autoriteta međunarodne zajednice. Vučić je ukazivao da Srbi i Albanci moraju postići konačan dogovor do kraja 2019. godine, te rekao: „*Ja se zalažem za razgraničenje sa Albancima. Da imamo teritoriju za koju se zna ko je kako tretira i šta kome pripada – to je uvijek izvor potencijalnih sukoba i problema.*“¹⁹ Da se nešto „krupno“ sprema za kraj 2019. godine indicira Tačijevo i Vučićevo saopćenje nakon sastanka koga su imali krajem augusta u Beču, da Srbe i Albance treba pustiti da se sami dogovore o Kosovu.²⁰

Sabor SPC se usprotivio idejama i prijedlozima o podjeli, razgraničenju i razmjeni kosovskih teritorija, jer bi to, navodno, značilo odricanje od sopstvene historije.²¹

16 **Dačić Ivica**, po kolumni, **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 01.08.2017. godine, strana 11.

Dačić Ivica, po kolumni, **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 16.08.2017. godine, strana 11.

17 **Ljajić Rasim**, po kolumni, **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 23.08.2018. godine, strana 13.

18 **Dodik Milorad**, Oslobođenje, 13.08.2018. godine, strana 3.

19 **Vučić Aleksandar**, po kolumni, **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 10.08.2018. godine, strana 17.

20 **Vučić Aleksandar** i **Tači Hašim**, po kolumni, **Aleksić Jelena**, 27.08.2018. godine, strana 9.

21 **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 08.11.2018. godine, strana 13.

Međunarodna zajednica o prijedlozima nastalim u srpskom dijalogu o Kosovu

SAD su podržale pregovore Beograda i Prištine u pravcu obostranog prihvatanja konačnog rješenja za Kosovo. Najviši zvaničnici EU iz Brisela su poručivali da će prihvatiti svako rješenje o kome se dogovori Beograd i Priština, pa čak i u slučaju da je to prekranje granica. Visoka predstavnica EU za vanjsku i sigurnosnu politiku, Federika Mogherini je rekla da će svaki dogovor Beograda i Prištine imati podršku EU ako je u skladu sa međunarodnim i pravom Unije.²² Rusija podržava rješenje za koje Beograd utvrdi da mu je u interesu.

Reagiranja Albanaca o srpskim prijedlozima za razgraničenje

Na prijedlog Vučića i drugih srpskih lidera za razgraničenje između Albanaca i Srba, za korekcije granica i podjelu Kosova, početkom novembra 2018. godine, odgovorile su opozicijske partije kosovskih Albanaca svojim prijedlogom rezolucije, da Skupština Kosova spriječi predsjednika Hašima Tačija da u dijalogu sa Vučićem uopće pregovara o razmjeni teritorija, razgraničenju i korekciji granica Kosova. Za takvu rezoluciju u Skupštini Kosova glasalo je samo 50 poslanika od 90 prisutnih, a da bi se ista usvojila bila je potrebna prosta većina od 61 poslanika.²³

Refleksije raznih prijedloga o Kosovu prema Bosni i Hercegovini

Sva reagiranja iz srpskih i albanskih sredina, kao i reagiranja od strane autoriteta međunarodne zajednice izazvala su nagađanja da bi prekranje granica na Kosovu moglo zahvatiti i BiH. To se razmatralo u kontekstu atipičnog i vrlo grubog, vandaliskog pritiska koga srpska politika vrši usmjeravanjem destrukcije Milorada Dodika, pa je moguće da je ta destrukcija usmjerena upravo iz Beograda s ciljem relativiziranja mogućeg srbijanskog priznanja Kosova.

U kontaktima sa zvaničnicima SAD, EU i evropskih država, Vučić lobira za podršku da se u slučaju korekcija granica putem razmjene teritorija s ciljem razgraničenja Srba i Albanaca, sličan proces otvori u BiH. Prilikom posjete Beogradu, austrijskom kancelaru Sebastijanu Kurzu, Vučić je rekao: „*Kako građanima da objasnim da Albanci na Kosovu imaju pravo na samoopredjeljenje, a Srbi u RS-u nemaju, a ja pritom podržavam cjelovitost BiH?*”²⁴ Prema toj izjavi, dok Vučić verbalno priznaje državu BiH, on praktički djeluje na njenoj podjeli. Ako Vučić tako govori austrijskom kancelaru, postaje još zanimljivije kako o istoj temi priča sa ruskim predsjednikom Putinom.

22 **Mogherini Federika**, po kolumni, Aleksić Jelena, Oslobođenje, 01.09.2018. godine, strana 8.

23 Oslobođenje, 02.11.2018. godine, strana 15.

24 **Vučić Aleksandar**, po kolumni, Aleksić Jelena, Oslobođenje, 06.11.2018. godine, strana 12.

B) PROBLEM IMOVINE NA KOSOVU KOJU SRBIJA SMATRA SVOJOM

Iluzorne tvrdnje Vučića da je RMK Trepča vlasništvo Srbije

Smatrajući da je Kosovo „južna pokrajina Srbije“, prilikom predizbornog obraćanja skupu u Trepči na kome je bilo oko 4.000 građana, početkom aprila 2016. godine, Vučić je rekao da će se Srbija ujediniti, što je bila poruka da će se Kosovo vratiti u ustavni poredak Srbije. U vezi s tim, zahvaljivao se Rusiji za pomoć koju ona, kroz aktivnosti u UN-u i UNESCO-u daje u korist reintegriranja Kosova u politički i pravni poredak Srbije. Vladi u Prištini je poručio da treba poštovati Briselski sporazum, da ne smije ugrožavati i svojatati imovinu Srbije koja se nalazi na Kosovu.²⁵ Vučićeve tvrdnje da Rudarsko-metalurški kombinat Trepča pripada Srbiji pokazala se iluzornim, već početkom oktobra 2016. godine, kada je Skupština Kosova usvojila Zakon o Rudarsko-metalurškom kombinatu Trepča, po kome 80 posto njegovih dionica pripada Vladi Kosova, 20 posto radnicima,²⁶ a Srbiji ništa. Ustvari, tadašnja Vlada Isa Mustafe u Prištini, kao vlasništvo Republike Kosovo je uknjižila svu nepokretnu imovinu koju je Vlada u Beogradu smatrala svojom, jer je ranije uknjižena kao imovina bivše SFRJ, Srbije i „Autonomne Pokrajine Kosovo“.

Dvostruki standardi Beograda za imovinu u BiH i na Kosovu

Uzگرد je zanimljivo pomenuti slične probleme, koje Beograd izaziva i usmjera-va u Bosni i Hercegovini, huškanjem Vlade u entitetu RS-u da sva nepokretna vojna imovina bude entitetska (RS-ova), a ne da pripada državi BiH. Dakle, Vlada u Beogradu primjenjuje dvostruke standarde, omogućava Vladi RS-a da nepokretna imovina koja je pripadala bivšoj SFRJ ne bude imovina Srbije samo ako će pripasti entitetu RS-u, a osporava da imovina istog karaktera bude uknjižena kao imovina Kosova ili kao imovina države BiH. To je „drugim sredstvima“ nastavak agresije Srbije na susjedne zemlje nastale disolucijom bivše SFRJ.

Reagiranja na kosovski Zakon o Rudarsko-metalurškom kombinatu Trepča

Važnost tog Zakona za odnose Srbije i Kosova ilustriraju slijedeća reagiranja na njegovo usvajanje: (a) prijedlozi od strane utjecajnih Srba da Vlada Srbije zahtijeva hitnu sjednicu Savjeta sigurnosti UN-a, zbog navodnog kršenja Rezolucije 1244, što premijer Vučić nije prihvatio, jer je ocijenio da bi Srbija bila preglasana; (b) predstavnici Srba u Skupštini Kosova su „zamrznuli“ rad u tom zakonodavnom tijelu, a prijetilo se i povlačenjem Srba iz Vlade Kosova; (c) 10 poslanika Srpske liste u Skupštini Kosova, od Ustavnog suda Kosova su zahtijevali da ispita ustavnost donošenja Zakona o Trepči, što je Ustavni sud odbacio; (d) Vlada Srbije je pismom obavijestila EU

25 **Vučić Aleksandar**, Oslobođenje, 04.04.2016. godine, strana 14.-15.

26 **Faktor**, 09.10.2016. godine, strana 9.

Aleksić Jelena, Oslobođenje, 09.10.2016. godine, strana 8.

da Skupština i Vlada u Prištini „otimaju“ srbijansku imovinu na Kosovu; (e) tadašnji premijer srbijanske Vlade, Vučić je rekao da Srbija neće zaustavljati svoj put prema članstvu u EU, ali da neće dozvoliti da Albanci otimaju srbijansku imovinu; (f) tadašnji predsjednik Srbije, Tomislav Nikolić, je rekao da je EU pristrasna na strani Vlade u Prištini, iako je, navodno, po Rezoluciji 1244 Vijeća sigurnosti, Kosovo sastavni dio Srbije; (g) prema istraživanjima stavova Srba na sjeveru Kosova u vezi donesenog Zakona o Trepči, njih trećina smatra da Beograd treba prekinuti pregovore koji se sa Prištinom vode u Briselu, trećina smatra da nikakav dijalog Beograda sa Prištinom nije trebalo ni počinjati, a trećina smatra da se i putem nastavka pregovora treba boriti za imovinu Srbije na Kosovu.²⁷

Objašnjenja Azema Vlasija o vlasništvu nad Rudarsko-metalurškim kombinatom Trepča

Pri tome treba imati u vidu argumente koje je iznio savjetnik ministra vanjskih poslova Kosova, Azem Vlasi, da je Rudarsko-metalurški kombinat Trepča, u vrijeme dok je Kosovo imalo status autonomije kao pokrajina u okviru Srbije, bilo imovina Kosova. Pravnim, političkim, policijskim i vojnim nasiljem Miloševićevog režima nad Albancima, posebno nakon ukidanja kosovske autonomije po Ustavu od 1974. godine, Rudarsko-metalurški kombinat Trepča, kao i brojna druga imovina Kosova, u papirima je uknjižena kao imovina Srbije.²⁸ Proizilazi da je donesenim Zakonom o Trepči, Skupština države Kosovo legalizirala činjenicu da Kosovu pripada i ona imovina koja je oteta u procesu srbijanskog zlostavljanja kosovskih Albanaca.

D) OTPORI ALBANACA PROTIV PRISUSTVA SPC-A NA KOSOVU

Srpski narod, gdje god ga ima na Balkanu i širom svijeta, obuzet je mitologijom o „srpskim svetinjama“ (crkvama, manastirima, grobovima ...) u „srbijanskoj južnoj pokrajini“, kako Beograd tretira i imenuje nezavisnu državu Kosovo. Nakon što je jula 2018. godine, Vučić pokrenuo široki društveni dijalog u kome je istaknuta ideja razgraničenja između Srba i Albanaca na Kosovu, početkom novembra 2018. godine, Sabor SPC je odbacio te ideje i pored podrške toj ideji od brojnih domaćih i međunarodnih autoriteta.

U Vladi Srbije, Ministarstvo za zajednice i povratak realizira projekte obnove i održavanja „srpskih svetinja“. Tako, naprimjer, u selu Banjska kod Vučitrna, Vlada Srbije je obnovila crkvu koja je dva puta „minirana“ – 1999. i 2004. godine. U Banjskoj živi samo 40 Srba, od 200 koliko je bilo prije oružanih sukoba 1999. godine, pa se smatra da je obnova crkve važan korak za povratak raseljenih Srba.

27 **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 13.10.2016. godine, strana 12.

28 **Vlasi Azem**, Oslobođenje, 24.10.2016. godine, strana 42.-43.

U nekim slučajevima kada se u mjestima gdje su Srbi apsolutna manjina na Kosovu organizira obilazak „srpskih svetinja“ s ciljem da obave liturgiju, posebno povodom Božića i drugih blagdana, SPC nailazi na snažne otpore albanske opozicije, koja ne dozvoljava pristup „srpskim svetinjama“, što dodatno komplicira sigurnosnu situaciju, produbljuje međunacionalnu mržnju i nepovjerenje, te koči provedbu Briselskog i drugih sporazuma između Beograda i Prištine.

Tako, naprimjer, kada su krajem augusta 2016. godine, u organizaciji SPC, u tri autobusa pravoslavni vjernici pošli da obave liturgiju kod razrušene crkve u selu Mušitište kod Suve Reke, oko 350 Albanaca su blokirali put, a u rukama su imali sjekire, vile, motike ... te spriječili Srbima prilaz selu i porušenoj crkvi. Zbog toga je uslijedio sukob kosovske specijalne policije ROSU i albanskih demonstranata koji su pravoslavnim vjernicima stali na put. Uhapšeno je 20 Albanaca. Reagirali su ministar za zajednice i povratak u Vladi Kosova, Dalibor Jevtić i direktor Kancelarije za Kosovo u Vladi Srbije, Marko Đurić, ističući da je sprečavanje pravoslavnog vjerskog obreda u Mušitištu dokaz da Srbi nisu dobrodošli na Kosovu i da su „*pripadnici albanske političke elite najglasniji ideolozi mržnje i ekstremizma*“.²⁹ U vezi tog događaja u Mušitištu, ističe se problem povratka Srba u mjesta sa albanskom većinom. Navodno u većinski albanskom selu Mušitište, gdje se nalazi porušena crkva, nije obnovljena ni jedna srpska kuća, a za 16 srpskih porodica koje su izrazile namjeru za povratak, obnova njihovih kuća se sprečava od strane lokalnih Albanaca i njihove vlasti.

Na pravoslavni Božić (Badnji dan), 07.01.2018. godine, Albanci su blokirali ulaz u manastir Presvete Bogorodice u Đakovici koji je, u sukobima 2004. godine, spaljen. Istog dana, u Kosovskoj Mitrovici bilo je brojnih tuča i drugih raznih nereda.³⁰

E) DJELOVANJE INSTITUCIJA I AUTORITETA KOSOVA

Struktura političke scene na Kosovu i rezultati vanrednih izbora 11.06.2017. godine

Vladajuće političke partije na Kosovu su Demokratska partija Kosova, Kadri Veselija i Demokratski savez Kosova, Isa Mustafe. Zbog nemogućnosti ratifikacije sporazuma o granici sa Crnom Gorom i međusobnih svađa lidera te dvije vladajuće stranke, uslijedilo je da 10.05.2017. godine, Skupština Kosova izglasa nepovjerenje Vladi na čelu sa Isa Mustafom, pa je predsjednik Tači raspustio Skupštinu. Uslijedili su vanredni izbori, 11.06.2017. godine, uz monitoring EU angažiranjem 100 posmatrača iz različitih država EU. Na izborima je učestvovalo 26 političkih subjekata: pet koalicija, 19 stranaka, dvije građanske inicijative. Demokratska partija Kosova Kadri Veselija je ušla u predizbornu koaliciju sa Alijansom za budućnost Kosova Ramuša Haradinaja i Inicijativom za Kosovo Fatmira Limaja. S duge strane, bila je koalicija Demokratskog saveza Kosova Ise Mustafe sa Alijansom za novo Kosovo Behdžeta

29 Jevtić Dalibor i Đurić Marko, Faktor, 29.08.2016. godine, strana 11.

30 Aleksić Jelena, Oslobođenje, 08.01.2018. godine, strana 9.

Pacolija. Do tada najveća opoziciona partija - Pokret samoopredjeljenje, na izbore je izašao samostalno.

Na kosovskim vanrednim izborima, 11.06.2017. godine, pobijedila je koalicija Demokratske partije Kosova Kadri Veselija, Alijanse za budućnost Kosova Ramuša Haradinaja i Inicijative za Kosovo Fatmira Limaja, što je zabrinulo Beograd, jer je to, navodno, „ratna ili veteranska koalicija“³¹ Ramuš Haradinaj je dobio funkciju premijera Vlade Kosova.

Politički pravci djelovanja vladajućih i opozicijskih stranaka na Kosovu

Opozicione partije su „Pokret samoopredjeljenje“, Alijansa za budućnost Kosova, Inicijativa za Kosovo, Srpska lista na čelu sa Slavkom Simićem ... Vladajuće stranke se trude da uvjere EU, SAD i druge činioce međunarodne zajednice da se zalažu za evropske vrijednosti - demokratiju, mir i sigurnost, dok opozicijske stranke ističu političke ciljeve i ambicije suprotstavljene naporima međunarodne zajednice za stabiliziranje mira i sigurnosti u zemljama i među zemljama na Balkanu. Tako, naprimjer, opozicijski zastupnik u Skupštini Kosova, Zafir Beriša, ističe da je „Kosovo pokrajina Albanije“ i da niko na Kosovu „nije digao ruke od nacionalnog ujedinjenja“ sa Albanijom, iz čega se sugerira zaključak da ni političke partije na vlasti nisu „digle ruke“ od ujedinjenja Kosova sa Albanijom. Da su takve ideje, koje je saopćio zastupnik Zafir Beriša, široko rasprostranjene, ukazuje i izjava opozicijskog zastupnika u Skupštini Kosova, Nait Hasanija, da Kosovo treba organizirati referendum o ujedinjenju s Albanijom.³²

Težnje za ujedinjenjem Kosova i Albanije praćene su intenzivnom kulturnom i privrednom saradnjom tih dviju zemalja. Krajem novembra 2016. godine, u okviru obilježavanja Dana albanske nezavisnosti (28.11.1912.), općine Tirana, Priština, Tetovo, Ulcinj i Preševo su formirale „Uniju albanskih općina“. Dakle, u tu Uniju su ušli gradovi iz pet balkanskih zemalja: Albanije, Makedonije, Crne Gore, Kosova i Srbije. Vjerovatno, formiranje Unije albanskih općina je odgovor na insistiranje Srbije za osnivanje Zajednice srpskih općina na Kosovu, što je obaveza po Briselskom sporazumu.

Predsjednik Tači je poručio privrednicima iz Albanije da što više investiraju na Kosovu, da šire obim trgovine, a privrednicima Kosova da što više posluju sa firmama u Albaniji, te da se omasovi turistička razmjena Kosova sa Albanijom.

Ideje o ujedinjenju Kosova i Albanije kompliciraju sigurnost BiH

To su ideje koje utječu na sigurnost Bosne i Hercegovine, jer ono što u smislu ujedinjenja Kosova sa Albanijom, traže Albanci na Kosovu služi kao opravdanje srpskim ekstremistima u BiH da traže ujedinjenje bh. entiteta RS-a i Srbije. Politička, probosanska elita u BiH nema odgovora na taj problem.

31 Oslobođenje, 13.06.2017. godine, strana 11.

32 **Beriša Zafir i Hasani Nait**, Faktor, 24.10.2016. godine, strana 11.

Opća društvena situacija na Kosovu

Kriminal i korupcija nanosi štetu kosovskom društvu u svim oblastima, posebno u obrazovanju. Događa se hiperprodukcija diplomanata, magistara i doktora nauka. Diplome dobivaju osobe bez elementarnog obrazovanja. Velikosrpska politika i praksa zlostavljanja Albanaca na Kosovu ostavila je duboke tragove. Međunarodna mržnja je osnovno obilježje stanja kosovskog društva. U vrijeme bivše SFRJ, posebno počev od masovnih demonstracija 1981. godine, u strahu i strepnji su bili Albanci, a nakon što je Kosovo dobilo nezavisnost, Srbi su u strahu i strepnji. Kosovsko društvo je naviklo na vanredno stanje. Svi žive u nekoj vrsti napetosti i neizvjesnosti.

Na Kosovu je izuzetno teška i rizična sigurnosna situacija u kojoj građani svih nacionalnosti kojih ima u toj državi, žive u bojazni i strepnji od mogućih oružanih sukoba. Zato, sa Kosova odlaze, i Srbi, i Albanci, i ... U postratnom periodu, „svaki treći građanin je migrirao sa Kosova“³³

Radikalno tumačenje islama je instalirano i prošireno na području Kosova, što nanosi veliku štetu stabiliziranju i priznavanju Kosova kao nezavisne države, a primjetno je da režim u Beogradu obilato koristi tu okolnost za odvratanje od priznavanja Kosova. O tome, profesor historije na Harvardu, Nil Ferguson je rekao da vidi opasnost od ekstremizma i radikalnog tumačenja islama na Kosovu i da bi bio iznenađen ako se Kosovo zbog toga ne bi našlo u još težoj krizi, ističući: „*Mi na Zapadu moramo ponovo o tome da razmislimo. Ako su nam interesi mir i stabilnost na Balkanu onda nema smisla da malo Kosovo bude prepreka za integraciju Srbije u EU. Srbija takođe mora da prihvati da Kosovo više nikada neće biti dio Srbije ... Zbog Kosova je srpski ulazak u EU gotovo nemoguć, što znači da je onemogućen i strateški interes Zapada, a to je proširenje EU.*“³⁴

Sadržaji ideoloških i političkih utjecaja predsjednika Kosova, Hašima Tačija

Politička scena kosovskih Albanaca je bila pod različitim utjecajima. Ibrahim Rugova, Fehmi Agani, Bajram Kosumi, Redžep Čosja, Šelženm Malići, Veton Suroi ... su se zalagali za djelovanje nenasilnim, demokratskim metodama, u cilju oslobađanja Kosova od hegemonije beogradskog režima. Smatra se da su na političkoj sceni Kosova njih marginalizirali Hašim Tači, Enver Hodžaj, Jakup Krasnići, Ibrahim Gaši ... koji su zagovarali oružane oblike borbe za nezavisnost Kosova, te su ilegalno osnovali Oslobodilačku vojsku Kosova (UČK).

Srbija smatra da je Tači odgovoran za zločine progona i ubijanja koji su od strane UČK počinjeni nad kosovskim Srbima. Tači je poznat da je kao predstavnik UČK pristao na sporazuma u pregovorima koji su uz posredovanje SAD, EU i Rusije vodili Beograd i Priština, u Rambujeu kod Pariza, početkom 1999. godine.

Početkom aprila 2016. godine, Hašim Tači je preuzeo ulogu predsjednika Kosova, što je Srbiju dodatno motiviralo da propagira o njegovoj navodnoj odgovornosti

33 Oslobođenje, 23.05.2017. godine, strana 13.

34 Ferguson Nil, Politika, Beograd, 15.06.2016. godine, strana 2.

za ratne zločine, radi čega je za njim, 2002. godine pokrenuta potjernica. To je bila direktna prijetnja koja i dalje traje da će predsjednik Kosova, Hašim Tači, sigurno biti uhapšen ako bi došao bilo gdje na teritoriju Srbije. Njegovo hapšenje je moguće i na teritorijama zemalja koje imaju posebno bliske prijateljske odnose sa Srbijom. Zanimljivo je Tačijevo odustajanje, da 11.07.2015. godine, u bojazni od hapšenja od strane policije RS-a,³⁵ dođe u Potočare na obilježavanje 20. godišnjice genocida u Srebrenici. Srbija je težila da svoju potjernicu za Tačijem realizira preko Interpola. Pokrenutu potjernicu za Tačijem od strane Srbije, Interpol je stornirao.

Ozbiljnost tih problema za lidere kosovskih Albanaca ilustrira slučaj hapšenja bivšeg premijera Kosova i predsjednika Alijanse za budućnost Kosova, Ramuša Haradinaja, u Parizu, početkom januara 2017. godine, po srbijanskoj potjernici preko Interpola od 2004. godine, a u vezi, navodne odgovornosti za zločine nad srpskim civilima 1998. i 1999. godine, iako je Haradinaj za takva djela ranije oslobođen od Haškog tribunala. Relevantni albanski politički autoriteti su zahtijevali od Vlade Kosova da prekine dijalog sa Beogradom, sve dok se Haradinaj ne oslobodi. Ubrzo, vlasti Francuske su pustile Haradinaja iz zatvora da se brani sa slobode, ali mu je oduzet pasoš dok se ne odluči o zahtjevu Srbije za njegovu ekstradiciju. Puštanju Haradinaja da se brani sa slobode usprotivili su se Vlada Srbije i predstavnici Srba na Kosovu.³⁶

Početak marta 2017. godine, Skupština Kosova je donijela Rezoluciju kojom se od EU zahtijeva da Srbija poništi sve naloge za hapšenje građana Kosova koje je prosljedila Interpolu, a od Vlade Kosova je zatraženo da prekine dijalog sa Beogradom koji se u Briselu vodio pod pokroviteljstvom EU.³⁷ Taj zahtjev Prištine oštro je kritikovala Evropska komisija. Kada je pravosuđe Francuske odbacilo zahtjev za ekstradiciju Haradinaja Srbiji, to je Beograd ocijenio „skandaloznim“. Zbog toga, Srbija je povukla svog ambasadora iz Pariza, a Vladi Francuske dostavila protestnu notu.

U vezi sa optužbama i prijetnjama da će biti uhapšen, kosovski predsjednik Tači je odgovarao da će Vlada Kosova intenzivirati aktivnosti s ciljem da se pred međunarodnim pravosuđem optuže i osude odgovorni za genocid nad Albancima koga je organizirao Miloševićev režim, ali da, ipak, Priština i Beograd trebaju zajednički ići u pravcu pomirenja, te da se Srbi i Albanci ne trebaju „hraniti istorijom“, iako se ne smije zaboraviti prošlost. Za postizanje tih ciljeva, predsjednik Tači je ukazivao na važnost rasvjetljavanja sudbine nestalih, pa je u cilju izgradnje mehanizama podrške unutar-njem dijalogu između Srba i Albanaca o žrtvama i nestalim pokrenuo aktivnosti da se osnuje Komisija za utvrđivanje istine i za pomirenje, jer u pomirenju prednjače porodice nestalih koje se međusobno najbolje razumijevaju u tegobama traganja za svojim najdražim. Tači se poklonio srpskim žrtvama u selu Staro Gracko, gdje se sastao sa porodicama stradalih Srba. Tači se zalaže da lokalne i državne institucije Kosova, poseb-

35 Šećkanović Almir, Faktor, 28.05.2016. godine, strana 3.

36 Oslobođenje, 06.01.2017. godine, strana 17.

Oslobođenje, 13.01.2017. godine, strana 17.

Aleksić Jelena, Oslobođenje, 14.01.2017. godine, strana 9.

37 Oslobođenje, 10.03.2017. godine, strana 17.

no tužilaštva, sudovi i nadležna ministarstva u Vladi Kosova trebaju provoditi Zakon o naknadi žrtvama zločina na Kosovu, te da u tom cilju treba provoditi aktivnosti da žrtve i njihove porodice budu informirane o svojim pravima za naknadu.³⁸

U jesen 2016. godine, putem četiri pisma, predsjednik Tači se obratio Tužilaštvu i Tužilačkom savjetu Kosova, hrabreći ih da kosovski pravosudni organi moraju rasvijetljavati i sankcionirati zločine koji su na Kosovu izvršeni tokom rata (masakr nad porodicom Adema Jašarija u Prekazu, masakri u Račku, Izbici, Velikoj Kruši, Likošanima, Meji, Dubravi, Čuški, Lubeniqu ...) i zločini poslije rata (ubistvo braće Bitić, pokušaj atentata na bivšeg predsjednika Kosova Ibrahima Rugovu, ubistvo nekoliko javnih ličnosti, napad na autobus Niš-ekspresa kod Podujeva ...).³⁹

F) STANJE I PROBLEMI U PROVEDBI BRISELSKOG SPORAZUMA POSTIGNUTOG 19.04.2013.

Suprotstavljene ambicije u pregovorima Prištine i Beograda

Dijalog Beograda i Prištine, u Briselu, uz posredovanje EU, otpočeo je 2011. godine. Lideri kosovskih Albanaca insistiraju da se u taj dijalog uključe SAD, jer se pokazalo da EU, navodno, ne može sama da riješi krizu na Kosovu. U tom dijalogu, s jedne strane, Beograd ispoljava ambiciju da se Kosovo reintegrira u pravni poredak Srbije, a s druge strane Priština traži: (a) uspostavu granice između Srbije i Kosova; (b) da Beograd prizna uspostavljenu granicu i u vezi s tim da poštuje evropske principe susjedstva; (c) nemiješanje i prestanak interveniranja Srbije na Kosovu; (d) naknadu ratne štete nanesene Kosovu od strane srbijanske vojske i policije. Srbija odbacuje zahtjeve za priznavanje Kosova, ističući da nikada neće pristati na razgovore o tome.

Iako su po naprijed navedenim pitanjima, stajališta Beograda i Prištine maksimalno suprotstavljena, ipak, u tom pregovaračkom procesu je potpisano na desetine sporazuma i uredbi, s ciljem normalizacije odnosa između Srbije i Kosova.

Briselski sporazum je naročito značajan za integracijski proces Srbije prema članstvu u EU, a potpisali su ga 19.04.2013. godine, premijeri Srbije i Kosova, Ivica Dačić i Hašim Tači, uz posredovanje visoke predstavnice EU, Ketrin Ešton. Po tom Sporazumu treba postići stabilizaciju odnosa između Beograda i Prištine, što je bitno za integracijski napredak Srbije prema članstvu u EU.

Blokade provedbe dogovorenog u Briselu

U provedbi Briselskog sporazuma javljaju se razne prepreke postavljene što od strane Vlade Srbije, što od strane Vlade Kosova. U takve prepreke, pored ostalih, spadaju: blokirana je uspostava Zajednice srpskih općina za šta je rok bio 25.12.2015. godine; blokada izrade statuta Zajednice srpskih općina; blokada uvođenja srpskih općina u pravni sistem Kosova; beogradsko odbacivanje gašenja paralelnih struk-

38 Tači Hašim, Faktor, 18.10.2016. godine, strana 11.

39 Tači Hašim, Oslobođenje, 11.10.2016. godine, strana 16.

tura vlasti koje Srbija ima na Kosovu, što je uslov koga postavlja Vlada u Prištini za uspostavu Zajednice srpskih općina; zahtjev da se građanima Kosova ponište lične karte izdate od vlasti Srbije; zahtjev da Srbi na Kosovu pribave lične karte od vlasti Republike Kosovo; Vlada Kosova je blokirala ulazak srbijanskih kamiona na Kosovo; blokada rekonstrukcije mosta na rijeci Ibri i u vezi s tim, po zahtjevu Prištine rušenje potpornog zida u Kosovskoj Mitrovici na tom mostu; blokada primjene sporazuma o policiji i sudstvu; razni problemi telekomunikacija i energetike; blokada transformacije Civilne zaštite na sjeveru Kosova; ...⁴⁰

Srbi su udovoljili upornom zahtjevu Vlade Kosova, pa su početkom februara 2017. godine srušili zid koji je podignut u sklopu rekonstrukcije mosta na Ibri između sjevernog i južnog dijela Kosovske Mitrovice,⁴¹ jer dijelio grad i otežavao saobraćaj. To je bio kosovski ultimatum za nastavak pregovora sa Srbijom.

Iako je Ustavni sud Kosova odobrio formiranje Zajednice srpskih općina, albanska opozicija je blokirala aktivnosti u tom pravcu. Predsjednik, Hašim Tači, krajem augusta 2016. godine, u obraćanju kosovskoj i široj javnosti, ukazao je da su evropska perspektiva Kosova, liberalizacija viznog režima i uspostava oružanih snaga Kosova blokirani osporavanjem ratifikacije sporazuma o granici Kosova sa Crnom Gorom i osporavanjem uspostave Zajednice srpskih općina na sjeveru Kosova. S obzirom da u oba ta pitanja blokade postavlja albanska opozicija, Tači je pozvao građane Kosova, političke i društvene faktore na visoku odgovornost da se u skladu sa Ustavom i zakonima otklone blokade evropskoj perspektivi Kosova.⁴² Ta izjava predsjednika Tačija uslijedila je pod utjecajem zahtjeva koje je Vladi u Prištini postavio potpredsjednik SAD-a, Jozef Biden, prilikom boravka u Prištini, sredinom augusta 2016. godine.

Izazov - Zajednica srpskih općina:

Samo nekoliko dana nakon naprijed pomenute Tačijeve izjave koja ima prizvuk samokritike, vjerovatno pod utjecajem zahtjeva koje je postavio američki potpredsjednik Biden, u Briselu, 08.09.2016. godine, predstavljen je Upravljački tim za uspostavljanje Zajednice srpskih općina, sve uz podršku Vlade u Prištini. Zadatak Upravljačkog tima je priprema statuta Zajednice srpskih općina, što je uslov za provedbu brojnih drugih obaveza iz Briselskog sporazuma.⁴³ Vlada u Beogradu je sa zadovoljstvom podržala Upravljački tim, jer Statut koga treba da pripremi osigurava kolektivna prava Srbima na Kosovu kao što je pravo na srpski jezik i ćirilčno pismo, da će se time unaprijediti povratak Srba na Kosovo, a bitno bi napredovala izgradnja pomirenja i povjerenja među Srbima i Albancima, odnosno između Srbije i Kosova.

40 Politika, Beograd, 23.05.2016. godine, strana 5.

41 **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 06.02.2017. godine, strana 10.

42 **Tači Hašim**, Faktor, 31.08.2016. godine, strana 11.

43 Oslobođenje, 09.09.2016. godine, strana 16.

Srbi u četiri općine na sjeveru Kosova (Zvečan, Zubin Potok, Leposavići i Kosovska Mitrovica),⁴⁴ pribojavaju se da će njihov interes osnivanja Zajednice srpskih općina dati veću mogućnost Albancima da, protivno interesima Srba, dobiju međunarodni telefonski broj, nezavisni kosovski energetska sistem, vojsku Kosova, integraciju srpskih općina u zdravstveni, obrazovni i ukupni sistem pod kontrolom Vlade u Prištini. Istraživanja stavova Srba u navedene četiri općine sa srpskom većinom pokazuju da ih je jedna polovina negativno a druga pozitivno raspoložena o Briselskom sporazumu.⁴⁵ Beograd je posebno zabrinut što mladi Srbi ne vide perspektivu na Kosovu i odlaze u inozemstvo. Omladina je bez zaposlenja.

Zajednica srpskih općina je politički fenomen nastao u sukobima Prištine i Beograda, i to pod negativnim utjecajem uspostave entiteta RS-a u BiH. Velikosrpska politika zvaničnog Beograda, u još aktuelnoj historijskoj situaciji, opasno se poigrava sa fenomenima „entiteta“ i „zajednica općina“ s ciljem da ojača svoje subverzivno prisustvo Srbije u susjednim zemljama, da ih destabilizira uz jasno izražavanje namjera da teritorije koje su ušle u sastav „entiteta“ i „zajednica općina“ kad-tad postanu sastavni dio Srbije. Veliku sigurnosnu opasnost tih subverzivnih fenomena indicira lančano reagiranje putem zahtjeva hrvatskih, albanskih ... nacionalista da slično postupe gdje im je interes, kao što je bilo u rješavanju makedonske krize gdje je albanska strana, pred Ohridski sporazum, tražila da zapadni dio Makedonije naseljen većinski Albancima bude „entitet“ kao što je RS u BiH. To indicira, da u interesu mira i sigurnosti u regiji Balkana treba prekinuti praksu entitetskog uređenja država, a u slučajevima gdje je ta praksa već uspostavljena istu treba poništiti.

U pregovorima o uspostavi Zajednice srpskih općina, Srbija želi postići da ta Zajednica bude sa nadležnostima države, a Kosovo želi da ta Zajednica, konceptualno, bude što bliža nevladinoj organizaciji. Vlada u Prištini zahtijeva da Zajednica srpskih općina koristi zastavu i grb Kosova, a Vlada u Beogradu, traži da se koriste samo srbijska državna obilježja. Srbija teži da se kroz Zajednicu srpskih općina na Kosovu očuvaju i ojačaju, naspram Vlade u Prištini, paralelne institucije pod kontrolom Beograda, a Kosovo zahtijeva da se u procesu uspostave te Zajednice ugase paralelne institucije. Srbija teži da ta Zajednica bude po njenom Ustavu i zakonima, a Kosovo ističe da se ta srpska Zajednica može uspostaviti samo po njegovom Ustavu i zakonima.

Krajem 2017. godine, uslijedio je pomak uspostave Zajednice srpskih općina, jer su u Osnovnom i Apelacionom sudu u Kosovskoj Mitrovici predsjednici Srbi, dok je Albanac na čelu Tužilaštva. Slične promjene su uslijedile u sudskim jedinicama koje postoje u općinama Zubin Potok i Leposavić. Nastavljen je proces da sudija Srba bude u sudovima širom Kosova.

44 Na teritoriji Republike Kosovo ima oko 4 posto Srba, od kojih su 40 posto na sjeveru u općinama Zvečan, Leposavići, Zubin Potok i Kosovska Mitrovica, a 60 posto u ostalim dijelovima Kosova. (Vlasi Azem, Dani, 14.10.2016. godine, strana 39.)

45 Spalović Dejan, Politika, Beograd, 05.09.2016. godine, strana 1. i 5.

Kosovo dobilo međunarodni telefonski broj 383

U briselskom procesu radi postizanja sporazuma između Prištine i Beograda o telekomunikacijama, početkom oktobra 2016. godine, srbijanski pregovarači su bili pred kosovskim ultimatumom: ili da prihvate ponuđeni sporazum ili da Srbija zaboravi svoje integriranje u EU. U vezi tog problema, tadašnji premijer Srbije, Vučić je rekao da Srbija za svoj bolji status mora da uradi sve što može, ali da ne oteža situaciju.⁴⁶

Tom izjavom Vučić je svojim pregovaračima dao signal da pristanu na sporazum. Ubrzo zatim, sredinom decembra 2016. godine, sporazum o tome je postignut. Smatralo se da je tako otklonjena blokada formiranja Zajednice srpskih općina koja je bila postavljena od strane Vlade u Prištini. Ministrica za dijalog u Vladi Kosova, Edita Tahiri, o postignutom sporazumu je rekla da je dostignuće za državu Kosovo i njenu težnju da postane članica EU, da je dobijanjem telefonskog koda ojačana državna suverenost Kosova jer je dobilo još jedan državni identitet i priznanje, da Kosovo ubuduće neće imati troškova za plaćanje koda drugim državama, da je vlasnik koda i da će neovisno upravljati tim kodom, da će biti ugašeni brojevi 381, 377 i 386 koji su do tada bili u upotrebi, da se gase mobilni i fiksni telefonski operatori Srbije koji su djelovali na Kosovu, da će pozivi Kosova prema Srbiji biti međunarodni i da se otvara mogućnost uključivanja Kosova u globalne trendove digitalizacije.⁴⁷

Bez obzira na takvo pozitivno tumačenje ministricе Tahiri, lideri albanskog opozicijskog pokreta Samoopredjeljenje, taj sporazum su ocijenili lošim jer, navodno, nanosi štetu suverenitetu Kosova, s obzirom da će i dalje za telefoniju na Kosovu ostati „srpski operater“. Pri tome treba imati u vidu da je ta nova firma registrirana po zakonima Kosova i da je ona postala vlasnik telekomunikacijske imovine u okviru Kosova, jer je Telecom Srbije prenio uknjižbu vlasništva na tu, faktički kosovsku, a ne srbijansku firmu. Srbija je pristala da trocifreni pozivni broj za „geografsku oblast Kosova“⁴⁸ za ostale regije Srbije bude u tretmanu međugradske komunikacije, a ne u tretmanu međudržavne, dok će za ostale države u Svijetu trocifreni kod koga je dobilo Kosovo biti tretiran kao međudržavni kod. U tim kompromisima deponovani su uzroci daljih sukoba u odnosima Beograda i Prištine.

Sloboda kretanja:

Niti Srbi imaju slobode kretanja na Kosovu, niti Albanci po sjeveru Kosova i Srbiji. Krajem septembra 2016. godine, po potjernici i optužbi za terorizam, na kosovsko-srbijanskom graničnom prelazu Končulj, srbijanska policija je uhapsila direktora policije Kosova za Južnu Mitrovicu, Nehata Tačija, kome je Sud u Nišu izrekao kaznu zatvora od 30 dana. Takvi slučajevi kontinuirano podgrijavaju i zaoštravaju sukobe Beograda i Prištine, otežavajući provedbu Briselskog i drugih sporazuma, kako je ocijenila i Komisija za vanjske poslove Skupštine Kosova, apelirajući da se hitno

46 **Vučić Aleksandar**, po kolumni, **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 06.10.2016. godine, strana 12.

47 **Tahiri Edita**, Oslobođenje, 16.12.2016. godine, strana 17.

48 **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 30.11.2016. godine, strana 12.

poduzmu mjere za oslobađanje iz niškog zatvora direktora Tačija.⁴⁹ Iz nekih sredina kosovskih Albanaca bilo je zahtjeva da zbog hapšenja direktora Tačija, Vlada Kosova prekine briselski i svaki drugi dijalog sa Vladom Srbije. Ipak, Skupština Kosova je odlučila da se briselski dijalog sa Beogradom u cilju normalizacije odnosa nastavi i da taj dijalog ne uslovljava puštanjem policijskog direktora Tačija.

G) UTJECAJI MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U RJEŠAVANJU KOSOVSKE KRIZE

Tretman Kosova u regionalnoj saradnji na Balkanu

Za stabilnost, mir i integraciju Kosova u međunarodni poredak, bitna je regionalna saradnja. Srbija je putem Briselskog sporazuma pristala da Kosovu ne čini smetnje u regionalnom predstavljanju, integracijskim aktivnostima samo u okviru Balkana. To pristajanje Beograda je bilo napredak u odnosu na ranije stavove Srbije da odbija prisustvo regionalnim sastancima ako učestvuju predstavnici Kosova. Čak je bio problem da se na međunarodnim skupovima rukuju predsjednici Kosova i Srbije, ali je ipak, na sastanku u Vatikanu 2013. godine, došlo do rukovanja između kosovskog predsjednika Tačija i srbijanskog predsjednika Nikolića.

Zbog problema sa Katalonijom, Španija odbija prisustvo na skupovima gdje učestvuje Kosovo. Na sastanku lidera zemalja regije Balkana, u Sofiji, sredinom maja 2018. godine, da bi se osiguralo prisustvo Španije, problem regionalnog predstavljanja Kosova je riješen da svi učesnici budu bez naziva i obilježja zemalja. Ipak, u znak protivljenja Kosovu, na tom samitu Španiju je predstavljao nižerangirani diplomata.

Smetnje za integraciju Kosova u međunarodne organizacije

U najvažnija pitanja afirmacije Kosova, kao nezavisne države, spadaju prepreke za njegovo uključivanje u članstvo Organizacije ujedinjenih naroda (OUN). Taj problem proizilazi iz srbijanskog odbacivanja da prizna Kosovo kao nezavisnu državu. Srbija i njeni saveznici imaju političku moć za utjecaje da veliki broj članica OUN odbaci zahtjeve Kosova za članstvo u toj najvećoj međunarodnoj organizaciji. Sredinom augusta 2016. godine, tadašnji predsjednik Srbije, Tomislav Nikolić je rekao da Kosovo neće postati članica OUN, sve „*dok postoje Srbija i njeni prijatelji u Vijeću sigurnosti UN-a*“.⁵⁰

Svojim prisustvom kao članica u raznim međunarodnim organizacijama, Srbija intenzivno lobira s ciljem odvratanja država (svojih partnera) od priznavanja Kosova, uz istovremeno podsticanje nekih država da povuku svoje odluke o priznanju Kosova, što je krajem oktobra 2017. godine učinila država Surinam, a zatim Liberi-

49 Faktor, 05.10.2016. godine, strana 11.

Oslobođenje, 02.10.2016. godine, strana 8.-9.

50 **Nikolić Tomislav**, Faktor, 23.08.2016. godine, strana 11.

ja, Gvineja Bisao, Burundi, Sao Tome i Principe. Učešće Srbije na skupovima raznih međunarodnih organizacija često je motivirano da države učesnice odvrća od prihvata Kosova u njihovo članstvo, odnosno da ih odvrća od priznavanja Kosova. U tom smislu, septembra 2016. godine, Srbija je iskoristila prisustvo ministra vanjskih poslova, Ivica Dačića, na 17. samitu nesvrstanih u Venecueli.⁵¹

Izrazite su kritike protiv bivšeg predsjednika Srbije, Tomislava Nikolića, što je 2016. godine, „*eskivirao*“ dolazak pape Franje u Srbiju, jer bi u slučaju da je realizirana ta posjeta, porasla vjerovatnoća da Vatikan prizna Kosovo. Indicirano je da Srbija nekim zemljama, posebno afričkim, „*poklanja*“ oružje u zamjenu za odbacivanje priznanja Kosova.

Republika Kosovo je postala članica MMF, Svjetske banke, Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske asocijacije privrednih komora, Međunarodnog olimpijskog komiteta i niza drugih sportskih organizacija.

U Budimpešti, na 40. kongresu UEFA, 03.05.2016. godine, sa 28 glasova „*za*“ i 24 glasa „*protiv*“, Fudbalski savez Kosova (FSK), primljen je u tu međunarodnu sportsku organizaciju kao njen 55. član.⁵² Tu odluku, Srbija je osudila kao politiziranje sporta, kršenje međunarodnih normi i Statuta UEFA. Sljedeći cilj FSK je bio da postane članica FIFE. Tači je ocijenio da je terorističkog karaktera propaganda Beograda protiv integriranja Kosova u međunarodne organizacije.⁵³

Kosovo je tri puta apliciralo za članstvo u Interpolu, ali je taj zahtjev prvi put razmatran sredinom novembra 2018. godine. Tada, putem glasanja članica Interpola, odbačen je zahtjev Kosova za članstvo u toj međunarodnoj sigurnosnoj instituciji koja ima 192 države članice. To odbacivanje Srbija je tretirala kao svoj veliki diplomatski uspjeh u naporima protiv nezavisnosti Kosova. Odbijanje prijema u Interpol udaljilo je Kosovo od prijema u članstvo UN-a, što je krajnji cilj Vlade u Prištini. Do eventualnog prijema u članstvo, Kosovo će sa Interpolom održavati vezu preko UNMIK-a.

Tokom 2017. godine, Vlada Kosova se izjašnjavala o planovima da obnovi svoj zahtjev za prijem Kosova u UNESCO koji ima 195 država članica. Srbija je na sve strane lobirala da u slučaju zahtjeva za članstvo u toj organizaciji, Kosovo bude odbijeno. Dok eventualno Kosovo postane članica UNESCO-a, Priština će se tješiti što je Kosovo od augusta 2015. godine „*član međunarodne mreže bioetike UNESCO-a*“.⁵⁴

51 **Belić N.**, Politika, Beograd, 15.09.2016. godine, strana 6.

52 **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 04.05.2016. godine, strana 18.-19.

53 **Tači Hašim**, Oslobođenje, 31.07.2016. godine, strana 9.

54 Oslobođenje, 20.10.2017. godine, strana 16.

Odnosi Srbije i Albanije

U rješavanju kosovske krize direktno se sukobljavaju Beograd i Tirana. Albanija lobira u interesu što šireg i dubljeg integriranja Kosova u razne međunarodne organizacije i da se Kosovo afirmira kao poseban, od Srbije odvojen činilac međunarodne zajednice. U pogledu statusa Kosova, stavovi Beograda i Tirane su nepomirljivi, jer su drastično suprotstavljeni. Nema indicija da se to može mijenjati putem bilo kakvih kompromisa u kojima bi Albanija ublažavala podršku nezavisnom Kosovu, ali se može mijenjati pristajanjem Srbije na rješenja po kojima Kosovo potvrđuje svoju nezavisnost, bez obzira što, verbalno, Srbija odbacuje nezavisnost Kosova. Integracija Albanije i Srbije u EU je zajednički imenitelj politika tih dviju zemalja, što može relaksirati odnose i pospiješiti dijalog za civilizirano mirno rješavanje otvorenih pitanja.

Ideološki, Srbija ima teritorijalne pretenzije prema Albaniji, što je razlog da Albanija bude obazriva i suzdržana u odnosima i saradnji sa Beogradom. Velikosrpska ideologija ističe da je Albanija srpska zemlja, da je „centar srpstva Skadar“ jer je u Skadru, kako ističe izvjesni Pavle Brajković, „rođen car Dušan. Iz Skadra je sve poniklo. To niko ne smije da zaboravi. Tamo se moraju obnoviti srpske institucije, stare nekoliko stotina godina. Evo, 1822. godine u Skadru je osnovana škola ‘Sveti Sava’ i to je bilo tačno 60 godina prije albanske škole ... Od Skadra do Brača bilo je 360 srpskih pravoslavnih crkava. Marko Lepušina navodi podatak da ih je na teritoriji Albanije bilo 1.800, pri čemu ni jedna nije bila katolička. Nestale su, porušene, zapaljene, a one koje su se svidjele katolicima Vatikan je kupio novcem od vlasti, pa se i sada vide detalji promjena zvonika i drugih pravoslavnih obilježja. Jedino je preživio veleljepi pravoslavni manastir Ardenica, koji je spasilo skladištenje žiratica u njemu ...“⁵⁵

Vjerovatno je da takvim ambicijama velikosrpske ideologije, velikoalbanska ideologija pravda sve učestalije i konkretnije mjere za priključivanje Kosova Albaniji, ne formalno jer je preuranjeno, već faktički ukidanjem svih granica i barijera između Kosova i Albanije. Integrira se sistem obrazovanja i odgoja. Ekonomska razmjena je potpuno slobodna, bez ikakvih carinskih i drugih opterećenja. Od januara 2019. godine, početak će slobodno kretanje između Albanije i Kosova, o čemu je ministar dijaspore u Vladi Albanije, Pandeli Majko, rekao: „Želimo da otvorimo granicu između Albanije i Kosova“. Od strane srpskih lidera, ta izjava je ocijenjena kao „huškačka i neozbiljna“.⁵⁶ U tom kontekstu zanimljiva je ekonomska saradnja Srbije i Albanije. Te dvije, iako suprotstavljene zemlje, ističu ideju jedinstvenog tržišta Albanije i Srbije, što bi bio uvod za uspostavu „zajedničkog regionalnog tržišta“.

55 **Brajković Pavle**, po kolumni, Đurić Novica, Politika, Beograd, 05.09.2016. godine, strana 2.

56 **Pandeli Majko**, Oslobođenje, 03.08.2018. godine, strana 11.

Odnosi SAD i Kosova

Redovno, svaki od predsjednika SAD-a, predsjedniku Kosova čestita „*Dan nezavisnosti Kosova, 17. februar*“. To je učinio i predsjednik Donald Tramp, 17. februara 2017. godine, ističući u svojoj čestitci da SAD i Kosovo trebaju razvijati partnerstvo na zajedničkim vrijednostima i interesima, te da je budućnost suverenog, multietničkog i demokratskog Kosova zasnovana na stabilnom regionu Balkana.⁵⁷ Značajna je privredna saradnja Kosova sa SAD, posebno zato što SAD investiraju u razvojne projekte, kao što je naprimjer izgradnja termocentrale u vrijednosti od 1,3 milijarde eura. SAD ulažu u projekte vladavine zakona i konsolidacije državnog aparata Kosova. Administracija SAD vrši pritisak prema Srbiji da privede pravdi i osudi odgovone za zločine na Kosovu.

Administracija SAD-a je posvećena jačanju mira i stabilnosti na Balkanu, posebno zbog balkanskih sukoba u vezi Kosova. SAD podstiču rješavanje graničnih sporova Kosova sa Crnom Gorom. Zalažu se za jačanje međunarodne pozicije Kosova kao nezavisne države. U cilju stabilizacije mira i sigurnosti, SAD ohrabruju razgovore između Prištine i Beograda, te se zalažu za provedbu Briselskog sporazuma. U slučajevima blokada dijaloga Beograda i Prištine, posebno u slučajevima smetnji u provedbi Briselskog sporazuma, autoriteti SAD-a kritikuju i jednu i drugu stranu u tom procesu. Istina je da su SAD, kao i EU naklonjenije Kosovu nego Srbiji, ali ima slučajeva gdje se američka kritika usmjerava prema Vladi u Prištini. Tako, naprimjer, krajem oktobra 2016. godine, bivši ambasador SAD u Beogradu, Villiam Montgomeri je kritikovao Vladu Prištine što ne provodi mjere za uspostavu Zajednice srpskih općina, jer, navodno, umjesto realizacije dogovorenih mjera, u pregovarački proces ubacuje nova pitanja izazivajući blokade. Montgomeri je ocijenio da Vlada u Prištini nema dovoljno hrabrosti za krupne odluke i da ta Vlada vjeruje da SAD i EU imaju više simpatija prema njoj nego prema Vladi u Beogradu, pa da zbog toga Priština ima više slobode da koči briselski pregovarački proces.⁵⁸

Podrška Kosovu od strane SAD ispoljena je prilikom posjete pomoćnice državnog sekretara SAD-a Viktorie Nuland, Prištini, Beogradu, Podgorici i Tirani, sredinom jula 2016. godine.⁵⁹ Ta diplomatska turneja Viktorie Nuland bila je prethodnica u pripremama za posjetu Beogradu i Prištini, potpredsjednika SAD-a, Josepha Bidena, 17.08. 2016. godine. Ta posjeta je posvećena američkim težnjama da se ojača sigurnost i stabilizira mir na Balkanu, te da rezultati u tom pogledu budu osnova približavanju Kosova članstvu u NATO i EU, te osnova približavanju Srbije članstvu u EU, što se ne može postizati bez približavanja Beograda i Prištine u procesu provedbe Briselskog sporazuma. Američki potpredsjednik Biden je zaprijetio Vladi Prištine, da će ostati bez podrške SAD-a ukoliko se ne pokrene uspostava Zajednice srpskih općina, kako je regulirano Briselskim sporazumom.⁶⁰ Krajem oktobra 2017. godine, u Prištini, sa predsjednikom Tačijem razgovarao je pomoćnik državnog sekretara

57 **Tramp Donald**, Oslobođenje, 17.02.2017. godine, strana 16.

58 **Montgomeri Vilaiam**, Faktor, 30.10.2016. godine, strana 7.

59 Faktor, 11.07.2016. godine, strana 12.

60 **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 09.09.2016. godine, strana 16.

SAD-a, Hojt Brajan Ji. On je izrazio snažnu podršku SAD-a, Vladi u Prištini, što se razmatralo u kontekstu njegovog boravka u Beogradu, gdje je Vučiću rekao da Srbija ne bi smjela „sjediti na dvije stolice“, što je praktički bila kritika srbijanskih snažnih veza sa Rusijom. Analitičari su ocijenili, da su Bidenova i ostale posjete Prištini dokaz velike brige SAD-a za budućnost Kosova kao države.

U sagledavanju odnosa SAD i Kosova treba imati u vidu ogromne simpatije albanskog naroda prema bivšem predsjedniku SAD-a, Bilu Clintonu i bivšoj državnoj sekretarki SAD, Hilari Clinton koja je kao kandidat za predsjednicu SAD-a izgubila utrku sa Donaldom Trampom. Međutim, simpatije prema Trampovoj administraciji naglo su porasle nakon što je ista izrazila zalaganje da Kosovo dobije svoju vojsku. To su težnje s ciljem da se postupno smanjuje učešće NATO snaga na Kosovu kojih ima oko 4.600 pripadnika,⁶¹ a da njihovu ulogu postupno preuzima dobro osposobljena vojska Kosova. Stavovi SAD o osnivanju vojske Kosova, koincidiraju sa stavovima nekih zvaničnika EU da Kosovo mora imati nezavisnost bez ustavnih barijera, što se može razumjeti kao zalaganje za ustavne promjene putem kojih treba otkloniti barijere za uspostavu vojske Kosova.

Problem granice Kosova sa Crnom Gorom

Postizanje sporazuma o granici Kosova sa Crnom Gorom bio je uslov da EU, (a) za Kosovo odobri liberalizaciju viza, jačajući njenu evroatlantsku perspektivu, te da (b) za Crnu Goru pojača dinamiku integracijskih pregovora prema članstvu u EU. Očekivalo se da Vlada Kosova, u graničnom sporu sa Crnom Gorom, ispolji volju za kompromis s obzirom da je Crna Gora dokazani zaštitnik albanskog naroda, jer je otvorila granicu za taj narod kada je bio izložen progonima od strane policije i vojske Miloševićevog režima, 1999. godine. U tom pogledu, Albanci su zahvalni tadašnjem predsjedniku Crne Gore, Mili Đukanoviću.

Sporazum o demarkaciji granice Kosova sa Crnom Gorom postignut je i potpisan u Beču, 25.08.2015. godine. Pokrenut je postupak transformacije tog sporazuma u zakon nužan za epilog putem ratifikacije. Tokom ljeta 2016. godine, u Skupštini i Vladi Kosova je razmatran nacrt zakona o ratifikaciji sporazuma o državnoj granici sa Crnom Gorom, ali su se pojavili otpori, u organizaciji opozicionog Pokreta samoopredjeljenje, Alijanse za budućnost Kosova i Inicijative za Kosovo. Te političke stranke su cijenile da je nacrt sporazuma o granici sa Crnom Gorom štetan za Kosovo, jer po tom sporazumu gubi 8.000 hektara zemlje⁶² uz granicu sa Crnom Gorom. Zbog unutaralbanskih tenzija, zapamćenih po ekscesima upotrebe suzavaca od strane opozicije u konferencijskoj dvorani dok je zasjedala Skupština Kosova, u ljeto 2016. godine, odloženo je razmatranje zakona o državnoj granici Kosova sa Crnom Gorom, pa je od strane EU, na štetu građana Kosova, odložena odluka za liberalizaciju viznog režima. Formirana je Ekspertska komisija Vlade Kosova koju su nadgledali eksperti SAD, EU i KFOR-a. Ta komisija je zaključila da Kosovo, Sporazumom o

61 Pejović Dragan, NIN, Beograd, 02.02.2017. godine, strana 8. i 9.

62 Faktor, 31.08.2016. godine, strana 11.

demarkaciji granične linije sa Crnom Gorom, „ne gubi ni jedan metar svoje teritorije“.⁶³ Tada, krajem februara 2017. godine, po ocjeni zvaničnika EU nastali su uslovi da Skupština usvoji Zakon i ratificira Sporazum, a da odlukom EU za Kosovo uslijedi vizna liberalizacija. Međutim, kada su otklonjene prepreke postavljene zbog unutaralbanskih sukoba od strane zastupnika Srpske liste u Skupštini Kosova, postavljena je nova prepreka za ratifikaciju tog sporazuma. U vezi s tim, pridobiti Srpsku listu koja slijedi upute iz Beograda, veliki je izazov za Vladu Ramuša Haradinaja.

Odnosi EU i Kosova

Za odnose Kosova i EU poseban značaj ima činjenica što je Srbija, u statusu kandidata, dublje integracijski zakoračila prema članstvu u EU. Za prijem u svoje članstvo, EU nije kao uslov Beogradu postavila priznanje Kosova, već je kao uslov postavila „završetak dijaloga sa Prištinom“, što treba razmatrati u kontekstu činjenice da integracijski proces Kosova nije uopće predmetan ako nije nezavisna država. Rezultati koje Srbija postiže u pregovaračkom procesu sa EU, direktno se odražavaju na evropsku integracijsku perspektivu Kosova, posebno zato što je za pregovore između EU i Srbije definirano poglavlje 35 o Kosovu.

Pored ostalog, EU je Srbiji postavila i slijedeće uslove: da Srbija prestane finansirati paralelne institucije na Kosovu; da se ugase paralelne institucije Srbije na Kosovu; da Priština a ne Beograd imenuje menadžment elektrane „Gazivode“; da Srbija dostavlja izvještaj Vladi Kosova o isplatama penzija bivšim policajcima, sudijama ... koji rade u institucijama Kosova; da Srbija pristane na primjenu pečata i simbola države Kosovo; da državljani trećih zemalja sa Kosova mogu ući u Srbiju, što je Srbija odbacivala, jer bi to, navodno, značilo da priznaje Kosovo; ... O tim pitanjima EU je posrednik u dijalogu, briselskom dijalogu Beograda i Prištine. Osnova posredničke uloge EU je opredijeljenost da zemlje Balkana budu njene članice. U tom procesu lično je angažirana visoka predstavnica EU za vanjsku i sigurnosnu politiku, Federika Mogherini. Lično je posredovala u slučajevima kada su pregovore u Briselu vodili predsjednici Srbije i Kosova, Tomislav Nikolić (Aleksandar Vučić) i Atifete Jahjaga (Hašim Tači).⁶⁴

Formirana je zajednička koordinaciona grupa EU i Kosova za unapređenje ekonomskog razvoja Kosova, njegovog pristupa evropskom i globalnom tržištu, u čemu se posebna pažnja poklanja vladavini prava i borbi protiv organiziranog kriminala i korupcije, s ciljem oblikovanja ambijenta privlačnog za strane investitore. U vezi s tim, pažnju zaslužuje saradnja EU i Vlade Kosova. Kancelarija EU na Kosovu i Ministarstvo pravde u Vladi Kosova realiziraju projekat pod nazivom „Podrška građanskom zakoniku“ (vlasnička i imovinska pitanja, porodično i nasljedno pravo ...). Za taj projekat EU je izdvojila 2,3 miliona eura.⁶⁵

63 Oslobođenje, 22.02.2017. godine, strana 17.

64 Spalović Dejan i Čpajak Biljana, Politika, Beograd, 19.10.2016. godine, strana 1. i 5.

Spalović Dejan, Politika, Beograd, 04.07.2017. godine, strana 1. i 5.

65 Oslobođenje, 13.10.2017. godine, strana 16.

U težnjama za postizanje takvih rezultata i ciljeva, krajem oktobra 2015., Brisel i Priština su potpisali Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), iako pet članica EU još nisu priznale nezavisnost Kosova - Španija, Grčka, Kipar, Rumunija i Slovačka. Te zemlje imaju interesa da promijene stav i priznaju Kosovo, što se može zaključiti iz analiza koje dolaze iz akademskih sredina. Tako, naprimjer, profesor na Univerzitetu u Solunu, Janis Armakolac, predviđa da će Grčka priznati Kosovo, posebno zbog svojih odnosa sa Albanijom, te zbog potrebe da Grčka doprinese evropskoj sigurnosti na Balkanu.⁶⁶

Početakom 2016. godine, Vlada Kosova je startovala u provedbi svog SSP-a sa EU. Taj Sporazum obuhvata razna pitanja od značaja za razvoj i integraciju Kosova u EU, posebno pitanja primjene evropskih tržišnih standarda, konkurencije, pravne države, intelektualnog vlasništva ... Dakle, početkom 2016. godine, otpočeo je proces integriranja Kosova u tržište EU na prostoru 28 država gdje živi oko 500 miliona ljudi. Postizanjem i realizacijom SSP-a potvrđuje se suverenitet Kosova kao nezavisne države i posebnog činioca međunarodne zajednice.

Brojna su pitanja koja Kosovo treba da riješi da bi postiglo standarde EU. Jedno od tih pitanja je postizanje standarda za viznu liberalizaciju, kako bi građani Kosova bez viza mogli putovati u EU. Početkom juna 2015. godine, Evropskoj komisiji (EK), Vlada Kosova je dostavila Izvještaj o ispunjenju kriterija za viznu liberalizaciju, u skladu sa preporukama koje je dobila od EK u okviru EU-ovog izvještaja o Kosovu za 2014. godinu.⁶⁷

Posebno važan oblik prisustva EU je misija EULEX za vladavinu prava, civilnu administraciju, sudsko procesuiranje u osjetljivim predmetima kriminala i ratnih zločina, policiju ... Prisustvo EULEX je legalizirano po međunarodnom sporazumu između Republike Kosovo i Evropske unije. Mandat EULEX je produžen od 14.06.2016. godine.⁶⁸ Početkom novembra 2018. godine, Vlada Kosova je odlučila produžiti mandat misiji EULEX-a na još dvije godine, očekujući da će ubrzanje reformi pravosudnih institucija doprinijeti približavanju Kosova članstvu u EU.

Vlada Kosova cijeni da prisustvo EULEX-a na Kosovu ubrzava reforme, posebno reforme u oblasti pravosuđa koje su nezaobilazne u procesu integracije u NATO i EU. Međutim, ista ta Vlada se zalaže da EULEX ne preuzima nove slučajeve sudskog procesuiranja, posebno zato što se formira Specijalni sud za ratne zločine izvršene od strane pripadnika UČK na Kosovu.

U odnosima EU i Kosova prelama se ukrajinska kriza. EU se zalaže za očuvanje teritorijalnog integriteta Ukrajine i suprotstavlja agresivnoj politici Rusije prema ukrajinskim pokrajinama gdje je prisutnije stanovništvo ruske nacionalnosti. Srbija je naklonjena Rusiji koja zapostavlja razloge zbog kojih je opravdano osamostaljenje Kosova kao posebne države, podstiče Srbiju da bude uporna u odbacivanju priznanja Kosova. Srbija je podržala Rusiju u aneksiji Krima. Intimno želi da Rusija

66 **Armakolac Janis**, po kolumni Čpajak Biljana, Politika, 05.05.2017. godine, strana 6.

67 Oslobođenje, 06.06.2015. godine, strana 14.

68 Oslobođenje, 17.06.2016. godine, strana 14.

ostvari ambicije prisajedinjenja ukrajinskih pokrajina u sastav Rusije. U KFOR-u na Kosovu učestvuju vojska Ukrajine koja je angažirana na zaštiti „srpskih svetinja“ uz podršku kosovskim Srbima.

Prisustvo UN na Kosovu

UNMIK je Privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu, osnovana 10. juna 1999. godine prema rezoluciji 1244 Vijeća sigurnosti UN-a. Djelokrug UNMIK-a je policija i pravosuđe, civilna administracija, demokratizacija i izgradnja institucija, rekonstrukcija i ekonomski razvoj.

Vijeće sigurnosti UN-a ažurno prati stanje na Kosovu i pregovore između Beograda i Prištine. Krajem februara 2017. godine, generalni sekretar UN-a Antonio Guterres je obznanio izvještaj UN-a o Kosovu za period oktobar 2016. do januara 2017. godine. Taj izvještaj je razmatralo Vijeće sigurnosti UN-a. U izvještaju je navedeno da su tenzije Beograda i Prištine dostigle zabrinjavajući nivo, što je praćeno „uzavreloom uzajamnom retorikom i optužbama u vezi sa spornim pitanjima i događajima“.⁶⁹

Sjednica Vijeća sigurnosti UN-a, 16.08.2017. godine je posvećena stanju na Kosovu. Na toj sjednici, SAD i evropski saveznici su se zalagali da Kosovu bude otvoren put za članstvo u međunarodnim organizacijama, te da se na Kosovu ukine misija UNMIK, čemu su se usprotivile Rusija i Kina. Zanimljivo je da srpska politika, uz podršku Rusije i Kine, insistira na produženju misije UNMIK na Kosovu, jer je „nepristrasni arbitar stanja ljudskih prava na Kosovu“⁷⁰ a da se istovremeno uporno zalaže za gašenje misije OHR-a u BiH, s ciljem da „nepristrasna arbitraža“, nestane. Dakle, srpska politika želi održati mehanizme zaštite kosovskih Srba, a u BiH želi ukinuti zaštitu naroda i građana ugroženih od strane velikosrpske politike. Gdje je u poziciji da ugrožava, srpska politika uklanja prepreke koje je postavila međunarodna zajednica, a u situaciji gdje treba zaštititi Srbe, srpska politika traži da međunarodni mehanizmi ostanu.

U pripremama za sjednicu Vijeća sigurnosti zakazanu 17.02.2018. godine, generalni sekretar UN-a, Antonio Guterres je komentirao izvještaj o Kosovu pripremljen za razmatranje na toj sjednici. Tim povodom, Guterres je uputio oštre kritike vlastima u Prištini jer su „nazadovali procesi vezani za početak rada Specijalnog suda za zločine OVK i demarkaciju sa Crnom Gorom“. Kritikovao je i sporost povratka raseljenih Srba na Kosovo, očito stavljajući to na teret Vladi u Prištini. Izrazio je zabrinutost zbog ubistva Olivera Ivanovića, srpskog opozicijskog lidera Građanske inicijative Srbija, demokratija, pravda.⁷¹

Najviši zvaničnici Srbije su kritikovali Veliku Britaniju, što u ulozi predsjedavajućeg na dnevni red sjednice Vijeća sigurnosti, augusta 2018. godine, nije stavila razmatranje stanja na Kosovu, što se dovodilo u vezu sa ulogom Velike Britanije u

69 Gutjeres Antonio, Nezavisne novine, 27.02.2017. godine, strana 15.

70 Aleksić Jelena, Oslobođenje, 18.08.2017. godine, strana 16. i 17.

71 Oslobođenje, 04.02.2018. godine, strana 9.

Oslobođenje, 06.02.2018. godine, strana 11.

pripremi rezolucije Vijeća sigurnosti po kojoj su Srbi označeni da su odgovorni za genocid u BiH.

Odnosi NATO-a sa Kosovom

Mnogi poznavaoци procesa i stanja na Kosovu NATO tretiraju „*spasiteljem*“ albanskog naroda i Kosova. U Rambujeu, kod Pariza, marta 1999. godine, tokom kosovsko-srbijanskih (albansko-srpskih) pregovora, posrednik u ime SAD-a, Ričard Holbruk, je ponudio Miloševiću „*poslednju šansu*“ da prihvati sporazum, prijeteći da će u protivnom uslijediti NATO-vi zračni i raketni udari. Vrijeme je pokazalo da je Milošević učinio stratešku grešku. Da je prihvatio Holbrukovu ponudu, Kosovo bi ostalo u okviru Srbije, u statusu autonomije koju je imao po Ustavu od 1974. godine. Pored toga, po sporazumu koga je odbacio Milošević, UČK bi bio razoružan i raspušten, a snage NATO bi se rasporedile na Kosovu. Zbog tog Miloševićevog odbijanja, realizirana je Holbrukova prijetnja. Uslijedilo je NATO-vo bombardiranje po SR Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori) uključno i vojne ciljeve na Kosovu, što je trajalo 78 dana (24.3.-11.6.1999.).

Ta intervencija NATO-a radi zaštite albanskog naroda na Kosovu je bila pravovremena i efikasna, za razliku od BiH gdje je intervencija NATO kasnila, ali kada je uslijedila bila je efikasna. U tom smislu, iskustva zakašnjelog reagiranja NATO-a u BiH pomogla su Kosovu i albanskom narodu, jer ih je NATO pravovremeno zaštitio. Beograd je i nakon Miloševića nastavio sa odbacivanjem ponuđenih sporazuma, koji se kasnije pokažu da su bolji od onoga što se Srbiji nudi u kasnijim, novim uslovima. Tako, naprimjer, po Athisarijevom planu, Srbi na Kosovu su mogli dobiti više od onoga što su kasnije kroz pregovore u Briselu uspjeli dobiti u obliku Zajednice srpskih općina.⁷² Prema tome, pozicija Srbije na Kosovu je sve lošija i lošija.

Pohvale NATO-u za efikasnu intervenciju na Kosovu izražavaju istaknuti kosovski, nezavisni intelektualci, među kojima i Veton Suroi. On je konstatirao da je Tači organizator ilegalnog osnivanja Oslobođilačke vojske Kosova (UČK), koja ništa i nikoga nije oslobodila jer je „*Kosovo oslobodio NATO*“. Ta činjenica Tačiju i njegovim sljedbenicima nije bila prepreka da, odmah, dok su trajali udari NATO-a, sebe prozovu oslobodiocima i herojima, koristeći to kao okolnost, kako ističe Suroi, za „*bezobzirnu, najprimitivniju, vulgarnu otimačinu imovine, radnji, stanova, istorije, cjelokupnog političkog i javnog prostora ... upadali su u tuđe stanove, u stanove Srba, na čijim vratima bi napisali: 'UČK, ne diraj'*“⁷³ Umjesto da su odmah počeli graditi praksu integriranja Srba u kosovsko društvo, kako iznosi Suroi, lideri UČK su se odlučili za praksu sukoba i progona Srba sa Kosova. Pri tome treba imati u vidu da je ulaskom NATO-a na Kosovo, UČK raspušten, a sporazum o tome, kao i o drugim vojnim pitanjima, potpisao je Hašim Tači.

Na osnovu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN 1244, počev od 12.06.1999. godine, na Kosovu djeluju međunarodne vojne snage KFOR pod komandom NATO. Njihova

72 **Pejović Dragana**, NIN, Beograd, 22.02.2018. godine, strana 14.-16.

73 **Suroi Veton**, Dani, 10.06.2016. godine, strana 39.

misija je čuvanje reda i mira, te izgradnja sigurnosti, nakon povlačenja srbijanske vojske sa Kosova. Snage KFOR su u početku misije brojale oko 50.000 vojnika. Smanjivale su se, ovisno od procjena stanja sigurnosti, do aktualnih 4.600 pripadnika. KFOR obučava pripadnike Kosovskih bezbjednosnih snaga. Skupa izvode vježbe, na Kosovu i izvan Kosova u drugim partnerskim zemljama.

Osnivanje Specijalnog suda za zločine na Kosovu

Skupština Kosova, aprila 2014. godine, je podržala formiranje Specijalnog suda za ratne zločine koje su počinili pripadnici UČK, pored ostalog i zato što bi, ako to ne učine institucije Kosova, Vijeće sigurnosti UN-a donijelo odluku o njegovom formiranju. Krajem marta 2015. godine, Skupština Kosova je većinom glasova odbacila preporuke koje je dala parlamentarna grupa Pokreta samoopredjeljenje protiv osnivanja Specijalnog suda za ratne zločine. Pri tome, zastupnici u Skupštini Kosova su imali u vidu da su zvaničnici EU i SAD-a prijetili primjenom sankcija prema Kosovu, ako se u vezi s tim ne usvoje amandmani na Ustav Kosova i odgovarajući zakon.⁷⁴

O osnivanju Specijalnog suda za ratne zločine počinjene na Kosovu, Vlada Prištine nije pregovarala sa Vladom Srbije, kako to Beograd želi predstaviti. Vlada Kosova o tome razgovara sa zvaničnicima SAD, EU i evropskih zemalja.

Specijalni sud za zločine na Kosovu počinjene od strane pripadnika UČK osnovan je pod okriljem EU 2015. godine. Na Kosovu se očekivalo da u nadležnosti tog suda budu i brojna politička ubistva koja su se desila na Kosovu poslije oružanih neprijateljstava Vojske Srbije i UČK. U startu se očekivalo da će optužnice biti podignute protiv Hašima Tačija, Kadrija Veseljija, Džavita Haljitija, Agima Čekua ... Očekivalo se rasvjetljavanje zločina nad Srbima u Klečki, Glođanima, u selu Volujak na Grebničkim planinama, žutoj kući na sjeveru Albanije.

B) POLITIČKI SUKOBI U VEZI NAMJERA ZA OSNIVANJA VOJSKE KOSOVA

Prve inicijative i aktivnosti za osnivanje vojske Kosova

Početkom maja 2016. godine, osnivanje vojske Kosova je najavio premijer Vlade Kosova, Isa Mustafa.⁷⁵ U vezi s tim, najviši zvaničnici Kosova, Albanci, isticali su da će se zalagati da i predstavnici Srba u Vladi i Skupštini Kosova podrže njihove težnje da Kosovo dobije svoju vojsku. Međutim, sasvim je sigurno da će Beograd usmjeriti srpske predstavnike u institucijama Kosova da se tome suprotstave, uz stalno ukazivanje na zastoje koje pravi Vlada u Prištini u pogledu briselskog dogovora za uspostavu Zajednice srpskih općina. Srbi žele da ta Zajednica bude u kapacitetu „entiteta“ kao što je RS u BiH, dok Albanci žele da bude na nivou obične nevladine organizacije bez direktnog učešća u vlasti.

74 Oslobođenje, 07.06.2015. godine, strana 14.

75 Isa Mustafa, prema kolumni Bukvić D., Politika, 11.05.2016. godine, strana 6.

Početak jula 2016. godine, predsjednik Kosova, Hašim Tači, je najavio osnivanje "multietničke" vojske Kosova,⁷⁶ što bi bio korak u ambicijama da Republika Kosovo postane članica NATO-a. O tim pitanjima predstavnici Vlade u Prištini razgovaraju sa predstavnicima Srba na Kosovu, kako bi i oni podržali osnivanje kosovske vojske. Želi se da Srbi na Kosovu, takvu vojsku prihvate da je i njihova kao i albanska.

U Vladi Kosova nosilac zadataka u pripremama za osnivanje kosovske vojske je Ministarstvo bezbjednosnih snaga: (a) sredinom 2016. godine, pripremljeni su i Skupštini Kosova dostavljeni ustavni amandmani kao osnova za proces transformacije Bezbjednosnih snaga Kosova⁷⁷ u vojsku Kosova gdje je nužno osigurati dvotrećinsku većinu poslanika i 20 posto manjinskih poslanika; (b) početkom marta 2017., predsjednik Tači je Skupštini Kosova dostavio nacrt zakona o transformaciji Bezbjednosnih snaga Kosova u vojsku Kosova; (c) intenziviranje saradnje sa međunarodnim sigurnosnim i vojnim organizacijama, posebno sa NATO i KFOR ...

Navodno, u saradnji sa NATO, buduća vojska Kosova je dimenzionirana da ima 5.000 aktivnih i 3.000 rezervnih vojnika. Zvaničnici Vlade Kosova ukazuju da u pripremama za osnivanje vojske Kosova imaju dobru saradnju sa SAD i NATO, te sa evropskim saveznicima – Njemačkom, Italijom, Hrvatskom, Velikom Britanijom ...

Najviši zvaničnici Srbije odbacuju osnivanje vojske Kosova, ističući da će se svim raspoloživim političkim sredstvima boriti protiv toga. U vezi s tim, ministar vanjskih poslova, Ivica Dačić, je rekao da, „prema Rezoluciji 1244, na Kosovu i Metohiji ne smiju da budu druge oružane snage osim snaga Ujedinjenih nacija, odnosno KFOR-a. Ako poslanici Srpske liste glasaju u interesu srpskog naroda koji živi na Kosovu i Metohiji ... onda neće podržati formiranje vojske Kosova“⁷⁸

Stavovi Zapada o inicijativi za osnivanje vojske Kosova

Tokom 2014. godine, potpisivanjem ugovora o Partnerstvu za mir, intenzivirani su odnosi Kosova sa NATO. Smatralo se da njihova saradnja uključuje zajedničko djelovanje u cilju osnivanja i izgradnje vojske Kosova, transformacijom postojećih Bezbjednosnih snaga Kosova (BSK). Međutim, početkom marta 2017. godine, u telefonskom razgovoru sa tadašnjim srbijanskim premijerom, Vučićem, generalni sekretar NATO, Jens Stoltenberg je izrazio protivljenje formiranju vojske Kosova, dok se ne postigne konsenzus u Skupštini Kosova pristajanjem Srpske liste. I SAD su tada izrazile zabrinutost zbog najave od strane najviših zvaničnika Kosova, da rade na formiranju vojske Kosova, cijeneći da se time dodatno ugrožava sigurnost u regionu, ako ta ideja nema podršku Srpske liste u Skupštini Kosova. U vezi s tim, indikativno je da ambasadori Njemačke, Italije, Francuske, Velike Britanije i SAD-a

76 Tači Hašim, Faktor, 04. i 05.07.2016. godine, strana 13.

77 Bezbjednosne snage Kosova (BSK) imaju oko 4.000 pripadnika, od čega 2.500 aktivnih, među kojima ima 197 iz manjinskih zajednica - 56 Srba, 46 Bošnjaka i 44 ostalih etničkih zajednica. Obuku BSK izvode instruktori NATO. (Spalović Dejan, Politika, Beograd, 11.02.2017. godine, strana 6.)

78 Dačić Ivica, Oslobođenje, 11.02.2017. godine, strana 9.

nisu odgovorili na pismo koje im je predsjednik Kosova, Hašim Tači, poslao o svojim namjerama da se osnuje vojska Kosova.⁷⁹

Dakle, NATO, SAD i značajne zemlje EU, nisu podržale Tačijevu inicijativu da se osnuje vojska Kosova, odnosno najvažniji faktori međunarodne zajednice su se usprotivili transformaciji Bezbjednosnih snaga Kosova u vojsku Kosova, sve dok se ne dobije saglasnost Srpske liste u Skupštini Kosova. Tadašnji najviši zvaničnici Srbije - predsjednik Nikolić, premijer Vučić i ministar vanjskih poslova Dačić su izjavljivali da je NATO-vo i američko odbijanje uspostave vojske Kosova, njihov veliki diplomatski uspjeh. U vezi zapadnog uslovljavanja za osnivanje vojske Kosova, NATO-vim američkim i evropskim insistiranjem da se ima obzir prema raspoloženju Srpske liste u Skupštini i Vladi Kosova, predsjednik Tači je komentirao da formiranje vojske Kosova ne ugrožava sigurnost Balkana, te da je jedina prijetnja sigurnosti u regiji povećavanje prisustva i utjecaja Rusije.

Dakle, politička volja Srpske liste u Skupštini Kosova glavna je i jedina prepreka da se izvrše promjene Ustava koje bi omogućile osnivanje vojske Kosova, odnosno, koje bi omogućile da NATO, SAD i EU konačno podrže osnivanje vojske Kosova. S obzirom da politička volja Srpske liste zavisi od utjecaja iz Beograda, Vlada Kosova je poduzela dodatne pritiske prijetnjom da će protiv Srbije podnijeti tužbu za genocid nad Albancima na Kosovu. Na tu prijetnju Prištine, Beograd je odgovorio da Kosovo nije članica UN-a i da zbog toga ne može podnositi tužbe međunarodnom sudu u Hagu.

U procesu ubjeđivanja da Srpska lista u Skupštini Kosova pristane da se osnuje vojska Kosova, u izjavama predsjednika Tačija i drugih albanskih lidera ističe se namjera da to bude multietnička vojska jer su takvog karaktera i postojeće Bezbjednosne snage Kosova iz kojih bi nastala nova vojska Kosova. Tako, naprimjer, predsjednik Tači je prisustvovao svečanosti koja je održana u kasarni Bezbjednosnih snaga Kosova u Uroševcu, gdje je obuku u trajanju od devet sedmica završio „61 regrut, uglavnom srpske i crnogorske zajednice“⁸⁰ Tom prilikom, i građanima Kosova i vlastima u Beogradu Tači je poručio da je „Kosovo kuća svih njegovih građana bez obzira na etničku i vjersku pripadnost ili seksualnu orijentaciju.“⁸¹ Do sredine marta 2018. godine, u Bezbjednosnim snagama Kosova bilo je ukupno 276 pripadnika manjinskih etničkih grupa, među kojima i 130 ili 5,28 posto Srba.⁸² Kada su se od sredine 2018. godine, s ciljem pridobijanja podrške za osnivanje vojske, najviši zvaničnici Kosova počeli hvaliti kako Bezbjednosne snage Kosova imaju multietnički karakter, uslijedilo je da Srbi počnu „masovno“ raskidati ugovore i napuštati te snage. Jula 2018. godine 30 Srba su raskinuli svoje ugovore.⁸³ Vjerovatno je da se to događalo po instrukcijama iz Beograda u sklopu mjera za sprečavanje nastanka vojske Kosova.

79 **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 10.03.2017. godine, strana 16. i 17.

80 Oslobođenje, 08.07.2017. godine, strana 8.

81 Oslobođenje, 08.07.2017. godine, strana 8.

82 Oslobođenje, 17.03.2018. godine, strana 10.

83 Oslobođenje, 12.07.2018. godine, strana 13.

Šta se ne dopada Zapadu u politici kosovskih Albanaca?

Pri tome treba imati u vidu da se neka ponašanja Kosova ne dopadaju najbitnijim činionicima međunarodne zajednice na Zapadu. Krajem 20. i početkom 21. stoljeća, Kosovo je imalo apsolutnu podršku Zapada. Lideri Albanaca na Kosovu čine greške koje se uzimaju kao razlozi za obazrivost zapadne podrške Kosovu. Zapadu se ne dopada vrlo intenzivna aktivnost s ciljem ujedinjenja Kosova i Albanije, niti se Zapadu dopadaju opstrukcije koje čini Vlada Kosova u provedbi dogovorenog u Briselu, posebno o implementaciji sporazuma o uspostavi Zajednice srpskih općina na sjeveru Kosova. Vjerovatno je da zbog insistiranja na ujedinjenju Kosova i Albanije, čime se otvara pitanje statusa zapadnog dijela Makedonije gdje su većinski Albanci, ranija snažna podrška Kosovu od strane Zapada se može ublažavati u korist Srbije. Ako bi uslijedilo da zbog grešaka Vlade Kosova podrška Zapada bude preusmjerena u korist Srbije, onda bi se postavilo i pitanje dalje nezavisnosti Kosova. Dakle, nezavisnost se mora čuvati ispravnom vanjskom i unutarnjom politikom Kosova.

Premijer Albanije, Edi Rama, nijansirano je komentirao ideje ujedinjenja Kosova i Albanije, ističući da se to „ne može odbaciti ukoliko šanse za članstvo u EU za države Balkana“, budu slabije, dakle i za Kosovo, pa je u vezi s tim zaključio: „Evropi prijeti noćna mora da Balkan poludi ukoliko se obustave procesi eurointegracija ... jer ova regija može postati siva zona u kojoj drugi faktori imaju više utjecaja od EU“,⁸⁴ aludirajući na rizike pojačavanja prisustva Rusije na Balkanu. Slične prijetnje je izrekao i predsjednik Tači, porukom da „ukoliko EU zatvori vrata Kosovu, svi Albanci regiona živjeće u jednoj jedinstvenoj državi kako bi se nastavilo dalje sa integracijom u evropsku porodicu“.⁸⁵ Proizilazi da Rama i Tači koordiniraju i dogovaraju ujednačene izjave o najkrupnijim pitanjima balkanske i evropske sigurnosti.

Lokalni lideri Albanaca izvan Kosova, u općinama sa albanskom većinom na jugu Srbije (Bujanovac, Preševo, Medveđa) u naprijed citiranim izjavama Rame i Tačija našli su sebe i poručili da podržavaju stavove za okupljanje svih Albanaca u jednoj državi, ističući da Edija Ramu smatraju svojim predsjednikom a ne tadašnjeg predsjednika Srbije, Tomislava Nikolića. Zvaničnici Srbije su ocijenili da su izjave Rame i Tačija poziv za oružane sukobe na Balkanu. SAD i EU su osudili albanske težnje za ujedinjenje i upozorili na teške sigurnosne i političke posljedice takvih težnji. Takav dijalog na relaciji Tirana – Beograd i Priština – Beograd velikosrpska ekstremistička politika uzima kao opravdanje Dodikovih, učestalih, vrlo grubih i direktnih prijetnji, da će se bh. entitet RS otcijepiti od BiH i priključiti Srbiji. Ustvari, vokabular Dodika u BiH i njemu sličnih u Beogradu za prisajedinjenje bh. entiteta RS-a u sastav Srbije isti je kao i vokabular albanskih lidera na Kosovu, jugu Srbije i Albaniji za ujedinjenje Kosova sa Albanijom i za prisajedinjenje općina na jugu Srbije u sastav Kosova.

84 **Rama Edi**, Oslobođenje, 19.04.2017. godine, strana 13.

85 **Tači Hašim**, po kolumni, **Aleksić Jelena**, Oslobođenje, 21.04.2017. godine, strana 16. i 17.

Musliu Fahri, Dani, 12.05.2017. godine, strana 28.-31.

Ipak, važno je imati u vidu činjenicu da ima uglednih Albanaca koji se oštro suprotstavljaju idejama o ujedinjenju Kosova sa Albanijom, kao što ima uglednih Srba koji se oštro suprotstavljaju idejama o prisajedinjenju dijelova BiH (RS) u sastav Srbije. Također je važno imati u vidu činjenicu da i među Srbima i među Albancima vlada strah da će pretrpiti teške posljedice za sebe i svoje porodice, ako se kritički odnose prema navedenim velikosrpskim i velikoalbanskim idejama.

Novinar iz Prizrena, Fahri Musliu, u intervjuu za sarajevski sedmičnik „Dani“, kritikujući naprijed citirane stavove o ujedinjenju Kosova i Albanije, pored ostalog je rekao da su priču o velikoj Albaniji „decenijama unazad, prije svih otvarali srpski nacionalisti. Njima je tema ‘velike Albanije’ služila ne samo da bi dodatno homogenizovali srpski narod nego i kako bi tim ‘baukom’ zaplašili ostatak regiona“, a da albanski nacionalisti plasiranjem teze o ujedinjenju Kosova i Albanije, ‘dodatno potpaljuju strasti, mute vodu, nudeći alibi srpskim nacionalistima za sijanje straha od nepostojećeg projekta ‘velika Albanija’ ... Na kraju, moram da kažem da je ideja premijera Rame o ujedinjenju Kosova i Albanije naišla na žestoke kritike medija i najjemenentnijih kosovskih komentatora u Prištini ... Naprosto, takvo raspoloženje među građanima Kosova i Albanije ne postoji. Podsjećam, da izuzev u fašističkoj Italiji u periodu 1939. do 1943., Albanija i Kosovo nikada nisu živjeli u istoj državi ...“⁸⁶

Kako Vlada u Prištini uvjerava SAD, EU i NATO da Kosovo treba imati svoju vojsku?

Upravo zato što želi ispuniti kriterije za napredak prema članstvu u NATO i EU, Vlada u Prištini uvjerava međunarodnu zajednicu da je Kosovo aktivan i efikasan činilac u koaliciji za borbu protiv terorizma, kriminala, korupcije, „fundamentalizma“ i drugih raznih oblika radikalizma. U toj želji, uz najavu osnivanja vojske Kosova, početkom juna 2016. godine, predsjednik Tači je rekao da je Vlada Kosova poduzela sigurnosne mjere prema 140 osoba koje su se pokušavale angažirati na ratištima Sirije i Iraka, a da među takvima ima i vjerskih službenika Islamske zajednice Kosova.⁸⁷ Navodno, policija Kosova je uhapsila 67 osoba među kojima 14 imama, a ugasila 19 grupa koje su eksponirane po radikalnom tumačenju islama.⁸⁸ Osnivanje vojske Kosova, te ulazak Kosova u NATO i EU, Tači želi ubrzati jer na Kosovu „postoje ideologije s drugih kontinenata koje pokušavaju prodrijeti u regiju“⁸⁹ Balkana, aludirajući na radikalne vehabijske grupe koje djeluju na Kosovu i širom regije.

86 Musliu Fahri, Dani, 12.05.2017. godine, strana 28. i 29.

87 Tači Hašim, Faktor, 06.06.2016. godine, strana 12.

88 Politika, Beograd, 23.05.2016. godine, strana 5.

89 Tači Hašim, Faktor, 24.10.2016. godine, strana 11.

B) ODNOSI BOSNE I HERCEGOVINE SA KOSOVOM

Osjetljivost izjava o Kosovu od strane bošnjačkih lidera

Izjave lidera bh. Bošnjaka na temu priznanja Kosova od strane BiH su posebno osjetljive i redovno izazovu burne reakcije srpskih lidera u Banjoj Luci i Beogradu. U srpskim reakcijama prisutno je iskrivljeno tumačenje, posebno izjava Bakira Izetbegovića, dok je bio član Predsjedništva BiH ili kao predsjednik SDA. Sredinom novembra 2017. godine, Izetbegović je rekao, da što se tiče njega, BiH bi već priznala Kosovo, ali da to nije moguće jer je o tome, u institucijama BiH, nužan konsenzus sa liderima bosanskih Srba. Izetbegović je obrazložio da su pokušaji podrške priznavanju Kosova nanosili štetu BiH, a nisu koristili Kosovu.⁹⁰

Povodom Izetbegovićeve izjave o priznavanju Kosova, predsjednik Srbije, Vučić, je rekao da se zbog Izetbegovićeve izjave „*mnogo toga promijenilo ... taj intervju komplicuje mnogo toga u regionu ... stvari izgledaju drugačije nego što su izgledale juče ...*“⁹¹ To je, ustvari, Vučićeva poruka u stilu implicitne prijetnje, da Izetbegovićeva podrška nezavisnosti Kosova podrazumijeva Vučićevo zalaganje za podjelu BiH, kako bi se Srbija „*namirila*“ za gubitak Kosova.

Nepriznavanje Kosova: Kosovo i BiH nemaju diplomatske odnose ali imaju stroge vize:

Dugoročno je blokirana uspostava diplomatskih odnosa između BiH i Kosova, jer predstavnici Srba u institucijama BiH nisu za takvu odluku, sve dok Srbija ne prizna Kosovo. Dakle, entitet RS i njegovi predstavnici u institucijama BiH o tome slijede upute Vlade i Parlamenta Srbije. Sarajevskim nepriznavanjem Kosova otežava se privredna saradnja BiH sa Kosovom.

Zaveden je vrlo strog i skup vizni režim između BiH i Kosova, što je velika prepreka privrednoj i drugim sadržajima saradnje između tih dviju zemalja. Zbog strogog viznog režima, po ocjeni stručnjaka, BiH gubi oko dva miliona eura svakog mjeseca. Brojne bh. firme gube tržište na Kosovu. Bosansko-kosovske vizne barijere otežavaju slobodu kretanja ljudi, roba i kapitala, dok građani, dakle i privrednici Srbije, slobodno prelaze granicu i odlaze na Kosovo sa ličnom kartom.

Uslovljeno nepriznavanjem Kosova, specijalni vizni režim za građane Kosova u BiH je zaveden 2004. godine, a blokada kretanja je uslijedila prestankom važenja UNMIK-ovih pasoša i početkom izdavanja pasoša građanima Kosova u nadležnosti Vlade u Prištini. U pogledu viznog režima, od 2014. godine, prema BiH, Kosovo je primijenilo recipročne mjere. Uslijedilo je da građani BiH mogu doći do viza odlaskom u Tiranu ili Zagreb gdje postoje ambasade Kosova, dok građani Kosova mogu doći do viza odlaskom u ambasade BiH u Skoplju i Podgorici.⁹²

90 **Izetbegović Bakir**, po kolumni **Spalović Dejan**, Politika, Beograd, 14.11.2017. godine, strana 1. i 5.

91 **Vučić Aleksandar**, po kolumni, **Cerovina J. i Čpajak B.**, Politika, Beograd, 15.11.2017. godine, strana 4.

92 **Halili Dafina**, Dani, 21.10.2016. godine, strana 46.

Građani i privrednici BiH žele da se otklone političke barijere, ako ne za ukidanje, ono bar za olakšavanje viznog režima, što je postalo nužan uslov za normaliziranje privredne i trgovinske saradnje Kosova i BiH. Imajući u vidu interese građana i privrednika, početkom juna 2016. godine, Vijeće ministara BiH je naložilo da ministar vanjskih poslova BiH, Igor Crnadak, predloži mjere za pojednostavljenje procedure dobijanja viza za odlazak na Kosovo i za ulazak u BiH građana i privrednika Kosova: da vize izdaju diplomatsko-konzularna predstavništva; da se produži vrijeme važnosti izdatih viza; da se omogući veći broj putovanja po jednoj izdatoj vizi; i da kosovske vlasti budu liberalnije u izdavanju viza građanima BiH.⁹³

Vizni režim BiH i Kosova u BiH pogađa samo Bošnjake

Problem viznog režima između BiH i Kosova u BiH pogađa samo Bošnjake a na Kosovu sve njegove građane, posebno one građane raznih nacionalnosti koji u BiH imaju rodbinu, prijatelje i poslovne partnere. Bosanski Srbi za putovanje na Kosovo koriste putne isprave Srbije jer se tretiraju dvojnim državljanima Srbije i BiH. Također, problem tog viznog režima ne pogađa, ni bh. Hrvate koji mogu neometano putovati na Kosovo, koristeći se putnim ispravama Hrvatske, jer su dvojni državljani Hrvatske i BiH. Razne nevladine organizacije, posebno humanitarne i crkvene iz entiteta RS imaju vrlo intenzivnu saradnju sa Srbima na Kosovu, pri čemu se koriste putnim ispravama Srbije. Posebno su razvijeni razni sadržaji i forme pomoći građana iz RS, Srbima na Kosovu.⁹⁴

Na Kosovu, kao manjinski, žive i Bošnjaci. Organizirani su u asocijacijama civilnog društva Kosova. Zahtijevaju učešće u vlasti, svoju lokalnu samoupravu (općine), povoljan tretman u medijima i realizaciju obećanja po Athisarijevom planu, da Bošnjaci imaju općine u lokalnim sredinama gdje su većinski (Račane i oko 15 naselja u regiji Župa), što trebaju omogućiti politički faktori većinskog albanskog naroda. Predsjednik Kosova Hašim Tači, u predizbornoj kampanji 2013. godine, Bošnjacima je dao obećanje da će dobiti svoje općine,⁹⁵ ali se u tom pogledu nije ništa bitno učinilo, a da li će, neizvjesno je.

Pogoršanje odnosa BiH i Kosova, uvođenjem carina

Pogoršanje odnosa BiH sa Kosovom je uslijedilo novembra 2018. godine. Tada je Kosovo uvelo posebne carine od 100 posto, jednako za BiH i Srbiju, što je radikalno usporilo privrednu saradnju. Kosovo je na taj način postupilo suprotno sporazumu CEFTA. Pri tome treba imati u vidu da je poštivanje CEFTA sporazuma uslov približavanja članstvu u EU zemalja potencijalnih kandidata i kandidata, a potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU Kosovo je u statusu potencijalnog kandidata za članstvo u EU, bez obzira što pet članica EU nisu priznale Kosovo. Vlada Kosova smatra da Srbija troši mnogo novaca na lobiranje protiv Kosova, a da se budžet Srbije puni novcem građana Kosova kroz uvoz robe iz Srbije. Pored toga,

93 Oslobođenje, 04.06.2016. godine, strana 9.

94 **Krajišnik Đorđe**, Dani, 30.09.2016. godine, strana 32.-34.

95 **Bajrami Ćerim**, Preporod, 15.02.2017. godine, strana 38.

kao motiv za uvođenje carinskih barijera Srbiji i BiH, Vlada Kosova ističe utjecaj na građane Kosova da kupuju domaće kosovske proizvode umjesto onih iz Srbije i BiH.

Indicira se da uvođenjem carina od 100 posto za BiH, Vlada Kosova želi da spriječi Srbiju u pokušaju preusmjeravanja njene trgovine sa Kosovom preko entiteta RS-a u BiH, jer privredni subjekti i građani tog entiteta srpske nacionalnosti, koristeći dvojno državljanstvo (BiH i Srbije), sa Kosovom imaju vrlo intenzivnu, ničim ometanu trgovinsku i privrednu saradnju. Vlada Kosova cijeni, da ako carina od 100 posto nije zavedena prema BiH, da bi u tom slučaju gubila smisao ta mjera prema Srbiji. Dakle, i u tom, kao i u brojnim drugim slučajevima, Bošnjaci i privredni subjekti BiH su kolektoralna šteta u sukobljavanju Srbije i Kosova.

Odnosi Albanije i BiH

Smatra se da u Albaniji ima oko 10.000 građana porijeklom iz BiH. U vezi s tom činjenicom, postoji prostor za unapređenje, inače dobrih odnosa BiH sa Albanijom. Napredak se dogodio sredinom oktobra 2017. godine, kada je Parlament Albanije usvojio Zakon o zaštiti nacionalnih manjina, po kome su Bošnjaci dobili status nacionalne manjine, isto kao Srbi, Crnogorci, Makedonci, Grci ...⁹⁶

96 Halilović Medin, Stav, 02.11.2017. godine, strana 36.

AKTUELNOSTI NA BLISKOM ISTOKU

Saopštenje povodom Svjetskog dana Qudsa

Pridružujući se pozivu Imama Hommeinija (r.a.) da se zadnji petak u mubarek mjesecu ramazanu obilježi kao Svjetski dan Qudsa, u ime UG bh-palestinskog prijateljstva i UG za zaštitu tekovina borbe za BiH, dižemo glas protiv upotrebe sile koja skrnavi svetost Mesdžidu-l-Aqsa, trećeg svetog mjesta po važnosti u vjeri svakog muslimana i muslimanke u Svijetu. Najsnažnije se protivimo ubijanju nevinih ljudi bilo kada, gdje i koga. Vjerujemo da postoji rješenje za palestinsko pitanje ako postoji dobra volja kod ljudi da shvate da se nikoga ne može prisiliti da odustane od prava na život, slobodu, vjeru, imetak i čast. Pozivamo OUN da otkloni uzroke nasilja na Bliskom istoku, da procesuiru odgovorne za dosadašnje zločine izraelskih vojno-policijskih snaga. Tražimo od OUN, EU i OIS hitno zaustavljanje ubijanja nedužnog palestinskog naroda i puštanje zatvorenika na slobodu.

Počašćeni smo prošlogodišnjim ramazanskim porukama mnogih autoriteta u Svijetu u kojima oni muslimanima, posebno Bliskog istoka, pružaju ruku mira i saradnje, te se nedvosmisleno zalažu za dvije jednako suverene države, kao rješenje koje osigurava Palestincima i Izraelcima da žive u miru i sigurnosti.

Ponašanje političkih i vojnih zvaničnika Izraela prema palestinskom narodu i džamiji Al-Aqsa je ispod svakog civilizacijskog nivoa, sramno i kompromitirajuće, prije svega za jevrejski narod, kulturu i tradiciju. Nasilje u Palestini najvećim dijelom prouzročilo je mnoge današnje sukobe i izbjegličke migracije stanovništva, zato je otklanjanje uzroka ovog nasilja bitan uvod za stabilizaciju prilika i uspostavljanje mira i sigurnosti u Svijetu. Sve dok čini nepravdu, Izrael neće pobijediti Palestine. Palestinski narod nije klonuo pred agresivnom politikom Izraela i aparatom njegove represivne vlasti, koju karakteriše masovno kršenje ljudskih prava Palestinaca, nego je uspostavio svoju samoupravu i osigurao egzistenciju sve do priznanja u OUN.

Sloboda, nezavisnost, jedinstvo i teritorijalni integritet međusobno su neodvojivi, a njihova zaštita dužnost je svih nivoa vlasti i svakog pojedinca u Palestini.

Otpor Palestine uspio je da probudi savijest skoro cijelog svijeta. To je poruka da odbrana ugroženih, slobode i ljudskih prava nikada neće biti uzaludna. Otpor i strpljenje palestinskog naroda uskoro će razbiti okupaciju Palestine, a formiranje slobodne i nezavisne države Palestine, palestinski narod osloboditi ropstva.

Prema Rouhullah Kaderi Hangavari:

„Iran i savremena strateška pitanja“

Nakon Westfalskog mira iz 1648. godine i početka formiranja nacionalnih država u Evropi, dolazi do slabljenja autokratskih monarhija i oblikovanja novog, kapitalističkog modela društvenog života na Zapadu, čime započinje epoha sekularizacije i slabljenja uloge religije u društveno-političkim pitanjima. Brzom invazijom zapadnjačkih imperijalista na islamski svijet i osvajanjem Egipta (1798.), Alžira (1830.) i Tunisa (1880.) od strane Francuske i u islamske države prodiru ideje laicizma i sekularizma, s jedne, dok se, s druge strane, javljaju reakcije islamske intelektualne elite na ove procese.

IRI trenutno 87% potreba za energijom osigurava spaljivanjem fosilnih goriva. (str. 114).

Nacionalizam je doprinio raspadu Osmanskog Carstva i imao je važnu ulogu u stvaranju arapskih nacionalnih država. Arapski nacionalizam javlja se otprilike sa turskim i iranskim. Pristalice ovakvih pokreta, ne samo da su vođene idejama nacionalnog, prihvatili zapadnjačke običaje, kulturu i koncepte, nego su i sve svoje političke ciljeve svodili isključivo u okvire nacionalnih interesa prema zapadnjačkom razumijevanju istih. (str. 132).

Glavno obilježje *vesternizacije* jeste orijentisanost ka potpunom i bespogovornom slijeđenju zapadne civilizacije i kulture, potpuno preuzimanje njenih kriterija i sistema vrijednosti, osjećaj podređenosti Zapadu i gubljenje vlastitog identiteta, zalaganje za odvajanje religije od politike, liberalizam, odnosno, ukratko rečeno, potpuna podređenost Zapadu. (str. 132).

Protivljenje despotizmu i suprotstavljenost režimu okupacije Jerusalema; suprotstavljenost svakoj despotskoj vladavini, posebno protivljenje imperijalističkoj politici SAD i okupatorskog cionističkog režima, predstavlja bitnu značajku pokreta islamskog buđenja koji se proteklih desetljeća javlja u muslimanskim državama, a kao reakcija na imperijalizam i zapadni ekspanzionizam. (str. 136).

Prema jednoj anketi, građani Egipta ovako su ispoljili svoje antiameričko i antiizraelsko raspoloženje: 79% njih smatraju cionistički režim svojim glavnim neprijateljem, 61% zagovara poništavanje mirovnih sporazuma sa Izraelom, 69% ispitanika ima negativan stav prema SAD (Hosseini Fayeq, 1391.: 190). (str. 136-137).

Suprotstavljenost despotizmu; premda izvorna islamska uvjerenja i ideje, ukorijenjene u božanskom nauku, insistiraju na odbacivanju svakog despotizma i autokratske vlasti, činjenica je da se u historiji islama često sreću despotski vladari i pokušaji da se despotizmu nađe vjersko opravdanje. (str. 138).

Teorija o ustanku protiv poniženja, Francis Fukuyama, pozivajući se na Hegela i Nietzschea, razvija posebnu teoriju o ovakvim društvenim prevratima i smatra da u određenim historijskim momentima i okolnostima ljudi se u borbu upuštaju ne zbog siromaštva ili osjećaja teritorijalne ugroženosti, već za oružjem posežu kako bi

odbranili svoju čast i ljudsko dostojanstvo koje smatraju ugroženim i pogaženim od strane vlasti. (str. 139-140)

Tri osnovna principa demokratije su: vladavina naroda (prihvatanje narodne volje izražene kroz slobodne izbore), vladavina većine (uz osiguranje svih ljudskih i građanskih prava manjinama) i prihvatanje jednakosti svih građana bez obzira na spol, vjeru, etniju, ideologiju, ekonomsko stanje, društveni status i ostale različitosti (svi oni imaju isto pravo da biraju ili budu izabrani). (str. 142).

Značaj poznavanja Bliskog istoka; promjene koje se dešavaju u regiji i njihov utjecaj na svjetska zbivanja dodatno su potvrdili važnost bliskoistočnih studija u okvirima političkih nauka i međunarodnih odnosa. Štaviše, ovdje se, ustvari, otvara prostor za komparativne studije koje bi se, s jedne strane, bavile uobičajenim pitanjima političkih nauka, dok bi, s druge strane, izučavale pitanja koja se tiču vanjskopolitičkih odnosa, odnosno, utjecaja nadregionalnih faktora na ova zbivanja. Tradicionalno, problematika Bliskog istoka tretirana je i izučavana u okvirima međunarodnih odnosa. Od davnina je uloga stranih aktera u ovoj osjetljivoj i geostrateški izuzetno značajnoj regiji bila predmetom posebnog interesa i analiza. Može se slobodno reći da su većina ratova, političkih kriza, rušenja vlasti, pučeva i sl., bili podređeni interesima Zapada i uglavnom su oblikovani u skladu sa političkim preferencijama SAD-a. Zaljevski rat 1990-1991. godine za cilj je imao zaštitu energetske resursa; invazije na Afganistan 2001., i Irak 2003. izvršene su pod izgovorom borbe protiv terorizma i uništenja oružja za masovno uništenje. Ovo su dva svježija i jasna primjera otvorenog miješanja stranaca u pitanja Bliskog istoka. Tok procesa aktuelnih promjena u regiji također nedvosmisleno ukazuje na izuzetan utjecaj nadregionalnih faktora u tim dešavanjima. (str. 148-149).

Preokret snaga na Bliskom istoku

Kada je krajem novembra 2013. godine u Ženevi postignut *Sporazum o iranskom nuklearnom programu*, mogao je iz temelja preokrenuti odnose snaga na Bliskom istoku, ali i napraviti neke nove odnose na globalnom planu, komentarisali su analitičari Bliskog istoka, uz opasku da su tada Iran i SAD prije samo dva mjeseca bili na rubu ratnog stanja, te da je odnos između tih dviju država „bio utjelovljenje arhetipa odnosa između dva smrtna i zakleta neprijatelja koje baš ništa na ovom svijetu ne može spasiti“. Uz konstataciju da su oni mjesecima vodili tajne pregovore na kojima je, zapravo, dogovoreno ono što je potvrđeno u Ženevi, analitičari upozoravaju da su se neki stari partneri SAD i Zapada našli u procjepu i u dubokoj frustraciji, poput Saudijske Arabije koja duže vrijeme upozorava na rastuću moć Irana i njegov politički i vojni utjecaj u regiji. „Približavanje Irana i SAD-a gotovo da na nulu svodi mogućnost da Izrael napadne ciljeve u Siriji i Iranu, što ga, zapravo, pretvara u tigra na papiru“. Izrael je ovaj sporazum opisao kao „historijsku grešku“¹

1 „Preporod“, 01.12.2013., str. 48.

Povijesno ukidanje sankcija Iranu²

Sankcije nametnute Iranu zbog nuklearnog programa su ukinute nakon potvrde Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEI) da se Teheran pridržava obaveza iz Zajedničkog sveobuhvatnog akcijskog plana. To su 16.01.2016. godine potvrdili šefica evropske vanjske politike Federica Mogherini i iranski ministar vanjskih poslova Muhamed Dževad Zarif na konferenciji za štampu u Beču, navodeći da će EU i grupa šest država koje su potpisale sporazum (NR Kina, Francuska, Njemačka, Ruska Federacija, Velika Britanija i SAD) nastaviti da sarađuju sa Iranom na polju nuklearne energije. Na snazi više nije rezolucija Vijeća sigurnosti UN 2231, iz 2015., koja je potakla akcioni plan. Zajednički sveobuhvatni akcioni plan, zajedno sa Poveljom o neproliferaciji nuklearnog naoružanja, bit će od sada jedini međunarodni pravni okvir za iranske nuklearne aktivnosti, čime se poništava 6 rezolucija: 1696 iz 2006., 1737 iz 2007., 18093 iz 2008., 1835 iz 2008., 1929 iz 2010, te 2224 iz 2015. Ukinute su multilateralne i nacionalne ekonomske i finansijske sankcije povezane sa iranskim nuklearnim programom.

Sve svjetske sile pozdravile su ovu odluku, iako su SAD dan nakon proglašenja kraja sankcija nametnule nove sankcije na pet iranskih državljana i niz kompanija koje imaju svoja sjedišta u UAE i NR Kini zbog iranskog programa balističkih raketa. Prvo ispitivanje novih navođenih balističkih projektila *Emad* izvršila je Revolucionarna garda Islamske revolucije 11.10.2015., a iranski ministar odbrane general Husein Dehgan je rekao da su *Emad* projektili konvencionalno naoružanje.

Saudijska Arabija bi mogla najviše ispaštati zbog značajnijeg utjecaja Irana na međunarodne ekonomske tokove nakon što je objavljeno da se ovoj državi ukidaju sankcije, jer je ispunila sve obaveze previđene sporazumom o kontroli nuklearnog programa.

Iran je nakon odmrzavanja dijela sredstava u američkim bankama već naručio 114 aviona kompanije *Airbus*, a iranske i američke vlasti vode pregovore o ponovnom uspostavljanju direktnih komercijalnih avionskih linija između dvije države nakon 36 godina stanke. Polovinom juna 2017. godine IRI je od SAD kupio 60 aviona tipa *Boing 377*.

Od 01.04.2015. godine Palestina član Međunarodnog krivičnog suda³

Genocid je zločin u međunarodnom pravu i tiče se čovječanstva, a ne jednog naroda, nacije, države i sl. Najteže je dokazivati notorne činjenice (Šerif Basioni, član Međunarodnog suda pravde).

Palestina je 01.04.2015. godine postala članica Međunarodnog krivičnog suda (ICC), čime je zvanično pokrenuta istraga protiv Izraela zbog ratnih zločina.

Glavna tema palestinske tužbe su ratni zločini tokom rata u Gazzi, te izraelska gradnja jevrejskih naselja na Zapadnoj Obali. „Najjači su argument jevrejska naselja“, kazao je Michael Sfar, ugledni izraelski advokat za ljudska prava, koji više od desetljeća s Palestincima priprema tu tužbu. Gradnja naselja službena je izraelska politika i me-

² „Preporod“, 01.02.2016., str. 46.

³ „Preporod“, 01.04.2015., str. 38.

međunarodna je zajednica općenito smatra kršenjem zakona ratovanja. Osim toga, kaže Sfar, tom se gradnjom škodi Palestincima jer gube zemlju i ograničava im kretanje.

Po raspoloživim podacima, bit će teže dokazati da bi i izraelsko ponašanje u ratu u ljeto 2014. spadalo pod jurisdikciju ICC-a, kaže Sfar. Po podacima OUN-a, u 50-odnevnom ratu poginulo je više od 2.200 Palestinaca, među kojima i 530 djece. Izrael je izgubio 67 vojnika i šestero civila.

Palestinci su 2009. prvi put pokušali s tužbom pred jedinim svjetskim stalnim sudom za ratne zločine, ali su 2012. odbijeni jer nisu država.

Zatim je 2012. opća skupština OUN-a glasanjem prihvatila Palestinu kao nečlanicu i promatrača.

Pod međunarodnim pritiskom da pruži Izraelu priliku, palestinski predsjednik Mahmud Abbas mjesecima je odgađao, a kad su pregovori s Izraelom propali, i suočen sa sve glasnijim zahtjevima kod kuće, 31. decembra je potpisao Rimski statut, temeljni dokument ICC-a.

Glavni palestinski pregovarač Saeb Erekat je rekao da je Sud u Haagu također pokrenuo istragu zbog ratnih zločina koje je Izrael počinio tokom posljednje ofanzive na Pojas Gazze. „U međunarodnim pravnim okvirima, Palestina je država pod okupacijom“, rekao je Erekat za Anadoliju i dodao da je okupirana teritorija sastavljena od Istočnog Jerusalema, Zapadne Obale i Pojasa Gazze. Prema njegovim riječima, Palestina se može priključiti u 523 organizacije i međunarodna sporazuma i protokola. Erekat je rekao da su neki međunarodni faktori, uključujući i Sjedinjene Američke Države, pokušavali spriječiti priključivanje Palestine Međunarodnom krivičnom sudu. „Njima kažemo: Mi smo žrtve. Oni koji se boje da će biti izvedeni pred lice pravde trebaju prestati činiti zločine“, rekao je Erekat.

U Haagu se pripremaju za zvaničnu proslavu primanja Palestine kao 123 članice Suda.

Arapska liga odobrila formiranje jedinstvenih arapskih vojnih snaga⁴

Kralj Saudijske Arabije Salman bin Abdulaziz poručio je na 26. Samitu Arapske lige u Šaremu-š-Šejhu da će međunarodna vojna intervencija *Odlučujuća oluja*, koja je odgovor na poziv za pomoć jemenskog predsjednika Abdurabbua Mansura Hadija, biti nastavljena sve dok se ne postigne sigurnost i stabilnost Jemena. Vojna intervencija kodnog imena *Odlučujuća oluja* započela je 25.03.2015. godine zračnim napadima na vojne položaje militantata Huta.

U koaliciji koju predvodi Saudijska Arabija učestvuju UAE, Katar, Bahrein, Jordan, Sudan, Kuvajt, Egipat i Maroko. Saudijska Arabija je uputila 100 borbenih aviona i 150.000 vojnika za vojnu operaciju u Jemenu. Pakistan je objavio da će se, također, pridružiti ovoj koaliciji.

4 Ibid.

Generalni sekretar Arapske lige Nabil al-Arabi je također kazao da će biti nastavljena i podrška Palestini i palestinskom narodu, sve dok taj narod ne dobije svoja zagarantirana prava.

Osvrnuo se i na situaciju u Libiji i kazao da je tamošnja kriza i destabilizacija izazvana pokušajima stranih sila da određuju budućnost libijskog naroda i činjenicom da je u postrevolucionarnom periodu tranzicijske vlasti došlo do jačanja „radikalnih grupa“, a ne jačanja moderne države.

Kada je riječ o Iraku, Arabi je kazao da vlasti te države od 2003. godine nisu uspjele uspostaviti vlast na svim područjima države i da su trenutno suočene sa sistematskim terorističkim aktivnostima radikalnih pokreta.

Dodao je da je nasilje u Siriji proizvelo dodatni problem pojave radikalizma.

Na kraju svog obraćanja, Arabi je kazao da se sve države regije, uključujući i Iran, moraju pridržavati međunarodnih normi i da Izrael mora pristupiti međunarodnim sporazumima o zabrani nuklearnog i oružja za masovno uništenje, izvještava *Anadolu Agency*.

Abbas: Privremene granice mogle bi podijeliti palestinski narod⁵

Na sastanku Svjetskog ekonomskog foruma u Jordanu, koji ide pod nazivom *Kreiranje regionalnog okvira za prosperitet i mir putem saradnje privatnog i javnog sektora*, učestvuju brojni politički i privredni predstavnici iz 58 država regiona Centralne i Sjeverne Afrike, izvještavaju agencije. „Nećemo dozvoliti da krize u regionu budu prepreka našem razvoju“, kazao je jordanski kralj Abdullah na otvaranju foruma. Palestinski predsjednik Mahmud Abbas je u svom obraćanju na forumu naglasio da Palestinci „odbacuju rješenja koja podrazumijevaju privremene granice“ uz napomenu da bi „privremene granice mogle podijeliti palestinski narod, ali i teritorij Palestine“.

Formiranje palestinske države prioritetno u borbi protiv terorizma⁶

Na ceremoniji dodjele Nobelove nagrade za mir u Oslu, predstavnik Kvarterta za nacionalni dijalog iz Tunisa Houcine Abbasi pozvao je na formiranje palestinske države kao jednog od ključnih načina borbe protiv terorizma.

„Danas nam je prijeko potreban dijalog između civilizacija, kao i mirna koegzistencija. Borbu protiv terorizma moramo učiniti apsolutnim prioritetom. Danas moramo ubrzati eliminiranje postojećih žarišta širom Svijeta, a naročito rješavanje palestinskog pitanja. To će se postići kada se palestinskom narodu da pravo na samoopredjeljenje i izgradnju svoje države“, kazao je Abbasi odmah po primitku nagrade u ime Kwarteta, za što je dobio gromoglasan aplauz prisutnih u City Hallu u Oslu.

5 „Preporod“, 01.06.2015., str. 45.

6 „Preporod“, 15.12.2015., str. 57.

Arapski jezik i jezička prava u Izraelu⁷

Zagovornici ljudskih prava u Izraelu zaprijetili su gradskim zvaničnicima u Tel Avivu pokretanjem postupka za nepoštivanje odluka suda ukoliko odmah ne realizuju odluku Vrhovnog suda iz 2002, koja traži uključivanje arapskog jezika u gradsku signalizaciju. Presuda iz 2002. godine bila je vrhunac priznanja arapskog jezika u Izraelu. Tada je sud istakao kako je ta presuda vitalna za dostojanstvo palestinske manjine i kako se arapski jezik mora koristiti na javnim prostorima. Jaffar Farah iz palestinske grupe Mossawa istakao je kako su palestinski poslanici „dugo žrtvovali svoje pravo na govor na arapskom jeziku u parlamentu, jer su se nadali da mogu utjecati na jevrejsku javnost ukoliko joj se direktno obraćaju. Tužna realnost je da ih i onako nisu slušali i da političko ozračje postaje sve više neprijateljsko.“ Status arapskog jezika, kao zvaničnog, potječe još iz zakonodavstva Britanskog mandata i nije promijenjeno nakon formiranja Izraela 1948. godine.

EU ne priznaje izraelsku okupaciju Golana⁸

Evropska unija je ponovno objavila da ne priznaje izraelsku okupaciju visoravni Golan bez obzira na izjave premijera Benjamina Netanyahu prema kojima će pripojeni sirijski dio Golana ostati „zauvijek pod izraelskom vlasti“. „EU priznaje Izrael unutar njegovih granica od prije 1967, bez obzira na zahtjeve izraelske vlade nad drugim predjelima, sve do zaključenja konačnog rješenja“, rekla je visoka predstavica EU za vanjsku i sigurnosnu politiku Federica Mogherini: „Radi se o zajedničkom stajalištu koje su potvrdili Evropska unija i države članice“, istakla je Mogherini prije sastanka međunarodnih donatora za podršku palestinskoj ekonomiji u Bruxellesu.

Izrael je od rata, u junu 1967. okupirao 1.200 kvadratnih kilometara Golana (visoravan bogata izvorima vode), sjeveroistočno od Izraela, čije pripojenje 1981. međunarodna zajednica nije nikada priznala, dok gotovo 510 kvadratnih kilometara ostaje pod sirijskom kontrolom. Netanyahu je više puta isključio mogućnost povratka na granice od prije juna 1967. godine. On je protekle sedmice izjavio da će pripojeni dio Golana ostati zauvijek u rukama Izraela. Predsjednik Arapske lige Nabil al-Arabi je nakon ove izjave izraelskog premijera pozvao na osnivanje specijalnog krivičnog suda za Izrael.

Izraelska vojska srušila palestinske kuće koje su bile donacija EU⁹

Izrael je porušio palestinske montažne kuće u jugozapadnom Hebronu na Zapadnoj Obali. Montažne kuće koje je porušila izraelska vojska je donirala i postavila Evropska unija. Izraelska nevladina organizacija B'Tselem je objavila video snimak rušenja kuća zbog koga je 27 Palestinaca ostalo bez krova nad glavom.

7 „Preporod“, 15.04.2016., str. 42.

8 „Preporod“, 01.04.2016., str. 51.

9 Ibid.

OUN: Države Zaljeva reafirmirale podršku Palestini¹⁰

Na sastanku Specijalnog političkog komiteta OUN za dekolonizaciju, održanom krajem protekle sedmice, prva sekretarka misije Saudijske Arabije u OUN Manal Radwan je istupila ispred država Zaljeva (GCC). Ona je tom prilikom reafirmirala podršku država Zaljeva pravu naroda Palestine na samoopredjeljenje. „Palestinci, kao i narodi u cijelom Svijetu, imaju pravo na samoopredjeljenje“, kazala je Manal Radwan i pozvala na okončanje izraelske okupacije palestinskih teritorija zatraživši uspostavu vremenskog roka za to. „Izrael je dužan da poštuje rezolucije OUN, koje ga na to obavezuju“, podsjetila je Radwan.

Na pitanje učesnika sastanka o stavu država Zaljeva oko pitanja Zapadne Sahare, Radwan je potvrdila podršku ovih država zvaničnom stavu Maroka. „Odbacujemo svaki pokušaj potkopavanja interesa bratske Kraljevine Maroko, odnosno njezinog suvereniteta“, kazala je Manal Radwan.

Izrael blokirao palestinsko priključenje Interpolu¹¹

Izrael je „proglasio pobjedu“ nakon što je blokirao palestinski pokušaj da se pridruži Međunarodnoj policijskoj organizaciji Interpol. Palestina je dobila posmatrački status u OUN-u 2012. i od tada se pridružila među 54 međunarodne organizacije.

Izraelski parlament usvojio prijedlog o utišavanju ezana¹²

Ministarski komitet za zakone izraelskog Kneseta odobrio je nacrt prijedloga o utišavanju ezana koji zabranjuje korištenje zvučnika za ezan. Prijedlogom se zabranjuje pozivanje na molitve od 23 sata navečer do 7 sati ujutru. Izraelski premijer Benjamin Netanyahu odobrio je prijedlog zakona, rekavši da su se ljudi „svih religija požalili nebrojeno puta na buku koju stvara zvučnik“: Palestinski predsjednik Mahmoud Abbas osudio je prijedlog zakona i kazao da će to „uvući regiju u katastrofu“. Zamjenik generalnog sekretara Arapske lige Ahmed Ben Helli je rekao da se radi o „veoma opasnoj provokaciji koja udara u vjerske slobode“: Nacrt prijedloga mora biti usvojen u Knesetu u tri čitanja kako bi postao zakon.

Predstavnici samarićanskih i kršćanskih zajednica u Palestini su podržali muslimane i oštro kritikovali izraelsku inicijativu za djelimičnu zabranu ezana na razglasi-ma džamija od 23 do 7 sati. „Sloboda vjeroispovijesti je Bogom data čovjeku i niko nema pravo da to pravo uskraćuje. Pored toga, ezan sadržajem veliča Boga i šalje poruku mira i spasa. Ušutkivanje zvuka ezana je besmisleno. Samarićanska zajednica je apsolutno protiv zabrane ezana“, izjavio je samarićanski rabin Vasif al-Samiri iz Nablusa, dodajući da se ni pripadnici njegove zajednice ne mogu osjećati sigurnima tamo gdje se zabrani zvuk ezana. Poglavar Grčke ortodoksne patrijaršije u Sebastiji na Zapadnoj Obali Theodosios se, također, oglasio protiv ove zabrane rekavši da je pitanje ezana potpuno religijska tema. „Niti jedan parlament, ili zakonodavno vijeće,

10 „Preporod“, 15.10.2016., str. 46.

11 „Preporod“, 15.11.2016., str. 57.

12 Ibid.

nema pravo raspravljati i zabranjivati ezane u Jerusalemu, ili bilo kojem drugom mjestu na svijetu“, kazao je Theodosios.

Francuski zastupnici traže priznavanje Države Palestine¹³

U otvorenom pismu koje su objavili mediji, 154 francuska zastupnika i senatora iz svih političkih stranaka zahtijevaju od predsjednika Françoisa Hollandea priznavanje Države Palestine. „Francuska mora pokazati spremnost da se pomakne s mrtve tačke oko tog sukoba svečanom objavom, u ime neotuđiva prava na samoodređivanje, da palestinski narod ima pravo dobiti državu. Radi se o poštivanju međunarodnog prava i sigurnosti Izraela. Gospodine predsjedniče, pokažite da ste na visini zadatka i ne propustite ovaj povijesni trenutak priznajući već sad Državu Palestinu“, traže oni.

Njemačka pomaže Palestincima da izgrade svoje institucije¹⁴

Palestinski premijer Rami Hamidullah je na konferenciji za novinare, koju je u Ramallahu na Zapadnoj Obali održao sa njemačkim ministrom vanjskih poslova Sigmarom Gabrielom, pozvao Njemačku i međunarodnu zajednicu da priznaju Državu Palestinu sa granicama od 04.06.1967. godine sa Istočnim Jerusalemom kao glavnim gradom, kazavši da bi to doprinijelo konačnom miroljubivom dogovoru sa Izraelom, te da je to jedina alternativa dvjema državama aparthejdu u jednoj državi. On ih je također pozvao da podrže zahtjeve palestinskih zatvorenika koji su već devet dana u štrajku glađu u izraelskim zatvorima, izvještava palestinska agencija WAFA. Hamidullah je izrazio nadu da će predstojeći sastanak između M. Abbasa i D. Trumpe u Washingtonu 3. maja dati rezultate koji vode miru. Njemački ministar Gabriel je kazao da se nada da će SAD raditi na implementaciji ovog rješenja, kao i da će Njemačka, koja pomaže Palestincima da izgrade svoje institucije i razviju ekonomiju u pripremi za vlastitu državu, nastaviti raditi sa njima putem zajedničkog međuministarskog komiteta.

Poziv na restrukturiranje i jačanje OUN

Iako je Povelja OUN dokument koji postoji više od 30 godina, neophodno je da OUN obnove svoj autoritet. U to vrijeme autori nisu bili u mogućnosti da idu dalje od izrade koncepta svjetske vlade kao suverene nacije. Velika zadaća Svijeta danas ne može biti rješenje samog suvereniteta. Sada trebamo međunarodnu strukturu koja je utemeljena na osnovnim principima solidarnosti i humanizma. Također, pozivamo sve predstavnike OUN na razvoj stava univerzalnosti. Potičemo na razmišljanje o reviziji Povelje OUN-a, ondje gdje je potrebno, unoseći bitne činjenice u saglasnosti sa današnjim uslovima. Podržavamo prisustvo više privatnih institucija, kao i predstavnika vladinih organizacija. Današnji svijet zahtijeva razvoj svjetskog sistema sigurnosti, globalnih agencija sa autoritetom i sposobnosti zaštite naroda i to ne samo od vojnih napada nego, također, monetarne i ekonomske nesigurnosti. Tenzije država i takmičenja uzrokovana osjećajima nesigurnosti ogledaju se utrkom

¹³ Ibid.

¹⁴ „Preporod“, 01.05.2017., str. 51.

za naoružanjem. Svjetski sistem sigurnosti treba biti definisan u okvirima OUN-a, ovlašten da djeluje za potrebe humanosti. U restrukturiranju OUN-a neophodno je da:

- Kao međunarodni reducent vojne ekspanzije, novac i vojna sila trebaju biti pod kontrolom OUN – za očuvanje mira;
- Međunarodni sud pravde prerasta u efikasnu mašineriju pravednosti;
- OUN daju prioritet demokratiji i ljudskim pravima.

SVJETSKI DAN QUDSA

Okupili smo se u znak podsjećanja na 21. avgust 1969. godine, kada su cionisti prije 50 godine zapalili Mesdžidu-l-Aqsa. Oni su tog dana u prostor Al-Aqse unijeli i zapalili velike količine zapaljivog materijala, dok su prije toga planski prekinuli dotok vode, a vatrogasna služba je kasno stigla na lice mjesta. Tom prilikom zapaljen je mihrab Zekerijaa, a.s. i mimer kojeg je sagradio Salahuddin El-Ejjubi.

Pod parolom „Palestina je država bez naroda, a Jevreji narod bez države“ otpočelo je uništenje države Palestine koja je imala sva obilježja državnosti (institucije vlasti, znamenja, novac, itd.). Godine 1917., okupirana je od strane Velike Britanije, a 1948. godine na njenoj teritoriji proglašen je Izrael. Okupacija cijele Palestine i dijelova Sinaja i Golanske visoravni izvršena je 1967. godine.

Kraći osvrt na obilježavanje Svjetskog dana Qudsa

Palestinsko pitanje tiče se svih muslimana svijeta. Palestina i Quds nemaju posebno značenje samo za Arape, već cijeli islamski svijet. U avgustu 1979. godine Imam Hommeini (r.a.) uputio je poziv za obilježavanje Svjetskog dana Qudsa. Sveke godine na ovaj dan muslimani širom svijeta učestvujući na okruglim stolovima, prigodnim predavanjima, mitinzima i slično izražavaju svoju podršku ugroženom palestinskom narodu i pokazuju spremnost za odbranu svog identiteta. Ovaj dan može se smatrati vezom politike i duhovnosti, gdje je, upravo u mubarek mjesecu ramazanu, najočitija predanost vjeri. Palestinci su simbol svih muslimana svijeta. Dan Qudsa izražava jedinstvo svih muslimana.

U današnjem Svijetu cionistički režim ima mnogo sponzora i na razne načine dobiva podršku za svoje stravično djelovanje. To se odnosi na stavljanje u službu cionistima putem političke, diplomatske, medijske i informativne podrške, kao i podrške u novcu, naoružanju i savremenoj tehnologiji. Danas je položaj cionističkog režima u svjetskom javnom mnijenju gori od njegove mračne prošlosti. Glas protiv njega dižu svi slobodarski narodi i nacije u skoro cijelom svijetu. Demonstracije protiv ovog režima provedene su u 120 država, između ostalog, i u Velikoj Britaniji koja je zasadila i uzgojila ovo stablo.

Karakteristične izjave u vezi Palestine i Qudsa

Polis Hana: „Hrišćani vjeruju da je Bog otac svih, muslimani vjeruju da je Allah dž.š. gospodar svih svjetova, a cionisti žele da imaju Boga samo za sebe, pa je poznato da je On kod njih Bog Izraela“.

Rože Garodi: „Izrael ne posjeduje legitimitet ni historijski, ni biblijski, ni pravni – u pogledu prostora na kojem je osnovan.“

Ben Gorion: „Najbolji tumač i komentator Tevrata je vojska“. Ovu izjavu sproveli su u djelo pokoljem nedužnih stanovnika Dir Jasina i u šatorskim naseljima Sabra i Šatila. U arapskom selu Dir Jasin 09.04.1948. godine pobijeno je svo stanovništvo od strane vojske iz Argona, pod komandom Ariela Šarona i Menahema Begina. Begin je nakon toga, zapisao: „Država Izrael se ne bi mogla uspostaviti da nije bilo pobjede u Dir Jasinu.“

Izrael ne odustaje od svojih snova o teritorijalnom proširenju. Njihova zamišljena država ili kako oni kažu „obećana zemlja“ proteže se od Nila do Eufrata. Oni ne poštuju međunarodno pravo i konvencije, a kada god potpišu primirje oni ga, ustvari, koriste samo kao pripremu za još žešći napad. Izrael se ne pokorava sili logike, već logici sile.

Jevreji smatraju Al-Quds jednim od njihovih najvažnijih pitanja, jer se tamo, po njihovom mišljenju, nalazi njihova kibla, koju su izgubili prije 2.000 godina. U vezi s tim, Ben Gorion je izjavio: „Izrael nema nikakve vrijednosti bez Qudsa, a Quds nema nikakve vrijednosti bez Hrama“. On je, podržan od ekstremnih jevrejskih vođa 17.09.1998. godine, izjavio: „Iznad Hrama će se zavijoriti zastava Izraela, tamo neće biti ni stijene, ni kupole, ni džamije, nego samo zastava Izraela. To je sveta zadaća naše generacije“.

Cionisti tvrde da se na mjestu Mesdžidu-l-Aqsa nalazio Solomonom hram, a država Izrael je, prema njihovim shvatanjima, nezamisliva bez tog hrama. Zato uporno rade na pronalaženju bilo kakvih „dokaza“ o njegovom postojanju, kako bi se dobio legitimitet za njegovu ponovnu izgradnju. Od početka okupacije cionistički režim u kontinuitetu radi na, navodnom, „pronalaženju dokaza“ i radi toga su iskopane brojne bušotine i tuneli ispod džamije i njenog prostranog harema. Sve se to radi po nalogu izraelske okupatorske vlade i na očigled cijelog svijeta.

U posljednjih sedam godina cionisti su pojačali napore u vezi s rušenjem džamije Al-Aqsa i u tom smislu su proveli devet projekata kojima se direktno ugrožava Mesdžidu-l-Aqsa, i to: prokopavanje tunela, gradnja sinagoge u blizini mesdžida, zatvaranje zapadnog prilaza mesdžidu i sl. Muslimanski svijet sve to nijemo posmatra, bez bilo kakve želje da sačuva svetost prve Kible muslimana.

IN MEMORIAM

PROF.DR. MESUD (HASAN) HADŽIALIĆ

Predsjednik Skupštine Udruženja „ZA TEBE BiH“

(14.02.1956. - 16.12.2018.)

Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu ostalo je bez predsjednika Skupštine Udruženja, a akademska zajednica Bosne i Hercegovine bez vršnog profesora.

U ranim jutarnjim satima, u nedjelju 16.12.2018.godine, u 63. godini života, pre-stalo je da kuca srce Mesuda Hadžialića, redovnog profesora, doktora na Elektrotehničkom fakultetu u Sarajevu, predsjednika Skupštine Udruženja „ZA TEBE BIH“, saborca i prijatelja.

Mesud Hadžialić je rođen 14.02.1956. godine u Foči. Elektrotehnički fakultet je završio 1978. godine u Sarajevu, magistrirao 1987. godine na istom fakultetu, gdje je i odbranio doktorsku disertaciju 2001. godine.

Kao mladi inženjer elektrotehnike, rukovodilac odjela za razvoj Tehničko-remon-tnog zavoda u Travniku, dao je veliki doprinos da ovaj zavod bude jedan od najboljih na prostorima bivše države.

Odmah na početku agresije na BiH, stavlja sve svoje resurse u odbranu naše do-movine, prvenstveno radeći na organizaciji sistema veza, kao načelnik veze Ope-rativne grupe „Bosanska krajina“, a kasnije kao načelnik veze Komande 7. korpusa Armije R BiH. Zahvaljujući njemu, komandant 7. korpusa obratio se javnosti nakon oslobodilačkog pohoda u Kupreškoj operaciji iz Titove vile, a dugo će se pamtiti i poruka komandanta Alagića sa oslobođenog najvišeg vrha Vlašića, Opaljenika, mar-ta 1995. godine. Profesor Hadžialić je omogućio direktnu komunikaciju komanda-nata 5. i 7. korpusa nakon osobađanja Opaljenika, a tu je vezu koristio i Generalštab OS R BiH za vezu sa 5. korpusom Armije R BiH.

Nakon Odbrambeno-oslobodilačkog rata, svoje znanje i umijeće stavlja na ras-polaganje Ministarstvu odbrane, ali ne odustaje od svog daljeg stručnog usavršava-nja, te 2001. godine doktorira na Elektrotehničkom fakultetu, gdje postaje redovni profesor, obavljajući dužnost prodekana za nastavu.

Komemoracija profesoru Hadžialiću održana je 18.12. 2018.godine na njegovom Elektrotehničkom fakultetu, a o liku i djelu Mesuda Hadžialića u ime kolega i prija-telja sa fakulteta govorio je prof. dr Narcis Behlilović, koji je između ostalog rekao:

„...Punim kapacitetom je započeo rad na stvaranju nove generacije stručnjaka iz područja telekomunikacija. U uslovima kada je telekomunikaciona infrastruktura u BiH bila skoro do temelja devastirana, kada se trebalo i na ETF-u u Sarajevu i u Ministarstvu odbrane BiH uspostavljati novi sistem za razvoj i unapređenje telekomunikacija, on nije štedio ni vlastito vrijeme, ni svoje resurse, niti se dovoljno osvrtao na vlastito zdravlje. Uz to, povremeno je samo najbližim saradnicima govorio o privatnoj borbi unutar porodi-ce, oko sanacije ozbiljno narušenog zdravlja njegove supruge Jasminke, te traganja za ostacima tragično stradalih roditelja u Foči.

Radeći u okruženju, koje vrlo skromno podržava traganje za novim i boljim sadržajima u domenu ICT-a, sa saradnicima je pokrenuo i izveo na desetine istraživačkih projekata i studija, prezentirajući njihove rezultate ne samo u lokalnoj sredini, već po pravilu, i u regionalnim i u globalnim tehnološkim centrima.

Uz FER Sveučilita u Zagrebu, bili smo prvi akademski subjekat koji je raspolagao sa platformom za Voice over IP. Donator je bio Ericsson Nikola Tesla. Slično tome uz pomoć IskraTel iz Slovenije, instalirali smo i edukacionu platformu za TriplePlay usluge, jednu od prvih u regionu. Koristeći svoja profesionalna poznanstva, nastala tokom obnašanja funkcije Šefa Odsjeka za telekomunikacije i funkcije prodekana za naučnoistraživački rad ETF-a, pomagao je mlađim kolegama da se brže razvijaju u tehnički razvijenijim sredinama. U sklopu toga su laboratorije eminentnih univerziteta u Njemačkoj, Belgiji, Holandiji i Irskoj, na vlastitim doktorskim studijama, dobili desetak saradnika sa Odsjeka za telekomunikacije ETF-a u Sarajevu.

U saradnji sa svojim profesorom, ti su istraživači, zajedno sa onim koji su ostali na ETF-u u Sarajevu, kreirali i objavili oko stotinu naučnih radova u referentnim međunarodnim publikacijama, te uz to i napisali više univerzitetskih udžbenika iz područja telekomunikacija. Tokom posljednje dvije decenije kontinuirano su se u Sarajevu organizirali međunarodni naučni skupovi iz područja ICT-a, na kojim je profesor Hadžialić uvijek bio jedan od lidera..."

U ime Udruženja za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu od Predsjednika skupštine Udruženja prof.dr. Hadžialića oprostio se predsjednik Udruženja general Mustafa Polutak, istaknuvši da je Udruženje ostalo bez beskompromisnog borca za njegovanje i očuvanje tradicija borbe za Bosnu i Hercegovinu, te da je profesor Hadžialić ostavio neizbrisiv trag u radu Udruženja.

U njegovom Travniku, njegovi saborci i prijatelji održali su, na sebi svojstven način, sjećanje na svog saborca i prijatelja. O liku i djelu svog prijatelja i saborca govorio je predsjednik Udruženja „ZA TEBE BIH SBK“ Remzija Šiljak, koji je istakao da će Mesud ostati dio njih, da će trajno ostati u srcima svojih saboraca i prijatelja iz Travnika i Srednje Bosne.

Dženaza profesoru Hadžialiću klanjana je na Barama, 18.12.2018.godine, uz mnoštvo prisutnih prijatelja, saboraca i kolega iz Sarajeva, Srednje Bosne, B. Krajine i njegove Foče.

Veliko hvala našem Mesudu!